

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

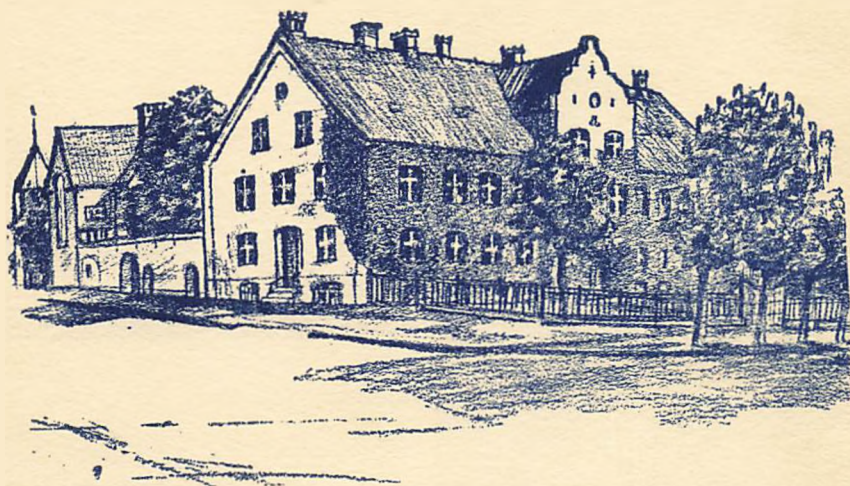
Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HORSENS STATSSKOLE

1532—1932

HORSENS STATSSKOLE

1532—1932

VED

CL. CLAUSEN

MED BIDRAG AF G. BORK, M. CLAUDIUS, P. CLAUSEN,
HENRIK HAAR, O. HELMS, NIELS JENSEN,
J. P. ROSENMEIER, ALFRED SCHMIDT,
KAI SCHOU OG G. SCHÜTTE

OMSLAGSTEGNING AF NIELS BYGUM CLAUSEN

HORSENS
HOLMS BOGHANDEL
1932

FORORD.

Nærværende Arbejde er Frugten af en Interesse, hvormed naturligt den Institution omfattes, man er knyttet til.

Anledningen til, at det udsendes just nu, er den, at Horsens Statsskole, som har sin Oprindelse i Frederik I's Gavebrev af 17. November 1532, i Aar fejrer sit 400 Aars Jubilæum.

Skolens Historie er tidligere behandlet af Adjunkt *C. F. W. Bendz* i „Bidrag til Horsens lærde Skoles Historie i ældre og nyere Tider,“ 1. Hefte, i Skolens Indbydelsesskrift 1848, et paa omfattende Kildestudier hvilende, stærkt sammentrængt lille Arbejde, der navnlig giver gode Bidrag til Skolens *Personal-*historie, mindre til dens almindelige Historie.

Bendz' Bidrag er naturligvis ofte benyttet i nærværende Arbejde, ligesom hans Litteraturfortegnelse har været vejledende. Men Hovedkilden har været Skolens Arkiv, der for den ældre Tids Vedkommende velvilligst har været stillet til min Raadighed af Landsarkivet i Viborg og Rigsarkivet i København.

Af praktiske Grunde er Fremstillingen samlet om Rektorerne. Men jeg har ikke set det som min Opgave af de spredte Træk at give en samlet Karakteristik af hver enkelt; jeg har søgt at stille Personerne i Forhold til Tidens Skoletanker, at vise dem i Tanke og Tale, i Drøftelser, Overvejelser og Beslutninger og at lade Billedet af dem af sig selv fremgaa deraf.

Et værdifuldt Bidrag til Bogen som „Jubilæumsskrift“ er de

Skoleminder, hvormed en Række gamle Elever fra 1850'erne til Nutiden har forsynet den; udover den naturlige og menneskeligt sunde Samfølelse med Skolen, som disse Bidrag bærer saa smukke Vidnesbyrd om, illustrerer de, sammenholdt med Lektor Haar's Bidrag „Skolens Ansigt,“ levende den Udvikling, som fagligt, undervisningsmæssigt og disciplinært er foregaaet i de sidste 80 Aar. Og Lektor Niels Jensen har i sin Fortegnelse over Rektorer og Lærere dels, for den ældre Tids Vedkommende, foretaget de paa Grundlag af senere Undersøgelser nødvendiggjorte Rettelser i Bendz' Bidrag, dels ført Fortegnelsen op til Nutiden.

Undervisningsministeriet og den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse bringer jeg min bedste Tak for de mig til Udsendelsen af Arbejdet tilstaaede Understøttelser.

Horsens, Oktober 1932.

Cl. Clausen.

INDHOLD.

I.	Fra Skolens Oprettelse 1532 til Skolereformen 1805	S. 9—97
	Skolens Oprettelse S. 9; Skolebygningen S. 12; Rektor S. 16, Hørerne S. 19; Disciplene S. 21; Disciplinen S. 39; Undervisningen S. 44, Kirkeordinansen 1537 S. 45, <i>Hans Olufsen Nysted</i> S. 55, <i>Erik Bredal</i> S. 56, Forordningen 1730 S. 62, <i>Christoffer Bhie</i> S. 63, <i>Jens Hansen</i> S. 64, <i>Peder Jacobsen Tetens</i> S. 65, <i>Johan Henrik Tauber</i> S. 68, <i>Ole Kraft</i> S. 89, <i>Oluf Worm</i> S. 90.	
II.	Fra Skolereformen 1805 til Loven om højere Almenskoler 1903	S. 98—230
	Skolereformen 1805 S. 98; <i>Oluf Worm</i> S. 104; <i>Niels Vinding Dorph</i> S. 123, Hansted Hospital S. 125; <i>Andreas Faaborg Mülertz</i> S. 133; <i>Bertel Storm</i> S. 142; <i>Halvor Frode Høegh Nissen</i> S. 145, Skolebygningen S. 147; <i>Frederik Christian Carl Birch</i> S. 157 (herunder <i>G. Bork</i> : Fra Rektor Birchs Tid S. 166—170, <i>Alfred Schmidt</i> : Minder fra min Skoletid omkring 1870 S. 170—175); <i>Otto Daniel Fibiger</i> S. 176 (herunder <i>O. Helms</i> : Minder fra Skoletiden omkring 1880 S. 181—199); <i>Conrad Iversen</i> S. 200 (herunder <i>J. P. Rosenmeier</i> : Skoleerindringer fra 1880'erne med Tilføjelser af dr. phil. <i>G. Schütte</i> S. 203—214; <i>M. Claudius</i> : Minder fra min Skoletid i Horsens i 1880'erne S. 215—220); <i>Anton Neergaard</i> S. 220 (herunder <i>P. Clausen</i> : Halvfemsernes Tidsalder S. 222—230).	
III.	Loven om højere Almenskoler 1903	S. 231
	<i>Otto Lund</i> S. 231 (herunder <i>Kai Schou</i> : Horsens Statsskole i Rektor Lunds Tid S. 240—247), Fonds og Legater S. 239.	
IV.	Skolens Ansigt af <i>Henrik Haar</i>	S. 248
V.	Rektorer og Lærere ved Horsens Statsskole af <i>Niels Jensen</i>	S. 265
	Navneregister	S. 291

I.

FRA SKOLENS OPRETTELSE 1532 TIL SKOLEREFORMEN 1805.

Skolens Oprettelse.

Horsens havde i Middelalderen foruden et Hellig-Aands-Hus og en St. Jørgens-Gaard to Klostre, nemlig et Franciskanerkloster og et St. Hans Kloster.

Franciskanerklostret eller Graabrødreklostret blev stiftet 1261. I dette Aar skænkede Ridder *Niels* til Barritskov Graabrødrene sin store Gaard i Horsens tillige med alle sine Grunde og Pladser fra Badstuegade i Vest til Stadens Grav i Øst, fra Borgergade (dengang Algade) i Nord til Aaen i Syd, og paa denne Plads opførtes i det 13. Aarhundrede en Kirke med tilhørende Klosterbygninger.

Af disse Bygninger har vi ingen Billeder, ingen Beskrivelse; men det hedder i en gammel Kirkebog fra 1586, at *Mads Hjorth* skulde have til Bolig „den Have paa Klosterkirkegaard Norden Aaen Østen ved Hr. *Hanses* (d. e. Sognepræstens) Gaard og Vesten ved den Gaard, som Skolemester er forlenet“. Skolemesters Gaard og formentlig dermed ogsaa Skolebygningen selv har altsaa ligget Nord for Aaen og i den østlige Del af Klosterbygningerne. Spørgsmaalet bliver derefter, om Nord eller Syd for Kirken. Udtrykket Norden for Aaen tyder nærmest paa, at den har ligget Syd for Kirken; havde den ligget Nord for Kirken, vilde det have været rimeligere at betegne dens Belligenhed i Forhold til Borgergade. For denne Antagelse taler

ogsaa, at der ved nogle Udgravninger i sidste Fjerdedel af forrige Aarhundrede i og omkring Kirkestræde er fundet Murerer, der tyder paa, at der tidligere her har staaet Bygninger, der meget vel ved deres Retning og Udstrækning kan have hørt til Klostret, og som i Forbindelse med Kirken har omsluttet Klostergaarden.¹⁾ Denne har altsaa ligget omgivet af Bygninger, skærmet mod Nordenvinden af Kirken, skraanende mod Syd og nydende godt af Søndensolen.

Klostret spillede i de følgende to Aarhundreder en ikke ringe Rolle; det modtog anselige Gaver og gav Plads for vigtige Forhandlinger, Raadslagninger og Beslutninger.

Men da i det 16. Aarhundrede Reformationsbevægelsen ogsaa naede til Horsens og en lille luthersk Menighed samlede sig om en klog og veltalende Prædikant *Peder Borgsmed*, blev Tiderne ublide for Brødrene.

Disse, som foruden af Klostergodset levede af Tiggeri, blev mere og mere ildesete af Borgerne og led betydelige Tab i Indtægter. Borgmester og Raad klagede til Kongen over, at Brødrene havde tilegnet sig 4 Borgergaarde og ødelagt dem, og ogsaa den Omstændighed, at de havde nedbrudt Skillerum i Klostret og solgt Tømmer, Sten og hvad andet der kunde gøres i Penge, tyder paa, at deres Forhold var kummerlige.

Kong Frederik I lovede i et Brev af 17. Juli 1530 Borgerne, at de, naar Munkene havde forladt Klostret, skulde faa deres Gaarde tilbage igen,²⁾ og Borgernes Bestræbelser gik derefter naturligt ud paa at faa Munkene jaget ud af Klostret. Og da Borgmester *Lars Jensen* og en anden Borger som Ordførere for den lutherske Menighed og støttede af Rigshovmester *Mogens Gjõe* henvendte sig til Kongen med et Klagebrev fra Borgmester, Raad og Menighed i Horsens, var Graabrødre-klostrets Tid forbi. Kirken blev skænket Byen til Sognekirke, Klosterbygningerne til Præstegaard, *Skole* og Hospital.

Munkene paa deres Side fremstillede naturligvis Sagen anderledes end den lutherske Menigheds Repræsentanter. I en gammel Krønike om Graabrødrenes Udjagelse af deres Klostre i Danmark³⁾ karakteriseres Mogens Gjõe som en Førfølger af

¹⁾ Fabricius, Horsens Købstad, 1879, S. 111. ²⁾ Kirkeh. Saml. I, 1540—50, S. 417. ³⁾ *ibid.*, S. 366.

alle retskafne og en ugudelig Person (omnium bene viventium persecutor, impiissimus dominus), der har ophidset Borgerne i Horsens og opfordret dem til at uddrive Munkene af Klostret. Borgmester Lars Jensen og den ham ledsagende Borger beskyldes for at have medtaget til Kongen Kirkens Monstranser og Kalk og at have forebragt ham utallige falske Beskyldninger. Munkene bevidner deres Uskyldighed, men som Sagerne staar, ser de sig som Udlændinge og fremmede tvungne til at vige for den stærkere. Og endelig blev de d. 29. December 1532, efter at alle Almisser var blevet dem berøvet, „paa umenneskelig Vis, i Opløsning og Forvirring, uretfærdigt og meningsløst“ (inhumaniter, confusibiliterque sine omni justicia et ratione) udjaget af Klosteret.

Kong *Frederik I's Gavebrev af 17. November 1532* lyder (efter Hofmans Fundationer, II, S. 163) i sin Helhed saaledes:

Wii Frederich etc. Gørz alle Witterligt, att off Elffel. Burge-
mester, Raadt och Meenighedt rdi wort Kiøbstadt Haarsenns haffue
nu hafft hoss off theris wise Budt, och ladit berelte for off, hvor-
ledis at the Brødre, som ere rdi Graabrødre=Claaster vti Haarsenns,
haffue nederbrødit Skiellerom och Huse vti Claasterit, och saaldt och
forkonmet och affhendt thennem Steen och andett Hues the kunde
fange Pending fore, emodt det Budt, som wi tilforin ther paa giort
haffue, og ladit thennem mett wore Breffue attuare, att the thet icke
giøre skulle; Och achte medt thiden att forlade samme Claaster. Sam-
meledis haffue the och berett, att samme Brødre haffue ødelagt fyre
Burgergaarde ther vti Byen, og lagdt vnder theris Claaster, och haffde
forstreffne wore Burgere ther for off en høighaaren furstes Konning
han ses wor Kiære Broders Dom liudendis: Att samme Brødre skulle
lade opbygge forstreffne fyre Gaarde igien, saa der skulle gange Kon-
gelig och Byens Tyngge utaff, huilckenn Dom the icke fuldgiordt haffue.
Och thesligeste predicke the obenbare vdaff Predikestoelenn mange
fabell og andenn wrang Leedom, som the icke beuiffe kunde mett
thendt hellige Skriffitt, och thernett Vpøcke Vprør och thuedrachtt
eblannt Almuzenn. Tha for forstreffne flüg Uarsag och Keiligheds
skyldt haffue wi, aff wor Synderlig Gunst och Naade, vntt och thil-
stedet, och mett thette wortt opne Breff vunde och tillstede, att for-
streffne wore Wndersaatter vti Haarsenns mue och skulle thill thennem

anname samme Claaster och Claaster-Kircke mett allt sin Thilhøring, och nyde, bruge och beholde forneunnfte Graabrødre-Claaster-Kiircke thil en Saagne-Kiircke, och Claaster Gaarden mett the Husse ther staar opaa bygde thill thes Prædicanter, och Skole, och thill ett Haaspitaell, och indlegge fattige woensføre siuge Mendisler, och hues Bygning og forbedring, som samme woor Wunderjaatte paa forneunnte Claastergaardt byggendes och forbedrendes worder, Thett skal aldene komme thill siuge Mendisler vdi forneunnte Haaspitael thill Gode och Bestte, och ingen andenn, daag at thesrom nogre aff wore Wundersaater fiende themnem nogenn Rett att haffue thill forreffne Claaster-Kiircke eller Claastergaardt, tha gaa thesrom, saa møgett som Loug og Rett er.

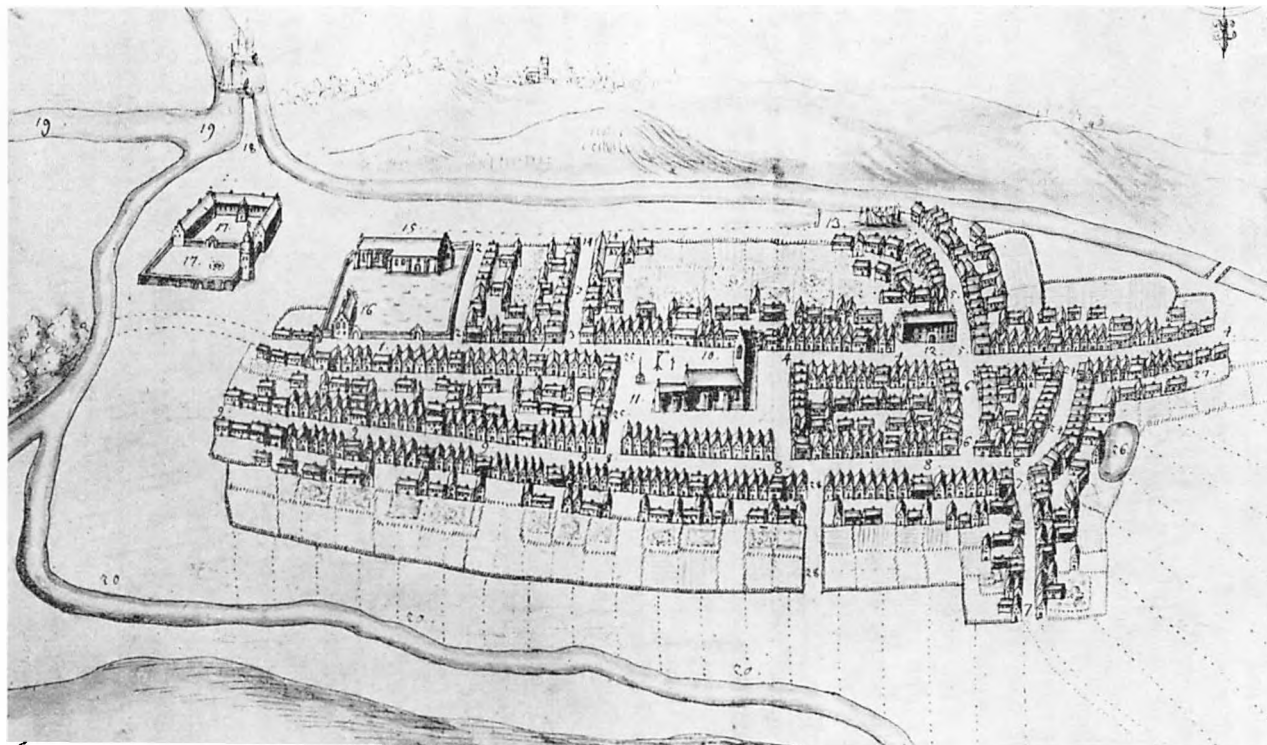
Cum inhibitione etc. Datum Gottorp Søndagh epter S. Martini Episc. Dagh. A.MDXXXII.

Skolebygningen.

Af det foregaaende vil fremgaa, at Klosterbygningerne, da Munkene forlod dem, har været i en sorgelig Forfatning; om Skolelokalets Tilstand ved vi ellers intet. Men 1586 nedbrændte Klosterbygningerne, en ny Skole maatte opføres, og som Hjælp dertil gav Kongen under 5. Januar 1587 Kirkeværgerne Tilladelse til i to Aar at oppebære Kronens Korntiende af Nebsager og Stenderup Sogne.¹⁾ Denne anden Skolebygning opførtes Nordøst for Kirken og stod i halvandet Hundrede Aar, men befandtes ved en Synsforretning 1736, som Kirkeværgen Kancelliraad *Jochum de Lichtenhjelms* lod optage, „saa slet og ringe, at Lærerne ej derudi kunde være for Regn og Vind ved Ungdommens Undervisning, men sligt andetsteds i Byen maatte forrette.“²⁾

I Henhold til denne Udsættelse blev da den gamle Bygning nedrevet og en ny, altsaa den tredje, opført paa samme Sted og 3. November 1744 ved en latinsk Tale indviet af Biskop *Peder Hygum*.³⁾ Den var betydelig bedre og rummeligere end den tidligere, bestod af et 54 Fag grundmuret Hus og 8 Fag

¹⁾ Kancelliets Brevbøger 1584—85. S. 635. ²⁾ Fabricius, Horsens Købstad. S. 130. ³⁾ Aarb. udg. af hist. Samf. f. Aarhus Stift XXIII, 1930, S. 197.

Horsens ca. 1600. (Efter Resens „Atlas Danicus“).

- 1 Borgergade. 2 Kirkestræde. 3 Fuglholm. 4 Smedergade. 5 Provstegade. 6 Graven. 7 Smedegade. 8 Nørregade eller Lille Smedegade. 9 Kattesundet.
 10 St. Ibs Kirke eller Torvekirke. 11 Torvet. 12 Raadhuset. 13 Banken, hvor Skibene bygges. 14 Himmeriges Boder. 15 St. Hanses eller Klosterkirke.
 16 Skolen. 17 Stjernholm. 18 Skibbroen. 19 Horsens Fjord. 20 Hansted Aa. 21 Thonbogade. 25 Gavlgade. 26 Hestedam. 27 Hospitalet.

Bindingsværkshus og indeholdt foruden Skolestue Bolig for Rektoren og de to Hørere.

Udgifterne ved Opførelsen af denne Bygning androg 3890 Rd.; deraf skænkedes af forskellige 1446 Rd., medens Commenceraad (senere Etatsraad) *Gerhard de Lichtenberg* stillede Resten 2444 Rd. til Raadighed som Laan, der Tid efter anden skulde tilbagebetales ham af Kirkerne, hvilke Vedligeholdelsen af Skolen paahvilede.

Midt paa Hovedbygningen var en Kvist, som imidlertid viste sig vanskelig at vedligeholde, udsat som Skolen laa for den skarpe Østenvind. Kirkeforstanderne besluttede derfor i 1777 at lade den rive ned eller give den en anden og ganske uanselig Form. Rektor *Tauber* forsøger at bevare den; han henviser til den „udødelige Velgører mod Byen og Skolen. den salige *Lichtenberg*, som vist ikke uden Aarsag foranstaltede denne Ziir“, og anraaber „i den maalløse Bygnings Navn“ Borgmester Kancelliraad *Flensborg* om at være „den værgeløses Væрге ved at haandhæve Bygningens Varighed og udvortes Anseelse“. ¹⁾

Hovedindgangen var en Dør ud til Kirkegaarden, og over denne Dør sattes to Aar efter Indvielsen en Mindetavle med følgende Indskrift: „Fortunante D.(eo)T.(rinitatis) O.(ptimo) M.(aximo) hæc Schola auspiciis Christiani VI. ex ruina ruderibusque suis splendidior ampliorque surrexit anno MDCCXLVI“. (Under den algode og almægtige treenige Guds Velsignelse rejste under Christian VI denne Skole sig af sin Sammenstyrtning og sine Ruiner prægtigere og rummeligere i Aaret 1746). Tavlen findes nu anbragt i Muren ud mod Borgergade.

Rektorlejligheden synes at have udgjort den betydeligste Del af den nye Bygning; den blev i sin Tid, bl. a. af *Tauber*, regnet for en af de smukkeste i Landet, som den laa der ud mod Kirkegaarden med de store Linde, med Udsigt mod Øst over Stjernholms Marker og Haver og mod Syd over Fjorden. Hørerne havde hver sit Kammer paa Loftet i et Par Kvistværelser. Med selve Undervisningslokalerne stod det derimod smaat til. De laa ud imod Borgergade. Der fandtes kun to Læsestuer; i den ene undervistes 2. og 3. Lektie samtidigt, i

¹⁾ *Taubers* Dagbøger.

Horsens lærde Skole 1744—1857.

den anden Mesterlektion, Rektors Lektie. Denne sidste var kun ved et Gitterværk og Fløjddøre adskilt fra den første, saaledes at hvad der foregik i den ene hverken synligt eller hørligt var skjult for Beboerne af den anden, et Forhold, der efter vor Tids Opfattelse maa have virket i høj Grad forstyrrende. Rektor *Worm* erklærer imidlertid, at Hørernes Arbejde aldrig har forstyrret ham eller hans Disciple, lige saa lidt som hans Undervisning deres; ja, der gives ham i Timerne ofte Lejlighed til at sige det, som han gerne ønsker at alle Skolens Disciple maa høre, og han finder det højst nødvendigt, at Rektor har et frit Overblik over alle Skolens Klasser.

Kakkelovnsvarme fandtes ikke før langt ned i det 18. Aarhundrede; fra 1788, Rektor Worms første Regnskabsaar, opføres paa Udgiftssiden til Brænde i Skolens Kakkellovne 24 Rd. Naar før den Tid Kulden blev alt for streng, foregik Undervisningen i Rektors Stue og paa Hørernes Kamre, hvor der kunde varmes op.

Da Skoledagen begyndte tidlig og med den delte Skoletid sluttede sent, maatte en Del af Undervisningen foregaa ved Lys. Dertil medbragte Disciplene selv Lysestumper, som anbragtes paa Lyseplader paa Bordene foran dem. Denne Belysning holdt sig indtil 1840'erne. Af Lys brugte Skolen da i Gennemsnit 4 à 5 Lispund Christiansfelder-Lys aarlig; undertiden forefaldt en Illumination, hvortil kunde medgaa omtrent $\frac{1}{2}$ Lispund; Prisen varierede fra 21 til 26 Skilling dansk Pundet. I Skolegaarden brændte Vinteraftener, saa længe Undervisningen varede, en Olielampe. Først i 1848 12. December vedtog Lærerforsamlingen, at der forsøgsvis skulde indføres Lampe-belysning i Klasserne, „dog saaledes at der sættes Lys paa Katedret“, Tællelys, medens man ved Lærermøderne flottede sig med Stearinlys.

Rektor.

Rektorens Stilling var i de første Par Hundrede Aar ret underordnet. Han blev ansat af Biskoppen; i mindre Byer var Sognepræsten hans nærmeste foresatte, og ofte beklædte han tillige — som her i Horsens — Stillingen som Degn.

For at blive Rektor ved en af de større Skoler krævedes

Magistergraden, ved de mindre var Baccalaureusgraden, den laveste akademiske Grad, som erhvervedes ved Disputats, tilstrækkelig. Men selv om Horsens Skole med sine tre Lektier vel ikke har kunnet regnes til de større, men nok til de mellemstore, vil vi dog se, at de fleste Rektorer har været Magistre eller, efter 1029, da theologisk Embedseksamen indførtes, theologiske Kandidater. 1739 faar Rektorerne kongelig Udnævnelse og Rang, og fra 1775 kræves Magistergraden eller Licentiatgraden i Philologi af enhver, som vil være Rektor.

Økonomisk var Stillingen ringe. I Kirkeordinantsen havde Kong Christian III udtalt: „Og dersom de (d. e. Skolemestrene) nogen Sted ikke er rundeligen nok forsørgede, da kan Superintendenterne og Sognepræster der udi Byen give os det til Kende, thi Vi ville, at baade de og andre, som Ungdommen skulle forestaa, skulle hæderligen være forsørgede, og vil Vi gerne lægge til af Vort, hvor noget fattes“. Det kongelige Løfte blev indfriet allerede fem Aar efter, idet Kongen ved et aabent Brev, dateret Viborg, Lørdag efter Dom. Trin. 1542, henlagde Konge-, Korn- og Kvægtienden af *Tumdrup* Sogn, 432 Td. 4 Skp. 1 Fdk. Hartkorn til Horsens Skoles Rektor. Og efter Nedlæggelsen af den latinske Skole i Hobro 1739 bestemtes det, at *Hornum* Sogns Konge-, Korn- og Kvægtiende af 113 Td. 2 Skp. Hartkorn skulde henlægges til Horsens latinske Skole til Forbedring af Rektors Løn. Hertil kom fri Bolig samt, med Stillingen som Degn ved Kirken, Offer, Accidenser m. m. og endelig Del i hvad der indkom ved Skolens Opvartning ved kirkelige Handlinger.

For Aaret 1789 haves en Specification af Rektor Oluf Worms Indtægter¹⁾: 1) Nyaar af Disciplene 15 Rd., 2) Introduktion (af nye Disciple) 31 Rd., 3) Markedsgave (af Disciplene) 4 Rd., 4) Testimonia 62 Rd., 5) Tiendeafgift af begge Tiender 500 Rd., 6) Indfæstning af Hornum Tiende 30 Rd., 7) Jule-, Paaske- og Pinseoffer 64 Rd., 8) Palæets Nyaar 30 Rd., 9) Svanes Legat 40 Rd., 10) Accidenser 50 Rd., i alt 829 Rd.

Men 250 Aar skulde der altsaa gaa, før Rektors Løn naaede saa højt. I Skolens første Dage var Indtægterne langt mindre. Det var derfor ofte ganske unge Mennesker i Tyverne, der

¹⁾ Bendz, Bidrag til Horsens lærde Skoles Historie, Prg. Horsens 1848, S. 40.

blev beskikket som Rektorer, og med den korte Studietid ved Akademiet var deres Uddannelse spinkel, saa det slet ikke var urimeligt, at de før Ansættelsen maatte underkaste sig en Prøve hos Biskoppen. *Jens Gødesen*, der i 1593 blev Biskop i Aarhus, lod saaledes de fleste Studenter, der søgte Ansættelse i Kirkens elles Skolens Tjeneste, indsende et Prøveskrift,¹⁾ Dette bestod sædvanlig af en ikke synderlig lang Stil med dansk Tekst paa den ene Side, der skulde oversættes til Latin paa den modstaaende, eller det kunde indeholde en af Ansøgeren udarbejdet kort Betragtning over det sidste Søndagevangelium, eller blot være en Gengivelse, først paa Dansk, derefter paa Latin, af en af Biskoppen forelæst Tekst.

Men end ikke denne simple Prøve kunde alle bestaa. En *Joannes Johannis Urlevius* (Jens Hansen Urlev) forpligter sig i sin Ansøgning 1601 til at styre Horsens Skole saaledes, at ingen med Føje skal kunne klage over ham; men Biskoppen giver hans Ansøgning Tilføjjelsen „non admissus“, og Jens Hansen blev ikke Rektor.

Rektorerne forpligtede sig i Reglen til at fratræde Embedet efter tre Aars Forløb, hvis deres Øvrighed eller Byens Borgere ikke bestemt ønskede deres Forbliven. Deraf forklares til Dels den hyppige Skiften — i det 17. Aarhundrede virkede saaledes ikke mindre end 17 Rektorer i Horsens. Men hertil bidrog naturligvis ogsaa de trange økonomiske Kaar, under hvilke de arbejdede, og det — som det dengang formede sig — trælsumme Skolemesterslid, hvilket medførte, at de snarest muligt søgte Befordring til et gejstligt Embede eller et bedre aflagt Rektorat.

Herom vidner en „Supplique om Præstekaldet i Vejle 1713 af *Erico Bredalino*, *Rectore scholæ Hottersnesiensis*“,²⁾ hvori det bl. a. hedder:

Den Præst i Vejle er nu død
og Afsked haver taget
fra Verden; dette Stykke Brød
(om Kongen saa behaged)
jeg beder maatte gives mig,

en gammel Skoleslave,
og min Collect forandre sig
til Pibeprestekræve.
Jeg har nu snart i atten Aar
en Kappedrager været,

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3 R. II, S. 738 ff. ²⁾ Henrichsen, *Disciplenes Stilling i de latinske Skoler i gamle Dage*, Prg. Odense 1871, S. 60.

endnu jeg dog med Kappen gaar
 hver evig Dag besværet
 i Skolen, hvor der slæbes maa
 og det foruden Lise,
 saa næppe man kan Stunder faa
 nodtorftig Kost at spise.
 Fra Morgen indtil Aftenstund
 jeg Skolegulvet maaler
 og slider saa den arme Mund,
 ja saa af Halsen skræler,
 at Sveden af min Pandeben
 som Hagelstene triller.

Jeg næppe gaar af Skolen ud
 og knap kan Foden drage;
 jeg sukker: O du gode Gud,
 hjælp mig fra denne Plage.
 Gud ved da, at jeg vilde vel,
 (om Himlen saa behaged),
 at af en gammel Skoletræl
 det tunge Aug blev taget.

Bredal blev ikke Præst, han døde i sit Rektorembede. Men lige ned til Slutningen af det 18. Aarhundrede gaar vore Rektorer hyppigt ind i gejstlige Embeder, saaledes *Tetens* i 1773; hans Eftermand *Tauber* søgte, men forgæves, Præstekald, og selv for en saa udpræget Skolemand som *Oluf Worm* var den Tanke ikke fremmed at ombytte Rektorembedet med et Præsteembede.

Hørerne.

Var Rektors Stilling lidet anset, gjaldt dette i endnu højere Grad Hørernes. Indtil 1775 blev de antaget af Rektor efter Samraad med Sognepræsten, efter den Tid af Biskoppen efter Rektors Indstilling. Deres Uddannelse var som Regel tarvelig. De var unge Mennesker, ofte endnu ikke Studenter, men Mesterlektianere, og selv om de havde de fornødne eksamensmæssige Kvalificationer, der kunde give Adgang til det af de fleste eftertragtede Præstekald, forsumpede de ikke sjældent i det fattige og af mange ringeagtete Skoleliv. *Hans Mikkelsen Ravn*, Rektor i Slagelse i Midten af det 17. Aarhundrede, klager over den ringe Agtelse, der bliver Hørere til Del: De forfremmes ikke til et højere Embede. En Skolemand, som er emeritus, kan nu om Stunder næppe faa et Præstekald. Ofte maa han overlade de fede Kald til en raa Student, som nylig er sluppet fra Skoleriset. Lærernes Myndighed og Fyrighed maa tabe sig, naar de staar tilbage for enhver Landsbypræst. Bisperne selv giver ved deres Opførsel Anledning dertil. Og

hvad kan mere nedslaa Sindet og kvæle al Iver end alle Vegne at ringeagtes og behandles som Pedeller!¹⁾

Hørernes økonomiske Forhold var usle, og ligesom Disciplene maatte de ikke sjældent spise paa Omgang hos Byens velhavende Borgere eller gaa Tiggergang med Brødkurven. Deres faste Løn bestod i Part i de fra Landsbydegnekaldene i Bjerger, Hatting, Voer og Nim Herreder flydende Indtægter; den fastsattes senere, men i hvert Fald ikke senere end Begyndelsen af det 18. Aarhundrede saaledes, at den øverste Hører oppebar 11 Td. Byg efter Kapitelstakst og 9 Rd. 2 Mk. i Penge, den nederste Hører 8 Td. Byg og 9 Rd. 2 Mk. i Penge og desuden i sin Egenskab af Kantor 8 Rd. fra Kirken. Efter 1655 kom dertil *Svanes* Legat: 5 Rd. (stigende med Aarene), og ved Fundats af 11. Januar 1740 det af *Claus Cordtsen* oprettede *Dorothea Didrichsdatters*, Købmand Broder Lichtenbergs Enkes, Legat paa 400 Sl. Dl. til Forbedring af Hørernes Løn. Fremdeles havde de Del i Offer og Accidenser ved Bryllupper, Begravelser, Barnedaab osv. samt i hvad der indsamledes Helligaftenerne ved Skolens Koromgang. Ved Skolernes Reduktion 1739 blev deres Løn noget forbedret, idet to Tredjedele af de reducerede Skolers Degnepensioner anvendtes til lige Deling mellem dem, hvorved deres Løn hævedes med 25 Rd. til hver, ligesom der af private Legater til Forbedring af deres Løn henlagdes fra Mariager Skole *Hans Nielsen Drostrups* Legat paa 100 Sl. Dl. og *Mogens Arnfeldts* til Rugaard paa 100 Sl. Dl. Endelig oprettede *Joel Ballin* i Slutningen af det 18. Aarhundrede et Legat paa 100 Rd., hvis Renter anvendtes til Løn for Skolens Skrivelærer, i Begyndelsen en Discipel i Mesterlektion, senere en Hører. Dertil kom saa fri Bolig, dvs. et Kammer paa Skolen, samt tilfældige Indtægter som Nytaarsgaver fra Disciplene, Madvarer eller Penge m. m.

Det var dem i Almindelighed forbudt at gifte sig, og kun med særlig Tilladelse af Rektor og Biskop kunde de indgaa Ægteskab. Et saadant forbod sig i Reglen af sig selv; thi var det svært at leve ene af de kummerlige Indtægter, maatte det blive endnu vanskeligere, naar der var en Familie at forsørge. Det undrer derfor ikke, naar der blandt de Personer, der

¹⁾ R. Nyerup, Hist. statistisk Skildring, 1804, III, 1, S. 121.

6. December 1692 i Horsens var indstævnedes for „resterende Græspenge, Folkeskat og anden Konsumption“, nævnes en Hører *Kristen Pedersen*, der stod til Rest med Skat af „en Pige, en Amme og en Ko“. ¹⁾

Kun faa Navne paa Hørere er os overleveret fra Tiden før 1719, fra hvilket Aar Skolens Regnskaber er bevarede og giver os nogle Oplysninger. Men de, der ikke har opnaaet den Lykke at slippe ind i et Præsteembede, har, naar Aar og Svagelighed bød dem at holde op med Skolearbejdet, fristet en trang Alderdom: saaledes Hører *Rasmus Mancin*, der efter sin Afgang fra Skolen 1799 henlevede sine sidste Aar som Fledføring hos Pastor *Hyphoff*, Lyngaa, og med Rektor Worms Anbefaling „ikke for Duelighed, Nidkærhed og Gavnlighed“ i Embedet, men paa Grund af yderst trangt Kaar, i 1810 ansøgte Direktionen for de lærde Skoler om en beskeden Pension.

Disciplene.

Selv om det ikke kan godtgøres, at der har været givet Undervisning i det nedlagte Graabrødrekloster, er det dog rimeligt at antage, at Graabrødrene her som andre Steder har holdt Skole, og at Munkene ved Tiggeri og ved Støtte fra milde Stiftelser har faaet de til deres Virksomhed nødvendige Midler. Tilgangen til Skolerne var især henimod Reformationens Tid meget stor, og ikke mindst adelige Folks Børn fristedes af de særdeles vel aflagte kirkelige Embeder under den katolske Kirke.

Med Reformationens Indførelse fulgte, navnlig i Begyndelsen, en stor Forandring i Skolernes og deres Disciples Stilling og Kaar: de gejstlige Godser blev inddraget under Kronen; rige og fornemme Folks Børn holdtes borte fra Skolen, efter at Udsigterne til de kirkelige Embeder var blevet mindre tilløkkende. Under saadanne Forhold voksede Tilgangen af fattige Børn, hvis Forældre gerne „ofrede dem til Herren“, dvs. til Uddannelse til Præstegerning, og samtidig følte det som en Lettelse at overlade dem til Skolens baade legemlige og aandelige Forsorg.

¹⁾ Vilhelm Bang, Latinskoleliv og Studenterliv, 1892, S. 25.

Reformatorene var ivrige i at opmuntre Forældrene i By og paa Land til at sende deres Børn til Skole. Fattigdom bør ikke afholde dem derfra, siger Biskop *Peder Palladius*: „Have I ikke at føde eders Børn med, lader dem ikke derfor blive fra Skolen. I saa aldrig nogen Pebling svælte ihjel, de faar deres Føde halvt snarere end andre; gode gudfrygtige Borgere forsyner dem med Hus og Almisse, saa dem skader intet“. Og han holder dem skønne Fremtidsudsigter for Øje: „Hvilke smaa Drengene, som I fornemmer, at de lærer vel, og at det løber i dem som brød Smør, hvad Degnen lærer dem, og de vil have Bog og vil til Skole, naar I spørger dem ad, saa lader dem gerne komme til næste Købstad til Skole. Bønder er Guds gode Folk, naar de have Troen til Jesus Christus; men der sidder tidt paa en Bondekones Skød et dejligt lidet Drengbarn, som vokser op og kan siden hjælpe en hel Hob Slægt indtil niende Led med Guds salige Ord og andre gode Raad, saa at I kunne faa af eders Børn til Sognepræster og Sognedegne, det var jo eders store Ære, ligeledes til Borgermestre, Raadmænd, Skrivere osv., saa at en hel Slægt kunde hælde deres Hoved til en from Mand, som havde sledet sine Børnesko i Skole“.

Da Skolens Maal i første Række var at forberede Disciplene til Præste- og Lærergerning, og da de samtidig med Skolegangen deltog som Medhjælpere ved Gudstjenesten, var det naturligt, at de baade benævnedes og klædtes som gejstlige Personer.

De i øverste Lektie, Mesterlektion (d. e. Magisterens, Rektors, Lektie), der gjorde Tjeneste som Degne saavel i Byens Kirker som i de nærmeste Landsbykirker, benævnedes *Degne*, medens de øvrige kaldtes *Peblinge* (d. e. smaa Præster), de alleryngste ofte *Sinker*.

Deres Klædedragt maatte være sort eller i hvert Fald mørkt farvet. Stoffet var Vadmel, og flere af det 17. og 18. Aarhundredes Legater er oprettet netop med det for Øje at skaffe Vadmel til Klæder og Lærred til Skjorter. Hovedbeklædningen var Hat eller Kasket („Lue“), og Fodbeklædningen, naar der ikke var Raad til Lædersko, Træsko. Al Hang til Luksus holdtes nede: Ingen Discipel maa bære Filthat eller anden

Hovedbeklædning, som ikke sømmer sig for gejstlige, ej heller Dolk eller Daggert.¹⁾ Naar de mødte ved deres halvt gejstlige Forretninger i Kirken som Degne eller Korsangere, var de iført en sort Kappe, som de kunde kaste over deres Dagligdragt, samt en lille Pibekrave.

Tiggeri.

Midlerne til Skolernes Drift flød i Begyndelsen ikke synderlig rigeligt. Disciple saavel som Lærere maatte ty til Borgernes Medlidenhed. Der organiseredes et formeligt af Regeringen godkendt Tiggeri; thi medens Tiggeri ellers var forbudt, tilledes det i Christian III's Reces af 1558 „unge Personer, som gange til Skole og lære og ikke have anden Opholdning, at mue gange om og bede deres Livs Føde“. Der sattes dog visse Indskrænkninger: de maatte saaledes ikke besøge fremmede Folk i deres Herberger om Almisse, de maatte ikke løbe efter vejfarende Folk og fremmede i eller uden for Byen og tigge Penge; adelige maatte de ikke falde til Besvær i deres Huse eller Logi efter Kl. 5, til andre gode Folk kunde de gaa til Kl. 6, med Rektors Tilladelse og til Skolens Tarv endog til Kl. 7. Hvis andre Drengene gav sig ud for Peblinge og bad om Almisse, da havde Rektoren Fuldmagt til med sine Disciple at gribe dem og føre dem til Skolen og der „hudslide“ dem.

Tiggeriet formede sig dels som samlede Tog, dels som friere Tiggergang i mindre Flokke.

Anseligst var de Koromgangne, der foregik som Optog paa de fire Helligaftener: Mortensaften, Juleaften, Nytaarsaften og Helligtrekongersaften. I samlet Trop med Rektor og Hørere som Ledere marcherede Flokken ud fra Skolen. Forrest gik de smaa af nederste Lektie, Sinkerne, med tændte Lygter som *Luciferi*, hvilket nok kunde gøres nødigt i de mørke, uoplyste Gader. Uden for velstaaende Borgers Huse gjorde Toget Holdt og istemte en Sang eller Salme, ledsaget af Instrumentalmusik. De bedste Sangere blandt de største Disciple kaldtes *Davidici*, antagelig fordi de i Kirken udførte Salmisten Davids og andre Salmer. Andre bar de Bækkener eller Bøsser, hvori de milde

¹⁾ Palladius, Formula visitationis provincialis, 1555; Nyerup, Hist.-stat. Skildring, S. 17—18.

Gaver indsamledes, og kaldtes *Pelvistæ* (af Pelvis-Bækken). De Penge, der kom ind, kaldtes Discantpenge, af hvilke ved Delingen en mindre Part tilfaldt Discipline, Resten Lærerne.

Rektor *Bredal* giver i en udateret Skrivelse til Stiftsovrigheden en ret bedrøvelig Skildring af Skolekorets og navnlig Instrumenternes Tilstand i Tiden omkring 1710¹⁾: „Det er ikke saa godt, at vor Skole ejer noget inventarium af instrumentis musicis. Denne ædle Jubals invention har jeg elsket fra Barns Ben af, men denne Skoles Fattigdom tillader ikke at bringe den i Stand. En Basun har vi, hvormed en Buccinist (d. e. Basunblæser) animerer Vokalmusikken, og intet videre“.

Indtægterne ved Korets Omgang har været smaa, og de er ikke opført i Skolens Regnskaber. „Den Don gratuit“, siger *Bredal*, „som vi de fire Helligaftener, naar vores Kor gaar ostiatim et domesticatim (d. e. fra Dør til Dør og paa Besøg i Husene), kan indsamle, er ikke at reflectere paa; thi naar een lader se sin Godvillighed mod os, saa er der over 2 $\frac{1}{2}$, som ej giver os ved Skolen een Skilling imellem Aar og Dag for vores daglige Opvartning med Sangen i Kirkerne“.

Men disse Optog gik ikke altid af uden Skænderier og Slagsmaal. D. 21. November 1702 stævnedes saaledes Hører *Thomas Colding* en Trompeter i Byen samt hans Trompetersvend og Svoger for den „grove Gewalt, exces og overlagt Skældsord og anden utilbørlig Medfart“, som var tilføjet ham og nogle Disciple uden for Raadmand Laurids Ribers Dør Mortensaften, da de „med Skolen efter ældgammel Skik var udi den lovlige Forretning at gøre sædvanlig Opvartning for enhver skikkelig Indvaaners Hus“.²⁾ Og Rektor *Bredal* har i 1716 Mortensaften et Sammenstød med Organist *Wien*, da denne med „sit Leeg“ fulgte tæt efter Rektoren, som med sine collegis og Disciple som sædvanligt med Vokal- eller Sang-Musik betjente en Del af Byens Indvaanere“.³⁾

Saadanne uværdige Sammenstød førte til, at denne Omloben i Forordningen af 17. April 1739 blev forbudt. „Den Omgang med Korene“, hedder det, „om visse hellige Aftener om Aaret, som hid til Dags har været brugelig, skal herefter være aldeles

¹⁾ Landsarkivet Viborg, 3. Rev. Pag. 175, Nr. 1. ²⁾ Fabricius, Horsens, S. 482. ³⁾ *ibid.*, S. 484.

afskaffet i Henseende til, at derved langt mere tabes for de unge ved den farlige Anledning til en og anden Usømmelighed, end der vindes til deres Nødtørft af en liden Pengehjælp, som nu om Stunder ikkun af faa gives“, og Forbudet blev gentaget i Forordning af 11. Maj 1775.

Hermed ophører de regelmæssige Optog. Men endnu saa sent som i 1870'erne spores Mindelser derom, idet Skoledrenge da Helligtrekongersaften løb rundt til Venners og Bekendtes Huse med Helligtrekongers Lys og afsang „Dejlig er den Himmel blaa“.

Ved Koromgangene gav Skolen imidlertid dog noget for noget og optraadte som Institution med et officielt Præg.

Uværdigere var det, naar de fattige Disciple hver Onsdag og Lørdag Eftermiddag gik Tiggergang hos Byens Borgere. De bar da, for at de derved kunde skelnes fra upriviligerede Tiggere, foruden deres Kappe en Hætte, der ofte fortsattes i en Hale (cauda), der hang ned ad Ryggen. Paa Armen eller over Skulderen medførte de en Kurv, paa Ryggen en Pose, og i

Valdemar Neiendam: Kyndelmisseaften. Fattige Skolepeblinge synger ved Dørene for Brød.

Haanden en Pengebøsse. De meldte sig gerne ved Folks Døre ved at synge: „Panem propter Deum“ (Brød for Guds Skyld), og naar Almisen var givet i Form af Fødevarer i Kurven og en Skilling i Bøssen, takkede de med et „Deo gratias“ (Gud være takket), hvorefter de kvitterede med en Sang. Fødevarerne uddeltes ved Hjemkomsten af Rektor til øjeblikkelig Brug, medens Bøsepengene henlagdes til Uddeling paa St. Thomæ Dag den 21. December.

Som Prøve paa deres Sange anføres her fra Cassubens Salmebog (1677), optaget i Nyerups Danske Viser, 1821, I, S. 267, følgende Vers af „En smuk Vise, hvorudi et fattigt Menneske i denne Verdens Elendighed sin Nød og Trang beklager“:

Du Christen, som ret betænker,
 hvortil dit Embede hør,
 du dennem vist noget skænker,
 som kommer for din Dør.
 En klattet Fole kan blive Hest,
 en fattig Pebling kan blive Præst.
 Hvad Gud og Lykken vil,
 det gaar omsider til.

Hvo intet ondt vil lide,
 naar han er liden og tung,
 ham intet godt kan bie,
 naar han bliver gammel og tung.
 Skulle vi end lide Hunger og Nød,
 en liden Krumme det er dog Brød.
 Dem bør taalmodelig
 herved at bevæge sig.

Saa ville vi gerne bede
 om Føde i Jesu Navn,
 til Gud vil bedre meddele
 til vor Nødtørfigheds Gavn.
 Ris og Ferle gør godt Barn,
 naar Guld og Perle bliver forlorn.
 Thi lide vi gerne nu
 dagligen Had og Tru (d. e. Trusel).

For øvrigt klager *Bredal* stærkt over den ringe Understøttelse, Skolen raader over til Disciplene. „De Legater, af hvis Rente vor Skoles fattige Disciple aarligen bliver soulagerede, er in allis syv, ikke ulige de *Syv Magre Køer* i Ægypten. Dog deres Hukommelse i al Velsignelse, som ved deres Gavnildhed har villet opbygge vores Synagoge“. Af de syv Legater indkommer i alt om Aaret 68 Rd. 4 Sk., som uddeles ved Juletid. „Naar nu enhver Discipel faar deraf noget ydet, somme 2, nogle 4, de øverste 5 Sl. Dl., hvad har de da at klæde sig

med, at betale deres Logement med eller at købe Bøger for? Job kalder Guds Forsyn Guds Løndom; jeg maa og bekende til Guds Ære, at hans Forsyn saa lønligen opholder vores Scholarer, at jeg ikke mere kan begribe, hvor deres Underholdning kommer fra, end Jacobs Sønner kunde finde sig udi, hvorfra de Pengeknuder var komne, som de fandt i deres Sække. Dog er jeg forvisset om, at deres „panem propter Deum“, som de hver Onsdag og Lørdag Eftermiddag sjunger for Dorene (næst Guds Naades Bevægelse) rører Guds Børns Hjerter til at lægge en Skærv i deres Bøsse og et Stykke Brød i deres Kurv, paa hvilken Maade den salige Lutherus ogsaa fik sit Ophold i sin Skolegang i Eisenach“.

Naar dette Tiggeri ikke blev forbudt i 1739 samtidig med Koromgangen, er Grunden rimeligvis den, at man har ment, at Disciplene ikke kunde undvære denne Hjælp. Med Tilkomsten af betydelige Legater i det 17. og 18. Aarhundrede og med Disciplenes stigende Selvagtelse og Ærekærhed, der forbød dem at gaa Tiggergangen, aftog denne Uskik imidlertid efterhaanden og ophørte under *Tetens's* Rektorat lidt over Midten af det 18. Aarhundrede.

Men dermed ophorte Borgernes Gavnildhed heldigvis ikke. Det var almindeligt, at Skoledisciple nød gratis Middagsmad paa Omgang hos Byens Familier. Enhver Haandværker gav Kost til 1 à 2 Disciple en Gang om Ugen, og der var de velstaaende Huse, der bespiste ikke mindre end 4, 6, 8, 10 til 12 Skoledisciple. Desuden modtog disse Ugepenge fra 2 til 3 à 4 Mark ugentlig, som de indsamlede om Lørdagen. Ogsaa faldt der ved større Højtideligheder, som Bryllupper i fornemme Familier, Gaver af til dem. Da saaledes 16. Januar 1779 Kammerherre *Gersdorff* fejrede sit Bryllup med Enkefru *de Lichtenhjelm*, skænkede han til Uddeling blandt de fattigste og flittigste Disciple en Gave, fornemmelig til dem, som var „lodtagne“ i Fru Lichtenhjelm's ugentlige Understøttelser. De 17 Disciple, af hvilke 8 nød Kost og 9 Ugepenge, tillige med andre fik Del i denne Gave, fra 5 til 2 Mark. Endelig skænkede det russiske Hof i Horsens gerne Gaver til Skolen, Nytaarsaftens Dag 1780 saaledes til Rektor og Disciple 100 Rd.¹⁾

¹⁾ H. E. Friis, Det russiske Fyrstehof i Horsens, 1895, S. 131.

Kirkeopvarntning.

En langt betydeligere Indtægt end den, der flød af Tiggeriet, havde Disciplene af deres Medvirkning ved kirkelige Handlinger.

Skolen hørte under Kirken; Rektor og Hørere var ikke blot Skolens, men ogsaa Kirkens Tjenere, og Disciplene var vordende Kirkemænd, Præster eller Degne. Det følte derfor som en naturlig Pligt for Skolens Mænd og dens Disciple at yde deres Sangopvarntning ved Gudstjenesterne. Derfor var Sang og Instrumentalmusik, *Musica*, et vigtigt Fag i Skolen med 1 Times daglig Undervisning, og naar Discipeltallet omkring 1710 kun er 22: „7 in suprema classe, 6 in tertia, 7 in secunda og 2 in infima“ (d. e. Sinkeklassen), og oven i Købet truer med at gaa ned, saa er *Bredal* bekymret, ikke saa meget over den tiltagende Ligegyldighed for Videnskaben og Ulyst til Skolegang, men betegnende nok, fordi Kirken kan komme til at mangle Sangere. „Skulde denne Consternation tage Overhaand, ser jeg ikke, paa hvad Maade man skal faa Kirkerne forsynet med Sang, helst her paa Stedet, hvor Guds Ord bor saa rigeligen iblandt os, at vi har 8 Prædikener om Ugen og supplicationes matutinas (Morgenandagt) hver Dag“. Skolens Tilstedeværelse ved de almindelige Gudstjenester var altsaa en Pligt uden egentlig Godtgørelse. Lønnen derfor var at søge i de ovenfor omtalte Indkomster ved Tiggeri og Gaver ved festlige Lejligheder. Kun enkelte af Disciplene nød særlig Løn: En Mesterlektianer var Kordegn, hvis Indtægter (efter Tauber) kunde beløbe sig til 40--60 Rd. aarligt, en anden Hospitalsdegn, en tredje Forsanger, en fjerde Klokker.

Derimod medvirkede Dele af Skolen eller hele Skolen for særlig Betaling ved Vielser, Begravelser m. m., saaledes som det fremgaar af følgende Reglement fra 1692:

Ligpenge.

1) Naar alle Klokkerne ringes, betales til Skolen, som da med Rectore og begge Collegis møder paa Kirkegaarden og opvarter med Sangen i Kirken 3 Rd.

2) Naar alle Klokkerne ringes, den største undtagen, og hele Skolen forlanges, da betales 2 Rd. og møder da Rector med begge Collegis og alle Disciplene.

3) Men dersom nogen alene forlanger begge Collegas og $\frac{2}{3}$ Part af Skolens Disciple, betales derfor 1 Rd. 2 Mk.

4) Naar ikkun een af Collegis og $\frac{1}{3}$ Part af Disciplene forlanges, svares alene 4 Mk.

5) Dersom ej paa ordinære Tider begravnes, men med Kongelig allernaadigste Tilladelse enten Aften eller Morgen ned-sættes, betales til Skolen 3 Rd.

6) De, der ved 12 Slæt begravnes og ikke nyder eller begærer Skolens Tjeneste, betaler, om de nogenledes Formue haver 4 Mk.

og om de er af ringere Formue 2 Mk.

7) Men fattige og uformuende giver intet, hverken til Kirken eller Skolen, naar de derom fremviser Borgmesters Attest. Naar nogen ved Dødsfald giver Lys til Kirken, nyder Kordeggen Floret, naar de er udbrændt, og a parte for dennem at tænde 4 Mk.
Men naar de ej længere kan brænde, falder Stykkerne ligesom af de andre til Kirken.

Brudevielser.

1) Sker Copulationen i Huset, da betales til Kirken i Steden for Tavlepengene, den ellers kunde nyde, om Brudgommen er af Rangen 3 Rd.

og de, som ikke er af Rangen 2 Rd.

og skal da Skolen være obligeret at musicere et Stykke eller synge nogle Vers af en Salme, hvilket som helst begæres for og efter Copulationen, og en Salme, naar der ofres, om det sker. Men om Instrumentalmusik begæres, da betales Stadens Musikanter derfor, og befatte sig Skolen intet dermed. Organisten i saadant Tilfælde nyder 1 Rd.
Kordeggen 4 Mk.

2) Sker Copulationen i Kirken, enten til Froprædiken eller andre Ugedagsprædikener, gives til dem af Skolen, som Sangen forestaar 2 Mk.
og synges da et Vers for og et Vers efter Brudevielsen, en Salme, naar ofres, og en Salme pro Exitu.

3) Sker den i Kirken andre Tider, naar ingen Prædiken holdes, svarer vedkommende til Skolen 3 Mk.

og synges da foruden forrige en Salme for Vielsen. Organisten nyder i begge Tilfælde, om han anmodes tillige med at lege en Salme 3 Mk.
 Dog maa Orgelværket ikke bruges, undtagen Skolen tillige er bestilt at synge, men Skolen maa vel synge, omendskønt Orgelværket ikke leges. Begærer og nyder nogen Skolens Musik, betales den derfor 2 Rd.
 Dersom Klokkerne i saadan Tilfælde nogen til Ære kimer, da betales derfor til Kirken 4 Mk.
 og til Klokkeren 4 Mk.

Børnedaab og Introduktion.

Naar Børnedaab er eller Kirkegangskoner, nyder Skolen, ligesom naar Copulation i Kirken sker. Organisten, om han begæres at lege, nyder og i dette Fald, ligesom før med Brudevielser findes mentioneret. Hvo, som betaler Organisten for at lege, bør og at have Lysene tændt, og betales da derfor samt Alterklædet ved Kirken ved Børnedaab og Introduktionen 1 Mk. ved Brudevielser 2 Mk.
 Naar Lig begravnes og nogen vil have Kirkens Lys, da betales derfor 3 Mk.
 Kordegnen i slige Tilfælde nyder for Alteret at klæde og Lysene at tænde ved Begravelser, Børnedaab og Introduktion og Brudevielser hver Gang 4 Mk.
 om det ellers sker paa de Dage og Tider, at Kirkens Vokslys ikke ellers bør at være tændt.

Det er det ringeste os synes ved foromrørte Tilfælde Kirken og Skolen og dens Betjente at kunne tilkomme; men som baade Kirken og Skolen, saavel som begges Betjente, foruden dette kun lidet haver at subsistere med, saa formodes, at de, som ere formuende, af deres egen Godhed og Liberalitet forbedrer den ansatte Takst, og derved lader se deres Kærlighed til Gud, Guds Hus og dem, som stræber at forfremme Guds Ære.

Frisenborg den 20. November 1692.

N. Friis.

J. Braem.

Denne Paamindelse har aabenbart ikke frugtet. Skolen har Gang paa Gang sit Besvær med at faa, hvad der tilkommer den. I en i 1739 fornyet Godkendelse af Reglementet gives der derfor Borgmester og Raad Tilladelse til, naar Rector Scholæ klager over modvillige Betalere, at indkalde saadanne og „den eller dem med deres Kendelse at tilholde: De Skolen sin Ret i forefaldne Tilfælde bør svare, saafremt de finder saadanne formuende.“

Af Indtægterne ved Kirkeopvartningen fik Disciplene den mindste Part, nemlig $\frac{1}{3}$ af Ligpengene, i Reglen ca. 10 Rd. Indkomster for Stuebryllupper tilfaldt Rektor alene, medens han af Indkomster for Kirkebryllupper, Barnedaab og Kirkegangskoner fik det halve. Resten deltes mellem Hørerne og de assisterende Disciple.¹⁾

Løbedegnetjeneste.

I Middelalderen var der ikke faa Kirker, der ikke havde deres egen Præst, men hvortil en Munk fra et nærliggende Kloster gik ud for at forrette Messe, for hvilken Tjeneste han oppebar Præstekaldets Indtægt. Til at forrette Degnetjenesten medtog han saa i Reglen et ungt Menneske fra Klosterskolen, og Indtægten derved tilfaldt Klosterskolens Disciple.²⁾

Efter Reformationens Indførelse blev der saa vidt muligt ansat en Sognepræst ved hver Kirke, derimod ikke altid en Degn. Da nu Skolerne ved Ophævelsen af Klostrene mistede deres bedste Støtte, maatte man se at hjælpe dem paa anden Maade. I det Øjemed forordnede Kirkeordinansen 1537, at alle de Sogne, som ikke laa alt for langt fra Købstæderne, skulde tage sig Degne blandt Latinskolens Disciple og lade dem nyde Degnekaldets Indtægter til Hjælp til Studeringerne. Saaledes blev det almindeligt at have de saakaldte *Løbedegne*, der efter endt Forretning i Sognet vendte tilbage til deres Skole.

Fra Horsens Skole betjentes, efter Rektor *Hans Olufsen Nysteds* Opgivelse 1691 følgende Sogne³⁾ af Løbedegne: *Hansted* og *Lundum* Sogne, som ydede til Skolen 8 Td. Byg, *Hatting* (4 $\frac{1}{2}$ Td. Byg), og *Torsted* (4 Td. Byg). Længere borte liggende

¹⁾ Taubers Dagbøger. ²⁾ Villh. Rothe, Degnepensioner, i Dansk Kirketidende V, 1850. ³⁾ Landsarkivet, Viborg, 2. Rev. Fol. 35, Lit. G. Nr. 4.

Sogne, som vanskeligere kunde betjenes fra Skolen, men som Skolen alligevel havde Ret til at nyde Indtægt fra, betjentes af *Substitutter*, som ansattes af Rektor, og som af Embedets Indtægter ydede en vis Del til Skolen. Dette gjaldt *Ølsted* (1 Td. 1 Skp. Byg), *Urlev-Stenderup-Dalby* (4 Td. Byg til Kordegnen), *Søvind-Gangsted* (5 Td. Byg), *Korning-Løsning* (4 Td. Byg), *Tamdrup* (4 Td. Byg), *Hvirring-Hornborg* (1½ Td. Rug, 2 Td. 5 Skp. Byg), *Skjold* (2 Td. Byg til Kantoren). Fremdeles erholdt den øverste Hører af *Kattrup-Ørridslev-Tolstrup* 14 Td. Byg, hvoraf han dog — foruden det uvisse Offer samt hvad der som Højtidsoffer oversteg 13 Sl. Dl. — afstod 2 Tdr. til Substituten. Den nederste Hører nød fra *Væhr-Nebel* 10 Td. Byg, hvoraf han — foruden det uvisse Offer — afstod til Substituten 2 Td.; for sin Kantorbestilling oppebar han af *Glud* Sogn 2 Rd., af *Raarup* Sogn 1½ Td. Byg, af *Barrit* Sogn 4 Skp. Byg.

Foruden Indtægterne gennem Kornet nød Løbedegnene naturligvis det sædvanlige Højtidsoffer, uvist Offer Aaret igennem samt Paaskeæg: i *Hansted-Lundum* 9—21 Sl. Mk., 3—4 Sl. Dl. og 27 Snese Paaskeæg, i *Hatting* 3 Sl. Dl.—14 Sl. Mk., 6—7 Sl. Dl. og 25 Snese Paaskeæg og i *Torsted* 1 Sl. Dl. —4½ Sl. Mk., 1—2 Sl. Dl. og 13 Snese Paaskeæg.

Naar en Løbedegn kom til Sognet, blev han i Reglen modtaget i Præstegaarden og fik der Kost og Logi. Om Søndagen paahvilede der ham udover den almindelige Kirketjeneste den Forpligtelse at undervise Bønderbørnene i de 10 Bud, de 3 Trosartikler og Fadervor. Efter Bryllupper, Begravelser og andre kirkelige Fester deltog han i Bøndergilderne og har efter Tidens Skik næppe paalagt sig nogen Afholdenhed fra rigelig Nydelse af Mad og Drikke. Og det har ikke været nogen til ærligt Skolearbejde synderlig oplagt Discipel, der efter flere Dages Svir og lange Marcher i daarligt Vejr og Føre vendte tilbage til Skolen. Men da en saadan Løbedegn jo ikke til Stedighed var til Stede i Landsbyen og ofte savnedes ved uformodede Lejligheder, og da den Undervisning, der ved hans ugentlige Besøg naturligvis kun var af ringe Værdi, ikke tilfredsstillede Befolkningen, arbejdede Sognene paa at erstatte ham med en Degn, der havde fast Sæde paa Stedet, en

Sædedegn. Landemoderne maa derfor indskærpe Ordinansens Bud, og en kgl. Anordning af 28. Januar 1574 befaler, at alle Sogne, der ligger under 2 Mil fra Købstaden, *skal* tage Degn fra Skolen; de Sædedegne, der er blevet ansat i nogle Sogne, skal forblive i deres Embede i deres Levetid, men skal aarlig afgive til nærmeste Skole „fattige Peblinge til Hjælp den fjerde eller femte Part af deres Degnerente“, og naar de dør, skal der tilskikkes Degne af Skolerne. Alligevel var denne Ordning ganske uholdbar i Længden, og man gik efterhaanden overalt over til Ansættelse af Sædedegne. For at holde Disciplene skadesløse fastsattes da i Danske Lov, at ikke blot de hidtil af Løbedegne betjente Sogne, men alle Degnekald uden Forskel skulde afgive en Udbetaling, *pensio*, i Korn eller i Penge, der tilfaldt Skolen.

Pensionen udbetaltes oprindelig *in natura*; men Kornet var ofte daarlig Vare og vanskeligt at sælge til Kapitelstaksten, og Bønderne var uvillige til at transportere det til Købstaden, særlig efter at Skolernes Antal indskrænkedes og Afstanden til den nydende Skole blev stor. Ved Skoleforordningen 17. April 1739 blev flere smaa Skoler nedlagt og deres *Degnepensioner* henlagt til de bestaaende, til Horsens Skole saaledes $\frac{2}{3}$ af de i Aarhus og Viborg Stift reducerede Skolers Degnepensioner til Forbedring af Hørernes Løn. Pensionerne udbetaltes nu i Penge efter Kornpriserne. Biskoppen og Stiftamtmanden lagde Ligningen, og Provsterne indsamlede Beløbene og sendte dem til Skolen, for de ophævede Skolers Vedkommende dog til Konrektoren ved Aarhus Katedralskole, der videresendte den Horsenshørerne tilkommende Del til Rektoren i Horsens. Pensionerne blev over hele Riget fastsat ved en Række lokale Anordninger for de forskellige Stifter.

Horsens Skole fik tillagt Pensionerne fra følgende Herreder:

	Rug			Byg			Havre		
	Td.	Sk.	Fd.	Td.	Sk.	Fd.	Td.	Sk.	Fd.
Bjerge Herred.									
Assens og Klakring		2	1 ^{3/5}	1	6	1 ^{3/5}		6	1 ^{3/5}
Glud og Hjarnø				1	5	2 ^{2/5}	1	3	2 ^{2/5}
Nebsager og Bjerge				2	2	1 ^{3/5}			
Ut og Tyrsted				1	4	3 ^{1/5}			
Stouby og Hornum	1	1		1	2	1 ^{3/5}	1	2	1 ^{3/5}
Raarup				2	5	2 ^{2/5}			
Barrit og Vrigsted				2	1	2 ^{2/5}			
Skjold				1	3	1/5			
Sum	1	3	1 ^{3/5}	15			3	4	1 ^{3/5}
Hatting Herred.									
Hatting					7	1/5			
Stenderup, Urlev og Dalby				2	3	1/5			
Daugaard og Ørum				1		2 ^{2/5}			
Løsning og Korning					7	2 ^{2/5}			
Ølsted					5	2/5			
Hedensted					4	2 ^{2/5}			
Engom har altid ligget til Vejle Skole.									
Sum				6	4	1 ^{1/5}			
Nim Herred.									
Tamdrup, Hvirring og Hornborg		4	3 ^{1/5}	2	1	2 ^{1/5}			
Nim og Underup			3 ^{3/5}	1					
Sum		5	2 ^{1/5}	3	1	2 ^{1/5}			
Voer Herred.									
Kattrup, Ørridslev og Tolstrup				3		2 ^{2/5}			
Væhr og Nebel				2	2	2 ^{2/5}			
Ousted og Taaning	6			1	4				
Birk og Yding				2		2			
Søvind og Gangsted				1	4	3 ^{1/5}	1	4	3 ^{1/5}
Lundum og Hansted				1	4	3 ^{1/5}			
Hylke				1	5	1/5			
Sum		6		13	6	2	1	4	3 ^{1/5}
Beløb af alle Herreder	2	7	2 ^{2/5}	38	4	2	5	1	1/5

samt de de reducerede Skoler i Mariager, Hobro, Grenaa, Ebeltoft og Skanderborg hidtil tillagte Pensioner:

	Rug			Byg			Havre		
	Td.	Sk.	Fd.	Td.	Sk.	Fd.	Td.	Sk.	Fd.
Aarhus Stift.									
Gjerlev Herred.									
Øster Tørslev og Dalbyover				2	3	2 ³ / ₅			
Udbyneder og Kastbjerg	1	2	3 ¹ / ₅		6	2 ² / ₅			
Dalbyneder, Raaby og Sødring				2	5	2 ¹ / ₅			
Vindblæs			4						
Sum	1	6	3 ¹ / ₅	5	7	1 ² / ₅			
Hjelmslev Herred.									
Dover og Venge	1	2	1 ¹ / ₅	1	2	3 ¹ / ₅			
Fruering og Vitved				2	2	3 ¹ / ₅			
Adslev og Mesing		3	2 ² / ₅		7	1 ¹ / ₅			
Blegind og Hørning				2					
Sum	1	5	3 ¹ / ₅	6	4	3 ³ / ₅			
Mols Herred.									
Knebel og Rølse				1	1	2 ² / ₅			
Agri og Egens					5	2 ² / ₅			
Vistoft		3	1 ¹ / ₅		3	1 ¹ / ₅			
Helgenæs	1		3 ¹ / ₅						
Tved		6	1 ¹ / ₅		6	1 ¹ / ₅			
Draaby, som ligger til Kapellanens Embede i Ebeltoft, nyder han fri formedelst sin ringe Indkomst.									
Sum	2	2	1 ¹ / ₅	3		2 ² / ₅			
Nørre Herred.									
Veggerslev og Villersø		5	1 ² / ₅		5	1 ¹ / ₅			
Ørum og Ginnerup	1	2			7	2 ² / ₅			
Fjellerup og Glæsborg	1	4	3 ¹ / ₅		1	2 ² / ₅			
Tæstrup		4			3	1 ¹ / ₅			
Karleby og Voldby	1	2	1 ³ / ₅	1	2	1 ³ / ₅		3	
Hammelev og Enslev		7	3 ¹ / ₅		7	3 ¹ / ₅			
Rimsø og Kastbjerg	1	2	2 ¹ / ₅	1		3 ¹ / ₅			
Gjerrild og Hemmet		2			4	3 ¹ / ₅			
Sum	9	4	1 ¹ / ₅	7	1	2		3	
Nørrehold Herred.									
Vester Tørslev og Svenstrup				1		2 ¹ / ₅			
Glenstrup				1		2 ¹ / ₅			
Sum				2		3 ¹ / ₅			

	Rug			Byg			Havre		
	Td.	Sk.	Fd.	Td.	Sk.	Fd.	Td.	Sk.	Fd.
Onsild Herred.									
Sønder og Nørre Onsild					7	3 ¹ / ₅			
Hornum og Snæbum					7	2			
Falslev og Kjærby				1	1	2 ¹ / ₅			
Hem og Sem				1	1	2 ² / ₅			
Sum				4	2	2 ² / ₅			
Sønder Herred.									
Hyllested og Rosmus	1	6	2 ¹ / ₅	1	6	2 ¹ / ₅			
Lyngby og Albøge	1	7	1 ¹ / ₅	1	6	1 ¹ / ₅			
Tistrup og Fuglslev	1	1			7	1 ¹ / ₅			
Aalse og Hoed	1	2	3 ¹ / ₅	1	4	3 ¹ / ₅			
Vejlby og Homaa	1	1		1	1				
NB. Kollind og Ebdrup er gunstigt eftergivet.	1	7	2 ² / ₅						
Sum	9	1	3	7	2	3 ¹ / ₅			
Viborg Stift.									
Aars Herred.									
Ravnkilde, Brørstrup og Haverslev ..				1	4	2 ² / ₅			
Sum				1	4	2 ² / ₅			
Gislum Herred.									
Durup og Stenild				1	2				
Rørbæk og Grynderup					6				
Sum				2					
Hinshed Herred.									
Øls, Hørby og Døstrup				2					
Rold og Vebstrup				1	4	1 ³ / ₅			
Vive, Ove og Valsgaard				2		2 ² / ₅			
Sum				5	5				
Rinds Herred.									
Simsted, Hvilsum og Hvam				1	7	2 ¹ / ₅			
Sum				1	7	2 ¹ / ₅			
Beløb af alle Herreder ..	24	5		47	5	1 ¹ / ₅		3	

Men det var ofte vanskeligt at faa Degnepensionerne ind. I Regnskabet for 1747 bemærker Rektor *Jens Hansen* saaledes: „Degnen i Lundum betalte kun den halve Pension, paastaaende, at en Discipel her fra Skolen nød samme Aar halv Degnekorn. Degnen i Væhr løb samme Aar bort, og vides ej, hvor han er. Degnen i Søvind og Gangsted siges af alle at være saa fattig, at han ej kan betale den gamle Restance i min salig Formands Tid. Degnen i Kattrup resterer ligeledes for Aar 1741 6 Rd. 6²/₅ Sk.“

Legater.

Fra det 17. Aarhundrede:

1) Fru *Else Juul* til Brandholm skænkede ved Testamente af 30. November 1616 100 Sl. Dl. Renten skal „uddeles til Vadmel og Lærred til seks smaa fattige Skolebørn, som ganger her i Latinske Skole.“

2) *Oluf Ibsen*, Raadmand i Horsens; „eftersom jeg (saavel som andre) haver været aarsaget for Fjendernes Aarsag at drage fra Hus og Hjem og os paa fremmede Steder at opholde, da haver jeg des imidlertid lovet, at naar Gud vilde sende os med Fred hjem igen, vilde jeg give til Guds Ære og fattiges Ophold 180 Rd. til Kirken, Skolen og Husarme, hver Part lige meget.“ Fundats af 20. Marts 1630.

3) Erkebiskop *Hans Hansen Svane* oprettede sammen med sin Hustru *Marie Fuiren* ved Fundats af Paaske 1655 et Legat paa 1250 Sl. Dl. Af Renten skal aarligt hensættes en Tredjedel til Forøgelse af Kapitalen, medens Resten fordeles til Klosterkirken, Skolemesteren (10 Rd.), Hørerne (5 Rd. hver), vedtørfte Skolebørn (10 Rd.), Husarme (10 Rd.). Med Kapitalens Vækst stiger Portionerne. Skolebørnene skal for deres Part gøre „et lidet Exercitium Styli“ og Skolemester og Hørerne et „Exercitium Oratorium“ eller „en Sentens at resolve Grammaticæ, Rhetoricæ & Logicæ.“

4) *Bodil Hansdatter*, Raadmand og Borger i Horsens *Johan Andersens* Enke, skænkede ved Fundats af 28. April 1674 to Gaards Avl til Værdi 200 Sl. Dl. til Vadmel og Lærred til Klæder for fattige Disciple, for „hver Tirsdag og Lørdag, for og efter Prædiken i Kirken, Sangen at opvarte og betjene.“

Fra det 18. Aarhundrede:

5) *Dorthe Hansdatter*, Enke efter *Anders Thonboe* til Hanstedgaard, skænkede ved Fundats af 12. Maj 1705 Over-skuddet af Hansted Hospital.

6) *Gedske Lucasdatter*, Enke efter *Lauritz Friis* paa Tyrre-strup, skænkede ved Fundats af 3. August 1705 200 Rd. til fattige Disciple i Horsens Latinske Skole.

7) Magister *Anders Winding*, Provst og Sognepræst i Horsens, skænkede ca. 1707 sammen med sin Hustru *Karen Ottedatter* 200 Rd. til fattige Disciple.

8) *Dorthe Hansdatter*, Anders Thonboes Enke, skænkede ved Fundats af 10. Maj 1710 400 Rd. til fattige fader- og moderløse Børn samt andre nødtrængende Børn i Horsens Latinske Skole til Vadmel, Lærred m. m., samt til en trængende Discipels Rejsepenge til Academiet.

9) *Margrethe Bering* skænkede ved Testamente af 20. November 1730 200 Sl. Dl. til fattige Disciple.

Da i 1739 Skolerne i Grenaa, Hobro og Mariager blev nedlagt, blev i Rescript af 6. Juni 1740 følgende Legater Nr. 10--15 henlagt til Horsens Skole:

10) *Dorthe Juul*, Salig Jørgen Kaases til Mejlgaard, skænkede ved Fundats af 1. November 1642 400 Dl. til fattige Skolebørn i Grenaa Skole „til Vadmel, Lærred og Hoser, samt Sko Hatter eller Luer.“

11) *Christen Scheel Jørgensen* til Svostrup skænkede ved Fundats af 20. Januar 1641 200 Rd. Sp. til Grenaa Skole til fattige Skolebørn til „Vadmel eller grov Klæde, hvilket skal udbyttes til nogen af de ældste i Skolen, item Lærred til Skjorter, Sko og Strømper.“

12) *Iver Krabbe* til Albech skænkede ved Fundats af 6. Juni 1740 100 Rd. Sp. til Mariager Skoles fattige Disciple til Vadmel, „item Syløn betales.“

13) *Michel Sørensen Burgaard*, Borgmester og Handelsmand i Grenaa, skænkede ved Fundats af 12. Februar 1643 100 Sl. Dl. til fattige Disciple i Grenaa til Vadmel og Lærred.

14) Jomfru *Giertrud Lykke* i Mariager skænkede 13. Marts 1594 til fattige Disciple i Mariager Skole 50 Sl. Dl., som, da Legatet blev henlagt til Horsens, var svundet ind til 20 Sl. Dl.

15) *Anders Thorsen*, Borger i Hobro, skænkede ved Fundats af 12. Marts 1643 40 Sl. Dl. til Hobro Latinske Skole.

16) *Niels Sørensen Malthesen*, Handelsmand i Horsens, skænkede ved Testamente af 22. December 1743 100 Sl. Dl. til Horsens Latinskoles fattige Disciple til Hjælp til Klæder.

17) Købmand i Horsens *Jens Jørgen Lindvig* skænkede under 16. April 1700 til seks fattige Disciple 72 Rd. af *Ousted* Sogns Konge-, Korn- og Kvægtiende og 6 Rd. af *Herning* Sogns Konge- og Korntiende.

18) Assessor *Gotfred Schmidt*, Apoteker i Horsens, skænkede 19. April 1784 200 Rd., hvis Renter bestemtes for to Kandidater, der afgik til Akademiet.

19) *David Davidsens* Legat, oprettet 22. November 1786. Den Horsens Skole tilkommende Del, to Portioner á 50 Kr. til fattige og flittige Disciple, tilsendes Skolen fra Aarhus Stiftskasserer. Er ikke indgaaet i Stipendiefonden.

20) Tolder *Kofoed* skænkede 5. Maj 1792 210 Rd. 3 Mk.

21) Af det *Beenfeldt Lichtenbergske* Fideikommis, oprettet ved Fundats af 25. Oktober 1800, tilkendtes der 300 Rd. til „en af de mindst formuende Præstesønner fra Voer Herred, som dimitteres fra Horsens Latinske Skole“. Er ikke indgaaet i Stipendiefonden og udbetales nu med ca. 265 Kr.

Disciplinen.

Skoletugten var streng, ofte rent ud barbarisk. Dette forklares ud fra Tidens almindelige Raahed med Nattesvir, Slagsmaal, Gadesjov og kaade Løjer med Borgere og Bønder, med Vægttere og Lakajer. Dertil kom, at Disciplene for største Delen var Smaafolks Børn, mange af dem fra Landet, hvis Fattigdom og Tiggeri ikke skulde bidrage til at hæve dem i Borgernes Øjne, og som derfor udenfor Skoletiden var henviste til sig selv eller til simple og udannede Personers Selskab. Hvad der yderligere vanskeliggjorde Haandhævelsen af Disciplinen, var den Omstændighed, at Disciplene i Mesterlektionen ofte var voksne Karle, „der lod sig rage tre Gange om Ugen“, og som blev i Skolen, ikke for at samle Kundskaber, men for i Indtægterne fra Sang-

opvartning og Løbedegnetjeneste at have et efter Forholdene ikke helt ringe Levebrød. Skoletiden kunde derfor for nogles Vedkommende strække sig over en længere Aarrække; saaledes gik en *Jørgen Tyrresen* i 11 Aar fra 1719 til 1730 i Mesterlektien; han forestod i hele denne Tid Sangen i Kirken og oppebar desuden aarlig fra 6 til 13 Rd. i Understøttelse.

Den øverste dømmende og udøvende Myndighed var hos Rektor. Han havde Ret til at straffe med *Ferlen*; den var Symbolet paa hans Værdighed, og Udtrykket „at være under ens Ferle“ bruges ofte som Betegnelse for at gaa i Skole hos en. Dette Strafferedskab bestod af en Træstok, hvis ene Ende var forsynet med en rund Klump eller flad Skive, som var besat med Sømhoveder eller Metalknapper. Slagene med Ferlen gaves i den flade Haand eller paa Ryggen og kunde naturligvis, tildele af en ubehersket Skolemester, være farlige for Liv og Helbred. Saaledes klagede i 1626 Brødrene Jens Madtsen og Eske Madtsen over, at deres Broder Laurits Madtsen fra Gjedved som ung Skoleperson i Horsens Skole i Sommeren 1625 var blevet saaledes pryglet af den latinske Skolemester *Lave Christensen*, at „hans Indvolde og Liv er blevet saa ynkelig medfaret, at han er død.“¹⁾

Myndighederne havde da ogsaa stadig Opmærksomheden henvendt paa Faren ved overdreven Brug af Ferlen. Allerede Nationalsynoden i Antvorskov 1546 bestemte²⁾, at ingen i Skolen maatte bruge Ferlen, hvorved Drengene kunde lemlæstes, men at man i Almindelighed burde straffe dem med Ris; dog tilloides Brugen af Ferlen, hvis en „Ribaldus“ viste Opsætsighed, en Bestemmelse, der gentoges i Christian V's Lov af 1683 XVIII,12: „Ferler maa de (d. e. Skolemester og Hørere) ej bruge at lemlæste Børn med. Dog maa de vel have Ferler, om nogle store Rebeller ville sætte sig op imod dem.“

Søgte Myndighederne saaledes med større eller mindre Held at indskrænke Brugen af Ferlen, muntrede man sig saa meget desto mere med *Riset*. Dette var Hørernes Strafferedskab, Tegnet paa deres Magt og Myndighed. I lange Tider, helt ned til Slutningen af det 18. Aarhundrede, var det, naar en Hører

¹⁾ Kancelliets Brevbøger 1624–26, S. 589. ²⁾ Rasmus Nyerup, Hist.-statistisk Skildring III, 1, 1804, S. 17.

En Hører. (Extende, sc. manum, Stræk Haanden frem!)
Efter Akvarel af Em. Hoegh-Guldberg. Aarhus Musæum.

blev indsat i sit Embede, Skik, at der paa en højtidelig Maade overrasktes ham et Ris som „Sceptrum scholasticum“¹⁾, og i visse Skoler paahvilede der Disciplene den Pligt, naar et Ris ved flittig Brug var blevet opslidt, fra en nærliggende Skov at skaffe Materiale til Fremstilling af et nyt. Et saadant Skoleris skulde være 1½ Alen langt og bestaa af 7 Riskviste, som korsvis blev stukket ind i en Vidjekrans, hvorefter Kvistene 1½ Kvarter fra den tynde Ende blev sammenbundet med en Traad. Dette Strafferedskab var frygteligt nok, hvad enten nu Hørerens slog med den tynde Ende eller med den tykke, kaldet Klumpen.

Riset betragtedes som en nødvendig og gavnlig Fremmer af Flid og Dygtighed. Da saaledes *Gregers Lorents Fog*, som var Rektor her 1660 - 65 og derefter forflyttedes i samme Stilling til Ribe, engang i en Audiens hos Kong Christian V blev spurgt, hvad Grunden vel kunde være til, at der udgik saa mange lærde Mænd fra Ribe Skole, svarede han: „Her er en skønne Birkeskov ikke langt fra Ribe; den gør gode Disciple.“²⁾

Og der var rig Lejlighed for Hørerne til at bruge Riset. Naar Straffen faldt saa almindeligt og haardt, laa Grunden ikke blot i det brogede og ukultiverede Discipelmateriale, men ogsaa — og det ikke mindst — i Hørerens Mangel paa Kundskaber, almindelig Dannelse og pædagogisk Forstaaelse af Børn og unge Mennesker. Naar Autoriteten paa Grund af disse Mangler glippede, var der til Opretholdelse af Disciplinen kun Pryglene at falde tilbage paa. En Fejl i en Ramse, en urigtig Oversættelse, en gal Betoning syntes efter en Hørers Opfattelse kun at kunne sones, muligvis rettes, ved Prygl. Talte Disciplene Dansk i eller uden for Skoletiden, var den staaende Straf 3 Slag af Riset paa de bare Skuldre. Selv i Kirken under Gudstjenesten var de undergivet et nøje Opsyn, og en daarlig Salmesang eller en falsk Tone var tilstrækkelig Grund til en alvorlig Afstraffelse paa Stedet eller bagefter i Skolen. Forsøgte de at skulke fra Kirketjenesten, slap de sjældent heldigt derfra. En eller to Disciple, kaldet *notarii*, havde det ansvarsfulde, men ubehagelige Hverv at føre Tilsyn med, at ingen af Kammeraterne udeblev uden lovlig Grund eller opførte sig upassende

1) Henriksen, Prg. Odense 1853, S. 10. 2) *ibid.* S. 20.

under Gudstjenesten eller maaske forsvandt ud paa Kirkegaarden under Prædikenen, for derefter at melde mulige Overtrædelser til Rektor.

En særlig utiltalende Form for Skoletugten var den alvorligste Straf af alle, det „at staa Skoleret“. Denne bestod i, at Disciplen, afklædt til Bæltstedet, blev pisket paa sin nøgne Ryg af den samlede Skole, Rektor og Hørere saavel som Kammerater.

Tonen i Skolen var med et mildt Ord uharmonisk. Det lille Samfund var delt i to fjendtlige Lejre. Disciplene ringeagtede Hørerne og drillede dem. Hørerne pryglede Disciplene, og indenfor disses Kreds igen de store de smaa; de ældre tyranniserede de yngre, tvang dem til at gøre dem Tjenester og lod dem paa alle Maader føle deres Underlegenhed.

En af de vigtigste Aarsager til, at Disciplinen i Latinskolerne var saa streng, maa for øvrigt søges deri, at der var indrømmet Skolerne en egen Jurisdiktion, undtagen i Tilfælde af Manddrab og lignende grove Forbrydelser.¹⁾ Det var en Rettighed, som Skolerne vaagede omhyggeligt over, og som i mange Tilfælde har reddet en Discipel fra at blive idømt en borgerlig Øvrigheds vanærende Straf. Men med denne Rettighed fulgte saa ogsaa Forpligtelsen til at sørge for, at Straffene virkelig blev udøvet i Skolerne uden Eftergivenhed eller Seen gennem Fingrene.

Skoleforordningerne af 1739 og 1775 foreskrev en mere human Behandling af Disciplene: „Lærerne maa ej med Hug og Slag tvinge Disciplene til at lære: for Ugudelighed, især Løgn, Banden og Skæmten med Guds Ord eller modvillig Ulydighed bør de unge nødvendig straffes; men Lærerne har nøje at iagttage, at de ej haardeligen revse dem, der gerne ville, endskont de ej altid kunne lære saa hastig som andre, og skulde nogen befindes utilborligen at straffe sine Disciple og ikke deri at holde Maade, skal han, naar ingen Advarsel heri kan frugte, aldeles forvises Skolen.“ Det er da ogsaa sikkert, at Disciplinen under Rektor *Tauber* mildnedes meget. Men

¹⁾ H. Wulff, Om Disciples Frihed for at høre under verdslig Domstol (Kirkehist. Saml., 4 R., 1. S. 143); Vilh. Bang, Latinskoleliv og Studenterliv, 1892, S. 79.

at den endnu langt ned i det 19. Aarhundrede, da Ferlen og Riset vel var forsvundet, men erstattet af Spanskrøret og Tampen, var unødigt streng, vil fremgaa af det følgende; og endnu saa sent som 12. September 1853 maa Rektor *Birch* i en Rundskrivelse til Skolens Lærere, da han har bragt i Erfaring, at enkelte af dem endnu jævnligt tildeler Disciplene legemlig Straf for Mangel paa Flid eller Lærvillighed, af Hensyn saavel til Disciplenes Tarv som til Skolens Værdighed, fastsætte som Regel, at legemlig Revselse ikke maa anvendes af den enkelte Lærer uden som Straf for Ulydighed, Trods eller Uartighed.

Undervisningen.

Den katolske Skoles Kursus faldt i to Afdelinger: Trivium (d. e. Trevejen), der omfattede Fagene Grammatik, Dialektik og Rhetorik og lærtes i Elementarskolerne, og Quadrivium (d. e. Firvejen), der omfattede Aritmetik, Astronomi, Musik og Geometri og foredroges i de højere Skoler.

Latin var Skolens som hele den lærde Verdens Sprog.

De grammatiske Øvelser bestod fornemmelig i Tilegnelsen af Sproget gennem en ramsemæssig Udenadslæren af Regler og Gloser. En almindeligt benyttet Lærebog var en lille Grammatik af en romersk Grammatiker *Ælius Donatus* fra det 4. Aarhundrede. Den sproglige Dannelse var af ren formal Art; om en Indførelse i klassisk Kultur var der ikke Tale, thi de hedenske Forfatteres Aand var den katolske Kirke fjendtlig og ansaas for fordærvelig for Disciplene. Gennem Dialektikken uddannedes Disciplene i en Skærpelse af Tanken og en Klargøring af Begreber og indøvedes praktisk ved Disputereøvelser efter spidsfindige Regler, og gennem Rhetorikken udvikledes deres Smag for en passende og smuk Fremstillingsform.

Maalet var gennem disse forberedende Fag at dygtiggøre de unge Scholastici til Forstaaelse af og Forsvar for Kirkens Dogmer.

Den Revolution i Aandens Verden, som fuldbyrdedes ved Reformationen, førte med sig en Opløbløstring af folkelig Tale paa Modersmaalet, og Reformatorerne forsøgte ikke gennem

danske Smaaskrifter og i jævne danske Taler at sprede Oplysning om Bibel og Lære, om Kirke og Skole for at vinde Tilhængere for den lutherske Lære.

Denne Folkelighed mærkedes dog ikke i Skolen. Reformationens Skole fortsatte uden større Forandringer, hvor Middelalderens Skole slap. Naturligvis maatte det, der opfattedes som særlig katolsk, udskydes af Undervisningen, og i Religion blev derfor de ti Bud, Fadervor, Trosbekendelsen, Nadverens og Daabens Indstiftelsesord de fundamentale Punkter, saaledes som de nu kunde læres i Luthers lille Katekismus.¹⁾ Men Maalet er fremdeles gennem er lærd Skole, med Latin som Hovedfag og Hovedsprog, Uddannelse til Præstegerningen.

Den Lov, hvorpaa Undervisningen — med de Ændringer, som Erfaring og Udvikling efterhaanden maatte medføre — i de følgende Aarhundreder indtil Skolereformerne omkring 1800 byggede paa, er *Kirkeordinansen af 1537*. Som den kirkelige Reformation fulgte af den af Luther rejste kirkelige Bevægelse, saaledes ogsaa Skolens, under Melanchtons særlige Støtte og Medarbejderskab. Denne peger navnlig paa Betydningen af solide humanistiske Kundskaber for den, der skal være Præst eller Lærer. Det er da ogsaa den af Luther og Melanchton 1528 udgivne *Instructio visitationis Saxonicae*, der ligger til Grund for den danske Kirkeordinans.

„Udi hver Købstad skal være en latine Skole. — Udi hver Købstad skal være aleneste een Skole, og alle hine andre Pugeskoler, som her og der holdes, skulle aflægges; saa skal hun deles i flere adskillige Lektier, at der kan gøres Skelnet paa Børnene. Ikke skal der heller andet læres udi dennem end Latine, fordi latine Skoler fordærves gerne af de danske og tyske Skoler.“

Der sondres i Kirkeordinansen mellem de større Skoler med fire eller fem Lektier og de mindre med kun to.

I den laveste Lektie læres ABC med Benyttelse af Pater Noster, Credo, de ti Budord, Daabens og Nadverens Ord efter Luthers Katekismus. Naar Børnene har lært nogenlunde at læse, gaar de over til Donat og Cato, „ja, Catonem skulle de lære at læse, men Donatum at ty Ord for Ord.“

¹⁾ Sorøbogen I, S. 564.

I den anden Lektie læres Reglerne i Melanchtons Grammatik, og dertil kommer Læsning af Æsops Fabler samt Mosellani Pædologiam og Erasmi Colloquia. Disciplene fra denne og de følgende Klasser skal altid tale Latin.

I tredje Lektie fortsættes med Indøvelse af Grammatikkens Regler og med Taleøvelser, og dertil kommer nu Læsning af klassiske Forfattere som Terentius og Plautus samt til Indøvelse af klassisk Stil Ciceros Breve. Disciplene skal i denne Lektie ogsaa øves i selv at skrive Epistler.

I de større Skoler læses yderligere Virgil og Ovid samt Ciceros Skrift om Pligterne. Disciplene indøves flittigt i at skrive Breve og Digte. Endelig lærer de noget Dialektik og Rhetorik efter Melanchtons Bøger. De, der nu er stærke i Latinen, tillades det at lære Begyndelsesgrundene i Græsk, „men dog saa, at det sker foruden al Afdrag og Forsømmelse udi Latinen, thi deres Mening er ulidelig, som ville, at Børnene skulle lære Græsk og Hebraisk, førend de faa noget fremmelig forbedret sig udi Latinen.“

Horsens Skole har hørt til de mellemstore Skoler med en Rektor (kaldet Skolemester) og to Medhjælpere (kaldet locati, collegæ, hypodidascali, heptomadarii eller Hørere). Lektierne Antal har været tre. Naar det i Rektor *Bredals* Tid siges, at Lektierne Antal er fire, er dette at forstaa saaledes, at nederste Lektie (her 2. Lektie) har været delt i to partes. Men selv om Skolen lige indtil 1829 kun har haft 3 Lektier, har den dog ikke lige saa længe indtaget en ringere Stilling end de fire-fem-klassede Skoler, men har ført sine Disciple til samme Maal som hine. Blot har Lærernes Arbejde været vanskeligere, idet hver Lektie har maattet indeles i to eller flere partes, saaledes at Læreren snart under Hensyn til Disciplenes Modenhed og Udviklingstrin har gennemgaaet forskelligt Stof med de forskellige partes, snart uden Hensyn til deres uensartede Forudsætninger har gennemgaaet samme Stof. Det er da ikke uden Grund, naar *Bredal* i tidligere nævnte Skrivelse til Stiftsovrigheden klager over, at Skoletjenere i Horsens slider som et Æsel, men faar Løn som en Stillids (har asini labores, sed acanthidis præmia); hans Kristendoms Pligt tillader ham ikke at se med misundelig Øjne paa andres Velstand; „men hellers

synes det noget absurdum, at en Rektor ved en Katedralskole, der læser kun tre Dage om Ugen, dog nyder tre Gange mere til Subsistence end en Rektor ved en Trivialscole, der informerer 6 Dage om Ugen og i saa Maade har ingen alternam requiem eller ponon anapausin.“

I hvilket Aar Skolens første Dimittend(er) er afgaaet til Universitetet, vides ikke. Den ældste Universitetsmatrikel er gaaet tabt, og først fra 1611 har vi en nøjagtig Fortegnelse over de ved Universitetet immatrikulerede Studenter.¹⁾ Men Kommunitetsmatriklen er bevaret fra 1577,²⁾ og i denne findes fra 1579 *Laurentius Jacobi Horsnensis*. Det var kun faa unge Mænd, der deponerede gennem det 17. Aarhundrede, oftest kun een om Aaret, undertiden to eller tre, undtagelsesvis som i 1660 syv. Adskillige Gange kan der gaa flere Aar, hvor ingen dimitteres, saaledes 1626—1629, 1632—1639, 1667—1670, hvilket vel naturligt kan sættes i Forbindelse med de ødelæggende Krige og deres haarde Eftervirkninger. I alt dimitteredes i det 17. Aarhundrede 89. I det 18. Aarhundrede bliver Afgangen regelmæssigere og Antallet større, ialt 329, deraf fra 1775—1800: 111.

Iøjnefaldende er den stærke Stilling der tillagdes Latinen. Her mødtes Humanister og Reformatorer i enig Stræben. Humanismen, som oprindeligt ved sin Forherligelse af Oldtidens Kultur, ved sin Fordybelse i den klassiske Litteratur og ved sin Kamp for Stilrenhed var den middelalderlige Kirkes og Skoles Modstander, traadte nu i Tjeneste hos Kirken, medens Reformatorerne til Gengæld fremmede Humanismens Formaal ved den overvejende Betydning, de tillagde Kendskabet til de klassiske Sprog som Led i den videnskabelige Dannelse. Ja, Skolens Bestræbelser gik ud paa intet mindre end at bringe Disciplene til at glemme Modersmaalet, for at de uden at lade sig distrahere af det danske Sprogs Ord og Vendinger udelukkende kunde have Opmærksomheden henvendt paa at tale og skrive Latin grammatisk rent og klassisk skønt.

Donat hævdede sin Plads. Men ved Siden af den holdt nu med den nye Tid en ny Art Lærebøger i Latin deres Indtog i Skolen. Saaledes udkom i 1518 *Mosellanus's Pædologia*, der

¹⁾ Kbhvn's Universitetsmatrikel. udg. af Birket Smith I—III, 1890—1912.

²⁾ H. F. Rørdam, Hist. Saml. og Studier, III, 1895, S. 334—33.

AURORA

LATINITATIS,

Olim in privatum Discipulorum
Usum concinnata, nunc verò publico Scho-
larum Danicarum & Norvegiarum
commodo destinata & emen-
datiùs edita,

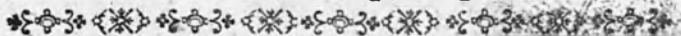
Operâ

THOMÆ BANGII.

Editio denudè penitus recognita,

Una cum appendice exemplorum Nominum
& Verborum, &c. quæ in colloquiis annexis
passim etiam sunt obvia.

Cum Gratia & Privilegio Reg. Majestatis

HAVNIÆ,

Ex Typographéo Reg. Majest. & Universitatis

Anno MDCCLXIX.

EXEMPLA NOMINUM

Substantivorum

Prime Declinationis, & Generis
Feminini.

A la, Genitiv.	æ	en	Ringe.
Ancilla	æ	en	Pige.
Barba	æ	et	Skæg.
Cœna	æ	en	Madvere.
Campana	æ	en	Klokke.
Cella	æ	en	Kielder.
Cerevisia	æ		Øllet.
Charta	æ		Papir.
Columba	æ	en	Duc.
Corona	æ	en	Krone.
Creta	æ		Kride.
Dextra	æ		Højre Haand.
Filia	æ	en	Dotter.
Flamma	æ	en	Lue.
Gallina	æ	en	Høne.
Gemma	æ	en	Edelsteen.
Gutta	æ	en	Draabe.
Herba	æ	en	Urt.
Hora	æ	en	Time.
Janua	æ	en	Der.
Lagena	æ	en	Flaske.
Lana	æ		Uld.
Laterna	æ	en	Lugte.
Mappa	æ	en	Dug.
Mensa	æ	et	Bord.
Musca	æ	en	Fluc.

i et smukt, rent Sprog og i en letlæselig Stil i underholdende Samtaler behandlede en Række Spørgsmaal, som maatte forekomme i det daglige Samkvem mellem Lærere og Disciple og mellem Disciple indbyrdes, og hvis Ord og Vendinger det maatte være disse formaalstjenligt at tilegne sig, naar det forlangtes, at de — i hvert Fald i Skolen, helst ogsaa uden for den — skulde tale Latin. Denne Form for Lærebøger efterlignedes i de følgende Tider og møder os i *Aurora Latinitatis* (d. e. Latinskhedens Morgenrøde) af *Thomas Bang* fra 1638. Bogen indledes med den fra Holbergs *Per Degn* velkendte Ramse: ala — en Vinge; ancilla — en Pige osv., og paa omstaaende Side, taget fra et Eksempel i Skolens Bibliotek, ses, hvorledes Disciplen nøjagtigt har optalt sine Gloser, Deklination for Deklination, indtil han ved Slutningen af Substantiverne har naaet det anselige Tal 226. Den slutter med 12 Colloquia, Samtaler, af hvilke den sidste som Illustration til Tidens og Skolens Krav her aftrykkes:

Colloquium Duodecimum.
Discipulus & Præceptor.

D. Carissime Præceptor, concede nobis veniam hoc autumno.	Kære Skolemester, giv os Lov ind i denne Høst.
P. A quo emissus es?	Af hvem est du udsendt?
D. Ab omnibus discipulis totius schole.	Af alle Skolens Disciple.
P. Novi illorum mores.	Jeg kender vel deres Skik.
D. Qvinam sunt illi mores?	Hvad er det for Skik?
P. Multi ex iis optarent feriari toto anno.	Der skulde mange af dem ønske at have Lov det ganske Aar.
D. Sed nonnulli ex iis otium non amant; quare erga hos tuam probitatem declara.	Men nogle af dem elske ikke Ørkesløshed; bevis derfor din Fromhed imod dennem.
P. Quid mihi promittitis, si veniam vobis dederø?	Hvad love I mig, dersom jeg vil give eder Lov?
D. Pollicemur nos singulari & rara diligentia resarturos, quod paucis diebus negligimus.	Vi love med en synderlig og særdeles Flittighed at oprette, hvad vi i faa Dage forsømme.
P. Ito, & veniam omnibus nunciato.	Gak, og forkynd dennem alle Lov.
D. Vale! carissime Præceptor & nos amare perge.	Farvel, kære Skolemester, og bliv ved at holde af os.
P. Deum time, & te tuaque omnia studia ei commenda.	Frygt Gud, og befal hannem dig og alle dine Studeringer.

Betydelige og stærkt benyttede var fremdeles *Erasmus af Rotterdams* Bøger, *Colloquia familiaria* fra 1518 og *De civilitate morum puerilium* fra 1530.

Medens den første i Samtaleform behandler religiøse, litterære og moralske Emner, giver den sidste de saa yndede og aabenbart for Tiden nødvendige Leveeregler. Fra en dansk Oversættelse¹⁾ anføres følgende:

„Næsen paa et Barn bør altid være tør og ren for Snot og Omflædighed, og skal det vare sig, at det ikke snyder sig enten paa Hatten eller Klæderne eller Armen, ej heller besudler og oversmører sine Klæder. . . . Er der noget kommet paa Gulvet af det, man haver snydt Næsen, skal det straks udtrædes med Foden.

Skulde der nogen paakomme en Nysen i andres Nærvaerelse, da staar det finligt (d. e. sømmer det sig) at vende sig om fra de hosstaaende, og straks Nysen er over, at man tager Hatten af og hilser dem igen, som enten haver hilset, der man nysede, eller burde hilse, og derhos takker og beder om Forladelse. Det staar andægtigt at hilse andre, naar de nyser, og dersom der er flere ældre Folk, som hilser dem, der nysede, staar det et Barn vel an, at han og dertil tager sin Hat af.

Udi Gæstebud bør ingen Modvillie og Trodsighed ses. Et Barn skal ikke sætte sig til Bords, uden han tilforn har toet sig og skaaret sine Negle af, paa det der skal ikke hænge noget Skarn eller omflædigt ved dem. Førend han drikker, skal han æde Maden rent af Munden, han skal ikke sætte Begeret til Munden, førend han har tørret den af med sit Tørklæde, især naar nogen rækker ham sit Beger eller og dersom man drikker af et fælles Beger eller Kande.

At tage den Mad eller de Ben, som man engang har lagt fra sig paa sin Tallerken, atter til sig, er stor Skam; Benene eller hvad sligt som er til overs, skal et Barn ikke slænge under Bordet at gøre Gulvet skiden dermed, ej heller kaste det paa Dugen eller i Fadet igen, men lægge det paa Kanten af Tallerkenen eller i Bordfadet, som sættes til at gøre rent Bord udi. At slikke Tallerkenen eller Fadet med Tungen, paa hvilket Sukker eller noget andet saadant sodt hænger ved, horer Katte til og ikke Mennesker.

Han skal vogte sig, at han ikke mere sluger Kødet i sig, end han æder det, og at han ikke propper Munden saa fuld, at Kindbakkerne paa begge Sider svulmer op og bliver ligesom to Smedebælge, ej heller lader Munden saa vidt op, naar han faar Mad, at han smasker, ligesom et Svin plejer at gøre.

Naar hannem er befalet at læse fra Bords, skal han skikke sig smuk finligt dertil, givende til Kende, at han dertil er vel beredt og færdig, indtil Gæsterne tier stille og Tiden er at læse. Midlertidigt skal hans

¹⁾ „En liden Bog om Høviskhed i Børnesæder“, Kbhvn. 1689.

Ansigt være ærbødig og adstadeligen henvendt til Værten eller den, som gør Gæstebudet.

Naar et Barn taler med andre, skal han holde Hatten i den venstre Haand og sætte den højre Haand sagteligt hen imod Livet eller imod Navlen, eller og at Hatten ligesom hænger paa begge Hænderne, saaledes at begge Tømmelfingrene holdes ud oventil, og Hatten skjuler for Splitten af Bukserne.“

Selv om Kirkeordinansens Bestemmelser om Skolen var klare og de opstillede Fordringer ikke skulde synes uoverkommelige, maa det dog ikke undre, naar der i det første Aarhundrede gentagne Gange klages over Undervisningens Resultater.

Hvad Skolen fornemmelig mangler, er Metode og Ensartethed. Naar Læreren i nederste Lektie underviste i Grammatik, læste han Reglerne op paa Latin, og Disciplene gentog dem saa længe i Kor, indtil de kunde dem udenad. Men naar saa Disciplene rykkede op i en højere Klasse, begyndtes der forfra med en ny Lærer og med en ny Grammatik, ofte med de tidligere lærte Regler i en ny Form og en anden Orden eller med dikterede Tillæg. Forklarende Eksempler til Forstaaelse eller anden Lettelse i Tilegnelsen gaves ikke. „Saa kunde de“, siger *Jens Dinesen Jersin*. „ramse som Papegøjer, men naar de skulde anvende Reglen, var de stumme som Fiske: Man mente maaske, at det forholdt sig med Reglerne i den latinske Grammatik som med de latinske Bønner i den katolske Kirke, om man ikke forstaa dem, det gør Intet, fordi de virke i og for sig.“ Som en Regel, der voldte ham Vanskelighed i hans Skoletid, nævner han Reglen om Genitiv: To Substantiver forbindes med hinanden i Genitiv. Men hvilket af de to Substantiver der skulde sættes i Genitiv, kunde han ikke forstaa, Grammatikken gav ingen Oplysninger og Læreren ingen Forklaringer, og heller ikke Ferlen formaede at bibringe ham Forstaaelsen af Ejeforholdet.¹⁾

For at bøde paa de fra mange Sider paapegede Mangler indskærper Christian IV i et Kongebrev 1594 Biskopperne at føre et strengere Tilsyn med Skolerne og paalægger dem at examinere og overhøre saavel Skolemester som Hørere og Disciple.

¹⁾ S. M. Gjellerup, *Jens Dinesen Jersin*, 1865—70, S. 14 ff.

Man forstaar, at under saadanne Forhold mange Forældre holdt deres Børn borte fra Skolerne og sendte dem til bedre Uddannelsesanstalter i Udlandet, særlig til Jesuiter-skolerne i Tyskland.

Jesuitenre var berømte for deres Latinundervisning med Krav om en Latinitet efter cicroniansk Mønster, var glimrende Lærere i Græsk og Hebraisk, Rhetorik og Dialektik. De forstod Betydningen af Ferier og søgte til Fremme af Studierne andre Midler end Prygl, som Konkurrencer, Flidsbelønninger og Karakterer.¹⁾

Herhjemme maatte Frygten for Jesuiter-skolernes stærke Fremgang mane til Alvor og til en Reform af vort Skolevæsen. Christian IV sender 6. Oktober 1604 en Rundskrivelse til Biskopperne med Forbud mod at ansætte Disciple fra Jesuiter-skoler i Embeder i Skole eller Kirke. Og 22. Oktober derefter udstedes et aabent Brev, hvori han paapeger Manglerne ved vore Skoler: Undervisningen er planløs og uensartet, hvilket navnlig kommer de Disciple til Skade, der gaar over fra en Skole til en anden; Lærerne er uduelige, de plager Disciplene med lange Diktater og Annotationer til Grammatikkens Regler; Børnene lærer ikke deres Katekismus; Lærerne gaar ikke fornuftigt og gradvis frem i Undervisningen; der repeteres for lidt; Disciplene lærer ikke at tale ordentligt Latin, og de føres for tidligt over til Græsk og Dialektik til Skade for Latinen. Det paalægges derfor Biskopperne at have et „flittigt og grangiveligt Indseende“ med Skolerne og til Rektorer ved de større Skoler at ansætte Magistre eller candidati magisterii philosophici, ved de mindre baccalaurci, ligesom der udsendes en Forordning: Tabella scholastica med Angivelse af, hvad der skal læses i de forskellige Klasser.²⁾

Skolotabellen regner nu med seks Klasser. Som nye Fag nævnes Aritmetik (d. e. praktisk Regning), Geometri og Hebraisk. Fordringerne i de hidtidige Fag udvides, navnlig i Græsk, Dialektik og Rhetorik, men Hovedfagene er fremdeles Religion og Latin. Foruden Donat og Melanchtons Grammatik anvendes Samlinger af Talemaader som Hadrian Junius's Nomenclator,

¹⁾ Bjørn Kornerup, Hans Poulsen Resen I, 1928, S. 246. ²⁾ H. F. Rørdam, Kirkelove III, S. 17.

ligesom Erasmus's Colloquia og De civilitate morum stadig benyttes. Der skal udarbejdes nye Lærebøger, saaledes af Caspar Bartholin i Logik, Rhetorik og Physik.

Et afgjort Fremskridt betyder dette, at der som Grundlag for Religionsundervisningen foreskrives Luthers Katekismus paa *Dansk* og Latin, ligesom der i 1610 udsendes en Lærebog i Logik paa *Dansk* af Professor *Hans Poulsen Resen*.

Disse Bestræbelser overførtes nu ogsaa paa Latinundervisningen. Naar der paa Læseplanen skulde skaffes Plads til de nye Fag, maatte det til en vis Grad gaa ud over Latinen. Det gjaldt derfor om at finde en Metode, hvorved Disciplene kunde tilegne sig Latinen lettere og sikrere end hidtil, og den Udvej tilbød sig da som naturlig at tage det danske Sprog til Hjælp. Som en Frugt heraf udsendte *Jens Dinesen Jersin*, Professor ved Universitetet, i 1623 en lille kort latinsk Grammatik: *Épitome Grammaticæ Latinæ*, bestemt for Skolens nederste Klasser og for største Delen skrevet paa Dansk, idet Reglen først fremstilledes paa Modersmaalet, derefter paa Latin. Men denne lille Bog saavel som samme Forfatters større Grammatik fra 1624 modte megen Modstand. Dens Angribere paastaar, at det er til Skade for Tilegnelsen af det latinske Sprog at indflette Dansk i Undervisningen. Heroverfor hævder Jersin, at det dog er en almen anerkendt pædagogisk Regel, at man gaar fra det bekendte til det ukendte, og at det derfor maa betegne en Lettelse og et pædagogisk Fremskridt at benytte Modersmaalet ved den begyndende Latinundervisning.

At denne Jersins Metode betød noget absolut nyt og vidt forskelligt fra det tilvante, fremgaar af, at det paalagdes de Studenter, der agtede at blive Lærere, at gaa til Jersins Forelæsninger, ligesom det paalagdes Superintendenterne ikke at ansætte nogen ved Skolerne, som ikke fra Jersin medbragte Bevis for at have tilegnet sig hans Metode. Yderligere sendtes fra Provinsen Rektorer og Konrektorer over til Jersin for at gøre sig bekendt med hans Undervisningsplan.

Imidlertid fik Bestræbelserne for Modersmaalets Anvendelse i Undervisningen en brat Ende, idet den almindelige Opmærksomhed samlede sig om de store religiøse og politiske Kampe, hvori ogsaa Danmark blev indviklet — ikke mindst Jylland.

Skolereformerne blev stillet i Bero, og efter Trediveaarskrigens Ophør faldt man tilbage til den tidligere Form for Undervisningen — Modersmaalet blev atter skudt til Side, og de rene latinske Grammatikker holdt Pladsen.

Men unyttigt havde dette Røre ikke været. Skolereglementet af 1632 anviser 7 Klasser i de større Skoler, og der gives Anvisning paa, hvorledes Skoler med tre—fire Klasser kan gennemgaa det samme Pensum. Gudstjenesten ved den daglige Korgang foreslaas afholdt paa *Dansk*. I de to nederste Klasser skal Disciplene øves i baade *dansk* og latinsk Stil, de skal lære at slave og lægge sammen efter Luthers Katekismus.

I hvilken Udstrækning nu denne Bevægelse for Modersmaalets Plads i Undervisningen har gjort sig gældende i Horsens, er vore Kilder for sparsomme til at give os paalidelige Oplysninger om. Men Skolen har i hvert Fald haft to Rektorer, som tydeligt har udtalt deres Kærlighed til og Interesse for Modersmaalet.

Hans Olufsen Nysted (Neapolitanus)

blev Rektor 1691. Skolen var ved hans Tiltrædelse af Embedet i en maadelig Forfatning: Der fandtes „tvende Skoletavler,“ hvorefter Læsningen i forrige Tider var blevet indrettet, men de var nu en Del skamferede, og Skriften dels af Alder, dels af ond Medfart, ulæselig. Med Skolebøger var de faa Disciple, der fandtes, meget slet forsynede: somme havde to, somme een, saaledes at han paa egen Bekostning maatte lade Bøger forskrive. I Almindelighed fandt han ingen, der havde lært eller læst en Tøddel Hebraisk. Hans Virksomhed her blev kun af kort Varighed, idet han efter to Aars Forløb i 1693 blev kaldet til Præst i Løsning.

Men af hans senere litterære Virksomhed kan vi lære ham nærmere at kende. Han var saaledes en interesseret Sprogmand, der dyrkede Modersmaalet med Forkærlighed og i sin „*Rhetorica laica et pagana, D. e. Lægmands Talekunst og Bondens Vel-talenhed, forfattet af en, som elsker sit Fæderne Sprogs Held og Nethed,*“ 1708, paa ny optrykt 1727,¹⁾ viser den Bonden

¹⁾ H. Bertelsen, Danske Grammatikere III, S. 315--361.

medfødte Sans for pyntelig og fyndig Udtryksmaade, hvilket han godtgør gennem en Række folkelige Talemaader, som han i en lærd Behandling sammenstiller med Citater fra Bibelen, græske og latinske Forfattere. Han var fremdeles en kyndig og flittig Bidragyder til *Mathias Moths* Arbejde med, Landet over, at samle Materiale til en stor dansk Ordbog og fik af Moth for sin Flid og sine righoldige Bidrag Karakteren optimun (ug).¹⁾

Dertil skal han som Landsbypræst have været en frisk og fornøjelig Mand og dygtig til at fortælle Historier. Han skriver mod Slutningen af sin Autobiografi: „Symbolum mihi fuit Jesu Ope Nitor (Johannes Olai Neapolitanus), jeg lider og stoler paa, at min Jesus hjælper mig, og i hans Navn beder jeg Herren om Naade (Hans Oluvs søn Nystæd) forventende Naade og Miskundhed Her Oven Ned.“²⁾

Men hvor ægte hans Kærlighed til Modersmaalet end var, saa formaaede han næppe i sin korte Skolemestertid at sætte noget dansk Præg paa Undervisningen, og det samme kan siges om

Erik Bredal

som blev Rektor 1707. I den Betænkning, hvormed denne ledsager et Forslag til Fag- og Timeplan, udtaler han, at det efter hans ringe Skønsomhed „kunde meget contribuere til de Latinske Lærlingers profect, at saa tit deres Docentes interpreterede for dem en Authorem eller Poet, de da ikke tanquam canis ex Nilo bibens (d. e. som en Hund, der drikker af Nilen) paa een Times Tid løbe to eller tre Blade igennem, men foretog sig nogle faa periodos og forklarede dem 1) Grammaticæ et Etymologicæ, 2) Historiæ et Geographiæ etc. NB. Jeg siger Etymologicæ; thi derved kunde vores kjære Fædrene-Lands Sprog tilvoxe ikke en liden Anseelse, naar de unge kom i Erfaring om, hvad for et Sororium Vinculum, der sammenbinder Lingvam Heberinam, Græcam et Latinam med Lingva Cimbrica; de kunde derved ogsaa lære at foragte Lingvas spurias, (uægte, d. e. ikke klassiske fremmede Sprog) som Dag for Dag jo mere indsniger sig iblandt os, og at refutere dem, som tør

¹⁾ C. S. Petersen & Vilh. Andersen, III. Dansk Litteraturh. I, S. 911.

²⁾ Bendz, Bidrag, S. 54.

understaa sig at sige, at i vort danske Sprog er ingen majestas men idel anafrodisia“ (d. e. Mangel paa Ynde.)

Ogsaa Græskens som Fag i Skolen er han for, „for hvilken Ende kunde forfattes en Aurora bilingvis (d. e. Begynderbog i to Sprog) for dem i de smaa Lektier, og en Grammatica pro utraque lingua (d. e. for begge Sprog), der kunde læses i de andre Lektier.“ For øvrigt er han af den Mening, at man ikke skal stille Fordringerne i Skolen for højt, at ikke Disciplene ved Ankomsten til Universitetet skal have for høje Meninger om sig selv: „I øvrigt kunde vel de Candidater,“ skriver han i sin morsomme Blanding af Latin og Dansk, „som ikke ere plane rudes et immaturi, men fører med sig fra Skolerne mediocrem eruditionis supellectilem et discendi voluptatem admitteres sine ullo conscientiae morsu til Akademiet, at de ikke skulle indbilde sig at have lært saa meget i Skolen, at de havde jo fornøden at lære mere paa Akademierne.“

I samme Retning peger ogsaa hans Forslag, at de i Skolerne benyttede Lærebøger blev gjort mindre omfattende og de læste Pensa kortere. „Det skulde vel blive en rara avis in terris, om man skulde finde saadant et Subjectum iblandt de unge, hvis Hukommelse skulde være saa tilstrækkelig, at han enten for sin Rector i Skolen eller for Professorerne paa Akademiet skulde kunne totidem litteris et syllabis (d. e. bogstavret og ordret) recitere de Bøger, som læses og expliceres i Skolerne. Vel er det en gammel og mosgroet Indbildning hos mange: Obscurus fio, dum brevis esse volo; sed hæc præconcepta opinio plus habet timoris quam periculi; nam viva vox Ludimagistri hic facile invenit remedium“ (d. e. „Jeg bliver uklar, idet jeg vil være kort; men denne forudfattede Mening har mere i sig af Frygt end af Fare; thi Lærerens levende Ord finder her let et Hjælpemiddel.“)

Endelig mener han i skøn Samklang med den strengeste Ortodoksis Krav fra det 17. Aarhundrede, at de smudsige Steder hos de klassiske Forfattere, ja endog de hedenske Gunders Navne, burde udelades af Skoleudgaverne: han foreslaar, at hedenske Bøgers Læsning burde udryddes af de kristne Skoler og alene Herrens Bog („udi hvilken fattes hverken det ene eller det andet. Esa. 34, V. 16“) med nogle korte og grun-

Benignissimus qui coelis praesidet Scholarcha Jesus Christus nostris faveat laboribus!

Tabella Scholastica Classis Supremæ.

	Die Lunæ	Martis	Mercur.	Jovis	Veneris	Saturni
VIII ad X	Catechesis recitatur et explicatur. Syntaxis. Theologia Systematica et quidem Hypotyposis Vandalini.	Catechesis. Etymologia. Rhetorica Gludii. Dictamen Styli.	Sacra in templo peraguntur.	Catechesis. Syntaxis. Logica Gludii.	Sacra Ordinaria.	Catechesis. Grammatica Græca Vindingii. Pericope Evangelica analytice et homiletice tractatur.
I ad II	M	U	S	I	C	A
II ad III	Philosophia Moralis seu Ethica. Phrases ex C. Nep. excerptæ exhibentur.	Compendium Metaphysicæ Frommii. C. Nep.	Feriæ Ordinariæ.	Epitome Physicæ Bartholini. Corn. Nep.	Grammatica Ebræa Seckicardi. Manuductio ad analysin + Capitulum Gen.	Feriæ Ordinariæ. Intra privatos docentium parietes examen Catecheticum.
III ad IV	Orationes Curtii.	Interpretatio Virgilio.		Orationes Curtii vel Sallustii.	Horatius et Phædrus Thrax alternatim.	
IV ad V	Emendatio Styli.	Emendatio Styli.		Emendatio Styli.	Dictamen thematici Vernaculi ex tempore in Latinum convertendi.	

Conspectus Lectionum Tertiae Classis.

- Die Lunæ. Ante meridiem, Catechesis et Syntaxis.
Post meridiem, Nucleus Latinitatis Celeberrimi Johannis Grammii, uti et Corn. Nep. dictamen et correctio Styli.
- Die Martis. Horis antemeridianis, Catechesis, Etymologia;
pomeridianis, Phrases Stephani.
Stylus ad imitationem Corn.
- Die Mercur. Ante meridiem, Sacra Ordinaria.
Post meridiem, Ferie Ordinariæ.
- Die Jovis. V. Diem Lunæ.
- Die Veneris. Ante meridiem, Sacra Ordinaria.
Post meridiem, Particulæ Tursellini.
(NB. Particulas qui didicit, totam Lingvæ didicit.)
Corn. Nepos; Exempla Regulis Syntacticis accommodata.
- Die Saturni. Ante meridiem, Catechesis, Pericope Evangelica Latina atque ad qualemque Lingvæ Græcæ cognitionem introductio.
Post meridiem, Examen Catecheticum usque ad horam tertiam.
Ferie Ordinariæ.

Synopsis Lectionum Secundæ Classis.

- Die Lunæ. Ante meridiem, Catechesis et Syntaxis.
Post meridiem, Nucleus Latinitatis. Colloquia Auroræ Bangii annexa explicantur.
- Die Martis. Ante meridiem, Catechesis et Etymologia.
Post meridiem, colloquium aliquod Grammaticæ et etymologicæ examinatur. Stylus ad imitationem.
- Die Mercur. V. Supra.
- Die Jovis. V. D. Lunæ.
- Die Veneris. Ante meridiem, Sacra Ordinaria.
Post meridiem, Vocabula Sigvardi, quæ, me Judice, tam Danicè reddita sunt ut Daniora esse nequeant. De ipsius Grammatica meum suspendo judicium. Stylus ad imitationem Catecheseos.

(Om de uskyldige smaa, Sinkerne i infima Classis, siges der, at de kun beskæftiger sig med Donat, Aurora og Skønskrivning): Classis infima sua se tuetur innocentia, nam Donatus, Aurora Bangii, Pictura literarum quotidie hæc in Classe totum absolvit negotium.

Valete. Musarum Tutores, et Musis Hottersnesiensibus favete.

Ericus Bredalinus,
Rect. Sch. Hottersnesiensis.

dige meditantis læses i deres Sted, hvorved de unge blev mindre forgiftede af hedenske Løgne og Blasfemier.

Udover den Bemærkning (S. 59), at han har ladet *Vocabula Sigvardi* gengive paa et saa godt Dansk, at de ikke kan være mere danske, synes imidlertid hans Tanker og Forslag ikke at have sat Spor i hans Side 58—59 anførte Fag- og Timefordeling.

En Skoledag gaar derefter paa følgende Maade:

Disciplene møder Kl. 7. Efter at der er holdt Morgenbøn og sunget en Salme, oplæser Skolens Duks staaende i Døren til Mesterlektionen et Kapitel af Bibelen, som Rektor derefter gør til Genstand for Eksamination. Naar dette er til Ende, begiver Skolen sig, under Opsyn af en af Hørerne, til Morgenandagt i Klosterkirken og indtager deres Pladser i de gamle Munkestole i Koret.

Klokken 8 begynder Undervisningen. I Tiden 8—10 er Katekismus hver Dag det første Fag i alle Klasser, og Resten af Tiden anvendes snart til Syntaks, snart til Systematisk Theologi, Rhetorik, Logik, Græsk eller (om Lørdagen) til Gennemgang af Søndagevangeliet. Klokken 10—1 holdes Middagspavse. Klokken 1—2 gives der hver Dag Undervisning i Vokal- og Instrumentalmusik. I Tiden 2—5 læses Moralfilosofi, Metafysik, Fysik, Hebraisk og navnlig latinske Forfattere; sidste Time anvendes altid til latinsk Stil. Hver Onsdag og Fredag 8—10 overværes Gudstjenesten; Onsdag og Lørdag Eftermiddag er for de to øverste Lektier fri, dog med den Indskrænkning at der Lørdag 2—3 holdes Eksamination i Katekismus; nederste (anden) Lektie har hele Lørdagen fri.

Men denne Timeplan blev, om ikke daglig, saa dog ofte, brudt af kirkelige Forretninger, Bryllupper, Barnedaab eller Begravelser, som krævede Skolens Nærværelse til at besøge Sangen og anden Opvartning. Og under de i ældre Tider hyppigt optrædende Epidemier, der kunde bortrive mange Liv, blev der ikke megen uforstyrret Skoletid. *Tauber* fortæller, hvorledes der i 1778 rasede en Børnekoppeepidemi, og at Børn døde i et saa stort Antal, at der ofte var 6 til 7 Lig hver Dag. Han saa sig derfor nødsaget til paa Hørernes Vegne at anmode Sognepræsten Hr. *Frimodt* om at ordne det saaledes, at Ligene kom efter hinanden og ikke paa een Gang, da det var til

Forstyrrelse, at Disciplene i fordelte Hold, saa tæt paa hinanden, stod og sang hvert Hold sin Salme. „hvilket synes for dem, som agtede derpaa, som et Skrig af forskellige Dyr.“

De daglige Morgenandagter, ligesom Onsdags- og Fredagsgudstjenesterne var oprindelig beregnede paa ogsaa at være til Opbyggelse for Byens Befolkning, men de svarede i ringe Grad til Hensigten. Skolens Folk var i Reglen overladte til sig selv, hvilket yderligere fæstnede Indtrykket af, at Højtideligheden var en rent skolemæssig Indretning og som Følge deraf en Tvang.

Naar saa dertil kom Mesterlektianernes Degnetjeneste i Omegnens Kirker, hvor et Bryllup eller en Barnedaab med efterfølgende Festligheder i Gildeshuset godt kunde lægge Beslag paa 2—3 Dage, saa forstaar man, at Undervisningen maatte lide haardt under gentagne Afbrydelser og Forsinkelser.

Dette forklarer til en vis Grad Mangelen paa Ferier i det 16. og til Dels det 17. Aarhundrede. Omkring 1600 synes der dog hist og her at have været givet Ferie i Hundedagene, vel mindre under Hensyn til Skolens Tarv end til deres, hvem Drengene kunde yde Hjælp i Høsttiden. Men herimod rejser der sig Klager. Foranlediget ved en Skrivelse fra Biskop *Hans Michelsen* i Odense til Kansler *Christian Friis* til Kragerup, hvori han andrager om, at „Skolerne ikke skulle opgives i Hundedagene, efterdi det er aldeles uforment og Disciplene saavel som deres Forældre har af saadan Hjemlov stor Skade,“ udsteder Christian IV 15. Februar 1621 en Forordning: „Efter-som vi naadigst forfare, at udi en Del Skoler haver været hidindtil sædvanligt dennem at forlove og opgive i Hundedagene, og efterdi saadant fast forhindrer Ungdommens Studering, (byde og befale vi) at Skolerne saaledes ikke forløves og opgives.“¹⁾ Først med det 18. Aarhundredes Skoleforordninger kommer der faste Regler for Ferier.

Blev Christian IV's Interesse for Forbedringer i Skolevæsenet saaledes uden gennemgribende Betydning og det 17. Aarhundrede i det hele en paa varige pædagogiske Fremskridt mager Tid, tager Reformbevægelsen Fart i det 18. Aarhundrede.

¹⁾ Kirkehist. Saml. III, 2, S. 706.

Der lød fra Aarhundredets Begyndelse en gentagen Utilfredshed med Skolevæsenets Tilstand, som — trods alle Forsøg paa Forbedringer — endnu ikke afveg synderligt fra den, der grundedes ved Kirkeordinansen af 1537. Der klages over den stadig opretholdt mekaniske Udenadslæren, bl. a. i Latinens Grammatikregler, Gloser og Forfattersteder, over de slette Lærebøger og de daarligt saavel kundskabsmæssigt som pædagogisk udrustede Lærere. Det fremhæves, at Tilegnelsen af Sprogene ikke har sit Maal i sig selv, men at de er et Middel til Lærdom; der kræves, at Undervisningen skal gøres forstaaeligere for Børnene, at Lærebøgerne skal skrives paa Dansk for de lavere Klasser, og at Grammatikken skal være den samme hele Skolen igennem.

Der nedsattes da i 1733 en Kommission til at overveje en ny Ordning. Den beskæftigede sig først med det økonomiske Grundlag for en gennemført Forbedring og fandt det nødvendigt at nedlægge en Del af de mindre Skoler. Siden Reformationen havde der været en Latinskole i hver Købstad, i Jylland 24, og da der næsten overalt manglede Almueskoler, var Latinskolen den eneste Skole for alle, studerende og ikke studerende. Mange af disse Skoler var smaa, fattige og daarligt forsynede med Lærerkrafter; de kunde ikke dimittere til Universitetet, men maatte sende dem af deres Disciple, der vilde være Studenter, til en større Skole, hvorfra de kunde afgaa til Universitetet. Trods mange Betænkeligheder ved en saa radikal Fremgangsmaade som at nedlægge Skoler: Hensynet til Fundatser, der i stærke Udtryk nedkaldte Guds Vrede og baade timelig og evig Straf over dem, der vovede at forandre noget i dem, og til Fattigfolk, som man med god Grund frygtede ikke vilde have Raad til at sende deres Børn fra Hjemmet for at sætte dem i Skole i en fremmed By, foretog Forordningen af 17. April 1739 en kraftig Reduktion. Foruden Skolerne i Stiftsstæderne bevaredes i Jylland kun Skolerne i Randers, Horsens, Kolding og Fredericia, i alt 8. Tiende, Degnepensioner og saadanne Legater, som kunde flyttes, overgik nu fra de nedlagte Skoler til dem, der bevaredes, til Forøgelse af Lærernes Antal og Forbedring af deres Løn og til Hjælp for Disciplene.

Der indskærpes en klar og forstaaelig Undervisning; der skal affattes Skolebøger paa Dansk, og Modersmaalet bliver Undervisningsfag, idet der skal udarbejdes Breve, Fortællinger og Taler og skrives Stil. Som nye Fag kommer Historie og Geografi, medens Filosofi og Realfagene Fysik og Matematik, „Videnskaberne.“ som de kaldtes i Modsætning til Sprogene, skubbes noget i Baggrunden. Det latinske Sprog skal dyrkes med Flid og studeres med Skønsomhed, og der skal tre Gange om Ugen skrives Stil, ligesom der oversættes fra Græsk til Latin; Disciplene skal øves i selvstændigt Arbejde, de skal paa egen Haand gennemarbejde Forfattere og derefter eksamineres i dem. Det var under Rektor

Christoffer Bhie

denne vigtige Skolereform fandt Sted. Da han i 1735 overtog Skolen, havde den 26 Disciple; det højeste Antal opnaaedes i 1739 med 47; da han døde 1742, var Antallet gaaet ned til 33. Han interesserede sig for sine Disciples Flid og Fremgang og søgte at anspore dem ved Flidsbelønninger. I Regnskabet for 1738 findes følgende Bemærkning: „Desuden har jeg opsat en Bog (det sker herefter hvert Aar kort efter St. Hans Dag) for den flittigste i hver Leitze og til en Opmuntring for andre til Flittighed, da deres Navne er, som har vundet og faaet efterskrevne Bøger:

Mathias Toldorph faaet ·· Novum Testamentum Græcum

Gert Carstensen faaet ·· Curtium

Sejer Schousbølle faaet ·· Cornelium

hvilke efter Kvittering har kostet 3 Rd.“

Skolens Tilstand var under Bhie god. Efter en Visitats i 1741 giver Biskop *Hygom* Skolen følgende Vidnesbyrd:!) Rektor Scholæ Mag. Christoffer Bhie holdt en zirlig og velsat latinsk Tale, hvilken jeg besvarede. Disciplene og fornemmelig i hans egen Lectie befandtes in examine meget vel at kunne deres Sted, thi han er en bekvem Mand til Skolearbejde og haver i lige Maade Lyst dertil. . . . Skolen er for nærværende Tid den bedste her i Stiftet.

Men kun i tre Aar virkede Bhie under de nye og forbedrede

!) Aarbog, udg. af Hist. Samf. f. Aarhus Stift XXIII, 1930, S. 183.

Forhold. Efter hans Dod bestyrede *Andreas Raarup* et halvt Aar Skolen som Vicerektor og dimitterede Aarets tre Studenter.

Jens Hansen.

Navnlig efter den nye Skoleforordning med Indførelse af nye Fag og med Krav om Disciplenes selvstændige Hjemmelæsning har man følt Savnet af en Bogsamling til Støtte for Undervisningen, og det var for at imødekomme Ønsket om en saadan, at Etatsraad *Gerhard de Lichtenberg* ved Fundats af 28. September 1745 lagde Grunden til *Skolens Bibliotek*, idet han — foruden 2 Gaardes Avl til Skolens Vedligeholdelse — skænkede 1 Gaards Avl til Indkøb af Bøger for at samle et Bibliotek paa Skolen.

Den aarlige Leje af Jordlodden var 5 Rd., og det var naturligvis ikke større Indkøb, der kunde foretages for denne ringe Sum. I Aaret 1749 er der imidlertid indkøbt for 20 Rd., idet Lejeren af Lodden *Jochum de Lichtenhjelms* har været „saa raisonnable og tilbudet sig at betale 3 Aars Leye forud i Anledning af en Auction paa nogle Bøger her i Nærværelsen.“¹⁾

Desuden modtog Biblioteket fra flere Sider Gaver, ikke mindst fra Stifteren *Gerhard de Lichtenberg* selv, ca. 120 Bind. Blandt andre Bidragydere nævnes foromtalt *Andreas Raarup*, Præst i Ølsted, *Jens Jørgen Lindvig*, Købmand i Horsens, *Mads Bech*, Collega ved Skolen, Kancelliraad *Jochum de Lichtenhjelms* og Student *David Davidsen* (Stifter af Davidsens Legat (S. 39)), saaledes at Biblioteket i 1756 af *Jens Hansen* opgives at indeholde 424 Bind foruden 2 Globi, over en Fod i Diameter.

At det har været *Jens Hansen* en Glæde at se denne Skolens Bogsamling vokse, er udenfor al Tvivl, og da han samme Aar forlader Horsens for at gaa som Rektor til Ribe, takkes han for „sin store Møje og Vigilance“ for Skolens og Bibliotekets Bedste.

Hans Regnskaber er ført omhyggeligt og udførligt. Regnskabet for 1753 indeholder følgende Tilføjelse: „Da man ved Distributionen havde Aarsag at tvivle om, at Niels L vilde blive ved Bogen, blev de 2 Rd., som var ham destinerede, satte in deposito. Men som Udfaldet borttog al Tvivl, idet han

¹⁾ Andr. Sch. Steenberg, *Skolens Bibliotek*, Prg. 1895, S. 11.

kort derefter forlod Skolen, vidste jeg ej bedre at anvende samme Penge, end at give dem bort til underskrevne fattige og skikkelige Discipel som en liden Hjælp at rejse med til Akademiet.“ hvorefter følger Kvitteringen: „Samme to Rixdaler haver jeg i Dag d. 11. Maj 1754 bekommet af min elskelige Hr. Rektor. Heinrich Liime.“

Den Discipel, som paa hans Discipelliste i 1746 kaldes Ove Jørgensen Høeg, i 1747 Ove Guldbierg, i 1748 Ove Guldbierg (hvor han opføres som Kordegn), og som ved sin Dimission til Akademiet i 1749 modtog 4 Rd. af Dorte Hansdatters Legat, er den senere Statsminister *Ove Høegh Guldberg*.

Skolen var under Jens Hansen i stadig Udvikling og faar, ligesom under Bhie, efter Bispevisitatsen et godt Skudsmaal: Samme latinske Skole fandtes i god Tilstand, forsynet med duelige Lærere og skikkelige Disciple, der in examine styli et artium kunde gøre god Rede for sig, og enhver temmelig vel forsvare det Sted og Klasse, som de var satte udi.¹⁾ Discipeltallet var i 1747: 35, i 1752: 58.

Peter Jacobsen Tetens.

Takket være de beskedne Fordringer, der stilledes for at blive optaget i Skolerne, og de ikke ubetydelige Understøttelser i Penge og Klæder var de latinske Skoler efterhaanden blevet fyldt med ubegavede og fattige Disciple. Forordningen af 23. Juli 1756 søger nu at raade Bod paa disse Forhold. Der paalægges Skolerne større Strengthed med Hensyn til Optagelse og fortsat Undervisning af fattige og ubegavede Disciple, der hverken har Raad eller Evner til et solidt Studium ved Akademiet. De latinske Skoler skal sættes i en saadan Stand, at fornemme og velhavende Folk kan faa Lyst til at sætte deres Børn derhen uden Frygt for, at Børnene skal „blive forførte og vante til Liderlighed, Gemenskab, Nedrighed og andre uanstændige Laster og Udyder.“

Da Latinskolerne, efter Almueundervisningens bedre Ordning, ikke mere behøvede at være Forberedelsesskoler, skærpes Fordringerne til Optagelsen i Latinskolerne. Børnene skal saaledes nu ikke blot kunne deres Børnelærdom, læse rent og

¹⁾ Aarb., udg. af Hist. Samf. f. Aarhus Stift XXIII, 1930, S. 205.

„uden Anstød“ Dansk og Latin baade trykt og skrevet og kunne skrive Sammenskrift, men de skal ogsaa have lært deres Donat og Aurora, kunne give smaa Eksempler efter Grundreglerne i Donaten og møde med Attest for at have gode Evner. Efter Aarseksamen skal Læreren om hver Discipel i sin Klasse, der nyder Understøttelse, udtale en Dom om, hvorvidt han giver Haab om Fremgang, og de Disciple, om hvem der slet intet Haab er, skal hjemsendes fra Skolen.

Overensstemmende hermed indeholder da Tetens's Discipeliste i Regnskabsprotokollen en saadan Dom om hver Discipel: af godt Haab, af lidet Haab, af meget maadeligt Haab; om fem Disciple under eet hedder det: ere ej aldeles lige, dog alle af temmelig godt Haab; og til Slut under Listen: Samme Tid blev ifølge Skoleforordningens alvorligt Bydende i samtlige Skoleforstanderes Nærværelse følgende Disciple af mellemste Lectie: Friderich Winding, Friderik Ducke og Maurids Bech, som baade i foregaaende Prøve og efter deres Læreres givne Attest befindes at være ikkun af lidet Haab, advarede, om Skylden skulde findes i deres egen Efterladenhed, at lægge Vind paa at give bedre Haab om sig, i Mangel af hvilket de enten til første Eksamen eller i det højeste til nærmeste Distributs som udelige hjemsendes af Skolen.

Saadanne Legater, som i tidligere Tider er oprettet til Indkøb af Brød, „Skofter“ kaldet, Vadmel, Sko og Strømper, hvorved en Del „Bettelarme“ er blevet lokket til de nederste Lektier, skal nu udbetales i Penge. Den daglige Tiggergang med Kurv og Bøsse afskaffes som ikke længere sømmelig for Skolen, medens det dog fremdeles tillades et Par Disciple, udpegede af Rektor, hvert Kvartal at foretage en Rundgang med en lukket Bøsse, som, efter at Tiggergangen er endt, bringes til Skolen og der aabnes af Rektor i Forstanderskabets Nærværelse. Det højeste, nogen Discipel maa nyde i Understøttelse fra Skolen er 30 Rd. og det kun i den øverste Lektie; for de nederste Lektiers Disciple daler Understøttelsen alt efter deres Flid og Trang til 5 Rd. og derunder. Rektor udarbejder et Forslag til Uddeling af Understøttelserne, og naar Forstanderskabet har godkendt det, indsendes det til Biskoppens Approbation.

Horsens Skole kunde med sine ret betydelige Legater yde

sine Disciple en antagelig Hjælp, og det synes, som om de allerfleste har været beneficerede. Det er kun ganske faa, enkelte Aar slet ingen, ud for hvis Navne der i Regnskabsprotokollen er tilføjet: Forlanger intet.

Under Tetens fik Stipendierne en betydelig Forøgelse i 1760 ved Købmand *Jens Jørgen Lindvigs* Gaver til Disciplene (foruden hvad han tillagde Kirken og den latinske Skoles Bygning), og i Aaret 1770 opførtes første Gang Overskuddet fra *Hansted Hospital* med 20 Rd., det følgende Aar og fremdeles med 40 Rd. Rektors Løn blev i 1762 forbedret med Offer af Menigheden til de tre store Højtider, ligesom hans Have blev forøget med et anseligt Stykke Jord, skænket af Kancelliraad *Jochum de Lichtenhjeltn.*

Til Trods for disse Tillæg til Lønnen har Tetens alligevel med Aarene følt Trykket af økonomiske Bekymringer, bl. a. forarsaget ved Familiens Vækst, stor Godgørehed og megen Selskabelighed, der tilmed (efter Tauber) har bragt ham i et generende Afhængighedsforhold til Forældre og tvunget ham til at opflytte umodne og uværdige Disciple i højere Klasser. Dertil kom Embedsforretningernes Byrde. Han klager over Tidens mere og mere kælne Opdragelse: alvorlige Irettesættelser taales næppe, end sige en følelig Straf. „Nu vel! Forældres eller andres Misfornøjelser bør ikke agtes, naar de unges Velfærd udfordrer anderledes.“ Men med Alderen stiger Mandens Ulyst til at straffe, han lider for meget derved. Følgen bliver, at Ladhed og Selvraadighed hos Disciplene tiltager, Lærernes endog fordoblede Arbejde bliver frugtesløst, Skolen taber sin Ære, og Lærerne dermed deres. Det hjælper kun lidet, at Læreren i sin Samvittighed føler, at han har gjort sit bedste, han maa taale, at næsten alle opkaster sig til hans Dommere: De flinke Disciples Fremgang tilskrives deres egen Flid, de slettes og dovnes Uordener og Uvidenhed Lærerens Forsømmelse; viser han Eftergivenhed og Kærlighed i Haab om Forbedring, beskyldes han for utidig Lemfældighed, og udviser han dem fra Skolen, om hvem han ikke har Haab om Fremgang, kaldes han ubesindig og maa inden kort Tid frygte for at se sin Skole tom.¹⁾

¹⁾ Peter Jacobsen Tetens: Afskedstale fra Horsens 11. Okt. 1773, Viborg 1775.

Tetens kunde derfor ikke --- hvor stærkt han end folte sig knyttet til Byen og dens Befolkning — sige Nej til Embedet som Stiftsprovst i Ribe, hvortil han befordredes i 1773, efter at have været Rektor i Horsens i 17 Aar. Et Udtryk for det gode Forhold, hvori han stod til Byens Borgere, er det, at de gratis befordrede ham, hans Familie og Gods fra Horsens til Ribe.

Johan Henrik Tauber

er født i Aalborg.¹⁾ Under sin Skolegang i Byens Katedral-skole gjorde han saa hurtig Fremgang, at han først sprang 3. Lektie over og senere 5. Lektie, medens han derefter sad i Mesterlektien i tre Aar „for,“ som hans Fader sagde, „ej at være saa ubefæstet i Erfarenhed og blotstillet for Forførelser, naar han kom til Akademiet.“ Her studerede han Theologi og Philologi. Men Mangel paa de nødvendige Midler tvang ham til i Aarene 1765—68 at opholde sig i Hjemmet i Aalborg, hvor han foruden at dyrke sine Studier underviste unge Mennesker, deriblandt hans senere Studiefælle og Efterfølger som Rektor i Horsens og Odense *Ole Kraft*, og øvede sig i at prædike. 1772 blev han Dekanus paa Kommunitetet og fik, skønt han endnu ikke havde taget theologisk Embedseksamen, en aarlig Understøttelse paa 100 Rd. med Pligt til at holde offentlige Forelæsninger.

Forinden han endnu var klar over, at han vilde være Skolemand, og uden at sigte derimod gennemgik han i sine Universitetsaar en god Forberedelse til sin senere Lærergerning: ved at undervise Professor *Cramers* Sønner i Latin, ved at studere de græske og romerske Klassikere, tilegne sig deres Aand og Smag og ved at øve sig i til Bunds at forstaa og fortolke deres Værker skaffede han sig praktisk Lærerfærdighed, og som Medhjælper for Biskop *Gunnerus*, hvem det var overdraget at reorganisere Universitetet, erhvervede han sig Kendskab til Indretningen af vor højeste Læreanstalt og til Administrationen af en højere Læreanstalt i Almindelighed.

I Slutningen af 1773 blev han da udnævnt til Rektor i Horsens og tiltraadte sin Stilling Nytaar 1774.

¹⁾ Afsnittet om Tauber hviler for største Delen paa hans haandskrevne Dagbøger i Stiftsbiblioteket i Aalborg.

Den Skoleordning, som Tauber kom til at virke under, var Guldbergs af 11. Maj 1775. Religion og de gamle Sprog beholder fremdeles Førstepladsen; nyt er derimod Fremhævelsen af *Modersmaalet* som Undervisningsfag, dets Sprog og Litteratur; desuden læres Historie, Geografi og Astronomi, men ikke Matematik og Fysik. Som nye Lærebøger kommer i Religion Guldbergs Theologi paa Dansk og hans Verdenshistorie. Undervisningen i de klassiske Sprog drives i omtrent samme Omfang som efter Forordningen af 1739, men saaledes at velbegavede og interesserede Disciple ud over det anordnede til Eksamen kan opgive særlig læste Værker. Disciplene maa lære alle vigtige grammatiske og syntaktiske Regler med Paradigmata udenad. Som Elementarbøger i Latin benyttes stadig Donat og Aurora; smaa Stile og Eksempler bør gennem de første Aar holdes saa nær til det latinske Sprog, som det danske kan taale, „og det kan taale meget.“ Undervisningen foregaar paa Dansk, men Disciplene skal ives i at tale Latin, og der oversættes fra Græsk til Latin. Stilebøger med Lærernes Rettelser indsendes til Biskoppen; desuden har hver Discipel en Provestile-Bog uden Rettelser, som Dimittenderne medbringer til examen artium ved Universitetet. I Modersmaalet skal der ikke blot, som anordnet i 1739, skrives Stil, men læres Grammatik og læses Litteratur efter de skønne Videnskabernes Selskabs Skrifter, Guldbergs Verdenshistorie og en Oversættelse af Gellerts Fabler, og til Vækkelse af Fædrelandskærligheden skal der udgives en Samling berømmelige Mænds Handlinger, hvilket skete 1777 med Mallings „Store og gode Handlinger.“ Hver Lørdag skal der repeteres. Der skal i Undervisningen i Dansk saavel som i de klassiske Sprog peges paa Indholdet og Skønheden i det læste, og Disciplene skal gøres opmærksomme paa Stilarterne og lære at deklamere, dvs. oplæse og fremsige med Smag. Orationer eller aarlige offentlige Taleøvelser paa Latin og Dansk kræves derimod ikke mere; men som vi skal se, indøvede Tauber fremdeles saadanne, ligesom han udover de anordnede Pensa søgte at give sine Disciple Smag for anden Læsning. Saaledes sad udenfor Skoletiden interesserede Mesterlektianere i hans Værelse og skrev franske Stile og læste franske og tyske Bøger.

Rektor skal være Magister eller licentiatus philologiæ, Hørerne candidati philologiæ. Rektorer udnævnes af Kongen, Hørerne beskikkes saaledes, at Rektor foreslaar Biskoppen „tre eller flere subjecta,“ af hvilke Biskoppen efter foretagen Prøve udvælger den bedste, hvorefter Hørerne indsættes af Rektor i en latinsk Tale. Lærerne skal paa Skolen og i Kirken gaa i sorte Klæder uden Kaarde med en liden Krave eller Kappe, Disciplene ligeledes i sorte Klæder under Kirkegangen. Skolens Lærere skal bo paa Skolen, og de skal føre Tilsyn med de i Byen indløjerede Disciple.

Hver Skoledag begynder med Bøn, Lovsang og Oplæsning af et Kapitel af Bibelen paa *Dansk*. Søn- og Helligdage samt om Fredagen skal Lærere og Disciple samles i Skolen, naar det ringer første Gang, for der at holde Bøn og læse et Kapitel af Bibelen og derfra følges ad til Kirken. Disciplene gaar Par og Par, „sædeligen og i god Orden,“ hver Hører efter sin Lektie, og Rektor sidst. Under Prædiken skal Lærerne nøje give Agt paa, at Disciplene opmærksomt og andægtigt hører Guds Ord, og paase, at de ikke imidlertid stime eller gaa ud paa Kirkegaarden for at lege; hvor og naar ellers visse Lektier besørger Sangen i Kirken, skal Hørerne ledsage dem og føre Tilsyn.

Efter Gudstjenesten gaar Lærere og Disciple tilbage til Skolen, hvor Disciplene af Lærerne eksamineres i den nys hørte Prædiken.

Ferier gives fra Jul til Hellig Tre Konger, Paaskeugen, 5 Dage ved Pintse, 14 Dage i August, 2 Dage efter Eksamen, Markedsdage og Lørdag Eftermiddag.

For at ægge Disciplenes Flid og Kappelyst uddeles Flidsbelønninger, bestaaende af Bøger, og ophænges i Skolen Tavler med Navnene paa tidligere Disciple, der har gjort Skolen Ære. Der oprettes Skolebiblioteker, som vedligeholdes og udvides for de Mulkter, som bl. a. kan idømmes Rektor for Dimission af umodne Disciple, og Lærerne for respektstridig Opførsel mod Rektor. Biskoppen skal som Skolens Efor jævnlig visitere, og Skoleforstanderne, som er Sognepræst, Magistrat og Rektor, fører Tilsynet med Skolens Formue.

J. H. Tauber.

Tauber fandt ved sin Tiltrædelse af Rektoratet i Horsens Skolen i en noget forsømt Tilstand. Navnlig var Mesterlektien, som siden St. Hans Dag 1773 ved Rektor Tetens's Bortrejse til hans nye Embede havde været saa godt som overladt til sig selv, langt tilbage. Han holdt straks en indgaaende Eksamen og bortviste uden Skaansel seks Disciple som ganske uegnede til Studeringerne, en Udrensning, der satte en gavnlig Skræk i de forsømmelige.

Den 18. Januar 1774 blev han indsat i sit Embede ved en Højtidelighed paa Skolen. Til Stede var foruden Skolens Lærere og Disciple forskellige indbudte som Kancelliraad *de Lichtenhjem*, Borgmester *Flensborg*, Raadmændene *Bjerring* og *Grøndal*, Byens Præster, Apoteker *Helms* o. fl. I den syge Biskop Bildsøs Forfald holdt Herredsprovst *Schytte*,

Sognepræst til Nim og Underup, en latinsk Indsættelsestale: de scholis latinis, et reipublicæ et ecclesiæ seminariis saluberimis (om Latinskoler, deres Gavn og Nytte for Staten og Kirken.)

I sin Tale¹⁾ derefter viser Tauber sig som en varmtførende Talsmand for Filantropinismen, den af *Basedow* og hans Tilhængere grundede nye Form for Undervisning og Opdragelse.

Han tillægger som hidtil Undervisningen i de klassiske Sprog den allerstørste Værdi. Men han fordømmer den almindeligt anvendte Fremgangsmaade i Undervisningen, hvor de smaa Begyndere faar lange, usammenhængende Linier af Ord og „Piller“ (d. e. Rækker) af Glosor for til Udenadslæren: Gloselæren er en Plage for videlystne og livlige unge, et kedsommeligt og fortrædeligt Arbejde for baade gode og slette Hoveder. Ikke mindre ufornuftigt er det at sætte Begyndere, der blot har lært Paradigmer og nogle faa Regler, Eksempler for, som de skal oversætte til Latin, og, naar de forsynder sig mod Reglerne, da „at handle grusomt med dem.“ Det er som at befale en at gaa, før han kan staa paa Fødderne. Bedre var det nok at tage lette Stykker af en latinsk Bog og med Disciplene prøve „en liden Strimmel Latin,“ lade dem analysere Sætningen og finde de grammatiske og syntaktiske Regler. Han ivrer mod den pedantiske Læremaade, at man, hver Gang et Ords Plads i Sætningen skal bestemmes, piner Disciplene med at lade dem bøje det igennem alle Kasus, Tider og Maader.

Derimod udtaler han det ønskelige i at aabne Disciplenes Blik for Tankernes Iklædning, Formens Skønhed og Indholdets Dybde. „Lærte vi Grækenlands og Latinens uforlignelige Mønstre for at indsamle os en Glosekundskab, for at kunne udtrykke os paa Græsk og Latin om almindelige Ting, saa var vore Bestræbelser latterlige og vor Læsning bejamringsværdig. At tænke ordentligt, grundigt og smukt, at tale nøjagtigt og pynteligt, at handle ædelt og dydigt skal vi lære af Grækernes og Romernes Skrifter som Smagens og den forfinede Tænkemaades mageløse Originaler.“

Han vil fremdeles være „kækmodig“ til at hæmme den Uorden, den forhærdede Skik, som har indsneget sig i mange

¹⁾ Trykt i Aalborg 1774.

Skoler, at ikke Fortrin og Fremgang i Studeringer, men Alder og Stand og andre usle Fortrin anviser Disciplene deres Plads i Skolen: en rig Mands Barn sidder over en fattigs, en Præsts over en Degns, en Proprietærs over dem begge, en ung staar tilbage for en ældre, selv om han har vist større Flid og gjort større Fremgang end andre, der til hans Fortrydelse bliver flyttet over ham. Slig Partiskhed maa fordømmes som Tegn paa en lav og krybende Tænkemaade. Alle Disciplene maa have lige Ret og samme Udviklingsmuligheder, Kappelysten maa fremelskes, og kun Evner, Flid og Fremgang bør være bestemmende for deres Plads i Skolen.

Han er endelig en Modstander af brutale Pryglestraffe; han tilraader Overbærenhed for ringe Forseelser, Uddeling af Ros og visse efter Fortjenester afpassede Belønninger, samt milde Irettesættelser, hvor de kan udrette det samme som hidtil strenge Midler. Det være langt fra ham og hans Medlærere at handle med Ungdommen som de, der „under Pinsler tænker at ville indtrampe Kundskab og under Legemets smertefulde Følelse søger Vejen til Forstandens Opklarelse og Viljens Forbedring.“

Skolens Lærere var Tredielektiehøreren Hr. *Kattrup* og Andenlektiehøreren Hr. *Mathias Toldorph*. *Kattrup* havde i Vakancen siden St. Hansdag været beskikket som Vicerektor, følte dette som en stor Ære og var nøjagtig i Opfyldelsen af sine Pligter. Han forrettede sit Arbejde troligt, men var sygelig, og naar han af den Grund ofte maatte læse sine Timer paa sit Kammer og det onde Lune kom over ham, gennempryggede han efter gammel Skik og Brug Disciplene næsten umenneskeligt. Han var fattig og led af en bestandig Frygt for at faa et Slagtilfælde. Hans Frygtsomhed tog efterhaanden til i den Grad, at han ikke turde gaa ud, men holdt sig hjemme til stor Misfornøjelse for Byens fornemme Familier, hos hvilke han skiftevis havde sin ugentlige Kost.

Toldorph var gift og havde 5 Børn. Han levede i den yderste Fattigdom, der endog tvang ham til Lørdag Eftermiddag med et Barn ved Haanden at gaa Tiggergang i de omliggende Landsbyer. De Disciple, der havde Raad dertil, forærede ham Madvarer og skaffede sig derved Frihed til i hans Nærværelse

at handle og gøre, som de vilde, medens de, der ikke saa Udveje til at opnaa saadanne Fordele, var Genstand for hans Forfølgelse. Intet Under derfor, at han var almindelig foragtet af Disciplene. Tauber tænkte da ogsaa alvorligt paa at skille sig af med ham og lade hans Lektie gaa ud, være ledig, men holdt ud med ham, indtil Toldorph omsider, efter at han havde søgt mange forskellige Embeder, blev udnævnt til Sognepræst i Ry.

I sin Undervisning søgte Tauber at udvikle sine Disciples Selvstændighed og Tænkeevne samt at forme deres Smag. „I Førstningen var de uvillige og ansaa det for unødvendigt, ja for en Plage, som ikke var brugt tilforn. Men siden fik den yngre Slægt Smag derpaa.“

I et Brev til Guldberg omtaler Tauber, at Disciplene elskede Modersmaalsundervisningen og ikke vægrede sig ved at lære udenad Guldbergs naturlige og aabenbarede Theologi; fremdeles benyttede de flittigt et til hver Klasse anskaffet Eksemplar af Guldbergs Verdenshistorie, som de ofte laante med hjem for at gøre Udtog. Ligeledes havde hver Discipel Mallings „Store og gode Handlinger,“ samt Gellerts f'abler, som Disciplene fra 2. Lektie maatte gøre Rede for saaledes, at de ikke alene kunde deklamere dem, men ogsaa forklare Indholdet.

Derimod fordømte han aandløs Udenadslæren. En Discipel i en af Hørernes Lektier havde svært ved at lære sin Katekismus udenad. Drengen blev gentagne Gange straffet, og Høreren klagede over ham til Tauber, som skriver: „Den arme Katekismus var ham en bestandig Pinebænk, og naar man klagede over ham for mig, var jeg næsten opbragt til entusiastisk at svare: „Jeg er tilfreds, han aldrig lærer Katekismus, den kan han lære tidlig nok — det er for tidligt at byde ham denne ufordøjelige Kost.““ Og en Kancelliordre om Indførelse af en Bibeloversættelse i Skolerne satte han sig kraftigt imod: „Det samme, som Kvægsygen er for Staten, er Oversættelser, onde og gode, for Mængden i Skolerne, en Ladheds Hovedpude, Uvirksomheds Kilde og Tankeløsheds Beskytter, ja en virkelig Pest.“

Ikke uden en vis Nervøsitet og Spænding holdt Tauber sin første Eksamen og Dimission af seks Kandidater. Han eksaminerede i Overværelse af Byens Præster samt nogle Studenter

og Præster fra Landet. „Alles Ører og Øjne var opmærksomme paa mig. Jeg maatte for alting vogte mig, at min Rettroenhed ikke skulde blive mistænkt. Og hvor vanskeligt var ikke dette? Den sjette af mine første Kandidater til Akademiet var *Gert Saccho*, en Smedesøn, som var Ringer eller, som man kaldte ham, „Klokmeister“. Han var bestemt til Studeringerne, ikke fordi han var født dertil, ej heller var oplagt, endnu mindre fordi han havde Lyst dertil, men fordi han var opkaldt efter Horsens Skytsengel, den salige Etatsraad *Lichtenberg*, og det ventelig i hans Forældres Øjne var for ringe, at en tilkommende Smed skulde have saa værdig og stor Mands Navn, eller fordi han som et Byens Barn var privilegeret til Stipendier og Smaaembeder i Skolen. Nok er det: han var en Klodspande, enten han var det af Naturen, eller fordi han var pryglet dum. Han blev da Student og var ikke af de maadeligste. Men til Eksamen Philosophicum gik han op uden Forberedelse og blev derfor naturligvis rejekt. . . . Den Lichtenbergske Familie kunde nu vel ikke gøre ham til Præst, men at skabe af ham en Degn var en smal Sag. Han kunde synge godt, havde en god Lunge, en stærk og ej ved Nattevaagen forsvækket Krop. Han blev derfor kaldet til et godt Degnekald i Hatting, hvor han i al Magelighed i Omkreds af Kone og Børn kan føle sig som Patriark og trodse Tiden og al Forfinelse eller Kultur ved Studeringen, der forædler Sjælen paa Legemets Bekostning. Af disse 6 Kandidater fik 2 laud., 2 haud illaud. og 2 non contemnendus; for disse tvende sidste skælvede jeg.“

Naar Skoletiden fra laveste til højeste Klasse var beregnet paa 8 Aar og Lektiernes Antal var 3, tilbragte Disciplene regelmæssigt 2 à 3 Aar i hver Lektie. Det var derfor nødvendigt at dele en Lektie i 2 à 3 partes.

Om Disciplenes Pensa og Kundskaber i de forskellige partes indenfor Mesterlektionen meddele Tauber i Anledning af Aars-eksamen 1779:

Den øverste Part af min egen Lektie svarede tilstrækkeligt til mine Ønsker. *Mandix*, den øverste, havde foruden det befalede læst i Hebraiskan Exodum og et Stykke af Leviticum, i Græsk Xenophontis memorabilia Socratis, de tre almindelig

bekendte Isocratis orationes og 11 af Ciceros Taler. *Kattrup*, den anden i Ordenen, udmærkede sig i det befalede, forklarer Bevisstederne i Theologien færdigt og fortræffeligt, udleder Lærdommen af dem, har aflagt Prøve paa sin besynderlige Fremgang i den profane og bibelske Philologi, læst Exodum og Leviticum. ikke blot saa, at han kan Gloserne, men endog indstrør Bemærkninger over vanskelige Steder, og har til Over-skud i Græskan læst 8 af Demosthenes's Taler, Xenophontis memorabilia Socratis, Plutarchum de puerorum educatione m. m. Han fik derfor Gellerts Moral til Flittigheds Belønning. *Korn*, den tredje i Ordenen, er skikkelig fast i det befalede, har læst Exodum, men intet udenom. *Haunstrup*, som var ved en ulykkelig Sovesyge mange Skridt tilbage fra hans Medlærlinge,

Jens Hornsyld

F. i Horsens. Son af Drejlsvæver Rasmus Hornsyld: sidst Præst i Assens og Kjærum: død 1810. Maleriet skænket Skolen 1841 af Hornsylds Plejedatter Fruken Munk.

har ved dette Aars Flittighed indhentet dem, saa jeg gerne uden Skamrødme tør dimittere ham. Han har Fortjeneste af at holde god Orden i Kirken og forestaa Sangen. Hans Sidemand er den underfulde *Jens Hornsyld*, som uagtet den Tid, han spildte ved at undervise andre, dog svarer til det Haab, hans Velgørere har gjort sig om ham. I Hebraiskan havde han læst Exodum og et Stykke af Leviticum, i Græskan Xenophontis memorabilia Socratis, Plutarchum de puerorum educatione, den første Bog af Herodot, i Latinen bragt Ovidii Metamorphoses til Ende og flere af Ciceros Taler

— fik derfor og i Aar som i Fjor Flittigheds Belønning. . . Paa den mellemste Part udmærkede de bedste Hoveder sig ikke. Endog de, som jeg opgav alt Haab om, da de var i tredje Lektie, har ved deres Flittighed overgaaet mange af de

hurtigere med deres 10 Pund, som de har nedgravet i Jorden. Paa denne Part har *Kaalund* læst Cato major, to af Ciceros orationes in Catilinam, tvende Bøger af Curtius, *Soltoft* læst den første Bog af Virgil og tvende Taler mod Catilinam. *David Hornsyld*, et opvakt Hoved, har læst Cicero de officiis, *Buemann*, et tungt Hoved, ligeledes, og *Gylling* et sent Hoved, ligeledes, *Boeck*, den første Bog af Herodot. De tvende *Steenberger*, den yngre *Boegh*, *Frimodt* og *Hillebrandt* lade sig nøjes med at være almindelige.

Tauber var i sin Studentertid en ivrig og interesseret Deltager i Disputereøvelserne paa Kommunitetet og taler i sine Dagbøger om den Glæde og Tilfredsstillelse, disse Øvelser skænkede ham. Hvor lyser f. Eks. ikke Kampglæden ud af følgende:

„Jeg forsømte aldrig nogen Dag, fordi jeg ved Provst *Seydlitz's* (Regensprovstens) Bord, naar andre commilitones udeblev, kunde faa Lejlighed overmaade tidt udenfor min Tid at tage deres partes som Opponent eller Forsvarer. Jeg gad overmaade gerne disputere med *Seydlitz* selv, især i Theologien. Han kunde næsten aldrig faa Bugt med mig, men blev tvungen til at give mig Ret, fordi jeg havde enten Sandheden paa min Side og med en Sammendingelse af Grunde bestormede ham, eller fordi jeg ved en Hob Vittigheder og Spørgsmaal bestandig indhalede ham, naar han samlede sine Modbeviser sammen for at trække op med dem til et afgørende Slag og samlede sin hele Styrke til et afgørende Nederlag i Form af en Syllogismus. Saa snart jeg mærkede, at han gjorde Mine til at slaa Hovedet paa Sømmet og begyndte paa den sædvanlige Formular: „Quibus ita demonstratis, facile vides, opponens honoratissime et doctissime“ etc., rejste jeg mig straks til Modværge for at indkaste mig i hans Væv med nye Indvendinger og gøre ham Sejren vanskelig. Ved denne Disputeremaade vandt jeg ubeskrivelig meget, opdagede, hvad jeg i min Ensomhed, uden Indvendinger og Modstand, aldrig var falden paa, og fik en Slagfærdighed i at tale Latin, hvilket kom mig til Nytte, da jeg blev Dekan.“

Med disse Forudsætninger vil man forstaa, at Tauber ogsaa paa dette Omraade blev sine Disciple en kyndig Lærer. Lørdag Eftermiddag blev fire af den overste Lektie øvet i at deklamere,

medens Resten af Klassen var til Stede som Tilhørere. Til Udvikling af den fortællende Stil anvendtes Stykker i Tidens Yndlingsbog Mallings „Store og gode Handlinger,“ og til Uddannelse i det deklamatoriske, det samtalende og det rørende benyttedes de skønne og nyttige Videnskabernes Skrifter, dvs. Skønlitteraturen. Den talende stod ved Katederet, medens Tauber tog Plads længst nede i Klassen, hvorfra han rettede det, hvori Disciplen fejlede.

Den saaledes erhvervede Færdighed fik nogle af Disciplene Brug for allerede i deres Skoletid, idet det var Skik, at to af Disciplene førend deres Afgang til Akademiet, holdt hver en Tale, den ene paa Dansk, den anden paa Latin. Denne Øvelse henlagde Tauber til Kongens Fødselsdag. Han holdt selv i 1775 en Indledningstale om „Regentens priselige Anstalter til Videnskabens Opkomst samt hans Højagtelse for Modersmaalet og Omhu for dets Dyrkelse og Udbredelse.“ Derefter holdt Skolens Duks *Peder Ferup* en dansk Tale om „Nødvendigheden af at dyrke Modersmaalet i Skolen,“ og en anden Discipel, *Jens Bering*, en latinsk Tale om „Hvorvidt Kunsten kan have Hjælp af Naturen til at danne en Veltaler.“

Endelig var der til et Legat, *Dorthe Hansdatters*, knyttet den Betingelse, at den, der nød det, en Dimittend, skulde holde en Tale i Skolens, Gejstlighedens og Magistratens Nærværelse. Til Udarbejdelse af en saadan Tale gaves der ham 8 Dage, og Tauber var sine Disciple behjælpelig med at finde Talestof, forsynede dem med den fornødne Litteratur og drøftede baade Indhold og Form med dem. Saaledes holdt 1777 *Henrik Georg Clausen* en Tale over Emnet „At Gavnildhed ved offentlige Stiftelser til Videnskabens Fremtarv er det varigste Gravminde for en Velgører.“ Næste Aar talte *Niels Kristoffer Juell* over Emnet „At fri Undervisning og Understøttelse i den offentlige Skole er en ubetalelig Gæld, som den understøttede sin hele Levetid bør betale ud paa,“ og i 1780 holdt *Jens Hornsyld* Talen om „Hjælpemidler til Historiens Læsning.“

Der bestod et fortroligt Venskabsforhold mellem Tauber og hans Disciple. En Dimittend *Kattrup* havde ved Universitetet ikke opnaaet en saa gunstig Bedømmelse som ventet og beklagede sig i et Brev til Tauber derover. Denne søger at trøste

ham, det bedste han kan, og forestiller ham, „at en Professor ej bør tage sig den Mine paa i een Time at kunne faa et rigtigere og paalideligere Begreb om en Kandidat, end en Rektor kan gennem 6—9 Aars møjsommeligt samlede Erfaring.“ Hans Tjenstvillighed gik engang saa vidt, at han paa Opfordring af Hr. *Jacob Peder Houmann*, som var blevet kaldet til Præst og paa Ordinationsdagen skulde prædike, udarbejdede en Prædiken for ham over den ham forelagte Tekst. „Den Fortrolighed, han havde til min Indsigt, vilde jeg ikke vise mig uskønsom overfor. Havde denne Prædiken skullet gælde som en Prøveprædiken, hvorefter hans Duelighed af Bispnen skulde være bedømt, saa havde Venskabs Pligt maattet staa til Side for Samvittighedens Stemme og Redelighed. Men uden at fornærme min Troskabsed som Embedsmand troede jeg at kunne tjene ham, da han havde tilmeldt mig, at han allerede havde holdt sin Prøveprædiken.“

Tauber harmedes, naar velstillede og højtstaaende Folk undervurderede akademisk Dannelse. Etatsraad *Lüttichau* til Aakjær ønskede en Huslærer til sin Søn og henvendte sig desangaende til Tauber med Anmodning om en Udtalelse om Student *Niels Kristoffer Juul*, som han havde hørt omtale som et stille, stræbsomt og skikkeligt Menneske. Han tilbyder ham de 3 første Aar 36 Rd. i Løn og 4 Rd. til Te og Sukker aarlig, samt alt andet frit, nemlig Kost, Logis, Tvæt, Ild og Lys. „Paa et hængende Haar,“ skriver Tauber, „havde jeg villet svare ham: Tag en Avlskarl for denne Løn til Hovmester for Deres Søn; den bedste, jeg for den Pris kan rekommandere Dem, er *David Sørensen*. Brændehugger for den latinske Skole i Horsens. Ikke desto mindre tugtede jeg hans uædle Tænkemaade paa følgende Maade: Deres Velbaarenhed tog vist ikke fejl ved at vælge Student Niels Juul. I hans Skolegang tog han Prisen for alle sine medstuderende i Flittighed, Fremgang og et dydigt Forhold. Ved Akademiet blev han en af de udmærkede. Deres gunstige Forslag beredtede jeg ham straks med Posten og forestillede ham ikke saa meget at se paa Lønnen som paa de Udsigter, han for Fremtiden kunde gøre sig, ifald han var saa lykkelig at vinde Deres Yndest. Ikke desto mindre frygter jeg, at han skal foretrække et *langt rigere Tilbud*, som længe

tilforn er gjort ham af en Forvalter, der byder ham aarlig 50 Rd. foruden en skikkelig Nytaarsgave og alting frit og alle anstændige Forfriskninger og Fornøjelser med at ride og køre ud med sin Elev, ifald han saa sig nødt til at forlade Akademiet og spænde sig saa tidlig i Informatoraatet.“

En ejendommelig, vist for Horsens Skole særegen Skik var det, at dens Disciple i Høsttiden var Byens Borgere behjælpelige med at faa Kornet i Hus. Dette stødte Tauber, da han i sit første Rektoratsaar var naaet til Sommerferien.

Som han en Aften gik i Marken, kom Kancelliraad *de Lichtenhjelm*s Avlskarl ham i Møde med Hilsen fra Kancelliraaden, om Skoledisciplene næste Dag maatte gøre Høstarbejde for ham. Tauber studsede ved denne Anmodning: dels kunde han vanskeligt afse Tiden fra Undervisningen, dels ærgrede det ham, at de Lichtenhjelm og andre velhavende Byens Borgere paa denne Maade vilde tage sig Betaling for den Bespisning eller de Ugepenge, som de ydede de fattige Disciple. Han gik hjem og skrev et Brev til Kancelliraaden, hvori han udtalte sin Forundring over den til ham rettede Anmodning og henstillede til ham at frafalde den og derved foregaa de andre Borgere i Byen med et godt Eksempel. De Lichtenhjelm svarede, at han heri kun havde fulgt en gammel hævdvunden Skik: „I 60 Aar kan jeg meget vel erindre, at Disciplene i det Tilfælde, hvor de har nydt Kost eller Gavn af Gejstligheden saavel som af Magistraten og andre brave Folk, altid har været behjælpelige med at tage Korn fra i Laderne, uden at deres Lærere derimod har gjort nogen Indsigelse.“ Han er imidlertid villig til at opgive sin Fordring; dog tvivler han paa, at andre vil stille sig paa samme Maade, og frygter, at en Vægtring fra Skolens Side vil blive dens fattige Disciple til Skade. Men Kancelliraadens Eksempel smittede, ingen vovede, efter at han havde givet efter, at gøre mindste Paastand, og Tauber glædede sig over saaledes at have befriet Skolen for et Aag, som maaske havde tynget den fra de ældste Tider.

De Indtægter, der tilkom Disciplene for deres Medvirksomhed ved kirkelige Handlinger samt Legater m. m., uddeltes umiddelbart før Juleferien. Medens Sognepræsten og Magistraten hidtil havde været medbestemmende med Hensyn til hvem der skulde

nyde Understøttelse og dennes Størelse, skete der nu den Forandring, at Rektor alene stillede Forslag. „Jeg gjorde derfor Ligningen,“ skriver Tauber, „og indsendte Forslaget til Biskoppens Approbation. Denne approberede Plan forelagde jeg for Sognepræsten og Magistraten, som saa temmelig misfornøjede ud, fordi denne kære Rettighed at sørge for Familieforbindinger, ligesom Bekendtskaberne var til, var hørt op, og de undte især Byens Børn vel, uden at tage deres Flid og Fremgang eller deres Forskellighed af Trang i Betragtning. Den hele Udde-lingssum var 180 Rd. I den øverste Lektie fik de, som skulde gaa til Akademiet, fra 24 til 30 Rd., i 3. Lektie 10 Rd., i 2. Lektie 6 Rd. og nogle 4 Rd. Samme Dag fik Hørerne af Magistraten hver en Andel i Svanningii Legat og Rektor en hel Portion, dengang 40 Rd., som hvert 5. Aar kunde vokse til 5, ja 10 Rd. Tillæg. Denne Aften var en Glædskabs Aften, hvor Sognepræsten, Magistraten og Hørerne trakteredes med 4 Retter Mad.“

Taubers Indtægter angives af ham selv saaledes: 1) Tamdrup Kongetiende 44 Tdr. Hartkorn omtrent, 400 Rd., 2) Hornum Tiende ved Hobro 113 Rd., ej at tale om Embedsskatten, som er over 40 Rd., hvilke begge Tienders Fæstere betaler, 3) Svanningii Legat 45 Rd., 4) Offeret til 3 Højtider og 20 Rd. til Nyaar fra Palæet, omtrent 100 Rd., 5) af Bryllupper, Barsler, Kirkegangskoner, Ligpenge omtrent 100 Rd., foruden andre Sportler ved Introduktion og Testimonium. Dertil fri Bolig, som holdes ved lige uden Byrder og Skatter for Beboeren, der ikke engang betaler Vægterpenge.

Hornum Tiende var bortfæstet til Kaptajn *Muderspack*, men Tamdrup Tiende betaltes af Fæsterne til Tauber selv: „14. December 1774 indfandt nu 12 til 16 Bønder sig paa hele Sognets Vegne med deres Afgifter af Tamdrup Tiende:

Winthen	af	69	Td.	2	Sk.	51	Rd.	5	Mk.	10	Sk.		
Wrønding	-	120	-	5	-	3	Fdk.	90	-	3	-	4	-
Enner	-	59	-	6	-			49	-	4	-	12	-
Lund	-	81	-	1	-	2		60	-	5	-	7	-
Herlykke	-	1	-	4	-	2		1	-	1	-	14	-
Korup	-	45	-	7	-	3		38	-	1	-	15	-
Molgiær	-	30	-	5	-	2		21	-		-	10	-
								<hr/>					
								313	Rd.	5	Mk.	8	Sk.
Af Bisgaard								10	-	2	-	10	-

For disse Bønder blev der holdt en Slags Gilde, saa meget af ung Vin, Brændevin eller Aquavit, Tobak, Øl, som de kunde svælge, tillige med skaaren Smørrebrød af fint Brød, en ganske artig Bekostning.“

Yderligere Indtægter skaffede Tauber sig ved at have Disciple boende hos sig. Betalingen derfor var i Reglen 80—100 Rd. aarlig, foruden at der ret almindeligt faldt Gaver af, f. Eks. en stor Sølvflødeskaal med Skc, „omtrent af 20 Rd. Værdi.“ Han levede roligt og stille uden den „daglige Selskabelighed og det uophørlige Omløb af Besøgelser, der var en Svindsot i min Formands Formue.“

Om Skolens nære Tilknytning til Kirken vidner det Forhold, at dens Rektor endnu paa Taubers Tid maatte prædike ved de 3 Højtider Jul, Paaske og Pinte. Ikke uden Ængstelse gik Tauber til dette Arbejde: „Endskont jeg ingen synderlig Øvelse havde i at prædike, ej heller havde den udvortes Veltalenhed ved Gebærdelsen og Bevægelsen, som man kalder Aktionen, thi Hænder og Øjne var som bundne paa mig af den medfødte Blyhed, som i min Skolegang ved Opdragelsen blandt haardnakkede og til Prygl trængende Meddisciple var uforvendelig forstærket, uagtet denne Undselighed, som kvalte alt Liv og Bevægelse, vidste jeg dog at give Stemmen saadan en Afveksling og Fald, at jeg talte lige saa tydeligt og indtrængende, som om jeg havde haft mit Legeme og dets Lemmer, især Øjnene, i min Magt.“

Horsens var i 1780 en lille By med 2000 Indbyggere. Samme Aar fik den imidlertid et Hof, som i flere Henseender satte Liv i Byen. To russiske Prinsere *Peter* og *Alexis* samt to Prinsesser *Catharina* og *Elisabeth* blev af den russiske Kejsersinde Catharina den Anden efter Underhandling mellem hende og Dronning Juliane Marie forviste til Danmark og fik som Opholdssted anvist Horsens. Her indrettedes saa paa Torvet en passende Bolig med Gaardsrum og Have ned til Aagade. Efter kongelig Ordre fik denne Bolig Navnet „Palæet i Horsens.“ „Nu blev Horsens seværdig,“ skriver Tauber, „Byen udvidedes, Pragt og Yppighed, Velstands Moder i Statsmandens Øjne, greb om sig, alting steg, Levemaaden forhøjedes, Smagen forfinedes. Prisen paa Fødevarer voksede, Næringsvejene

udbedredes og forfleredes. Kun den paa visse Indkomster satte Embedsmand maatte synke. Et Hof, et Palæ, en Sværm af Hofbetjente vakte det tarvelige Horsens op af sin Døsigthed og Dvale til et nyt Liv og en herlig Opstandelse.“

De fire fyrstelige Personer levede et lidet misundelsesværdigt Liv. De maatte ikke forlade deres Palæ uden Hofchefens Tilladelse, som i Førstningen overhovedet ikke gaves. De maatte end ikke gennem Spørgsmaal til deres egne Hoffolk, Hofmestre eller Livlæge søge at skaffe sig Underretning om Byens Forhold eller om Navne paa Personer. Ej heller maatte de tage mod nogen Opvartning. Gejstligheden og Magistraten, som havde meldt sig for at lykønske til deres Ankomst, blev ikke modtaget. Man svarede, at det skulde blive dem tilkendegivet, naar der kunde tillades dem Audiens. Dette skete først efter Arveprins Frederiks Besøg. Fangerne fik da mere Frihed og flere Fornøjelser og kunde nu aflægge Besøg paa Omegnens Herregaarde, dog aldrig uden Ledsagelse af Hoffolk og kun med Hofchefens Tilladelse.

I Anledning af Prins Frederiks Besøg den 12. Oktober 1780 gav Tauber sine Disciple en latinsk Stil, i hvilken det bl. a. hedder: Urolig ventede alle Indvaanerne og de tilstedeværende fremmede paa det Øjeblik, Hertugen skulde nærme sig til vor By. Kanonerne laa plantede for at udtørndne deres Glæde. Borgerskabet stod i Gevær. En Trup af Horsens Statslegeme (d. e. Borgere) rev sig løs fra de øvrige. I fuld Sporenstrøg for de ud Prinsen i Møde. Et Ordenskorps, bestaaende af unge Mennesker, for en Del Skolens ældre Disciple, kaldet „*det grønne Korps*,“ marcherede foran Prinsen til det Sted i Horsens, hvor han skulde bo. Med Trompeters og Trommers harmoniske Lyd modtog alle Indvaanerne, nogle med en brusede, andre med en rolig Glæde denne længe forønskede Fryde-raabs Højtid. Glæden stod malet i alle Ansigter. Mørket og Aftenen blev ved en festlig Lysen omskabt til Middag.

Blandt andre Ubehageligheder for Skolearbejdet, som Prins Frederiks Ankomst og Udrustningen til hans Modtagelse forvoldte, var imidlertid den Optagethed af Begivenhederne, som ledte Disciplenes Tanker bort fra Skolen. „Det grønne Korps“ trængte til Rekrutter, og Skolen overlod sine formuende

Disciple til Forstærkningen. Da Anmodningen kun gjaldt een Dag, nemlig Søndagen, gav Tauber uden at forudse Folgerne sit Samtykke til Deltagelse i Øvelserne. Men han fortrod det: „Et nyt Bekendtskab, en Næring for Sanseligheden, en Øvelse i at søge Selskab, som bestandig pirrer Udgangslysten, en Sjæl fyldt med *Sporer, galonerede Hatte* og andet Fjas trak Tankerne fra det alvorlige og grundige til det letsindige. Det varede længe, inden Sindighed som en Videnskabernes Befordrer fortrængte denne overdrevne Højagtelse for det martialske og kun i de ufornuftiges Øjne glimrende Væsen, som Modens Slaver knæler ned for.“

En formaaende Ven havde Skolen og Tauber i *Ove Høegh*

Guldberg. Han var Søn af *Jørgen Høegh*, Købmand og Bedemand i Horsens. Gennem de høje Stillinger, han indtog i 70'erne som Statssekretær, i 80'erne som Statsminister og efter 1784 som Sliftamtmand i Aarhus bevarede han en trofast Hengivenhed for sin gamle Skole og viste den en Interesse, som paa flere Maader kom denne til stor Nytte. Ikke blot hjalp han efter bedste Evne saadanne Studenter fra Skolen, som denne anbefalede til hans Velvilje, men søgte ogsaa ved Flidspræmier og ved i Skolen at foranledige ophængt Lister over tidligere Disciple, der havde opnaaet høje Stillinger,

Ove Høegh Guldberg

Maleri af Jens Juul: skænket Skolen af Mourids Frydensberg.

at vække de unges Kærlighed til den Skole, de fik deres Undervisning i, og til dens Historie. Saaledes skriver han i 1779 til Tauber:

„Efter Overlæg med mig selv har jeg i Guds Navn besluttet indtil videre, og indtil jeg finder Lejlighed og Evne at gøre for min Fædrene-

Skole noget bedre, aarlig i September Maaned at sende til dens Rektor 20 Rd., ligesom Deres Velædelhed nu her linder 20 Rd. for dette Aar vedlagte. Min Vilje og Attraa er, at de 10 Rd. deraf skulde gives til den bedste Discipel, som mest i sidste Eksamen har distingueret sig i den øverste Lektie, de 6 Rd. til den, som i 3. Lektie har samme Fortjeneste, og de 4 Rd. til den, som i nederste Lektie har haft samme Fortrin. Jeg saa gerne, at disse gode Disciple fik omtrent det halve i Bøger og det halve i Penge. I Bøgerne vilde jeg, at Deres Velædelhed vil skrive:

Skænket af Statssekretær Høegh Guldberg
d. Septbr. 1779 og Deres Navn.

Valget overlades Dem; min Fornøjelse vil det være at erfare, hvilke Bøger (een eller flere vel indbundne) og til hvem. Fortryd nu ej paa, at jeg umager Dem, allerhøjstærede Hr. Magister, med denne Forretning. Jeg ved, at den glæder Dem, ligesom det glæder mig at se en Skole blomstre, hvorfra jeg selv blev en Plante. Jeg haaber at finde Lejlighed til at gøre noget mere med Tiden; og imidlertid bliver det mit hjertelige Ønske, at Skolen maa vokse i Ære og Dyd, og at De med alle dens Lemmer maa være lykkelige.“

Ved første Uddeling tildeltes der af den øverste Lektie *Jens Hornsyld* en Homer indbunden i 2 Marmorbind, 3 Rd. 2 Mk., det øvrige i Penge; af 3. Lektie fik *Niels Sørensen*, en Bondesøn fra Stensballe, et Novum Testamentum Græcum i Marmorbind, 1 Rd. og 2 Mk., og et Lexicon N. T., 1 Rd. 5 Mk., det øvrige i Penge; af 2. Lektie fik *Knud Schriver Guldbergs* aabenbarede Theologi og Phædrus v. Baden, det øvrige i Penge.

Paa Taubers Indberetning om Udfaldet af Fordelingen svarer Høegh Guldberg:

„ Ogsaa slutter De vel selv, med hvilken Begærlighed jeg har læst den værdige Anvendelse, som De har gjort af denne Gave. At *N. Juul* har antaget Plads som tredje Lektiehører, er mig ret kært, hos mig skal det være ham en sand Fortjeneste. Faa ham til, kære Hr. Rektor, at berede sig til Eksamen Philologieum, især som Magister; thi Attestats har han vel, og saa skal jeg med Guds Hjælp nok sørge for at faa ham i den ene eller anden Vej befordret. Saadanne unge muntre, vakre Mænd kunde og gerne, hvor strengt og Skolearbejdet er, vælge sig en eller anden Materie, som de kunde skrive over; en liden Afhandling hvert andet eller tredje Aar har paa Regeringen en fortræffelig Virkning. Til *Hornsyld* sender jeg herved 10 Rd., som Deres Velædelhed vilde give ham fra mig, men tillige bede ham at sende mig til kommende Sommer en Fortsættelse over saa mange Ligstene paa Kirkegulvene især, som han kunde læse.

Deres Velædelhed har vel efter Forordningen allerede ophængt i Deres Skole en Liste over de Mænd, som derfra ere komne til Embeder. Horsens

har dog nogle, den kan glæde sig over. Erkebiskop *Svane* og *Lovenørn* skulle ej glemmes. Lad mig engang vide, om De har den, og lad en Discipel sende mig en Copie deraf.“

At ogsaa andre indsaa Betydningen af Uddeling af Bogpræmier og Stotte til Skolens Bibliotek, viste Borgmester *Flensborg*. De ædle Motiver, der leder ham til at oprette et Legat. udtrykkes smukt i Indledningen til Fundatsen. hvis Begyndelse lyder saaledes:

„Af en ærbødig Taknemlighed imod det guddommelige Forsyn, som altid har lagt sin Velsignelse i mine Ejendomme og overøst mig og mine Børn med utallige Velgerninger, til en erkendtlig Erstatning for den frie Undervisning og gavmilde Understøttelse, mine tre Sønner har nydt i Horsens Latinske Skole, som efter en lykkelig tilbagelagt Løbebane ved Akademiet alle er kaldede til Præster, kender og tilstaar jeg underskrevne *Andreas Flensborg*, Kongelig Majestæts Cancelliraad, Borgmester og Byfoged i Horsens, samt Herredsfoged og Skriver i Voer og Nim Herreder, med min kære Hustru *Anne Cathrine Stephansdatters* Samtykke, at have bortgivet til Horsens Latinske Skole et saakaldet Gaardsavl her paa Horsens Mark Nr. 18.“

Pengene skal anvendes til „Skolebøgers Indkøb for fattige og flittige Disciple allerhelst for *Byens Børn*, saafremt de er lige saa trængende som de fra Landet og ej give dem, som ere udenbys fra, det allermindste efter i Stræbsomhed og Studerelyst. Bøgerne, som af Rektoren indkøbes, skal indbundne uddeles, og naar nogen, hvo han saa er, skønt han ej just er trængende eller barnefødt i Byen, ved overordentlig Flittighed udmærker sig fremfor Hoben, ved enten at gøre hastigere Fremgang end andre eller og ved at kæmpe sig igennem naturlige Mangler med uforsagt Mod, om han end ikke naar dem, som har heldigere Sinds-gaver, skal han til Næring for sin usædvanlige Lærvillighed belønnes med en nyttig indbunden Bog med . . Paaskrift „Flittigheds Belønning.““

Første Uddeling fandt Sted 29. Juli 1778. Seks Disciple fik tildelt hver et Eksemplar af Mallings „Store og gode Handlinger“, medens een fik Ciceros *De officiis*. Ofte faar de saaledes udmærkede Disciple i Protokollen en tilføjet Bemærkning

som: for sin Flid, især at passe Kirken og Skolen; for sin Flid og som et Byens Barn; for sin Flid især i den bibelske Philologi, et værdigt og flittigt Byens Barn; Forsanger i Kirken og i Skolen.

Det er ikke uden Interesse at bemærke, hvorledes Tidsstrømninger og Skoleforordninger gennem Aarene præger Bogindkøbene. Det 18. Aarhundrede ud er Mallings Store og gode Handlinger, Bastholms Nye Testamente og de almindeligt brugte Klassikerudgaver de hyppigst forekommende. Under Worm kommer tillige Guldbergs Oversættelse af det nye Testamente og Wolfs tyske Læsebog. Med det 19. Aarhundredes Begyndelse bliver der mere Afveksling: Naturens Skueplads, Zimmermans Om Ensomhed, Sporons Enstydige danske Ord, hvilket viser, at man ikke længere holder sig udelukkende til Skolebøger, ligesom nu tyske og franske Ordbøger holder deres Indtog. I Trediveerne kommer Lærebøger i Matematik og Naturhistorie. Egentlig Skønlitteratur optræder ikke før i Fyrrerne og da fornemmelig med Oehlenschlägers og Holbergs Værker. Derefter bliver og er fremdeles den Dag i Dag skønlitterære Værker langt de dominerende. Fra 1824 indskrænkes Købet ikke længere til Præmier, men der købes Landkort og Bøger til Disciplenes Brug paa Skolen. Dette kunde saa meget bedre lade sig gøre, som under Worm i Reglen kun ganske faa, enkelte Aar slet ingen Disciple fik Flidspræmier. I Tidernes Løb er der skabt et ret anseligt Skolebogsbibliotek, hvorfra der udlaanes Bøger til uformuende Disciple, foruden at Uddeelingen af Flidspræmier, bestaaende af indbundne Bøger, valgte af Disciplene selv, men godkendte af Rektor, fremdeles finder Sted.

Endelig skænkede i 1790 Etatsraad *Charles de Teilmann*, Nørholm, een Gang for alle 200 Rd. til otte latinske Skoler, deriblandt Horsens, til Indkøb af Bøger til Skolebiblioteket, og til Fornyelse af Samlingen 20 Rd. aarligt, hvilket Legat er perpetueret i Stamhuset Nørholm.

Forinden Tauber forlod Rektoratet i Horsens, lykkedes det ham at faa sine 2 Hørere befordret og erstattet af yngre og dygtigere Kræfter, 2 tidligere Disciple fra Skolen. I 1779 kom i Katstrup Sted den for omtalte *Niels Kristoffer Juel*, og i

1780 i Toldorpha Sted *Hans Rosendahl*, begge dimitterede i 1778. Rosendahl blev 15. November indsat af Tauber med en latinsk Tale i alle de Horsensianeres Nærværelse, der havde studeret Latin, „enten de endnu forstod Latin eller ej.“ Blandt de indbudte var ogsaa Præsten ved det russiske Hof Hr. *Michael Eliassen*. Han modtog ved 2 Disciple af øverste Lektie følgende latinske Indbydelse:

Viro plurimum venerando Michaeli Eliæ a sacris Aulæ Russicæ Hothersnesiensis hospiti et gratissimo et doctissimo s. p. d.¹⁾

Taubnerus Rector

Die crastino, hora ante meridiem decima, collegium nostrum, novo laboris scholastici socio augendum, tua præsentia orationem auditurus liberaliter ornes, officiosissime precor.

Hothersnesiæ XIV Novbr. A. R. S²⁾ MDCCLXXX.

Til Trods for, at Tauber nød Befolkningens Tillid og var afholdt af Lærere og Disciple, sled Skolelivet stærkt paa ham. Han var en mild og sagtomdig Natur og straffede kun ugerne og sjældent. Men „de pinlige Lejligheder til Irettesættelser, den ubehagelige Nødvendighed at standse den forvildede og uagtsomme Ungdom ved barske Miner og truende Øjekast efterlader dog til sidst i Ansigtet saa fæle Ar af det bistre og bortkysende Skolevæsen, at de vanskeligt kan udslettes. Jeg tror ikke, at nogen Mand med Nytte kan forestaa saadant et Embede *længere end til hans 40. Aar*. Han taber sin Munterhed og faar en Alvorlighed, som ikke passer for den muntre Ungdom. Enten bliver han saa af Kedsommelighed uvirksom eller af Haardhed en Skræk for sine Lærlinge — han overlever sig selv og bliver Skolen en Byrde.“ Dertil kom et svageagtigt Helbred, som i 1778 bevægede ham til at ansøge Magistraten om en lukket Stol i Kirkens Kor, da han ikke kunde taale Trækken der.

Da han ikke var theologisk Kandidat, kunde han ikke opnaa højere gejstlige Embeder. Men da han ønskede at ombytte Skolegerningen med et Præstekald, underkastede han sig i 1779

¹⁾ salutem plurimam dicit. ²⁾ anno reparatae salutis.

theologisk Embedseksamen. Efter at han derpaa gentagne Gange forgæves havde søgt Præstekald, blev han 1781 efter formaaende Venners Tilskyndelse og direkte Indgriben, men nærmest mod sit eget Ønske, udnævnt til Rektor og Professor ved Gymnasiet i Odense.

Den 19. September holdt han sin Afskedstale i Overværelse af en talrig Forsamling af alle Stænder: Hoffet, Officerer, Købmænd, Embedsmænd, „endog af det smukke Køn.“ Talens Indhold var en Beskrivelse af de Fordele og Herligheder, som var forbundne med Rektoratet i Horsens. Han priser den smukke Bolig med sin herlige Udsigt til alle Sider — „en Vellyst for alle Sanser, en daglig Paamindelse om Dødelighed.“ glæder sig over den Forbindelse, han har knyttet med Folk i private og offentlige Stillinge, er lykkelig over den gode Forstaaelse med Gejstligheden og Magistraten, nævner de Indtægter, han har haft gennem Tiender, Kirketjeneste, Offer m. m., og takker velvillige Medarbejdere og føjelige Disciple.

Den 3. Oktober Kl. 7,30 Morgen udvandrede han „med sin hele Hær“ fra Rektorboligen. Da de gik gennem Gaarden og Pigen i Haanden havde en Kanariefugl i Bur, satte denne sig med eet i Frihed og fløj op i Valnøddetræet i Gaarden. „Rosendahl, anden Lektie-Høreren, som fulgte os med flere, skænkede jeg Fuglen, ifald kan kunde faa den. Han var saa heldig at lokke den til sig. Vi kunde ikke blive længere, men ilede til Prammene, som laa fuldproppede af vort eget Gods. Saaledes vendte jeg Ryggen til mit kære Horsens for at gaa Undergangen i Fyens Land i Møde, mit Velfærds Begravelsessted, Odense“.

Tauber blev da heller ikke tilfreds i Odense. Dels var Indtægterne mindre, end han havde beregnet, dels passede den store Selskabelighed ikke for hans stillfærdige Levemaade og smaa Kaar. I 1787 blev han Rektor i Roskilde, hvor han virkede til 1808. Han døde 1816.

Efter at dernæst *Ole Kraft* i seks Aar havde virket som Rektor, tiltraadte i 1787 *Oluf Worm* Rektoratet.

I hans Embedstid faldt i Aarene omkring 1800 den gennemgribende Reform af vort lærde Skolevæsen.

Oluf Worm

hed egentlig Oluf (Ole) Bagge og var Søn af Provst Christen Sørensen Bagge, Sognepræst i Tved paa Mols. Hans Moder, Margrethe Benedicte Worm, var Søster til den lærde Rektor i Aarhus Jens Worm. Denne tog ham, da Drengen var 11 Aar gammel, i Huset hos sig og blev ham i Faders Sted. Dels af Hensyn hertil, dels i Erindring om den berømte Læge og Oldgransker Ole Worm, til hvis Slægt hans Moder hørte, skaffede Oluf Bagge sig Tilladelse til at antage sin Moders Familienavn.

Fra Aarhus Skole, hvor han tidligt udmærkede sig ved Evner og Flid, dimitteredes han 1775 til Universitetet, hvor han fire Aar senere tog theologisk Embedseksamen. Under Proven, der i Professorernes Forventning om fremragende Præstationer betragtedes som en akademisk Fæst, var Statsminister Ove Høegh Guldberg til Stede, indbudt af Fakultetet. Efter Eksaminationen henvendte Professorerne hver især anerkendende Ord til den unge Kandidat, roste hans Flid og Lærdom, og Professor *Balle* skrev til hans Plejefader: „Om vores ypperlige Ole Worm, som er en Ziir for Aarhus Skole og for det hele Stift, kan jeg ikke fortælle Deres Højærværdighed mere, end Rygtet allerede har berettet. Han vil under Guds Velsignelse blive en af Danmarks store Mænd.“ Efter at have taget theologisk Embedseksamen blev han Dekanus paa Communitetet og siges med sjælden Dygtighed at have ledet de latinske Disputereøvelser for sine yngre medstuderende. Samtidig dyrkede han humaniora og underkastede sig 1780 filologisk Embedseksamen.

Han levede i disse Aar et rigt aandeligt Liv. Mænd som Høegh Guldberg og Historikerne Luxdorph og Suhm satte Pris paa ham og gav ham Adgang til deres Bogsamlinger, og blandt hans betydeligste Omgangsfæller i Studentertiden nævnes Litteraturhistorikeren Rasmus Nyerup og Theologen Rasmus Møller, senere Biskop i Laaland-Falster, med hvilke han gennem sit lange Liv vedligeholdte Forbindelsen gennem en omfattende Brevveksling. Endelig vandt han 1784 den filologiske Magistergrad for en sproglig-filosofisk Afhandling over et Emne fra det nye Testamente. For øvrigt levede han som Manuduktør for theologiske Studerende, skrev Recensioner i „Lærde Efterret-

ninger“ og bistod sin Morbroder Jens Worm i Udgivelsen af 3. Bind af dennes „Lexicon over lærde Mænd.“

Den Tanke at blive Videnskabsmand og faa sin Livsgerning ved Universitetet laa ham i disse Aar ikke fjern, og man regnede i lærde Kredse med ham som vordende Universitetsprofessor. Det blev dog hverken som Præst eller Universitetslærer Worm kom til at virke. I Slutningen af 1787 søgte og fik han Rektoratet i Horsens, hvilket Embede han tiltraadte i 1788 og ikke vilde forlade, skønt man allerede samme Aar tilbød ham et Professorat i Theologi ved Københavns Universitet. Aaret efter indbød Fakultetet ham til at tage den theologiske Doktorgrad. Worm afslog ogsaa dette hædrende Tilbud, idet han undskyldte sig med, at Skolearbejdet optog ham saa meget, at den korte Tid, der var stillet til hans Raadighed til Udarbejdelsen af Doktorafhandlingen, hindrede ham i at yde et efter hans Mening tilfredsstillende Arbejde. End ikke Fakultetets fornyede Henvendelse, der gjorde ham det favorable Tilbud at disputere over selvvalgte theologiske Theses, for derpaa senere, naar han fik bedre Tid og Lejlighed, at udarbejde en ordentlig Dissertation, kunde han modtage. Men han sender samme Efteraar til Universitetet to flinke Kandidater „og hvis de kan saaledes bestaae i det akademiske Forhør, som jeg har en Slags Formodning om, og som deres Flid og Duelighed giver dem nogen Ret til, saa mener jeg altid, de kunde være saa gode som en Disputats, og jeg har en god Samvittighed paa hiin Dag, om jeg kommer frem uden Doktorhat.“¹⁾

Som Lærer satte han det som sit Maal at opdrage sine Disciple til *ægte Humanister* og *sande Kristne*. De græske og latinske Klassikere samt Bibelen maatte derfor blive de Fag, der fornemmelig blev gennemgaaet og indprentet i hans Skole. Disse var Worms Yndlingsfag, som han læste i overste Lektie. Kraft og Klarhed, Aandsfylde og inderlig Følelse prægede hans Undervisning. Ogsaa efter at hans Disciple var gaaet til Universitetet, opmuntrede han dem til at dyrke Klassikerne:²⁾ „Tag Pennen jævnlig i Haand,“ skriver han den 15. April 1812 til *Erik Peter Rosendahl*, „for at øve Dem i den latinske Stil. Man faar Bugvrid af det meste Latin, som i vore Dage skrives,

¹⁾ Nyt theologisk Bibliotek, XIX, 1831, S. 153. ²⁾ *ibid.*, S. 275.

Oluf Worm

Maleri af S. M. Jørgensen; skænket Skolen 1828
af Lærerepersonalet.

endog af Professorer. De mærker, at jeg af Dem venter en ægte Humanist.“ Religionsundervisningen i Skolen tillagde han stor Værdi og havde sin fulde Glæde af selv at give den: „At Ligegyldighed og Kulde med den offentlige Gudsdyrkelse ogsaa lader sig mærke i de lærde Skoler, kan ikke nægtes og lader sig let begribe af Tidsalderens Aand. Man kan ikke vente eller forlange, at unge letsindige Mennesker skulde føle Lyst til at besøge Kirken, naar de ser de ældre af alle Klasser og Stænder at vende den Ryggen. . . . Hovedsagen bliver uden Tvivl den Religionsundervisning, de nyder i Skolen, og Lærernes Eksempel. Da jeg tror, at Mennesket uden Gud og Christus er en ussel Ting, er det mig en Samvittighedssag at lede den mig betroede Ungdom til den Tro; det er mig kært, at Religionsundervisningen er falden i min Lod, jeg driver den med Hjertets Interesse og arbejder af bedste Evne mod den overhaandtagende Indifferentisme, aldeles ubekymret, om jeg af nogle skulde anses for ikke at være Tidens Mand. Frugten af mit Arbejde overlader jeg rolig Forsynet. Hekastos en to idio noi pleroforeisto (d. e. enhver have fuld Vished i sit eget Sind.) Kunde der altid tages tilbørligt Hensyn paa de Menneskers

Religiositet og Moralitet, som ansættes som Lærere ved de lærde Skoler, vilde intet andet behøves. Nimirum, quid leges sine moribus vanæ proficiunt?“ (d. e. thi hvad nytter tomme Love uden gode Sæder?) Naar han med Skolens ældre Disciple deltog i Nadveren, holdt han forud en Skriftetale til dem, hvori han ofte tog Sigte paa Udyder, f. Eks. Banden, som han mente at have bemærket hos en og anden, og hans varme Ord, talte af et fuldt Hjerte, forfejlede sjælden en god Virkning.

Han var Skolemand med Liv og Sjæl. Hvor meget han end interesserede sig for Videnskab og Litteratur, var Skolen ham dog det første og vigtigste. „De Timer, jeg docerer paa Skolen, er mig de lykkeligste; jeg glemmer da næsten alle Sjæls- og Legemslidelser og føler først begge, naar jeg kommer ind i mit Kammer. Kunde jeg altid docere uden at eksaminere, var jeg som Skolemester alt for lykkelig; men Skæbnen vilde, at de to Tredjedele af mine Disciple altid vare Middelgods.“¹⁾ Fri for al Forfængelighed satte han aldrig en Ære i at lokke en Mængde Disciple til sig; tværtimod søgte han at holde Antallet nede. Men var det saaledes forholdsvis faa Kandidater, han sendte til Universitetet, saa var disse faa saa meget desto bedre; næsten alle fik bedste Karakter, og mange udmærkedes. „Tak for din Gratulation,“ skriver han til Nyerup 27. Maj 1803, „med min *ene* indkaldte (d. e. udmærkede) Kandidat. Jeg ved ellers ikke, om jeg bør takke Lykken eller tage mod Lykønsningen for, at af *fire*, som fortjente det lige godt, *een* indkaldtes. Men jeg har ikke nogen Tid haft noget Maskepi med denne Madame. Mig er det ligegyldigt, enten mine Disciple indkaldes eller ikke, qui nihil ad ostentationem, ad conscientiam omnia (d. e. jeg arbejder ikke for Reklamens Skyld, men handler i alt efter Samvittigheden.) Men for de unge Mennesker er det ikke saa ligegyldigt.“²⁾ Det var unge Mænd med solide Kundskaber, der udgik fra Horsens, og det var derfor ikke ufortjent, naar Direktionen for de lærde Skoler 1818 skriver, at medens mange dimitterede fra forskellige Skoler har opnaaet ringe Karakter i latinsk Stil, saa har det, hvad Horsens Skole angaar, været den behageligt at bemærke den gode Fremgang, hvorpaa denne Skoles Dimittender *atter* ved sidste Eksamen har aflagt

¹⁾ Nyt theolog. Bibl., XIX, 1831, S. 259. ²⁾ *ibid.*, S. 59.

Prove, og at den med Agtelse erkender den Flid og Omhu, som af Hr. Professoren og Skolens øvrige Lærere er anvendt paa de unges videnskabelige Dannelse.

Worm var streng i sine Fordringer til Disciplene. De foresatte Lektier maatte tilegnes grundigt, og han lagde ikke Fingrene imellem, naar han i sin Censurgennemgang efter de hyppigt aflagte Prøver sagde sin Mening om Evner, Flid og Fremgang. Han krævede en gennemført Orden, Høflighed og ærbødig Optræden. Disciplene maatte møde renvaskede og

Peter Oluf Brøndsted
f. 1770; Professor i Philologi og Arkæologi; død 1812. Kopi af Constantin Hansen efter Maleri af C. A. Jensen; skænket Skolen af Brøndsteds Datter Gehejmeraadinde Marie Hall til Erindring om „den mest udmerkede Discipel, som nogen Sinde er dimitteret fra Hørsens Skule.“

iførte den engang vedtagne Skoledragt: mørktfarvet Kjole. I en Skoletale opfordrer han sine Medlærere til at være opmærksomme paa Drengenes hele Færd paa Skolen: „Høflighed, Tækkelighed i Sæder og Opførsel er fuldt vel mere værd end nogle latinske og græske Gloser. Vi skulle her i Skolen ikke alene danne Børnenes og de unge Menneskers Hoveder, men og deres Sæder, ja hele Ud-vortes. En Discipel med skident Ansigt, snavsede Hænder, lange Negle, ukæmmet Haar, fedtede Klæder, som sidder og skraber sig i Haaret for at flytte en Indkvartering, støtter sit ledeløse Hoved paa Hænder og Albue,

læner sig som en Studehaler op til sin Sidemand eller slænger sit dovne Skrog hen ad Bænken, er i mine Øjne, og i enhver Øjne, som ikke selv er en Tølper, et vederstyggeligt og ærgerligt Syn.“ Om den Maade, hvorpaa han selv behandlede et sligt Tilfælde i sin Klasse, fortæller hans højt skattede Discipel Arkæologen Professor *P. O. Brøndsted*:¹⁾ „En Discipel var i

¹⁾ Nogle Ord til Oluf Worms Amindelse. 1835, S. 10.

nogen Tid mødt i en noget skødesløs Paaklædning og kom ofte til Timen med uvaskede Hænder. Da nu en Dag Turen kom til ham at blive eksamineret og han rejste sig med sin Herodot i Haanden, afbrød Worm ham med et „Sequens“ (d. e. den næste) til hans Sidemand, idet han til den uvaskede bemærkede: „Vil De imidlertid behage at besøge Pumpen derude i Gaarden for at vaske Deres Ansigt og Hænder vel rene.“ Slukøret forsvandt Disciplen, kom snart efter ind igen og tog nu med rene Hænder sin Bog. Worm sagde blot, ligesom tilfældigt, men dog med hævet Stemme: „Nefas est illotis manibus attingere musas“ (d. e. Det er Synd at berøre Muserne med urene Hænder.)

I sine Betragtninger over Undervisningens Maal og Midler var han en meget konservativ Mand. Overfor de vidtgaende Skolereformforslag i det 18. Aarhundredes Slutning stiller han sig absolut afvisende. I sin Betænkning¹⁾ angaaende *Hertugen af Augustenborgs* Kommissionsforslag, der fører til Undervisningsplan af 20. November 1797, roser han først Forfatterens gennemtænkte Undervisningsteori, det vidt omfattende Blik, det planfulde Anlæg, den detaillerede Udviklingsgave, den vel-talende Bestemthed i Foredraget og den Nidkærhed for Lærdoms og Kulturens gode Sag, som enhver maa se og føle. Men derefter kommer hans Betænkkeligheder: „Den Encyclopædi af Skolevidenskaber, som Deres Durchlauchtighed har udkastet, er vid og stor, den har taget meget med under Skoleundervisningen, som nu hører til Akademiet, ja ikke engang læres der af de allerfleste. Og sandelig, den Yngling, som med alle disse Kundskaber og denne Forberedelse gik fra Skolen, havde Aarsag at prise sig lykkelig og med en medlidende Stolthed at se ned paa Hoben af vore Dages Studenter. Men her kommer mit Mismod igen ved Spørgsmaalet: Er det og muligt? Hvor faar vi *Lærere* fra, der er dygtige til alt dette, som baade have Indsigterne og de praktiske Læregaver til at meddele Ungdommen alle disse Kundskaber? Hvor faar man *Hoveder* fra, som kunne tage mod alt dette uden at overvældes, som kunne forløje det? Maatte man ikke frygte for, at de mange, til Dels heterogene Ting vilde blandes og forvirres i de bløde Hjerner?“ Han frygter for, at der hos Ungdommen vil udvikles en skadelig

¹⁾ Rasmus Nyerup, Hist. Stat. Skildring III, 1, S. 314. ff.

Indbildning om egen Visdom, en barnagtig Stolthed og egen-sindig Selvklogskab, en vis Ringeagt for virkelig og grundig Lærdom. Det kommer for ham mere an paa, *hvorledes* end hvor meget der læres. „Skulde ikke meget af det, som ligger i Deres Durchlaughtigheds Skoleplan, høre til de Kundskaber, som fordrer Mandskraft i Sjælen, af hvilke man i en modnere Alder lærer mere i eet Aar end i Drengaaarene i fire? Erfaring har lært mig, at hvor Indbildning, Hukommelse og overalt de sanselige Sjælekræfter kunne virke, gaar det godt, der sporer man Opmærksomhed og Lyst hos de Disciple, der ellers dur noget; derimod naar man taler til Fornuften, saa snart Ideerne bliver usanselige og forlanger stadig Tænksomhed, straks slappes Opmærksomheden, og Interessen taber sig hos ni blandt ti. Imidlertid vil jeg ikke nægte, at Skylden for en stor Del kan være hos Læreren, som ikke til Gavns forstaar den sokratiske Jordemoderkunst. Fremdeles, hvor faar man *Tid* til at undervise i alt dette? Det synes, som D. D. ønskede at gøre vore Skoler til Gymnasier eller smaa Akademier. Vist nok en liberal og hæderlig Ide, og ønskeligt, om det kunde komme dertil, at vi blev i egentligste Forstand Lærere, da vi nu alt for meget ere Hørere. Men her synes D. D. ogsaa at have mere Tro til Ungdommens Eftertanke og Skønsomhed paa eget Bedste, end min Erfaring tillader mig at have. Naar man ikke daglig overhører dem, kræver dem til Regnskab for det, som er forklaret, for Pensa, som er foresat, for det, de have at lære udenad, da kan man være vis paa, at de allerfleste bedrage sig selv, forsømme den daglige Flid og ved Aarets Ende vide intet. Bliver Læreren kun ved at docere og eksplikere og forsømmer Overhøringen, da vænnes Disciplene til de magelige deliciis audiendi (d. e. Nydelser ved at høre) og glemmer Husfliden og selv at arbejde.“ Men hvorledes man uden Skade kan formindske Overhøringen for at vinde Tid til nyttigere Arbejde, saa længe Disciplenes Tal er saa stort som i mange Skoler, er en Knude, som han ikke kan løse. „Saaledes møder der in praxi saa meget, som for Tiden sætter graa Haar i Hovedet paa de stakkels Pædagoger.“ Samme Tanker — uden Betænkningens beherskede Form, men bittert og ironisk — fremsætter han i et Privatbrev: „Alt det, jeg har lært, er en Smule

Latin og Græsk, som nu ikke mere dur, og lidt gammeldags Philosophie til eget Husbehov, og dertil lidt af en Videnskab, som nu overalt udles. som man kalder Theologi. Mathesis kender jeg intet til, Naturhistorie har jeg begyndt at kige i; Kants Philosophie forstaar jeg ikke; i de nyere levende Sprog er jeg til Dels Fuser, til Dels Ignorant; ride, fægte, danse, tegne, musicere kan jeg ikke. Kort sagt, naar jeg overvejer, hvad jeg ikke kan, begriber jeg ikke, hvortil man kunde bruge mig enten i den ene eller anden Ende af de nye Skoler. Reducerer eller omstyrter man min Skole, jeg skal ingen Diffikulteter gøre, giver gerne Plads for en anden; og i saadant Fald ønsker jeg mig et roligt Præstekald paa Landet, om man ellers, naar den Tid kommer, ikke ogsaa skulde finde disse sorte Folk overflødige.“¹⁾

De tilsigtede Forandringer var da ogsaa saa gennemgribende, at en Natur som Worms maatte ængstes. Det var ikke blot Fagkredsen, der skulde udvides; Lærerpersonalet skulde forøges, Lærebøgerne forandres og nye indføres; ogsaa i Skolens indre Styrelse skulde der ske Forandringer, idet der indførtes Skoleraad. Han havde nu i en Aarrække arbejdet under den Guldbergske Skoleordning og havde vist, at der med den kunde opnaas smukke Resultater. „Guldberg“, skriver han, „er et af de ædlest og bedste Mennesker, som gaar paa Guds Jord, og hverken Hertugen eller noget af hans Organer maa indbilde sig at maale sig med ham i grundig Lærdoms Fylde eller klassisk Erudition. At han drev paa *Humanitetsstudierne* baade ved Akademiet og i Skolerne som Grundlaget for al videnskabelig Kultur, derfor være han i Musernes Navn velsignet; om hans Plan kun med saare faa blev realiseret, er ikke hans Skyld. Om det nu vil gaa bedre med det *videnskabelige Ruskumsmusk* og *Kapunstopperne*, vil Tiden lære.“²⁾

Saa længe som muligt søgte han at hindre Reformens Indførelse ved sin Skole. Han udbad sig af sine foresatte, at den maatte blive udsat indtil hans Afgang. Hans Anmodning kunde Direktionen naturligvis ikke imødekomme, men først i 1807 naaede Forandringen til Horsens.

¹⁾ Nyt theolog. Bibl., XIX, 1831, S. 165, fl. ²⁾ *ibid.*, S. 204.

II.

FRA SKOLEREFORMEN 1805 TIL LOVEN OM HØJERE ALMENSKOLER 1903.

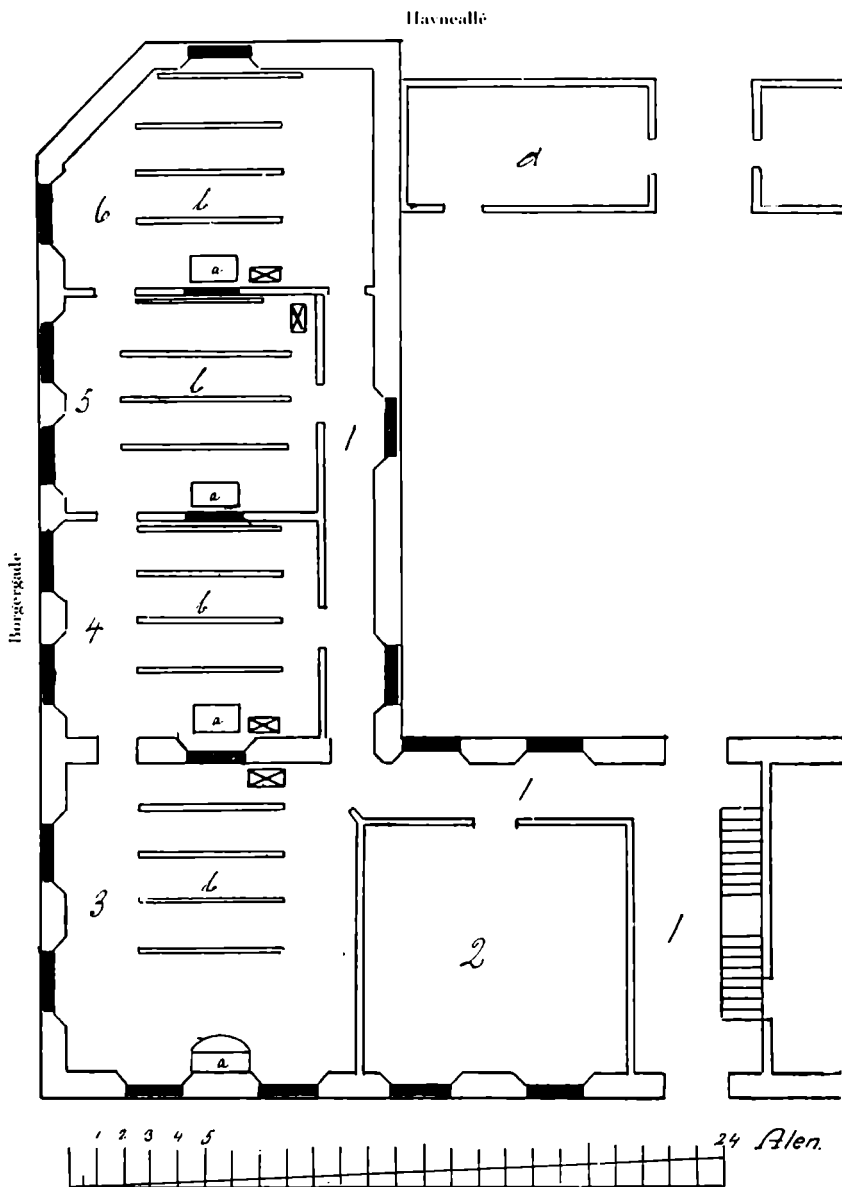
Skolereformen 1805. Oluf Worm.

Et af de første og mest bydende Krav, Plakaten af 22. Marts 1805 stillede til Skolerne, var tidssvarende og hensigtsmæssige Bygninger.

Der fordres, at hver Klasse faar sit eget fra de andre adskilte lyse og rummelige Lokale, og da Klassernes Antal skal være fire (toaarige), maa der, hvor Lokalerne ikke er tilstrækkelige, foretages saadanne Forandringer, at der skaffes fire Læsestuer. Rumforholdene i Horsens var knebne; tre Klasser kunde der til Nød skaffes Plads til, den fjerde krævede en Tilbygning.

Under 29. Oktober 1805 indsendtes der da fra Horsens Skole en af Bygmester *Høffner* udarbejdet Plan, som omstaaende Tegning viser. Med en lille Forandring i Overensstemmelse med Stiftsøvrighedens Forslag, saaledes at Korridoren flyttedes fra Gaardsiden over til Borgergadesiden, antoges Planen ved kgl. Resolution af 29. August 1806 og bevilgedes der til Ombygningen indtil Overslagssummen 2235 Rbd. 1 Mk. 12 Sk.

Arbejdet blev overdraget Bygmester *Høffner* og udført i Tiden mellen Paaske og Mikkelsdag 1807, og Skolen havde i disse Maaneder til Huse paa Nørregade (nuværende Nr. 11) hos Sadelmager *Sonnenburg*, der for en Leje af 50 Rd. stillede tre Værelser i øverste Etage og et i nederste til Raadighed. Den største Læsestue blev lagt i Enden af Bygningen ud mod

Hoffners Plan for Undervisningslokalerne 1805

1 Korridor, 2 Reservebibliotek og til Rektorens Brug, 3, 4, 5, 6 Klasseværelser, a Kateder, b Skoleborde, d Brændehus.

Kirkegaarden og fik den fulde Bredde af den Del af Bygningen, der var bestemt til Skolebrug: neden for den kom to Klasser ud til Gaarden, og i Tilbygningen en fjerde Læsestue med samme Bredde som den øverste. Alle Læsestuerne fik Udgang til en fælles Korridor mod Borgergade, hvorfra en Dør førte ind til Skolens Lokaler.

For at gøre det muligt for Rektor fra sin Plads (a) i fjerde Klasse (Nr. 3) at overse alle Klasserne i Undervisningstiden anbragtes der i Skillerumsvæggene Vinduer lige over for hverandre.

Skolens Bibliotek fik indtil videre anvist Plads i et Kvistkammer, men blev snart flyttet ned i det ved Siden af 4. Klasse beliggende Værelse; dette viste sig, efterhaanden som Bøgenes Antal voksede, for lille, saa at en ikke ringe Del af Bogsamlingen maatte anbringes i Rektors Lejlighed, og efter Skolens Udvidelse i 1846 afgav Rektor yderligere to Værelser: et til naturhistorisk Samling og et til Læsestue for 5. Klasse, medens øverste 6. Klasse læste i Skolens egentlige Biblioteksværelse.

I disse Lokaler foregik Undervisningen, indtil Skolens Vækst og de stigende Krav til sundere og rummeligere Forhold førte til Opførelsen af den nuværende Skolebygning i 1857.

Efter at Reformplanerne i nogle Aar havde været prøvet ved Katedralskolerne i Kristiania, København og Odense, udstedtes der 7. November 1809 en almindelig *Forordning* angaaende de lærde Skoler i Danmark og Norge.

Overtilsynet lægges i Hænderne paa Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, men Skolernes nærmeste Foresatte er Eforatet, hvis Medlemmer er Stiftamtmanden og Biskoppen, som jævnlig skal føre Tilsyn med Undervisning, Orden og Disciplin, samt med Skolens Bygninger og Ejendomme, der forvaltes af Forstanderskabet: en af Magistraten, Sognepræsten og Rektor.

Det er fremdeles Skolens Maal at forberede til Universitetet, men ved Siden deraf ogsaa at give Undervisning for ikke studerende. Disses Antal maa dog ikke udgøre over Tredjedelen af hver Klasses Disciple; Undervisningen maa ikke lempes for dem, og de skal yde fuld Skolebetaling, selv om de ikke

deltager i Undervisningen i alle Skolens Fag. Fagene er Dansk, Latin, Græsk, Hebraisk, Tysk, Fransk, Religion og Moral, Historie, Geografi, Aritmetik, Elementargeometri og Kalligrafi; fremdeles, hvor det kan ske, Naturkundskab, Antropologi, Engelsk, Tegning, Sang og Gymnastik. Flere af disse Fag indføres først senere i Horsens.

Der læses daglig 7 Timer, fire om Formiddagen, tre om Eftermiddagen. Ferierne er 14 Dage ved Jul, 8 ved Paaske, 4 ved Pinse, 14 Dages Sommerferie i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August, desuden enkelte Fridage, bl. a. Markedsdage, een Dag før og een efter skriftlig Eksamen, samt halve Fridage efter Rektors Bestemmelse. . . . Til Opretholdelse af Disciplinen trykkes Skolelove, der opslaas i Skolelokalerne og nøje indskræpes Disciplene. Enhver Lærer holder for de Klasser, hvori han underviser, en Dagbog, hvori han under den daglige Undervisning gør sine Bemærkninger om Disciplenes Opmærksomhed, Flid og Opførsel i Timen. Hver Discipel har en Karakterbog til Forevisning i Hjemmet. Endelig fører Lærerne Censurregistre over Disciplenes Evner, Flid, Fremgang og Opførsel, og disse Censurer indsendes til Direktionen. Legemlig Straf, der kan skade Disciplene, forbydes.

Hvert Kvartal træder Lærerkollegiet sammen til et Møde, bl. a. for at aftale de skriftlige Arbejder, der skal gives Disciplene til Udarbejdelse hjemme, for hvert Kvartal i alt seks-syv Opgaver. Det vil have sin Interesse at se Eksempler paa disse:

Religion: Man sammenligne Æren og Religionen som Bevæggrunde til Dyd i Henseende til Styrke, Varighed og Beskaffenheden af den Dyd, begge frembringe.

Byggede Jesus sin Læres Troværdighed og Autoritet paa dennes Antagelighed, Fattelighed, Ypperlighed, eller paa sin personlige Højhed, undergørende Kraft og guddommelige Myndighed?

Latin: Exponere argumentum nexumque idearum in Satyra III Horat. lib II.

Doceatur, quæ sit ratio præsentis vitæ ad futuram, quæque in ea ratione sint: vindiciæ imperii divini, incitamenta virtutis, solatia rerum adversarum.

Græsk: Der gives en Oversættelse i danske Heksametre af Homers Hymne til Kythere (de, som ikke kunne, oversætte den i Prosa) tillige med Udvikling af de poetiske Skønheder og grammatikalsk Analyse.

De syv første Paragraffer af det 11. Stykke hos Plutarch, som findes i Nissens Chrestomati, oversættes paa Latin.

Dansk: Den retskafne Discipels Forsætter, naar han første Gang kommer i Skolen, fremsættes.

Hvorledes skal man benytte Grammatik, Leksikon og det, man i en eller anden Autor har læst, til at gøre en latinsk Stil?

Retter vor Bogstavering sig nøje efter den rigtige Udtale? d. e. Er det i Dansken Skik at skrive de selv samme Bogstaver, man udtaler, og at udtale de selv samme, der skrives? Svaret bevises ved et Eksempel af et lille Stykke Dansk, skrevet baade efter den sædvanlige Bogstavering og efter Udtalen.

Historie: At anføre det vigtigste, som Historien fortæller om de Opfindelser, vi have Phønicierne at takke for.

Hvorfor kunde de tre første Ptolemæer i det ægyptiske Rige efter Alexander især siges at have agtet og befordret Videnskaberne?

Matematik: Dersom vi havde Tolvtalsregning i Stedet for Titalsregning (dvs. 12 enkelte Zifre i Stedet for 10) og skrev 10 saaledes 1 og 11 saaledes †, hvorledes skulde da Antallet 789456012 skrives?

Hvor mange Zifre skal der til en Centillion? og hvorledes læses et Ettal med 610 Nuller efter?

Ogsaa Læreren i *Skønskrift*, Adjunkt Storm, gav skriftlige Opgaver i sit Fag: Hvad Lighed og Forskel, i Henseende til det, som dermed betegnes, er der imellem Hieroglyfskrift, chinesisisk Skrift og Bogstavskrift?

I Sprogene gaves desuden Opgaver i Oversættelser fra og til det fremmede Sprog eller i Declinationer af Substantiver og Conjugationer af Verber, hvor Disciplene i Besvarelserne ogsaa kunde tage Billedkunsten i deres Tjeneste, som hosføjede Tegning viser.

Prøver for Rektor afholdes hvert Kvartal. Ved Skoleaarets Afslutning holdes offentlig Eksamen med Medlemmer af

Direktionen og Eforatet eller indbudte „Stedets eller Omegnens agtbare Videnskabsmænd“ som Censorer. Retten til at dimittere til Examen artium tilkommer Rektor. Faar Dimittenden en saa slet Karakter, at han maa afvises fra mundtlig Eksamen, skal Dimissor første Gang erlægge en Mulkt til Skolens Bibliotek af 20 Rd., anden Gang dobbelt saa meget og tredje Gang have sit Embede forbrudt.

Medens Rektor hidtil havde besørget Skolens Regnskaber, gaar dette Hverv nu over til en af Forstanderskabet ansat Regnskabsfører, der oppebærer 2 % af de løbende Indtægter indtil 5000 Rd. og 1 % af Beløbet derudover. Til at gemme Skolens Penge, Obligationer og Dokumenter skal paa Raadstuen være hensat en jernbunden Kasse med trende dirkefri Laase, til hvilke Forstanderskabets Medlemmer har hver sin Nøgle.

Skolebygningen vedligeholdes paa Kirkens Bekostning indtil 1847, fra hvilket Aar Forpligtelsen normeres til et aarligt Beløb af 100 Rd., der indtil 1912 indbetales til Skolens Kasse.

Let faldt det naturligvis ikke *Worm* at føje sig ind i alt det nye. Vel fulgte han Reformens Krav om Indførelsen af 4 Klasser saa vidt, at han lod indrette fire Undervisningslokaler, men han opretholdt rigtignok stadig kun de tilvante 3 Klasser. Og kun modstræbende gik han med til at antage Lærere til saadanne Fag som Matematik og Sang. „Alle de fra Horsens lærde Skole dimitterede, som der ikke har nydt Undervisning i Matematikken, siden C. U. Lund forlod Skolen, har ved Eksamen philosophicum erholdt lige saa gode Karakterer som de, der baade ved Skolen og Akademiet har erholdt Undervisning i denne Disciplin, hvoraf jeg har sluttet, at de geometriske Elementarkundskaber ikke kræver saa lang Tid for at erhverves, og efter min Erfaring og Overbevisning kunne de andre Undervisningsgenstande, *især de gamle Sprog*, ikke uden føleligt Tab afgive mange Timer ugentlig til Matematik og Regnekunst. Skal imidlertid Undervisning i denne Disciplin igen indføres i Horsens Skole i den korte Embedstid, jeg kan have tilbage, saa var maaske dertil Udvej, uden at en ny Adjunkt behøvedes at beskikkes. Her bor en Mand i Byen,

som for nogle Aar siden nedkom fra Norge, hvor han havde været Lærer ved en Borgerskole og der givet Undervisning i Matematik og Aritmetik. Han er en aldrende og fattig, en ordentlig og skikkelig Mand, han vilde vist ikke være tilbøjelig til at give Undervisning som Timelærer i benævnte Læregenstande.“ Denne for Matematikundervisningen affejende Skrivelse tiltaler naturligvis ikke Direktionen. Den anmoder derfor tjenstlig om en nærmere Betænkning om Sagen, og i en ny Skrivelse meddeler Worm, at Adjunkt *Storm* er villig til at overtage Matematikundervisningen, naar der til Forberedelse maa forundes ham et Fjerdingaars Tid.

Sangundervisningen har for ham kun Værdi, forsaavidt som den skal lære Disciplene de brugelige Salmemelodier. „Skulde den indføres, maatte der akkorderes med Chordeggen, den eneste her i Byen, som kunde paatage sig denne Undervisning, hvilken dog næppe vilde strække sig videre end til Salmemelodierne og Koralerne. Af de bestemte Læsetimer kunne vi, uden Tab for det vigtigere, ingen dertil afgive. I alt Fald mener jeg, at et Par Timers Undervisning ugentlig i Sommermaanederne vilde være tilstrækkeligt til at lære de Disciple, som have noget Øre for og Organ til Sang, de brugelige Salmemelodier. Til at gaa videre i Syngekunsten er der ikke Lejlighed i Horsens.“

Heller ikke den nye Form for Afholdelse af Eksamen tiltalte ham. 2. September 1810 skriver han: „Ifølge Skoleforordningens Pgf. 89 er det min Pligt at indberette til de høje Eforer, at jeg tænker at begynde den offentlige Skoleeksamen Mandagen den 17. September og uafbrudt fortsætte den følgende Dage. Med den fjerde latinske Klasse sker Begyndelsen, fra denne gaas til den tredje og fra denne til den anden. Den første Klasse i Horsens Skole er for Tiden ledig. Nøjagtigt forud bestemme, hvad Tid enhver af Klassernes Eksamination vil medtage, kan jeg ikke. Til den fjerde Klasse vil formodentlig medgaa 4—5 Dage, og til de to andre 5—6. Overhovedet regner jeg, at en Discipels tilstrækkelige Prøvelse i et Undervisningsfag behøver en halv Time. Før har jeg ikke været vant til at udregne Eksamenstiden i Kvarter og Minutter. Ogsaa skal jeg foreslaa de høje Eforer nogle af Byens og

Omegnens agtbare Videnskabsmænd til at deltage i Censuren. (Pgf. 91). I Horsens Omegn kender jeg ingen saadan; blandt Præsterne maatte de vel nærmest findes. Men det vilde vel ikke være nogen af disse belejligt i Høstens Tid at tage herind til Horsens for Eksamens Skyld, og faa vilde vel findes villige til at ligge i Byen paa egen Bæstøning nogle Dage for at deltage i Censuren. Dog kan jeg ikke vide dette. Kun ved jeg ingen af disse at bringe i Forslag, uden det maatte være Hr. *Brøchner* i Elbæk. Af Horsens Videnskabsmænd kan jeg ikke proponere andre end Sognepræsten Hr. Provst *Brøndsted* og Kapellanen Hr. *Horn*.“

Tilsyn yndede han ikke og tillagde det ikke nogen Betydning. „Jeg hører“, skriver han til Nyerup, „at *Moldenhøver* har været paa Rejsen herover for at visitere Skolerne. Han vilde da overraske os; han maa komme, ved hvilken Nattevagt han vil, saa have vi Olie i vore Lamper. Du kunde ellers nok have givet mig et Vink om saadant. Af alle Visitatser kommer der lidt eller intet ud; det er kun til Byrde eller Bram; Tingen bliver paa hvert Sted, som den er.“¹⁾

Ved Skolekommissionens Drøttelser af Fagkredsen og Undervisningsmaaden kom man nødvendigvis ogsaa ind paa Spørgsmaalet om Læreruddannelsen.

Hidtil havde man i Reglen anset enhver flink Student og theologisk Kandidat for fuldt kvalificeret til at undervise i en lærd Skole. Fordringerne i Forordningen af 11. Maj 1775 om den mindre philologiske Eksamen for Lærere opretholdtes ikke.

Med det nye Faglærersystem stilledes der imidlertid langt større Fordringer i Retning af Kundskaber og Lærerdugtighed. I Tyskland havde allerede Pietisterne gjort Skridt til en grundig Læreruddannelse; tyske philologiske og pædagogiske Lærerseminarier var blevet oprettet, og herhjemme foreslog Professor *Kall*, Bestyrer af Borgerdydsskolen, støttet af Konrektor *Bloch*. Oprettelsen af et pædagogisk Seminarium for Lærere for de lærde Skoler med en saavel theoretisk som praktisk-pædagogisk Uddannelse. Et saadant oprettedes i 1799. Der skulde optages 25 Alumner: 10 i Philologi, 5 i Religion og Anthropologi, 5 i *Geografi* og Historie, 5 i Matematik, Fysik og Naturhistorie.

¹⁾ Nyt theologisk Bibliotek, XIX, 1531, S. 212.

Et Kursus var beregnet paa indtil 4 Aar, i hvilken Tid der tillagdes Alumnerne Kommunitetsstipendier, 6 à 100, 6 à 80 og 13 à 60 Rd. Fælles for alle Alumnerne var Forelæsninger i almindelig og speciel Metodik og Pædagogik. Seminarieret bestyredes af en Inspektion, bestaaende af 2 Theologer, 1 Historiker, 1 Matematiker og Fysiker, samt 1 Naturhistoriker. Som Direktør ansattes Professor theologiæ *Moldenhaver*.

Seminarieret fik dog aldrig nogen Betydning. Et af de vigtigste Led i den tilsigtede Uddannelse, den *praktiske* Øvelse i at undervise, blev ikke sat i Værk, og da Administrationen ikke syntes at ville give Seminarierets Alumner nogen Fortrinsret ved Besættelsen af Embeder, tog Tilgangen jævnt af, og 1810 gik Seminarieret ind af Mangel paa Elever. Hovedstammen af Lærere blev fremdeles theologiske Kandidater, hvis Tjenestetid i Skolen regnedes med i deres Anciennitet ved senere Ansættelse i Præstekald; det tilraadedes dem at øve sig flittigt som Prædikanter, naar Lejlighed gaves, og aldrig tabe deres fremtidige gejstlige Kald af Synne.

Lærerne valgte Worm helst blandt sine tidligere Disciple, og det var mere deres rent *menneskelige* Egenskaber, der bestemte hans Valg, end deres Kundskaber: „Ved en Skolelærer er mig hans Gemyt, Sædelighed og Læredygtighed fuldt saa vigtige som hans Naturgaver og Kundskaber.“ De blev indsat i deres Embede af Rektoren med en Tale dels paa Dansk, dels paa Latin. Saaledes holdt i 1809 Worm en Indsættelsestale, da *Frederik Carl Rosen* var blevet udnævnt til Adjunkt. Talen holdtes paa Dansk og handlede om Krigens Ulykker og Fædrelandets Lidelser efter 1807. Men saa afbryder han: „Glasset er udrundet, Tiden forbyder at dvæle længere herved. Jeg vender mig til det Ærinde, for hvis Skyld vi her er samlede, for korteligen i *Romersproget* at udføre dette.“ Indsættelsen sker derefter i en latinsk Tale og med følgende staaende Formel: „Ego Olaus Wormius, hujus scholæ rector, te Fridericum Carolum Rosen præceptorem adjunctum Scholæ Hothersne-siensis constituo, pronuncio, proclamo.“

Med Skolereformen forøgedes Lærernes Antal i den Udstrækning, som den udvidede Klassedeling krævede.

Til Overlærer udnævntes cand. philol. *C. Unger Lund* med 400 Rd. Gage, og de hidtilværende Hørere ved Skolen *L. S. Vogelius* og *J. M. Vogelius* samt *J. C. Holst* til Adjunkter, hver med 300 Rd. Gage, alle med kongelig Bestalling. Samtidig ophørte alle af de hidtilværende Lærere oppebaarne visse og uvisse Indtægter. Til *L. S. Vogelius* og *J. M. Vogelius*, som nu maatte opgive de af dem hidtil benyttede Værelser paa Skolen, udbetaltes i Huslejegodtgørelse 40 Rd. til hver.

Medens efter det gamle Lektiesystem Hørerne underviste i alle Fag i hver sin Lektie, traadte nu i Stedet Klassesystemet med Faglærere, der førte Disciplene op fra Klasse til Klasse. Undervisningen fordeltes saaledes:

Rektor *Worm*: Religion, Hebraisk, Latin, Græsk og Tysk.

Overlærer *Lund*: Latin, Aritmetik, Geometri.

Adjunkt *L. S. Vogelius*: Geografi, Historie.

— *J. M. Vogelius*: Latin, Græsk.

Holst: Dansk, Fransk, Religion.

Med den Alder, Erfaring, Lærdom og Autoritet, som *Worm* gennem Aarene havde erhvervet sig, nød han fra alle Sider, fra Kolleger, Disciple og Forældre, en uforbeholden Agtelse. Kun med en af Lærerkollegiet laa han i nogle Aar i en bitter Strid, nemlig med Overlærer *Lund*.¹⁾ Skønt Forordningen om Lærerforholdene udtrykkelig bestemte, at Prædikaten Overlærer kunde tillægges ældre og fortjente Lærere med højere Gage, men *uden Særrettigheder*, synes det, som *Lund* er kommet til Horsens med Tanken om at reformere den unægteligt i flere Henseender meget konservativt ledede Skole.

Striden begyndte med, at *Lund* i Skr. af 11. Oktober 1809 til Direktionen fører Klage over, at *Worm* som Censor ved Lunds Eksamination i Latin har grebet ind og stillet Spørgsmaal, i Begyndelsen enkelte, men efterhaanden flere saaledes, at han til sidst overtog hele Eksaminationen, og at han, da *Lund* herved kom i „Affekt“, erklærede, at denne ikke mere skulde komme til at eksaminere. *Lund* besværer sig over, at *Worm* tillægger et Fag som Matematik for ringe Vægt, at Eksamen holdes efter gammel Slendrian: ingen skriftlige Udarbejdelser undtagen i Stil

¹⁾ Dokumenter i Rigsarkivet.

og Oversættelse, og at der medgaar urimelig lang Tid til Eksamen: fulde 14 Dage til at overhøre 17 Disciple, „saa at der efter dette Forhold vilde udfordres 12 Uger til Eksamen, hvis Disciplenes Antal var 100.“ Det nytter ikke at indvende noget herimod, man erholder kun til Svar, at saaledes har han, Worm, eksamineret i 20 Aar, uden at der er sket ham nogen Indsigelse fra hans Medlærere, saa han tror at have Hævd paa sin Metode. Fremdeles klager Lund over, at Worm til Trods for, at der med en Bekostning af 2300 Rd. er indrettet Plads til 4 Klasser, stadig kun optager 3 i Skolen, hvilket har til Følge, at Disciplene maa sidde 3 Aar i hver Klasse, hvor der altsaa bliver 3 partes; dette kan vel forsvares ved Sprogundervisningen, naar man veksler med Forfattere, medens det ved den videnskabelige, i Særdeleshed i den matematiske Undervisning, hvor man ikke kan forstaa det efterfølgende uden at have læst det foregaaende, er højst urimeligt. Yderligere finder han det uheldigt, at ikke Faglærerne, hver i deres Fag, men Worm alene i det Omfang, han finder fornødent, prøver Aspiranterne paa sit Kontor og derefter bestemmer deres Plads i Skolen. Skolepedanteriet, skriver han endelig, drives her saa vidt, at det ikke tillades en Elev, som kun er 12 Aar gammel, at vise sig i Skolen med kort Trøje og lange Benklæder, denne for Børn saa bekvemme og passende Dragt, men Forældrene nødes til at anskaffe ham Kjole og Frakke, hvis de vil have ham i Skolen.

Efter herom at have indhentet Worms Erklæring tilkendegiver Direktionen i Skrivelse af 10. November s. A. Lund sin Misfornøjelse med hans i Disciples og Medlæreres Nærværelse udviste Ringcagt for den Myndighed, som tilkommer Rektor-embedet, „hvorhos de tillige udtrykkeligen erindres om, at det Dem allernaadigst forundte Prædikat af Overlærer, uden at medføre nogen Forandring i Deres underordnede Forhold til Skolens Rektor, meget mere paalægger Dem den Forpligtelse . . . at give Deres øvrige Medlærere et værdigt Eksempel. Skulde De mod Forventning give Anledning til nye Besværinger over subordinationsstridig Opførsel, maa De have Dem selv at tilskrive de større Ubehageligheder, som deraf maatte blive Følge.“

Efter at denne Sag saaledes var afgjort, synes Forholdet i nogen Tid at have været nogenlunde fredeligt. Efter Hovedeksamen 1810 skriver Worm: „Over Overlærer Lunds Conduite ved denne Eksamen vil jeg endnu ikke denne Gang klage, skønt jeg dertil havde skellig Grund. Jeg vil taale ham, saa længe det nogenlunde er muligt, i Betragtning af at Skolen kan være tjent med ham som Lærer, skønt jeg just ikke frygter, at Smag og Fornuft med ham skulde rejse bort og stupor pædagogicus med Sværmeri hos os vil indtrænge, naar han ikke mere stod i Gabet. Desuden har jeg hørt, at han søger om Forflyttelse, og jeg venter vist, at den høje Direktion baade for hans og min og Skolens Skyld saa snart som muligt bønhører denne hans Ansøgning. Ved Reformens Indførelse i Horsens Skole gav den høje Direktion mig den naadige Forsikring, at den fra sin Side vilde vise mine Forslag om mit Forhold til mine Medlærere nogen Opmærksomhed. Skulde da den høje Direktion beslutte med det første at sende mig en ny Medlærer i Stedet for Overlærer Lund, beder jeg underdanigt og indstændigt om to Ting: at mig maatte sendes et *Menneske*, og at han ikke maatte faa det farlige Prædikat af Overlærer.“

Men i Oktober s. A. kommer det atter til et voldsomt Sammenstød. Lund klager over, at Worm har kaldt ham en Løgner, og denne indrømmer, at han under den opstaaede Ordveksling har brugt dette Udtryk: „Har De Lyst, kan De igen indgaa til den Kgl. Direktion med et Løgnskrift,“ men benægter at have erklæret Overlærer Lund for en Løgner.

Direktionen svarede Worm, at den havde ønsket, at det, som i 1809 var forefaldet og allerede afgjort, ikke paa ny var blevet bragt paa Tale og mindst paa den Maade, hvorpaa det virkelig var sket, og som ved roligere Eftertanke af ham selv maatte findes upassende. „Professor Worm,“ fortsætter Direktionen, „finder dog Undskyldning i en Mands opirrede Følelser, der sig selv, sin Retskaffenhed og Embedstrøskab bevidst, erfarer den bitre Skæbne atter at krænkes i sin møjsommelige Virkekreds ved en af sine undergivnes trodsige Opsætsighed.“ Direktionen vil finde det betænkeligt, at en Mand, der saaledes har kunnet forglemme sig, skulde vedblive at befatte sig med den

Undervisning i det lærde Skolefag, hvis ædleste Frugt er Dannelse til Humanitet og Sædelighed.

Direktionen indstiller derfor til Kgl. Majestæts allerhøjeste Bestemmelse, om Overlærer Lund „formedelst hans fortsatte subordinationsstridige Opførsel“ uden videre skal afskediges fra hans Skoletjeneste eller „med Vedbehold af hans hidtil hafte Gage af 400 Rd. ufortøvet forflyttes til en anden lærd Skole.“

Nogen Bestemmelse blev endnu ikke denne Gang truffet. Lund bliver ved Skolen, men, som det ses, med visse Begrænsninger i Deltagelsen i Skolearbejdet. 19. December s. A. tilskriver Worm ham følgende Brev:

„I Morgen begynder den anordnede Kvartalseksamen og varer, som jeg formoder, Ugen ud. Denne Eksamen er for min Skyld. De behøver derfor ikke at umage Dem op paa Skolen i disse Dage, da jeg ikke vil høre Dem eksaminere. Dette sker med den høje Direktions Forevidende.

Med et Menneske, som saa ofte har tilsidesat det lovbefalede Forhold, i hvilket han staaer til mig, og saaledes fornærmet mig, kan og vil og bør jeg ikke have mere offentligt at bestille. Naar De, som De bør, indskrænker Dem til at passe Deres Læsetimer og gøre Deres Pligt i disse, kan De være ganske ubekymret for Resten, og vi to have ikke stort at skifte med hinanden.“

Og Striden fortsættes med usvækket Kraft i 1811; 19. April d. A. indsender Worm følgende Klage:

„Gerne vilde jeg spare den høje Direktion for de evige Indberetninger og Klager over Overlærer Lund, og jeg ønsker intet hellere, end at han vilde lade mig saa vidt i Fred, at jeg, siden det nu blev min Skæbne, kunde lide og taale. Men han pønser uafsladelig paa og griber ethvert Middel til at svække min offentlige Agtelse og Tillid som Skolens Rektor. Til meget i den sidste Tid har jeg tiet. Men til det, han nu nyligen har gjort, kan og bør jeg ikke tie. I den 4. latinske Klasses Karakterbøger har han fundet for godt at recensere, parodiere, mønstre og underkende mine Domme for Marts Maaned om denne Klasses Disciple. Jeg er mig bevidst, at jeg efter bedste Overbevisning, efter den mig mulige Kundskab om hver Discipel, og med Hensyn paa, hvad enhver trænger til, affatter

mine maanedlige Censurer. Med den øverste Klasse har Lund mod mig kun lidet at bestille, kun 6 Timers Undervisning om Ugen i Matematik og Aritmetik. Jeg har med denne Klasses Disciple at gøre flere Timer hver Dag, nogle Dage 5, ingen mindre end 3 Timer. Jeg anser dem som mine Børn, kender enhver af dem saa nøje; deres Flid, Fremgang, Opførsel, Sædelighed ligger mig nær paa Hjerte, jeg overser hos dem ikke nogen Fejl eller Uskik, smigrer og kæler ikke for dem og kræver af dem Opfyldelsen af deres Pligter. Desuagtet har mine Disciple hidtil agtet og elsket mig, og dette vilde Lund saa gerne berøve mig. Efter Horsens Skoles Organisation anser jeg øverste Klasse fortrinligen for min Klasse og har derved en Interesse for den, som ikke enhver Rektor kan have: derfor hænger jeg ved den og den ved mig med mere end almindelig Inderlighed. Fuldendelsen af dens Forberedelse til Akademiet i Latin, Græsk, Fransk, Tysk og Religion, saa mange og de vigtigste Undervisningsgrene, er mig paalagt og betroet. Man skulde da vel formode, at jeg fremfor nogen anden maatte kende denne Klasses Disciple og kunne og ville give dem træffende og sandfærdige Skudsmaal. Men Lunds hævngherrige Sind gør, at han, til Trods for egen og alle vi andre Læreres Overbevisning, roser den, jeg dadler, og finder hos Disciplene just det, jeg savner; og ikke fornøjet med at rose dem for Hoved, Flid og Fremgang i hans egne Undervisningsfag og Timer, vover han nu at rette og modsige mine Skudsmaal om dem i mine ham uvedkommende og til Dels fremmede Fag; her er Beviset:

1. I *Fred. Juells* Karakterbog havde jeg skrevet for Marts Maaned:

Med hans Regnskab for det forelæste har jeg været tilfreds. Hans Svar under Religionsundervisningen fyldestgør mig sjældent; jeg faar saa lidt igen af det meget, der meddeles. Hans Stileprøver bliver ved at være fejlfulde. Hans Opmærksomhed og Opførsel har været god.

Herunder tegner *Lund*: Non multa, sed multum (ikke mangt, men meget) er hans Valgsprog; thi han gennemtænker nøje sin Lektie og er ikke en blot Eftersnakker, der troligen og uforandret giver tilbage det, som er betroet ham.

2. I *E. Rosendahls* Karakterbog havde jeg tegnet: Med hans Opførsel og Opmærksomhed har jeg været fornøjet. Under Husfliden glemmer han stundom det gyldne „Hast langsomt.“

Derunder *Lund*: Det almindelige festina lente (hast langsomt) er ikke hans Sag, han siger snarere: Dum ferrum candet, cudendum est (man skal smede, mens Jernet er varmt); og deri gør han vel.

3. I den stakkels *P. Heegaards* Bog havde jeg skrevet: Den meste Tid har han for Svagelighed enten været borte eller kun kunnet tage liden Del i Skolearbejdet.

Derunder *Lund*: Det har ofte været Tilfældet, at en sund Sjæl og et stort Geni har boet i et svageligt Legeme; derfor bør et svageligt Legeme ikke afskrække nogen fra at udvikle og uddanne sine Sjæleevner.

4. I *Chr. Petersens* Bog havde jeg skrevet: Hans Flid umiskendelig, hans Opførsel rosværdig, men hans Fremgang umærkelig.

Derunder *Lund*: Hvor Fliden er umiskendelig, maa Fremgangen være mærkelig, hvilket er Tilfældet med Petersen i Matematik.

Det skæve, tvungne, lumske, urigtige i disse hans Scholier, der passer til mine Skudsmaal, som det femte Hjul til Vognen, kunde jeg alt sammen foragte. Men den høje Direktion vil straks indse, hvor skadeligt for min Agtelse og Tillid baade hos Disciplene og deres Forældre og Venner, hvor aldeles i Modstrid med Hensigten af disse Karakterbøgers Indførelse i Skolerne. Taale dette burde jeg ikke, hvorfor jeg tog til mig de af ham makulerede Karakterbøger, anskaffede nye og tilskrev Overlærer Lund følgende P. M.:

„Da De har haft den Dristighed i den 4. latinske Klasses Karakterbøger at recensere, parodiere, mønstre og underkende mine Domme og Skudsmaal for afvigte Marts Maaned om fire Disciple af denne Klasse, en Klasse, med hvilken De mod mig har saa lidet at bestille, og hvis Flid, Kundskaber og Fremgang De kun for en liden Del kender noget til, saa har De ved denne subordinationsstridige og skadelige Misbrug tabt Deres Ret til at tegne den maanedlige Censur i den øverste Klasses

Karakterbøger. Mine Skudsmaal med Deres Scholier har jeg indsendt til den kgl. Skoledirektion tillige med en Afskrift af denne P. M.“

At den høje Direktion vil billige denne min Fremgangsmaade, kan jeg ikke tvivle paa. Førend det befales mig, tillader jeg ikke Lund at skrive i den øverste Klasses Karakterbøger. Saa længe jeg skal være Rektor, maa jeg dog ikke lade mig aabenbare forhaane af en af Skolens mig underordnede Lærere eller Roret rent vriste af Haanden.

Men om jeg har fortjent længere at plages og mishandles af dette Menneske, om der er Raad og Udvej med det første at befri Horsens Skole for denne urolige, alle Skolens andre Lærere, ja, fast hele Horsens By, modbydelige Person, om der ikke skulde kunne findes nogen i København, som Undervisningen i Matematik og Aritmetik i Horsens Skole for en accorderet Godtgørelse kunde indtil videre betros, maa jeg underdanigst henstille til den høje Direktion, forbeholdende mig imidlertid den Brug af inculcata tutela (Nødværge) mod Lunds opfindsomme Ondskab, som Sagen selv hjemler mig, og jeg vil tilsvare.“

Hermed var Bægeret fuldt. Under 7. Maj 1811 blev Lund suspenderet fra sit Embede og en Aktor beskikket til at saggive ham for hans Opførsel mod Worm. Men under Sagens Gang viste det sig, at Lunds Mangel paa Sindsligevægt steg til ligefrem Sindsforvirring, og da Lunds Læge Doktor *Hirsch* og den beskikkede Aktor saavel som hans Sagfører, Forvalter *Christensen*. Boller, afgav Erklæringer derom og fremsatte Ønske om at faa Sagen hævet, indvilligede Myndighederne deri.

Worms i den Anledning afgivne Erklæring er betegnende for hans Stilling til Lund:

„Det har aldrig været min Hensigt at faa Overlærer Lund efter Fortjeneste straffet for hans Fornærmelser og lovstridige Opførsel mod mig; kun at komme ud af Embedsforbindelse med ham har fra først til sidst været mit billige Ønske. Vel har den Sindsforvildelse, han i denne Tid har ytret, været mig og flere problematisk; men da Lægen nu har bevidnet, at han er vanvittig, saa bør han efter mine Tanker betragtes som en persona miserabilis, der ikke længere kan være Genstand

for Lovens Retfærdighed, men har Krav paa Regentens Medlidenhed og Naade.

Jeg er rede med en god Vilje at være den første til aller-naadigst at bonfalde Hans Majestæt, at det mod Overlærer Lund befalede og begyndte Søgmaal maa ophøre, og han sættes paa Pension med den Gage, hvilken han som Lærer ved Horsens lærde Skole har haft, indtil han maaske ved Lægernes og Tidens Hjælp kunde faa en sundere Sjæl i et sundere Legeme og blive duelig til et Embede. Tjenligt var det uden Tvivl for ham, at han kom bort fra Horsens, hvor de mange forhadte Genstande Dag og Nat foresvæve ham. København var vel for ham det passeligste Sted. For mig er det ubehageligt, om ikke farligt, at leve i By med et vanvittigt Menneske, som har vist et saa fjendsk Sindelag mod mig.

Jeg forlanger ved denne fortrædelige Sags Ende alene den Satisfaction, at min Karakter bliver umiskendt, mit Rygte som Embedsmand ubesmattet og Publikum underrettet, at ikke nogen min Brøde var Aarsag til den Naade, som Hans Majestæt lader Overlærer Lund vederfare.“

Ved kgl. Resolution af 10. Februar 1812 blev Overlærer Lund afskediget, idet Direktionen bemyndigedes til, saa snart han havde taget Bopæl andetsteds end i Horsens, at indkomme med nærmere Forestilling om en aarlig Understøttelse.

Og da Worm i Skrivelse af 25. August til Direktionen meddeler, at Lund i forrige Uge har opsagt sit Logis og med agende Post er rejst fra Horsens til Vejle, „hvorfra han ventelig har fortsat sin Rejse til København,“ tilstaas der ham en aarlig Understøttelse af 200 Rd., saa længe han vedbliver at opholde sig andetsteds end i Horsens.

Lærerskifte var naturligvis *Worm* imod. Adjunkt *Rosen*, som i 1809 var blevet I. M. Vogelius's Efterfølger, søgte allerede to Aar efter Entledigelse. I den Anledning skriver Worm: „Hans Ulyst til Skolearbejdet — al Tvang er vor Tids unge Mennesker modbydelig — har jeg vel mærket; ogsaa havde han sagt mig, at han vilde søge om Entledigelse. Men jeg søgte ikke at overtale ham til at blive, da jeg tror, at Seneca sagde sandt: Male respondent coacta ingenia

(d. e. Kun Lysten driver Værket.) Ellers føler jeg, at Rektorerne Stilling ved Underlærernes eller Adjunkternes mærkelige tiltagende Flyttelyst og duelige Subjekters Ulyst til at tjene ved de lærde Skoler bliver vanskeligere og ubehageligere.“ Rosen fik sin Afskedsansøgning bevilget fra 1813. Men forinden havde han paadraget sig Direktionens Misbilligelse for Forsømmelse af sin Embedspligt.

Ifølge Skoleforordningen paahvilede det Skolens Lærere ved Afslutningen af hvert Kvartal at indsende til Direktionen Indberetninger om Undervisningens Forløb. At Direktionen krævede denne Pligt overholdt, fik *Rosen* at føle. Han havde de to sidste Kvartaler af 1812 undladt at indsende sin Redegørelse for Undervisningen. Paa Direktionens Forespørgsel om Grunden til denne Undladelse svarede han, at han „ansaa Sagen for en Formalitet,“ paa hvilken han troede den høje Direktion ikke lagde saa megen Vægt. Imidlertid lover han, inden han forlader Skolen, at aflægge et „Generalregnskab“ for sin Embedsførelse og, hvis Omstændighederne kræver det, lægge det frem for Publikums Domstol.

Herpaa svarer Direktionen, at hans Motivering, at Sagen kun var en Formalitet, som Direktionen ikke tillagde nogen Vægt, maa anses for aldeles upassende, og betyder ham sin Misbilligelse for Forsømmelse af en væsentlig Embedspligt. Sluttelig bemærker Direktionen, at naar Adjunkt Rosen har efterkommet sin Embedspligt. „vil Direktionen fra sin Side ganske fritage Dem for det Generalregnskab, De agter at aflægge for Deres Embedsførelse.“

Lige saa ugerne saa Worm unødige Forandringer i Undervisningens Indhold og Form: „Efter min Overbevisning er det ikke godt, at der sker hyppige Forandringer i Undervisningens Arbejdstid, Gang og Orden, naar det ved Tid og Vane har faaet en vis Stadighed og Fasthed; det foraarsager en Forvirring og Uvished, ubehagelig baade for Lærere og Disciple, og er næppe gavnlig for Undervisningens Tarv: af egen Erfaring ved jeg, at det behøver Tid, inden man faar Læsebogen saaledes i Hovedet, at man ikke har nødig altid at bære den i Lommen.“ Og han er ikke bange for at tilføje: „Routine letter vort Arbejde som ethvert andet Arbejde.“

Om Skolens indre Orden udtaler han sig i en Betænkning angaaende de ved Københavns Katedralskole indførte Skolelove:

„I Horsens Skole falder det ej lettelingen nogen Discipel ind at forsømme Undervisningen. Sygdom var stedse den eneste causa sontica (gyldige Grund), som undskyldte en Discipels Borteblivelse fra Læsetimerne, og de Tilfælde var yderst sjældne, da enten Forældre eller Disciple forlangte saadan Tilladelse, og endnu sjældnere vare de, i hvilke jeg bevilligede den. Da Rektoren aldrig, Sygdomstilfælde alene undtagne, dispenserede sig fra at møde paa Skolen, saa har den Tro fra lang Tid grundfæstet og forplantet sig, at det saaledes maa og bør være, og at møde paa Skolen til Tid og Time er en uforanderlig og ueftergivelig Pligt for Lærere og Disciple.“

Og han fortsætter i Ord, af hvilke nogle lyder helt moderne: „Ved Horsens Skole er ingen Forfriskningsplads (d. e. Legeplads.) Lokalet er ikke dertil, og om det endog var dertil, ønskede jeg den ikke. Efter min Overbevisning er disse Forfriskninger unødvendige og svarer ikke til deres Navn; Uanstændigheder er under dem uundgaaelige, og de er skadelige for Undervisningen. Paa de Aarets Tider, da Vejret og Føret tillader det, ville Disciplene nok selv vide at skaffe sig den Bevægelse i fri Luft, som de behøve, saa med at spadser, saa med Boldspil, saa med Skøjteløben, saa med Gaaen, Riden, Køren i Ferierne, som nok uden Tab for Undervisningen kunde være noget længere. Her kan jeg ikke undertrykke det Ønske, som jeg engang har været saa dristig at ytre, at *Lørdag Eftermiddag maatte være fri.*

At lade den Discipel, som kommer for silde, staa ved Døren, er en Straf, som *støder min Følelse*. Uden Tvivl vilde faa af Klassens øvrige Disciple have Øre eller Sans for Lærerens Undervisning, saa længe saadan en Synder stod og skildrede ved Døren. Denne Forseelse fortjener, naar den er forsættelig, i mine Tanker et føleligt Memento.

Det er af yderste Vigtighed, at Tavshed og stille Agtsomhed hersker i Læsetimerne. Men jeg tror tillige, at hvor disse mangler, er *Skylden* i de allerfleste Tilfælde *paa Lærerens Side*. Er han i sit hele Væsen den, som Disciplene kunne have Agtelse for, forstaar han at sætte og holde sig i den fornødne Respekt

hos sine Lærlinge, at sysselsætte og fængsle deres Opmærksomhed og drage dem ind i Undervisningens Interesse, da vil han meget sjældnen have Aarsag at klage. I modsat Fald vil den uforstandige, letsindige og sanselige Ungdom følge sin Naturs Indskydelser, og naar disse straffes, lider egentlig Lærlingen for Lærerens Mangler og Ufuldkommenheder.

Og endelig siger han om Straffe: „Ikke vil jeg nægte, at der gives Disciple saa dovne, at de ville drives som Æsler, og at der træffes den nequitia (d. e. Slethed) hos Skoleungdommen, som fortjener Ferlen, men jeg har altid kun ventet og set liden Frugt af dette Slags Revselse, og jeg har mærket, at *verbera linguæ* (d. e. revsende Ord), naar de træffer den skyldige og kommer fra dens Mund, for hvem Disciplene føle baade Frygt og Kærlighed, virke *mere end legemlige Straffe*. Jeg har i al min Embedstid endnu ikke haft Riset i Haanden. Imidlertid tror jeg, at Disciplene bør vide, at der gives Forseelser, som fortjener korporlig Straf, og at Skolens Rektor er berettiget til at diktere den. At overlade enhver underordnet Lærer vilkaarligen at anvende den er næppe raadeligt.“

Worm holdt ikke af at træde offentlig frem og tildrage sig Opmærksomhed. Men hans Fortjenester som Skolemand belønnes. 1800 udnævntes han til Professor og i 1809 — som den første Rektor i Danmark — til Ridder af Danebrog, og det kongelige danske Videnskabernes Selskab optog ham som Medlem, en Ære, han satte stor Pris paa.

Han var en varm Fædrelandsven; derom vidner hans Taler som hans Breve. Derfor berørte Ulykkesaaret 1807 ham smerteligt. „Den Sorgmodigheds Tone,“ hedder det til Nyerup, „i hvilket dit Brev var skrevet, rørte mig. Ja, vel maa vi sørge. Det synes, som baade Fædreland, Kone, Barn, ja Livet selv havde mindre Interesse for mig, siden disse skændige Røvere hjemsøgte os. . . . Dog, Nemesis sover kun, hun er ikke død. . . . Gid kun fordums Patriotisme maatte besjæle Danerfolket, og vor gode Kronprins finde den Tillid og Kærlighed, som han fortjener.“¹⁾ Og 10. Juni 1817 til Rosendahl: „Hvad siges der i København om Wergelands Skandskrift imod Danmark? Kan man anse det med kold Foragt? Mit gamle Blod

¹⁾ Nyt theol. Bibl. XIX, 1831, S. 205 ff.

begyndte at koge ved dets Læsning, og jeg følte levende, hvad Fædrelandskærlighed er.“¹⁾)

Han var endelig en konservativ Mand og delte ikke det 18. Aarhundredes Mening om en uindskrænket Frihed i det borgerlige Samfund. Han fandt sig derfor roligt i, at Pressefriheden indskrænkedes i 1799. „Dine Breve.“ skriver han til Nyerup. „siden denne Skrivers-Forordning kom, synes mig saa underlige. Er det Indignation eller Desperation? Herre Gud! har du ikke aaben Mark nok for dig i dit eget Fag, in re litteraria historica, og kan du ikke overlade andre det politiske Kandestøberi. Mig synes, at den syttende Paragraf hjemler mig al den Frihed, jeg behøver, til at paatale politiske Fejl, NB. paa en høflig Maade, som dog ingen Penge koster, og kan man da ikke sige Sandhed uden at gøre Nar af Folk? For Resten ser du nu, hvad I have Heiberg at takke. Det var jo let at se forud, at hans impertinence til sidst vilde drage en Pressetvang efter sig.“²⁾)

Et nyt Forhold, som greb alvorligt ind i Skolens Liv, men som den udvidede Fagkreds og den mere systematiske Læsning medførte, var Ophøret af den nære Forbindelse mellem Kirken og Skolen. Skolens Mænd var ikke længere Tjenere i Kirken, men udsondredes fra Gejstligheden som en Stand for sig, og det specielt theologiske Præg over Undervisningen og Skolelivet forsvandt. Den tvungne Kirkegang ordnedes saaledes, at udenbys Disciple skulde overvære Søndagsgudstjenesten under en Lærers Tilsyn, medens dette for de indenbys Vedkommende overlodes Forældre og Værger. I Rescript af 27. December 1805 bestemtes, at den af Latinskolens Disciple hidtil besørgede Kirkeopvartning for Fremtiden skulde overgaa til Børnene i de danske Skoler. Men Overgangen frembød adskillige Vanskeligheder.

Horsens havde paa dette Tidspunkt fire danske Skoler, hver med 40—60 Børn, men kun een Lærer hvert Sted. Hvis han, ledsaget af det nødvendige Antal Sangere, maatte forlade Skolen for at gaa til de kirkelige Forretninger, sad altsaa Resten af Børnene tilbage uden Lærer og Opsyn.

1) Nyt. theol. Bibl. XIX, 1831, S. 278. 2) *ibid.*, S. 111 ff.

Dertil kom, at ingen af de fire Lærere syntes duelige som Ledere af Kirketjenesten. „Foruden at ingen af Skolelærerne kan undværes paa sin Post,“ skriver Worm 1. Juni 1805, „saa er netop de fire her meget duelige Skolemænd saa aldeles ubekvemme til Sang og Kirkeopvarntning, saa intet Menneske kan være det mere: *Markus Henrichsen*, der forestaar den tyske Skole, er en født Tysker, svag af Helbred og har imellem epileptiske Anfald. *Claus Hansen* er en Olding, som i Rolighed kan udrette meget, men med saadanne Forretninger intet. *Rasmus Tander* er liden af Vækst, kan ingen Steder naa ved Alter og Messetøj, og overalt kan ingen af disse tre synge en Strofe eller kende en Node. Den fjerde ved Frie Fattigskolen, en Seminarist fra Institutet i Brøndbyøster, kan vel synge og maaske forestaa Sangen, men han er overmaade halt, hans Gang er ham for besværlig og for Øjet i en offentlig Forsamling ej behagelig.“

Man foreslaar derfor, at der som Kantor og Degn ansættes en Person af sat Alder med Gaver til at synge og med musikalsk Kundskab. Ansat blev *Ludvig Vilhelm Nolthe*, der i en længere Arrække som et personligt Tillæg af Skolens Kasse fik udbetalt 8 Rd. aarligt, det samme Beløb, som før 1806 den af Skolens Disciple, der forestod Sangen som Kordegn, lønnedes med. Opvarntningen i Kirken paa Søndage, Festdage, Ugebededage og ved Skriftemaal, saavel som ved Begravelser og Bryllupper, samt Degnetjenesten i Klosterkirken og ved Hospitalet gaar nu over til nogle skikkelige velklædte Drengene fra Fattigskolen, 12 i alt, dog saaledes at Antallet, der møder, kan indskrænkes efter Handlingens større eller mindre Højtidelighed. Drengene skal klædes anstændigt i sorte Klæder, sort Hat og Støvler, hvilket indkøbes af Kantoren paa Kirkeinspektionens Vegne.

Ved Kirkeopvarntningens Ophør tilstodes der Skolen en Godtgørelse for Tabet af de hidtil af Lærere og Disciple nydte Indtægter. Disse ansloges til 258 Rd. som Middeltallet af 10 Aar. Men da disse Indtægter havde været uvisse, medens Godtgørelsen var en fremtidig vis Indtægt, nedsattes denne med en Fjerdedel, saaledes at den endelige Erstatning fastsattes til 216 Rd.

Men det blev ikke ved denne Indskrænkning i Indtægter. Medens Undervisningen hidtil havde været fri, indførtes der nu Skolepenge. Formaalet dermed var ikke blot at skaffe Skolerne Indtægter, men ogsaa at hæmme den efter Tidens Opfattelse alt for stærke Tilgang til den lærde Skole. I *Indskrivningspenge* skal der betales 5 Rd., som beregnes Skolekassen til Indtægt. *Skolepenge* fastsættes til 20 Rd. aarligt (i 1816 forhøjet til 30 Rd.). For Lys, Varme og Skolens mindre Fornødenheder erlægger hver Discipel 3 Rd. (i 1816 forhøjet til 5 Rd.). Til Gengæld ophører de af Disciplene til Lærerne mere eller mindre frivilligt skænkede Gaver og Admitter, idet det forbydes samtlige Lærere under Straf af Embedsfortabelse at modtage nogen Betaling eller Douceur af Disciplene. *Skolebeneficierne* bestaar dels i fri Undervisning eller Undervisning for nedsat Betaling, dels i Pengestipendier i 3 Grader: 20, 35 og 50 Rd. aarlig. Til at udrede disse Stipendier oprettes et *Stipendiefond*, hvortil henlægges alle de til Disciplenes Underhold oprettede Privatlegater. Denne Fonds Størrelse fastsættes i 1836 af Direktionen til 11,500 Rd. som Maksimum, og det overskydende henlægges til en *Stipendicoverskudsfond* til Hjælp for Disciple i deres Skole- og Universitetsaar.

De Legater, der hidtil havde været tillagt Rektoren og Lærerne, gaar nu, da disse er kommet paa fast Gage, ind i Skolens Kasse.

Medens det var let nok at bestemme Privatlegaternes Art og samle dem i Stipendiefonden, var det mindre klart, hvorledes der skulde forholdes med *Degnepensionerne* fra Bjerger, Hatting, Nim og Voer Herreder. Fordelingen havde siden Begyndelsen af det 18. Aarhundrede været den, at den øverste Hører fik 11 Tdr. Byg efter Kapitelstakst + 9 Rd., den nederste 8 Tdr. Byg + 9 Rd., i alt 19 Tdr. + 18 Rd., og hvad derefter blev til overs, tilfaldt Disciplenes Kasse. Denne Disciplenes Andel beregnede i de følgende Aar Regnskabsføreren med Worms Samtykke ganske naturligt Stipendiekassen til Gode; men herimod protesterede i 1829 Direktionen, idet den hævdede, at det kun var Privatlegater, der tilfaldt Stipendiekassen, medens Degnepensionerne, saavel Lærernes som Disciplenes Andel, skulde gaa i Skolens Kasse, og yderligere forlangte, at hvad

Stipendiekassen siden 1807 havde oppebaaret af Degnepensionerne skulde refunderes Skolekassen. Denne Refusion fastsattes ifølge Resolution af 19. Februar 1831 til en Sum af 24 Rd. 6¹/₂ M. rede Sølv + 432 Rd. 87¹/₅ M. i Repræsentanter. Ved Lov af 23. April 1850 bortfaldt Degnepensionerne helt.

En tiltagende Svagelighed gjorde det med Aarene vanskeligt for Worm at passe sit Embede med samme omfattende Dygtighed som før. „At forlade den Bopæl, som snart i 40 Aar har været mig, hvad Huset er for Sneglen, er for mig en sørgelig Ting; at bæres fra Rektorboligen til Graven er en Tanke, med hvilken jeg er vorden saa fortrolig, at jeg altid forestiller mig det som noget, der ej kan være anderledes, og jeg tror at have fundet en Maade, paa hvilken dette mit Ønske kunde realiseres.“ Worm foreslaar da, at Bestyrer af det lærde Institut i Fredericia *Rosendahl* beskikkes til Førstelærer og Vicerektor med Løfte om Succession som virkelig Rektor efter Worms Død. Direktionen svarer med at tilbyde ham Ansættelsen af en Konrektor, medens den ønsker, at han fremdeles skal undervise saa meget, han kan, saaledes at Skolen „maatte endnu i længere Tid høste Nytte af Deres Indsigt og Erfaring.“ Worm modtager Tilbudet, men beder Direktionen, at der ikke maa hastes for stærkt med nogen Foranstaltning i denne Sag, da det var muligt, at det Tilfælde, førend man ventede, indtraf, som vilde hæve alle Vanskeligheder og jævne Sagen paa den for Skolefondet ønskeligste Maade.

Under 15. September 1827 beskikkedes saa Overlærer ved Viborg Katedralskole *Niels Vinding Dorph* til Konrektor med en Gage af 1000 Rd. og 200 Rd. i Huslejegodtgørelse. Worm beholdt Overledelsen og 14 ugentlige Undervisningstimer, medens Dorphs Embedsvirksomhed bestemtes efter følgende *Instruktion for Konrektoren ved den lærde Skole i Horsens*.

1. Konrektoren indtræder i Skolens Forstanderskab og overtager, saaledes som af Rektor ønsket, de Skolens Rektor ellers paaiggende Forretninger i Henseende til Skolens Pengevæsen og Stipendier. Fremdeles overtager Konrektoren Disciplenes Dimission til Universitetet. I øvrigt vedbliver Rektor Skolens Bestyrelse; men i hans Forfald træder Konrektoren i hans Sted, ligesom denne ogsaa gaar Rektor til Haande med de Rektoratsforretninger, hvormed Rektor maatte ønske hans Hjælp.

2. Konrektoren overtager som Lærer ved Skolen efter Aftale med Rektor bestemte Lærefag og Undervisningstimer, hvilke han har at besørge.

3. I Rektors Forfald bliver dennes Undervisningstimer at besørge paa sædvanlig Maade ved Vikariering af Skolens samtlige Lærere.

4. Man holder sig forvisset om, at Konrektor baade i alle sine Forhold mod Rektor selv vil vise og tilholde samtlige Lærere at vise Rektoren den Agtelse og Opmærksomhed, der skyldes en saa mangeaarig, fortjent og værdig Embedsmand, og at Konrektor med ham vil stadig stræbe til at fremme Skolens Tarv og Flor.

Men allerede Aaret efter i December 1828 maatte Worm ansøge Kongen om at forunde ham hans honesta missio (Afsked i Naade). Det er dog hans inderlige Ønske at maatte blive boende i Rektorboligen til sin Død, som næppe kan være langt borte. Den Tanke beroliger ham, at den Tid, i hvilken han skal nyde Naadsensbrødet, vil blive desto kortere, jo længere hans Tjenestetid -- nu 41 Aar -- har været. Under 28. Februar 1829 bevilgedes der ham Afsked med fuld Gage 1800 Rd. Sølv i Pension samt fri Bolig paa Skolen. Han døde 12. September 1830.

Paa Klosterkirkegaarden uden for hans gamle Skoles Vinduer og under de høje Linde ligger han begravet. For en Indsamling blandt hans tidligere Disciple rejstes paa hans Grav en Mindestøtte, udført af Billedhugger *Freund*. Paa en Sandsten hviler en Støtte af sleben Granit, og paa denne Støtte staar en Malmurne, prydet med en Afbildning af en Lærer, hvem Kunstneren har givet en forklaret Lighed med Worm, og som ved Haanden fører to Disciple hen mod et Palmetræ, ved hvis Fod der staar en Bænk og en Kasse med Bogruller. Støtten bærer Indskriften: *Oloa Wormio, optimo magistro, discipulorum pietas* (d. e. Til Oluf Worm, den udmærkede Lærer, fra taknemlige Disciple), og paa Fodstykket læser man hans Valgsprog: *Nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam*.

Niels Vinding Dorph.

Som det var at vente, blev *Dorph*, der i de sidste Aar af Rektor Worms Embedstid havde været Skolens Leder af Gavn, nu ogsaa Rektor af Navn. Men kun i 4 Aar beklædte han Rektoratet, idet han allerede i 1833, tvunget af et svageligt Helbred, søgte og fik sin Afsked.

Om den pædagogiske Side af hans Embedsvirksomhed foreligger intet af Betydning udover, at han fik oprettet den længe savnede 1. Klasse og indført Gymnastikundervisning, der overdroges Premierlieutenant *Flindt*. Undervisningen foregik i det dengang i Byen garnisonerende Kyrasserregiments Ridehus og Fægtesal, og Svømmeundervisningen paa Garnisonens Svømmeplaade. Men Dorph fik i to Sager af vidt forskellig Art Lejlighed til at virke til Gavn for Skolen.

Borgergade var paa den Tid en snæver og daarligt brolagt Gade med smaa, slet opførte og fattigt udstyrede Huse, for største Delen beboede af Smaafolk. Tauber fortæller, at hans Genbo paa Hjørnet af Borgergade klagede over, at Disciplene i Fritiden stod og lænede sig op ad Muren, saaledes at den nederste Del af Huset forskubbede sig. Renligheden i Byen var ringe, og navnlig synes Skolens nærmeste Omgivelser at have henligget i et uforsvarligt Griseri.

Da det nu i Sommeren 1831 truede med en Tyfusedepidemi, fandt Dorph det nødvendigt at søge hidført mere sundhedsmæssige Tilstande. I en Skrivelse af 5. Juli s. A. tilstiller han Politimester *Ræder* en Klage over Renlighedsforholdene omkring Skolen: Umiddelbart op til Muren, der omgiver Beboelsesværelserne i den lærde Skoles Bygning og kun et Par Alen fra Vinduet i den tilstødende Stue er anbragt en Mødding- og Aadselplads, der udbreder en giftig og for Helbreden skadelig Stank, endog i den Grad, at de nærmest tilstødende Værelser saavel af denne Grund som ved den Mængde Insekter, slige Pladser afgiver, til Dels er ubrugbare. Møddingen tilhører ikke Skolen. Han anmoder derfor Politimesteren om at foranledige disse raadne og stinkende Sager bortført og ønsker det paalagt de Mennesker, som hidtil har tilladt sig at benytte Skolens Grund som Møddingplads, at afholde sig derfra.

En saadan Ordning viste det sig imidlertid ikke saa let uden videre at træffe. Politimesteren oplyser, at Borgergadens Beboere ifølge en gammel Forening har forpligtet sig til at feje Kirkens og Skolens Gade uden anden Erstatning, end at de har Ret til at henlægge deres eget, Kirkens og Skolens Fejeskarn paa den omhandlede Møddingplads ved Skolens Lokum.

I hans Embedstid er heri ingen anden Forandring foregaaet, end at han har foranlediget, at Kirken har ladet det aabne Lokum og Møddingpladsen forsyne med et Plankeværk, en til visse nødvendig Indretning, da begge ligger ud til en meget besøgt Vej. Ønsker Rektoren en Forandring, maa han gaa frem ad Rettens Vej.

Dorph indsender derpaa til Direktionen en af Erklæringer fra tidligere Politimestre, Sundhedsautoriteter, Enkefru Worm m. fl. ledsaget Redegørelse, hvori han bestrider Beboernes Ret til at benytte Skolens Fortov som Møddingplads, og ved en Politiret 23. September 1831 behandles Sagen. Som Vidner indstævnedes af Politimesteren Murmester *Høstmark* og Malermester *Pødenphant*, begge boende i Borgergade. De erklærer begge, at de fra Barnsben har hørt, at de Beboere i Borgergade, hvis Steder ligger lige over for Kirkegaarden, har været berettigede til at henlægge deres eget og Kirkens Fejeskarn paa Møddingen Østen for Skolebygningen; men at nogen udtrykkelig skriftlig eller mundtlig Forening er blevet indgaaet mellem Kirken og Beboerne, er ikke Vidnerne bekendt. Rettigheden er imidlertid blevet misbrugt af Gadens øvrige Beboere og af Beboerne ved Aaen; disse har tillige begaaet store Uordener ved at henkaste Fejeskarn langs Bygningen og helt ud paa Gaden, ja i selve Byporten. Herover er der ofte ført Klager, som dog er ophørte, efter at det omtalte Plankeværk er blevet sat op.

Dorph slaar derefter fast 1) at Lægeautoriteterne erklærer Forholdene for skadelige for Sundheden, 2) at Borbergades Beboeres Adgang til Møddingpladsen alene er en Følge af Kirkeinspektionens Tilladelse, og 3) at Kirkeinspektionen ikke kan disponere over Skolens Fortov, og han opnaar til sidst en efter Omstændighederne tilfredsstillende Ordning.

Den anden Sag, som Dorph førte til en lykkelig Afslutning, var Striden om *Hansted Hospitals* Afgift.

Ved Fundats af 12. Maj 1705 Pgf. 16 traf *Dorthe Hansdatter* (Datter af Sognepræst Hans Nielsen Lottrup og Anna Christiansdatter, og Søster til Birgitte Hansdatter, Rektor Claus Christensen Hvirringus Hustru i andet Ægteskab), salig Anders

Thonboes til Hanstedgaard følgende Bestemmelse: „Det øvrige af samme Hospitals (d. e. Hansted) Gaard, Gods og Tienders Indkomster, visse og uvisse, som kan aarligen overskyde forhen meldte Udgifter, skal henvendes til Hospitalets og underliggende Kirkers og Godsets Conservation og Forbedring, alt efter Inspektionsherrens Anstalt og Velbefindenhed, dog *naar Nødvendigheden ey behøver*, da samme i Behold overblevne Penge af bemeldte Inspektionsherre at *vorde aarlig uddelt til fattige nødlidende fader- og moderløse Skolebørn*, som gaar udi *Horsens Skole*.“

Disse noget uklare Bestemmelser gav, som det vil ses af det følgende, Anledning til Fortolkninger og Krav, som ikke var Horsens lærde Skole gunstige. uden at det dog lykkedes at fratage den Retten til det omstridte Overskud.

Indtægten omtales første Gang i Skolens Regnskab for 1770 og blev efter Stiftsovrighedens Bestemmelse først i en Aarrække udbetalt med 40 Rd., senere fra 1805, paa Foranledning af Rektor Worm, med 100 Rd.

Udtrykket „Horsens Skole“ gav imidlertid Anledning til en Proces med Horsens *Almueskolevæsen*.

Spørgsmaalet om, hvorvidt Overskuddet fra Hansted Hospital skal vedblive at gaa til Latinskolen eller bør tillægges Horsens Almueskoler, rejstes 15. December 1807 af Stiftsovrigheden, der desangaaende anmoder Inspektionen for de danske Skoler i Horsens om en Udtalelse.

Provst *Brøndsted* udtaler sig i en udførlig Skrivelse til Gunst for den Antagelse, at Testatrix Dorthé Hansdatter har tiltænkt *Almueskolens* Børn Overskuddet. Han paaviser, at Horsens allerede i Slutningen af det 17. Aarhundrede og Begyndelsen af det 18. har haft værdige og agtede Mænd som Skolelærere, som har haft adskillige ministerielle Forretninger i Kirken. Den latinske Skoles Disciple havde ingen Mangel, de havde saa mange Hjælpekilder: Foruden den saakaldte Thomas-Fundats, Brødsamling i en Kurv og Pengesamling i en Bøsse, Sang og Musik for Dørene og Husene Højtidsaftenerne, bibelske Dramata, som de med Hørernes Anførsel opførte omkring i Byen og de nærmeste Herregaarde i Julen og atter om Vinteren; men især maatte hun være bekendt med den God-

gørenhed, som velhavende Borgere netop i det 18. Aarhundredes Begyndelse viste mod den latinske Skoles Disciple ved at yde dem gratis Bespising og regelmæssige Ugepenge.

Borgmester *Hansen* derimod er af den Overbevisning, at Legatet er tiltænkt *Latinskolen*: „At en og anden Person af Øvrigheden erholdt Tilladelse at give en samlet Børneflokk Undervisning i Læsning, Skrivning og Regning, dette nægtes ikke, men ingen vil vel derfor paastaa, saadan Indretning skal fortrinligvis og fremfor den latinske Skole kaldes Skole. Ved saadanne Skolemesters Død eller anden Afgang ophørte slige Skoler og nye opstod, naar nogen meldte sig til at drive Undervisning som en borgerlig Næringsgren.“ Dorthe Hansdatter kan derfor aldrig have tænkt paa en Skole, som var til en Dag og ophørte den næste: hun maa have ment en Skole, som til Stadighed eksisterede, hvilken Forandring der end skete med Lærerne, og af saadanne Skoler var der paa den Tid i Horsens kun een, nemlig den latinske. Havde Testatrix tænkt paa Almueskolen, vilde hun udtrykkelig have tilføjet „den danske Skole“ eller „Regne- og Skriveskolen.“ Enhver latinsk Skole er den principaleste i den By, hvori den ligger, den kaldes derfor udelukkende Byens Skole og har til alle Tider været kaldt saaledes. Borgmester *Hansen* henviser i den Henseende til mange Steder i Lovgivningen og til hyppige testamentariske Bestemmelser, hvor Skole netop er brugt om og *kun* om den latinske Skole.

Ved en Højesteretsdom af 23. Juni 1813 blev Indtægten derefter tilkendt den lærde Skole.

Den saaledes tilkendte Ret viste sig dog foreløbig ikke at være meget værd. 1813 ophørte Hospitalet at indbetale noget Overskud til Skolens Stipendiefond, og Stiftsøvrigheden erklærer i en Skrivelse af 11. Januar 1814, at hvad der fra Lemmernes fundatsmæssige Underholdning og Stiftelsens øvrige Udgifter kan indvindes, bør anvendes til at betale Hospitalets Gæld. 10 Aar senere i 1824 forsøger Forstanderskabet at fremtvinge Udbetalingen af et Overskud. „Det er os sagt,“ skriver Forstanderskabet. „at Stiftelsen siden 1813 har haft ikke ubetydelige Overskud, som er udsatte paa Rente,“ og spørger, hvad Stipendiefonden har at vente af Hansted Hospitals Overskud,

saavel for den forbigangne Tid som for den følgende. Herpaa svarer Stiftsovrigheden 5. Oktober 1824, at Hospitalet endnu ikke har kunnet afbetale den Gæld, det paadrog sig ved Godsets Udskiftning, at der følgelig intet Overskud endnu har været. og at det ikke kan opgives, hvor meget Skolen i Fremtiden kan vente sig.

Man afventede saa bedre Tider, og de kom.

Men nu truer en ny og alvorligere Fare. 21. Marts 1832 udbeder Stiftsovrigheden sig Forstanderskabets Ytringer i Anledning af et af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler af 14. Januar s. A. fremsat Forslag til en *Forandring* i Anvendelsen af Overskuddet fra Hansted Hospital. Hvad Direktionen tilsigter, er intet mindre end at fratage Horsens Skole denne Indtægt og henlægge den til *Aarhus Katedral-skole*, hvilket Forslag Direktionen motiverer med, at Horsens Skole anses for tilstrækkeligt doteret med Privatlegater, medens Aarhus Skole derimod behøver saadanne.

Herpaa svarer Forstanderskabet i en Skrivelse af 11. April. Først undersøges det overhovedet forsvarlige i, at Statsmagten griber ind i Anvendelsen af de ved kgl. Fundats doterede Legater. „Nogle Filosofer og Retslærde have nægtet, andre tilstaaet Staten Ret til at gøre Forandring i private Fundatser. Konferensraad *Ørsted* har gjort dette Spørgsmaal til Genstand for en egen Afhandling og kommer til følgende Resultat: Givernes erklærede Vilje bør æres. Kun naar dens *Skadelighed* og *Unytte* er aldeles evident, bør den opofres for den bedre Indsigt; thi det er kun formedelst *uabenbar Kollision med Almenvellet*, at man bør vige fra Fundationernes Forskrifter. Dersom altsaa ikke selve *Hensigten* med Stiftelsen er *ond, skadelig* eller *aldeles unyttig*, bør den ikke opgives.“ Hvad angaar Hansted Hospitals Overskud til Horsens Skole, maa Forstanderskabet mene, „at ingen af saadanne Grunde eller Omstændigheder, som kunde byde Forandring i dette Legats oprindelige Bestemmelse, her er til Stede.“

Forstanderskabet vender sig derefter imod Direktionens Forslag om at henlægge Overskuddet til *Aarhus Katedralskole*: Uden at tale om, hvorvidt det Princip, som heraf kan udledes, kan eller bør være almengældende (da af samme f. Eks. følger, at Horsens

Kirker, der er usædvanlig godt doterede, og som derfor nu have betydelig aflagte Kapitaler, ogsaa maa kunne berøves disse til Fordel for f. Eks. Aarhus Domkirke, der maaske er mindre godt doteret, ligesom Horsens Bys Fattiges Kapitaler maa kunne borttages og henlægges til fattigere Menigheder), ville vi bemærke, at Aarsagen til, at Horsens Stipendiefond har noget tilovers, er for en stor Del, at der fra Fortiden ved en god og husholderisk Bestyrelse er opsparet noget Aar for Aar og gjort rentebærende, og at dette vel altsaa bør vedblive at komme Skolen selv til Gode, og ikke derimod være Aarsag i, at dens Ejendomme formindskes. Hvad Horsens Stipendiekasse hidtil har oppebaaret af Hanstedgaards Overskud, er meget ubetydeligt. Nu derimod er der Udsigt til, at der for Fremtiden vil indkomme noget aarligt. Men skulde dette nu fratages Skolen, som ikke i de sidste 20 Aar har faaet noget fra Hanstedgaard, saa er Testatrixis Vilje kun i ringe Grad opfyldt, ja næppe begyndt at opfyldes, saa at denne Del af hendes erklærede Vilje altsaa vilde blive annulleret saa at sige fra det Tidspunkt, da det blev muligt, at samme kunde gaa i Opfyldelse.

Og selv om man nu vilde mene, at Horsens Skole er mindre trængende end Aarhus, saa paaviser Forstanderskabet, hvad Horsens Skole ved Bevarelsen af dette og andre Legater maaske vil kunne udvikle sig til: Vi vil kun herved pege paa de allernærmeste Genstande, som springe os i Møde, naar vi ser ud i Fremtiden, og lade Øje og Tanke dvæle ved de skønne Frugter for Videnskabelighed og Humanitet, som Horsens Skoles tiltagende Stipendiefond aabner de glædeligste Udsigter til. Saaledes have i vort Fædreland to andre Undervisningsanstalter ved private Legater aabnet sig en vid Virkekreds og hævet sig til en høj Grad af Kraft og velgørende Virksomhed for unge Studerende. Disse to Institutioner ere *Sorø* og *Herlufsholm*. En saadan Betydenhed opnaaede disse derved, at de til dem legerede Kapitaler -- hvor betydelige de end vare bleve dem alene forbeholdte uden at fordeles eller splittes ad til andre lignende Institutioner. Hvo kan vel sige, om ikke Horsens Skole, naar ogsaa dens Midler forblev uantastede, med Tiden kan hæve sig til det samme Punkt som en af disse.

Ja, hvo kan sige, om ikke af Skolens egen Rod med Tiden kunde udvikle sig en økonomisk Kraft tilstrækkelig til dermed at grundlægge endog et Akademi lignende det Sorøske til Held for Videnskaben i Almindelighed og for Skolens Disciple og Jylland i Særdeleshed. Skulde imidlertid omtalte Overskud kunne fratages Horsens lærde Skole, henleder Forstanderskabet Opmærksomheden paa, at Horsens har to Skoler: den lærde Skole og Almueskolen, der har procederet om, hvilken af dem der maatte være ment — thi Sagen var meget tvivlsom — i Testatrixis Legat. Et tredje Tilfælde kunde der derimod ingen Qvæstion være om. Forstanderskabet maa derfor mene, at Overskuddet fra Hanstedgaard, naar det skal gaa fra den lærde Skole, ikke bør tilfalde nogen anden end *Almueskolen i Horsens*.

Dorph slutter med at hævde Skolens Ret og udtale en kraftig Protest mod Direktionens Forslag og henviser til de kongelige Ord i Skoleanordningen af 5. November 1809, Pgf. 109: „Ligesom alle private Legater saaledes skulle ogsaa alle andre de lærde Skoler nuværende eller tilkommende faste og løse Ejendomme, Kapitaler, Legater, Indtægter og Indtægtskilder være og blive dem urokkelig forsikrede, og alle Fundatser. Gavebreve, Anordninger og Adkomster, som hjemle dem samme stedse staa ved Magt.“ Og til yderligere Støtte afgiver paa Forstanderskabets Opfordring Agent *Monberg* følgende Erklæring: „Efter saaledes at have udviklet, hvad der efter min Anskuelse og bedste Overbevisning har været Stifterindens Hensigt og Vilje, nedlægger jeg som hendes nærmeste og maaske eneste i Live værende Slægtning herved højtidelig Protest imod, at det omhandlede Overskud nu eller nogen Sinde drages fra Horsens Skole og derved fra Byen, overbevist om, at ingen Autoritet, der ærer Stifterindens Vilje og den ubrødelige Overholdelse deraf, som den kongelige Konfirmation tilsiger, vil kunne anbefale eller billige et Forslag som det omhandlede.“

Det lykkedes virkelig Forstanderskabet at afslaa Angrebet fra Direktionens Side. Men dermed var der endnu ikke Ro om Sagen. Stiftsovrigheden foreslaar nu, at der naalig skal tillægges Skolen en bestemt Godtgørelse af 40 Rd. Sølv samt

de *halve Renter* af Hospitalets Overskud, forsaavidt dette overskrider 2000 Rd., medens selve Overskudskapitalen skal være Hospitalets Ejendom. Hertil bemærker Forstanderskabet, at der ved Fundatsen er skænket Skolen *ikke Renten* af Overskuddet, men *selve Overskuddet*, som altsaa ikke er og ikke kan blive Hospitalets Ejendom, med mindre man aldeles vil omstøde Testamentet.

Subsidiært foreslaar Stiftsovrigheden, at den aarlige Afgift bestemmes til en vis uforanderlig Sum, 100- 150 Rd., Resten af Overskuddet skulde da tilhøre Hospitalet. Forstanderskabet maa mene, at Testamentet heller ikke paa den Maade vil blive opfyldt, men finder dog, at dette Forslag langt bedre lod sig forene med Fundatsens Indhold, men finder den foreslaede Sum alt for lille.

Det stiller derfor et tredje Forslag, nemlig, at det tillades Hospitalet at samle og beholde en passende Overskudskapital af en bestemt Størrelse, hvorover det frit kunde disponere, og som det, naar noget forbrugtes, kunde komplettere, men at derpaa det hele øvrige Overskud ubeskaaret skulde tilfalde Skolen. Forstanderskabet maa saaledes efter sin bedste Overbevisning tale for dette Forslag, da det er a) overensstemmende med Fundatsen, b) tildeler Skolen alt, hvad der kan tilkomme den, c) afskærer, naar Summen af Overskudskapitalen først er bestemt, alle efter Stiftsovrighedens Ytring „højest dubiose Ventilationer om hvad der kan kaldes Overskud“ samt alle „Paastande fra Skolevæsenets Side, som kunde blive vanskelige at decidere“ og d) er i alle Henseender let iværksætteligt.

Og paa Grundlag af dette Forslag enedes man omsider. Ved kgl. Rescript af 28. Februar 1834 blev Overskuddet af Hansted Hospital til Horsens Skole bestemt til en Afgift af 50 Tdr. Rug aarligt, hvilken Ordning Forstanderskabet accepterede, dog med Forbehold af Skolens eller dens fattige Disciples Ret til Afgiftens mulige Forhøjelse i Fremtiden.

Gennem Aarene har derefter Skolens Stipendieoverskudsfond modtaget fra Hansted Hospital større eller mindre Beløb, skiftende efter Kornpriserne, indtil 1919, da Kornafgiften afløstes med en Aflosningssum paa 12,762 Kr.

Efter at have modtaget sin Afsked drog *Dorph* til København, fik Titul af Professor og virkede en kort Tid som Direktør for det kongelige Teater, til hvilket han oversatte Skuespil fra Engelsk, Fransk og Tysk. Størst Betydning har han som Oversætter af græske Dramaer. Han døde 1858.

Medens det saaledes lykkedes Horsens Skole at beholde Hansted Hospitals Overskud, stillede den sig velvilligt imødekommende, da der et Par Aar senere stillede nye Krav til den.

I 1835 anmoder Direktionen gennem Eforatet Forstanderskabet om en Erklæring, hvorvidt Horsens Skole kunde til Aarhus Skole afgive de ved Rescript af 6. Juni 1740 til Horsens Skoles Stipendiefond tillagte 6 Legater fra de nedlagte Skoler i Hobro og Mariager.

Forsaauidt, svarer Forstanderskabet, ved Horsens Skole en god Økonomi og en fornuftig og redelig Bestyrelse af Stipendiekassens Midler fra Fortiden af (i Forening med gode Indtægter) betydeligt har forøget dens Fond, maatte det vel synes noget haardt at berøve denne Skole, til hvis Bedste der er virket, Frugten deraf og lade saadant komme en anden Skole til Gode, fordi den lidet eller intet har opsparet. Men paa den anden Side skylder Forstanderskabet Sandheden at indrømme, at Horsens Skoles Stipendiefond er meget forøget siden 1740, og at dens siden 1815 opsparede Kapitaler, som er gjort frugtbringende, er blevet samlet for en stor Del i den Tid, da denne Skole i de sidste Aar af salig Professor *Worms* Embedstid som Rektor (fordi den gamle, skønt duelige Mand ikke ønskede flere) kun havde et lidet Antal Disciple, paa hvilken Tid Aarhus Skole fik et særdeles betydeligt Discipeltal og derved saa meget mindre blev i Stand til at opspare til sin Stipendiefond.

Forstanderskabet mener derfor at kunne forsvare at give sit Samtykke til, at de omhandlede 6 Legater: Dorthe Juels, Christen Scheels, Mikkel Burgaards, Jomfru Lykkes, Iver Krabbes og Anders Thorsens afgives fra Horsens til Aarhus Skole, og 1836 udbetales der Aarhus Skole 500 Rd. † Renter 19 Rd.

Andreas Faaborg Mülertz.

De store Forventninger, man fra Reformvennernes Side havde stillet til Skolereformen fra Aarhundredets Begyndelse maatte efterhaanden betydeligt nedstemmes. Mange nye Fag, fornemmelig Matematik og Naturfag, blev kun undtagelsesvis læst, bl. a. paa Grund af Vanskelighederne ved at skaffe duelige Lærere, og lykkedes dette, saaledes at Realfagene optraadte paa Timeplanen, saa fulgte dermed en tilsvarende Nedsættelse i Tilgængelsen af Hovedfagene Latin og Græsk og en Tilside-sættelse af Hjælpefag som Mythologi og Antikviteter.

Skolevæsenet tilfredsstillede saaledes hverken Forsvarerne af den klassisk-humanistiske Retning eller Tilhængerne af Undervisningen i Realfagene. I 1829 var den polytekniske Lærestanstalt blevet oprettet som en matematisk-naturvidenskabelig Højskole, til hvilken den almindelige lærde Skoledannelse ikke afgav en brugelig Forberedelse: hertil krævedes en særlig realistisk For-dannelse. Dertil kom de store Fremskridt i Naturvidenskaberne og de praktiske Udslag af de tekniske Videnskaber. Paa Baggrund heraf rettes der da fra Naturvidenskabens Side Anker mod den lærde Skole og fremsættes Krav om en fyldigere Undervisning i de reale Fag, medens fra modsat Side Humanisterne hævder Sprogstudiernes overvejende Betydning for almindelig Dannelse og udtaler Frygt for, at Realskolerne kun vil blive Fagskoler. Professor *Madvig* indrømmer Nødvendigheden af et omfattende Lærestof som Grundlag for en ligelig Uddannelse af Aandsevnerne og stiller sig velvilligt for Op-tagelse af Naturfagene i Skolen, delvis paa Bekostning af de humanistiske Fag.¹⁾

Det var i en saadan Gæringens Tid at Overlærer ved den lærde Skole i Nyborg dr. phil. *Andreas Faaborg Mülertz* 1833 blev Rektor.

Filolog i samme Forstand som sine Forgængere var han ikke. Han finder, at der af nogle lægges for stor Vægt paa de latinske Stile, ja, at der ligefrem drives Afguderier dermed: Aandsindholdet af Undervisningen i Latin og Græsk er Hovedsagen, den formale Dannelse mindre vigtig. Han er imod det

¹⁾ Maanedsskrift for Litteratur, VIII—IX, 1832—33.

Forslag, at Læreren i Latin tillige i de samme Timer skal undervise i Dansk; det danske Sprogs Grammatik lader sig ikke forme aldeles efter den latinske, og Kundskab til vort Sprogs Historie er uomgængelig fornøden for den, der skal give en god Undervisning i Modersmaalet. Han er virksom for, at Disciplene bliver gjort bekendt med den gode danske Litteratur, og anvender dertil Flors Haandbog og Grundtvigs Oversættelse af Saxe, ligesom han indfører Undervisning i nordisk Mythologi i Dansktimerne. I Dansk og Tysk anser han det for rettest, at der i 1. Klasse ingen Grammatik læres, men at Disciplene, under Øvelser i at læse og oversætte, ved mundtlig Undervisning tilegner sig de almindelige Begreber af Sproglæren; Opfattelsen deraf bliver da en Forstands- og ikke en bar Hukommelsessag. I Historieundervisningen tillægger han navnlig Fædrelandets Historie Betydning, men fraraader at plage Ungdommen med unyttige Detailler og overflødige Aars- tal; i intet andet Fag er viva vox doctentis Hovedsagen som i dette, Bogen maa til dels blive et Skelet, som Foredraget skal give Liv og Aand. Men Historieundervisningen i de lavere Klasser maa ikke gives fragmentarisk; efter hans Skøn ophører den dermed at være en Undervisning i Historie, hvor Begivenhederne altid maa ses i Belysning af foregaaende som efterfølgende.

Derimod tillægger han ikke Matematikken større Betydning og tør ikke støtte et Forslag om Udvidelse af Undervisningen i dette Fag. Han maa mene, at det, der nu om Stunder forlanges i de matematiske Videnskaber til 1. og 2. Eksamen, er snarere for meget end for lidt, og holder det for rettest, at man vedbliver som hidtil at anse *Sprogene* og *Historien* (foruden den nødvendige Religionsundervisning) for det rette Grundlag for en solid videnskabelig Dannelse. Bliver man imidlertid til Sinds at bestemme, at Skolerne skal meddele de unge flere Kundskaber end hidtil, da er der adskillige, som han, om de end ikke skal opgives til nogen Eksamen, anser baade med Hensyn til Videnskab og Livet for langt vigtigere end en udlidet Indsigt i Matematik, f. Eks. Kundskab i *Naturhistorie* og *Engelsk* og hvad der for de mange i Skolen, der skal være Theologer, er af saa stor Vigtighed — en om end blot kursorisk Læsning af det *hele Nye Testamente* paa Græsk.

Bemærkelsesværdig er Müllertz's Interesse for *manuelle* Fag. I 1837 henleder han Direktionens Opmærksomhed paa Gavnigheden af, at Disciplene lærer et eller andet Haandarbejde, og lover senere at give nærmere Underretning om et Par Disciple, som *paa hans Bekostning* modtager saadan Undervisning. Undervisning i Naturhistorie indføres 1838, i Naturlære 1840, i Tegning 1850, men i Engelsk først 1854.

Klassernes Antal er fire. Disciplene gaar 1 Aar i hver af de to nederste Klasser, 2 Aar i tredje og 3 Aar i fjerde og sidste Klasse: et helt Skolekursus varer altsaa 7 Aar. Lørdag Eftermiddag er fri, men med den Motivering, at der saaledes gives Disciplene en mere samlet Tid til Hjemmearbejde. De to øverste Klasser har hver 39 Timer, de to nederste hver 34 Timer om Ugen. Hertil kommer saa Undervisningen i Gymnastik: 2 Timer, og fra 1834 yderligere Sangundervisningen, som Müllertz faar indført med Adjunkt *Balle* som Lærer. Sangtimerne gives i Middagsstunden fra 12 til 1, Gymnastiktimerne om Aftenen efter Skoletid.

I sit daglige Tilsyn med Undervisningen, med Disciplin og Orden er han fra den første Dag nidkær og virksom. Straks efter sin Tiltrædelse skriver han til Direktionen: ". Og da i den senere Tid adskillige Forsømmelser synes at have fundet Sted og Uordener indsneget sig, saa har jeg tillige straks med mine Medarbejdere aftalt det fornødne til at vedligeholde Orden i Skolen og fremme Flid og Sædelighed."

For mellem Disciplene at opvække Kappelyst, som i Forening med en velleddet Æresfølelse kan afgive en vigtig Drivfjeder til Fremskyndelse af Flid og Orden, og for at Lærernes Dom om Disciplen straks kan komme til dennes Kundskab, indfører Müllertz *daglig Karaktergivning*. Ved Maanedens Slutning bestemmes Disciplenes Plads for den næste Maaned efter Talværdien af de i hele Maanedten af samtlige Lærere for *Flid* og *Opførsel* givne Karakterer.

Fra hans Tid stammer ogsaa den Skik at begynde hver Dags Arbejde med en *Lovsang*, under Høegh Nissen i 1846 indskrænket til at finde Sted Mandag Morgen og Lørdag Eftermiddag. I Mangel af et til Samling af hele Skolen tilstrækkeligt stort Lokale sker den fælles Lovsang paa den Maade,

at Dørene mellem Klasseværelserne staaar aabne under Sangen.

Mülertz var en Formens Mand. Efter bedste Evne søgte han at højne Lærernes Stilling baade socialt og embedsmæssigt. Han ønsker saaledes, at de som andre Embedsmænd løser deres Bestalling og aflægger deres Embedsed, for derved at mindes om, at de ikke alene er Lærere ved Skolen, men kongelige Embedsmænd, at de ogsaa mod Konge og Fædreland har Pligter at opfylde, og at der ogsaa i Henseende til Liv og Levned kræves af dem de dertil svarende Forhold.

Der er saaledes ingen Tvivl om, at Mülertz saa med friske Øjne paa Skolegerningen og kom med en ærlig Vilje til at udrette noget godt. Alligevel blev hans Embedsvej i Horsens tornestrøet.

Allerede i 1836 og igen Aaret efter i 1837 led han den Tort, at en Dimittend blev rejiceret for latinsk Stil. Direktionen maatte to Gange anmode ham om en Erklæring. At Sagen gaar Mülertz meget nær, fremgaar af hans først 31. Marts 1838 afgivne Svarskrivelse. Han beder Direktionen være forvisslet om, at det ogsaa uden nogen alvorlig Advarsel skulde være ham magtpaaliggende at sende Universitetet vel underviste og tilstrækkelig modne Kandidater. Mere end en Gang har han derfor nægtet Dimission og holdt et ungt Menneske et Aar længere i Skolen, naar han fandt, at Disciplens Modenhed og Dygtighed burde være større, inden han afsendtes til Universitetet. Den ene af de to rejicerede Disciple var vel ikke nogen udmærket Discipel, men dog saaledes funderet, at der ikke kunde være Tanke om nogen Fare for ham eller for Skolens Ære ved at dimittere ham. Forklaringen er, at han med en vistnok ubegribelig og utilgivelig Skødesløshed eller Ligegyldighed først en Time eller to efter den bestemte Tid har indfundet sig til Stileprøven og under Renskrivningen er kommet til at overspringe Linier, hvorved et Par Punktummer blev aldeles meningsløse. „Næppe har jeg nødig at bemærke, hvor lidet en Rektor under disse Omstændigheder kan være ansvarlig for det uheldige Resultat.“ Det er ligefrem pinligt at se, hvorledes Mülertz krymper sig under Direktionens Advarsel, og hvorledes han ved at anføre lignende Uheld fra en anden

Skole haaber at slippe for videre Tiltale: „Efter hvad mig er forskret, har en lignende Uopmærksomhed og Overspringning af noget ved Renskrivningen voldet, at Disciplen J. J., som samme Gang var dimitteret fra det lærde Institut i Fredericia, heller ikke fik Karakter for Stil, hvilket dog ikke har forhindret, at jo Bestyreren Hr. E. Rosendahl faa Maaneder efter blev beskikket til Rektor ved Nykøbing lærde Skole.“

Hvad den anden Discipel angaar, da tilstaar Mülertz, at han her har Skinneth imod sig, forsaavidt man alene ser hen til denne Discipels latinske Stil i Skolen. „Imidlertid maatte dog vel allerede min lange Øvelse i Skolearbejdet og den Nidkærlighed i Tjenesten, jeg haaber bestandig at have udvist, give Formodning om, at jeg, endog for min egen Æres Skyld, ikke vilde dimittere nogen, der manglede de fornødne Kundskaber.“ Som Undskyldning for denne Discipel anfører han dels dennes Frygt og Bekymring, dels et Ildebefindende den Dag, da han var oppe.

Mülertz vover derfor at haabe, at Bestemmelserne i den kgl. Resolution om Rektorer, som anden Gang dimitterer umodne Kandidater, ikke in casu vil findes anvendelig, og at det indtrufne ikke vil komme til at volde ham mere Krænkelser, end allerede er sket. „Jeg lover, at der fra min Side skal blive anvendt den største Forsigtighed i Henseende til hvem jeg herefter dimitterer.“

Det er ingenlunde noget lyst og tiltalende Billede en gammel Discipel *L. Kragballe* i sin Bog „Gamle Minder,“ 1904, giver af Skolens Lærere paa Mülertz's Tid.

Laurits Rosendahl var Lærer i Latin i de to nederste Klasser. Han var en meget myndig Herre. Flittig var han ikke. Han havde den Vane i de første 20 à 30 Minutter af hver Time at spadserer op og ned ad Gulvet med Hænderne i Lommen, og var det den første Morgentime, forkortedes denne yderligere, idet samtlige Lærere, førend Skoletiden begyndte, samledes paa Grænsen mellem to Klasser, hvorfra de havde det bedste Overblik til begge Sider, til en Diskussion, der ofte kunde strække sig en Snes Minutter ind i Timen.

L. A. C. Knudsen var Lærer i Historie, Geografi, Natur-

historie, Dansk og Gymnastik. Han forberedte sig flittigt paa sine Fag, men var aandløs og upersonlig, stillede urimelige og med Disciplenes Udviklingstrin lidet stemmende Fordringer, streng, næsten indtil Grusomhed, og brugte Spanskroret rigeligt.

Bertel Storm, Overlærer, var Lærer i Græsk, Tysk og Skønskrivning. Han var flittig, samvittighedsfuld og retfærdig, men hidsig, dog uden nogen Sinde at gøre Brug af Prygl. Alligevel ansaas han for at være den strengeste af Lærerne og var den, for hvem Disciplene havde størst Respekt. Der gaves i Skolen Karakterer fra 0 til 6 med Gradation af ¹ 10, saa at altsaa 0,1 var den næstlaveste Karakter og 5,9 den næsthøjeste. Storm benyttede alle 54 Decimalkarakterer og havde særlig Forkærlighed for saadanne Finbestemmelser som 0,1, 0,7, 3,7, 4,1 osv. Han eksaminerede i Reglen kun een Discipel eller to i hver Time: men de, som ikke kom op, slap ingenlunde derfor for Lektien. Den stod de vedblivende til Ansvar for, og en skønne Dag, naar Regnskabet skulde aflægges, kunde der være en lang Række Lektier, der skulde gøres Rede for; Discipelen fik da for sin Redegørelse i et enkelt Sted i det store Pensum saa mange Karakterer, som han havde Lektier. Kragballe fortæller om et Tilfælde, hvor en Discipel, da Turen endelig kom til ham, havde opsparet 58 Lektier. Han hørte ikke til de flinkeste i sin Klasse og kom nu op i et Sted, som han gik i Stykker paa. Han fik ærligt og redeligt sine otte og halvtredsindstyve 3,1, som Storm med stor Samvittighedsfuldhed og Taalmodighed alle indførte i Protokollen.

C. F. W. Bendz var Lærer i Matematik. Han var velvillig og elskværdig og vandt Disciplene ved at behandle dem med Venlighed, hvilket ogsaa var Tilfældet med *Johan L. Bohr*. Lærer i Latin, Hebraisk og Religion. *Bendz* havde levende personalhistoriske Interesser og har i Skoleprogrammet for 1848 givet interessante paa omfattende Kildestudier grundede Bidrag til Skolens Historie.

Naar Skolen under Mülertz var i en fortsat Tilbagegang, skyldtes det bl. a. det daarlige Samarbejde mellem ham og Lærerne. Saa tidligt som 1835 havde nogle af dem -- for øvrigt uden Grund -- til Direktionen klaget over, at deres Rektor ikke tilstrækkelig varmt anbefalede deres Andragender til

Administrationen. Denne Sag blev dog med Støtte af Direktionen og ved Biskop *Jens Paludan-Müllers* Mægling afgjort til Gunst for Mühlertz. Men Forholdene bedredes ikke. Paa et Læremøde i 1839 erklærede Mühlertz, efter at Lærerne har brugt saa stærke Udtryk som at „de bliver maltrakteret af Rektor“ og at „det er skammeligt af Rektor,“ at disse Forhandlinger, naar Lærerne ikke kunne have det Herredømme over sig selv, som er fornødent til at undgaa disse og andre stødende Udtryk, ikke kunne være til Skolens sande Gavn, men ikkun tjene til at forbitre Gemytterne; han tror derfor at kunne forsvare, at han indtil videre ophører at holde Læremøder.

Skoletugten har aabenbart været unødigt streng og nogle Læreres Lyst til at skænde og prygle meget stor. Det er navnlig Adjunkterne *Knudsen* og *Rosendahl*, som Mühlertz gentagne Gange maa foreholde en utilgivelig haardhændet Behandling af Disciplene. Deres Undervisning har næppe været bedre eller ringere end Datidens Undervisning i Almindelighed. Om Knudsen hedder det, at han ikke mangler Gaver til at kunne *blive* en brugbar Lærer, og om Rosendahl, at han gør sig megen Umage med de unges Undervisning, at han har gode, især filologiske Kundskaber, meget gode Læregaver og Dygtighed til at holde de unge til Flid og Arbejde. Men deres menneskelige Forhold overfor Disciplene og Mühlertz selv er ham en stadig Kilde til Beklagelse og Bebrejdelse. I 1842 skriver han til Knudsen: „I Gaar Formiddags lidt før Kl. 9 er Discipel Rosendahl af øverste Klasse kommet ind til mig, blødende, overblødt paa sit Tøj og med ophovnet Ansigt, og idet han angav at være af Dem bragt i saadan Tilstand, begærede han paa Grund af Hovedpine Tilladelse til at gaa hjem. Højlig indigneret over saadan Behandling af en Discipel og det af en Lærer ved min Skole, og ej mindre forundret over, at der fra Deres Side aldeles ikke senere er sket nogen Melding til mig som Skolens Rektor om det forefaldne, maa jeg herved udbede mig Deres skriftlige Erklæring snarest mulig meddelt for derefter at kunne tage de fornødne Forholdsregler.“ I en ny Skrivelse tre Uger senere bebrejdes det Knudsen, at han flere Gange i Vinterens Løb er gaaet bort fra sin Klasse, uagtet hans Afløser ikke var kommet. . . .

„Ved Skolens Højtidelighed i Anledning af Altergangen er det og tiere sket, at De er kommen for silde, og en Gang, det fandt Sted, sagde De, at De var blevet forsinket ved at *gøre Visitter*; men at saadan Bemærkning ved den højtidelige Lejlighed let kunde være Ungdommen til Anstød, behøver vel ikke Udvikling.“

For *Rosendahls* Vedkommende er det mest dennes Optræden overfor Rektoren, der vækker Müllertz's Misfornøjelse. Han mangler Selvbeherskelse, viser et uvenligt Sindelag, ja Raahed mod Rektor, til Forargelse for Disciple som Forældre og til Skade for Skolen, „hvis Vel vi dog alle ved at modtage Ansættelse her have paataget os at fremme.“

Ogsaa til Overlærer *Storm*, som Müllertz ellers Gang paa Gang har omtalt rosende, bl. a. for velvillig Hjælp under Rektors Sygdom, kommer han efterhaanden i et spændt Forhold. Storm klager til Direktionen over, at Müllertz giver Dimittenderne fri den sidste Tid før Eksamen, men disponerer over deres Fritid til Fordel for sine egne Undervisningsfag, samt over, at Rektoren hersker med Magtsprog.

Hertil bemærker Müllertz, at det at give Dimittenderne Læseferie har været Skik siden 1834; naar Eksamen nærmer sig, og Lærerne er færdige med deres Gennemgang af Fagene, henvender Disciplene sig til Rektor med Anmodning om Frihed, hvilket tilstaas dem i den Udstrækning, som de enkelte Lærere mener at kunne forsvare for deres Fag. Müllertz tilstræber derved at give de unge Øvelse i at arbejde paa egen Haand og Tid til at gennemarbejde det hele Pensum, samle, ordne og overtænke det; han mener paa den Maade at fremme en god, grundig, selvstændig og paa egen frivillig Anstrengelse bygget Udvikling. Han indrømmer, at hvis man vil stræbe efter først og fremmest at bringe Disciplene til at *glimre* ved Eksamen, saa gør man vistnok bedst i at beholde dem paa Skolen; men at ville *tildanne* de unge til at glimre ved Eksamen anser han for uværdigt for en Skole, og ingen *samvittighedsfuld* Skolebestyrer kan lægge an paa sligt. Storms Paastand, at Rektoren hersker med Magtsprog og Gennemførelse af *egen* Villie, afvises som usand og som et Udslag af Storms *onde Humør*: „Naar denne Dæmon raser, gaar det ud over

Disciplene, tidt over mig med, thi da er ingenting ham til Maade.“ Mühlertz har en Fornemmelse af, at Direktionen er ved at blive træt af Lærernes mange Klager og er uvillig stemt overfor ham: „Vist er det, at det er en saare ubehagelig Sag at skulle forsvare sig, naar man har sine Dommere forud indtagne imod sig. Jeg appellerer nu a collegio male informato ad melius informandum. Naar jeg ser hen til, hvad jeg i Overlærer Storms vanskelige Lune og endnu langt mere i Lærerne Knudsens og Rosendahls modstræbende Villie og ukærlige Sind har som Rektor i de senere Aar haft at kæmpe imod, tror jeg virkelig, det burde fortjene Erkendelse, at jeg lige fuldt har vidst at holde Skolen i god Gang og Orden.“

En væsentlig Grund til det daarlige kollegiale Forhold maa søges i Rektor Mühlertz's gennem Aarene tiltagende Sygelighed, saaledes at han ofte maatte ophøre med Undervisningen og forlade Skolen for længere eller kortere Tid, indtil han til sidst i November 1843 helt maatte afholde sig fra Skolearbejdet.

Dertil kom det almindeligt udbredte Rygte, at Skolen skulde nedlægges, hvilket naturligvis ikke bidrog til at styrke dens Stilling. Lærerne følte deres Fremtid truet, Forældrene var betænkelige ved at sætte deres Børn i en Skole, hvorfra de maaske snart skulde blive nødte til at flytte dem over i en anden, nogle meldte i Tide deres Børn ud for at lade dem privat dimittere eller sætte i en anden Skole.

Alt i alt var Mühlertz's Rektortid en Nedgangstid for Skolen. Elevantallet tog af Aar for Aar fra 66 i 1834 til 22 i 1844. Han døde 4. Februar 1844.

Den Krigstilstand, der under Rektor Mühlertz synes at have hersket mellem Rektor og Lærere og mellem Lærere og Disciple vedvarede i de følgende Aar under (Overlærer) Bertel Storms og Høegh Nissens Rektorater. Disciplenes Opførsel var slet, og Lærerne klagede og straffede. Højdepunktet naaedes i 1848; da to Disciple anklagedes for at have drukket sig fulde og derfor af Lærerforsamlingen dømtes til ved Translokationen — fem Maaneder efter — i hele Skolens Nærværelse at straffes med Rottingen.

Bertel Storm.

Efter Rektor Müllertz's Død blev Overlærer *Bertel Storm* konstitueret som Rektor og virkede som saadan til 3. April 1846.

I Arbejdet for en Reorganisation af det lærde Skolevæsen havde man især Opmærksomheden henvendt paa Forholdene i Preussen. Hvad der herhjemme tilstræbtes ved Reformen i Aarhundredets Begyndelse, var at uddanne Disciplene til Aandsmodenhed og Selvarbejde fremfor at fylde dem med en bestemt Kundskabsmasse. Derfor indførte man mange skriftlige Prøver og kursusrisik Læsning i Sprogene, men arbejdede mindre med særligt Henblik paa den mundtlige Eksamen. Programmet blev imidlertid ikke fulgt. De skriftlige Prøver indskrænkedes, medens der ved den mundtlige Eksamen fastsattes bestemte Pensa, saaledes at Skolen mere og mere blev tvunget til først og fremmest at fæstne de foreskrevne positive Kundskaber ved stadig Eksamination og Repetition, medens den aandelige Modenhed og Udvikling stilledes i anden Række.¹⁾

I Modsætning hertil gav man i Preussen færre Skoletimer, men mere Hjemmearbejde, lærte Disciplene at arbejde selvstændigt: daglig Overhøring med Karaktergivning anvendtes ikke; Aarsprøven foretoges kun i enkelte Fag og gjordes af paa ganske kort Tid, mere for at give Offentligheden et Begreb om Skolens Standpunkt end for at afgive Grundlag for Opflytning, der bestemtes efter private Prøver eller Censur. Ved Afgangseksamen, der afholdtes ved Skolerne selv, var skriftlige Prøver, beregnede paa at vise Sprogfærdighed og Modenhed, det væsentlige, den mundtlige Prøve var kun et Supplement, som ikke engang var nødvendig i alle Fag. Uvidenhed i enkelte Fag var end ikke nogen Hindring for Dimission, Dommen grundede sig paa Helhedsindtrykket.

I denne Retning gik nu Reformen herhjemme. Men en nødvendig Betingelse for, at den kunde komme til at virke med Udbytte var, en Ændring i Undervisningsplan og Eksamensbestemmelser. Saaledes næredes der stærke Ønsker om at optage Realfagene og om en tilfredsstillende Ordning af Undervisningen for de ikke studerende. Som Middel mod Fagtrængsel

¹⁾ J. Paludan, Det højere Skolevæsen, 1855, S. 137 ff.

forsøgte man en Fordeling af Fagene efter Vigtighed, Vanskelighed og indbyrdes Slægtskab samt en Afslutning i Grupper, saaledes at nogle henlagdes til en tidligere, andre til en senere Alder. Ikke mindre trængte Spørgsmaalet om Afholdelse af Eksamen artium ved Skolerne sig paa. I den Forbindelse var det Hensigten at omlægge det philosophiske Kursus til Anden Eksamen ved Universitetet saaledes, at den philologiske Del indarbejdedes i Skoleplanen i en „Gymnasialklasse,“ medens den philosophiske Del bevaredes ved Universitetet. Den 9. Februar 1844 vedtoges til en Prøve en Omorganisation af Landets to største Skoler Metropolitanskolen og Odense Katedralskole samt Kolding, hvis Beliggenhed ved Grænsen lod haabe, at nordslesvigske Disciple vilde søge dertil, og at Forbindelsen med Slesvig derved vilde styrkes. Hovedfortjenesten af den paa disse Ideer grundede Reform var Professor *J. N. Madvig*, der blev Undervisningsinspektør i 1848 og fik den afgørende Indflydelse paa den endelige Undervisningsplan af 1850.

Man kan ikke sige, at Horsens Skole under *Bertel Storm* stillede sig velvilligt overfor disse Reformplaner. Selve Ideen gaar Storm ikke nærmere ind paa: det er de ydre Forhold, sociale og disciplinære, der bestemmer hans Stilling til dem. Det forekommer ham, at Planerne er for stort anlagt for vore Forhold, at der for meget sigtes til at give de nye Skoler og deres Lærere en utilraadelig udvortes Anseelse og „Yppighed.“ Men hvad han anser for den værste Ulempe, er, at Oprettelsen af en Gymnasialklasse vil være skadelig for Skoledisciplinen. „Vilde vel, uden særlige Forsigtighedsregler, i de fleste Skolers Gymnasialklasser Studentens fidele Convivium og den unge Herres tillidsfulde Selvfremhævelse, den ægte Bursches og den fuldstændige Kavallers begærlig anlagte Insignier: Tobakspiben og Stokken, Brillerne og Signetringen, ja vel endog hist og her Forlovelsesringen, Ridehesten og Jagthunden med komplet Ride- og Jagtkostume og al den dertil hørende Sprad og Fripostighed nu længere krybe i Skjul? Vilde det kunne formenes disse Herrer at dominere Baller og Assembleer, Sangforeninger og Privatteatre, Skydeselskaber og Jagtpartier, ja vel endog Klubber og Billarder? Vilde ikke Gymnasialklassen snart drage den nærmeste Skoleklasse, denne

igen Naboklassen og saaledes successivt og middelbart hele Skolen efter sig til tojleslos Uorden og fripostigt Lapseri? Vilde vel her de fleste Lærere, især de yngre, kunne haandhæve Fortidens patriarkalske Forfatning og strenge Hustugt? Reformen er allerede begyndt med tre Skoler; maatte det dog i det mindste blive derved!“

Det er let forstaaeligt, at man i Horsens med nogen Angst imødesaa den paatænkte Reform af den lærde Skole. Med Udvidelsen og med Indførelsen af eetaarige Klasser i Stedet for de uhensigtsmæssige toaarige maatte naturligvis følge forøgede Udgifter, og Vejen til at skaffe de fornødne Midler var nu som før en Reduktion af de bestaaende Skolers Tal, saaledes som det alt var sket i 1739 og senest i 1838, da Helsingør, Nyborg og Nakskov blev nedlagt. Af de mindst besøgte og paa Grund af deres Beliggenhed lettest undværlige Skoler tænkte man da paa at nedlægge to sjællandske: Vordingborg og Slagelse, og to jyske: Randers og *Horsens*, og anvende deres Midler til Fordel for de andre.

Som gammel Discipel i Skolen, i mange Aar Lærer og nu konstitueret Rektor var det Storm magtpaaliggende at redde Skolen fra Nedlæggelse. Han peger paa, at Jylland i Forvejen er stedmoderlig behandlet med lærde Skoler, og at denne Landsdel, saa langt fra at berøves to, tværtimod bør have tre flere, nemlig i Ringkøbing, Thisted og Hjørring, og at først og fremmest Horsens som den eneste lærde Skole paa den 12 Mile lange Strækning mellem Aarhus og Kolding ikke kan undværes. Der indsendtes Petitioner fra Byens og Omegnens Befolkning, og fra Kommunens Side blev der med Borgmester *Ræder* i Spidsen baade i Skrift og Tale virket for (med Tanken paa det nu ophørte Hoffiv) at hævde Byen „denne sidste Rest af dens fordums Herlighed.“

I sin Betragtning om Sagen udtaler Kommunalbestyrelsen og Skolekommissionen, at den forventer, at den nuværende lærde Skole maa vedblive, og andrager subsidiaert om, ifald den skulde blive nedlagt, at Byen da faar Tilladelse til at oprette et lærd Institut ligesom i Fredericia, til hvilket de Indtægter, som af den lærde Skole oppebæres, kunde henlægges. Amtmand *Lindholm* giver i Skr. af 11. Januar 1845 Kommunalbestyrelsens

Forventning om Byens Tilladelse til at beholde Skolen sin varmeste Tilslutning og kraftigste Anbefaling. Men hvad angaar det subsidiære Andragende om et lærd Institut, til hvilket samtlige de til den lærde Skole henlagte Indtægter skulde overgaa, da tvivler han paa Muligheden af denne Plans Gennemførelse, idet den egentlige Hensigt med Nedlæggelsen, nemlig at der af en Del af Skolens nuværende Indtægter kan tilvejebringes Resourcer til de paataenkte udvidede Skoler, derved modvirkes. Han henleder derefter Skolekommissionens Opmærksomhed paa det ønskelige i at faa udarbejdet en Plan til Udvidelse af og Forbedring i *Realundervisningen*, for det Tilfælde at hverken den lærde Skole forbliver i Virksomhed eller der indgaas paa Forslaget om det lærde Institut. Eventualiteter, som ikke er umulige, og som, hvis intet tredje Forhandlingsgrundlag foreligger, vilde kunne have til Følge, at Byen kun beholder saa meget af de til den lærde Skole nu henlagte Indtægter, som Regeringen maatte finde at Kommunen havde ubestrideligt Krav paa, men som maaske vilde blive for ubetydelige til, at der dermed kunde virkes indgribende for Skolevæsenet.

Halvor Frode Høegh Nissen.

Medens Nedlæggelsen blev til Alvor for Vordingborg og Slagelses Vedkommende, drev Uvejret over i Jylland, og Horsens og Randers Skoler fik Lov til at bestaa. Ved Direktionens Resolution af 9. Maj 1846 blev det approberet, at den forandrede Undervisningsplan ogsaa ved Horsens lærde Skole fra næste Skoleaars Begyndelse saa vidt muligt skulde træde i Kraft, og det blev den under 3. April 1846 udnævnte Rektor *Halvor Frode Høegh Nissen*, der under 26. Maj s. A. indsendte følgende Forslag til Skolens nye Organisation:

1) at der fra 1. September 1846 oprettes 5 cetaarige Klasser og 1 toaarig, nemlig 6. Klasse, saaledes at Skolen har den 7. in mente, naar Tiden kommer til dens Oprettelse,

2) at Adgangen til de 5 nederste Klasser staar aaben for studerende og ikke studerende, dog saaledes at de ikke studerende er forpligtede til at deltage i hele Undervisningen, alene

med Undtagelse af den græske, i hvis Timer 4. og 5. Klasses ikke studerende Disciple faar Undervisning i Engelsk og Fransk,

3) at der i 1. og 2. Klasse ikke gives Undervisning i Latin, men at Dansk og Tysk med et betydeligt Timetal lægges til Grund for den sproglige Dannelse,

4) at der fra 3. Klasse gives Undervisning i Græsk for studerende. Engelsk og Fransk for ikke studerende.

5) at der i 5. Klasse gives Undervisning i Hebraisk.

6) og at der i 6. Klasse endvidere gives Undervisning i Fysik.

Dette Forslag bifaldt under 13. Juni Direktionen med Undtagelse af den særlige Undervisning i Engelsk og Fransk for ikke studerende, hvilket Direktionen, da det ikke er allernaadigst bestemt, at der ved Horsens Skole fremfor de øvrige lærde Skoler skal gives Realundervisning i særlige Realklasser, ikke kan samtykke i.

Dette blev -- foruden Vedtagelsen af nogle Skolelove, der uden større Afvigelser gælder den Dag i Dag -- Høegh Nissens eneste betydelige Bidrag til Gennemførelsen af den nye Skoleordning. Hans Helbred var skrøbeligt; 1848 blev han syg og maatte overlade Bestyrelsen af Skolen til Overlærer *Johnsen*, og næste Aar døde han efter kun i tre Aar at have virket som Rektor.

Det lykkedes naturligvis ikke Høegh Nissen i sin korte Virketid at hidføre væsentlige Ændringer i Skolens Forhold. Skolen var, fortæller Pastor Otto Møller.¹⁾ i en maadelig Forfatning. Rektoren Høegh Nissen var syg, og Skolen styredes, for saa vidt der kunde tales om Styrelse, af Overlærer *Bjarne Johnsen*. Han skildres som en godmodig Mand, der ansaas for kyndig i Fransk og Engelsk, af kæmpemæssig Størrelse, men uden Tvivl den sletteste Lærer, der kunde tænkes. Man lærte ingenting hos ham. Drengene drev allehaande Ustyr i hans Timer. De øvrige Lærere var heller ikke meget bevendt, med een Undtagelse, nemlig Læreren i Matematik, Fysik og Gymnastik, den smukke *M. R. Schmidt*. „Han brød sig dog om os, der var noget menneskeligt ved ham, om han end af og til gjorde sig saa gal som en Tysker og spyttede til alle Sider af

¹⁾ J. P. Bang: Gyllingpræsten Otto Møller, 1931, S. 27 ff.

Raseri. Men hvad alle de andre Lærere angaar, mærkede man intet til, at de vilde os noget godt: vi var dem en Byrde, og de betragtede os som Fjender, hvad vi da ogsaa blev.“ I det hele taget var det daarligere Lærere, Aanden i Skolen var „slet, raa, løgnagtig og doven, og Lærerne og Disciplene lignede i saa Henseende hinanden.“ Alene Rektor *Høegh Nissen* mindes han med Taknemlighed: „Et Par Maaneder i det første Aar blev Rektoren saa rask, at han overtog at læse Latin med os: men han kunde ikke gaa og var vist meget lidende. Han vandt aldeles vore Hjerter; han var en fortrinlig Lærer; alle Klassens Disciple blev under ham lige flittige og dygtige i det, vi læste med ham; alt Uvæsen var borte, naar vi havde ham. Men efter et Par Maaneder faldt han atter sammen og døde; og det gjorde os meget ondt: thi han var snart den eneste, vi holdt af.“ Udenfor Undervisningstiden levede Disciplene et aandløst, simpelt Liv med Banden, Uorden og Svir. Otto Møller siger, at der, efter at han var blevet Student i 1852, maatte gaa et Par Aar, „før Uaanden fra Skolen var saa vidt drevet ud, at der endelig kunde tages fat paa noget nyttigt.“

Skolebygningen.

De Mangler, der fandtes ved den hidtil benyttede Skolebygning, traadte i 40'erne stærkere og stærkere frem. Ganske vist var Discipeltallet ikke større, end at de ved Loven af 1805 krævede og indrettede Lokaler om end med Kniberi kunde rumme det. Men den naturhistoriske Samling, hvis Tilstand var saa ringe, at Fuglenes Fjer var ganske vaade og alle Skeletter overtrukne med Skimmel, den fysiske Samling, der paa Grund af Pladsmangel til Dels opbevarede i Fysiklærerens private Bolig, og Bogsamlingen krævede Plads, og Skolereformen af 9. Maj 1846, der udvidede Skolens Rammer til at omfatte 5 eetaarige Klasser (1-5) og 1 toaarig Klasse (6), gjorde en Forandring paatrængende nødvendig.

Rektor *Mülertz's* Sygdom i Aarene 1842-44 hindrede foreløbig Arbejdet for en Forbedring, og ikke mindre lagde Uvisheden om Skolens fremtidige Skæbne en lammende Haand paa Arbejdet for en ny Skolebygning eller blot for en Udvidelse af den staaende.

At Byen var interesseret i Bevarelsen af Skolen, var givet, og at den ogsaa var villig til at bringe Ofre derfor, viser en Henvendelse fra Kommunalbestyrelsen af 30. April 1844, i hvilken det hedder, at „forsaavidt det blot kom an paa at forskaffe et udvidet Skolelokale, vilde samme kunne tilvejebringes ved at sætte en Etage paa en eller to af Skolens Fløje, og at de Omkostninger, som hertil vilde udfordres, dels maatte kunne paalægges Kirkerne, dels søges tilvejebragt af Kommunen, forsaavidt den maatte have Evne.“

Ved en af sagkyndige foretagen Undersøgelse viser det sig imidlertid, at Skolen ikke kan bære en anden Etage, og Byggeplanerne maa derfor ændres derhen, at Skolebygningen indrettes alene til Klasser, og at der opføres en særskilt Rektorbolig med eller uden Gymnastiksal. Paa at opnaa dette retter Rektor *Høegh Nissen* straks ved sin Embedstiltrædelse den 3. April 1846 sine Bestræbelser.

Den 25. Maj henvender Kommunalbestyrelsen sig til Byens og Omegnens Beboere, „hvis Evner tillader et Offer, og som erkender Vigtigheden af, at Skolen er blevet bevaret, samt af, at den snarest muligt bringes i Flor, med tillidsfuld Begæring om, at de ikke heller ved denne Lejlighed vil lade det mangle paa Bevis for deres Interesse for et saa vigtigt offentligt Anliggende, men ville yde et passende Bidrag, som, anvendt til Gavn for den nuværende og kommende unge Slægt, sikkerligen vil bære velsignelsesrige Frugter.“ Etatsraad Borgmester *Ræder* gik i Spidsen med at tegne sig for et Bidrag paa 100 Rd., og i alt indkom paa denne Maade 3123 Rd. Paa et Raadstuemøde den 18. November s. A. besluttede derefter Kommunalbestyrelsen eenstemmigt, at der af Kommunens Midler skulde afgives 2000 Rd. til Horsens lærde Skoles Bygning, og fra Kirkens Side bevilgedes 3000 Rd.

Da imidlertid Udgifterne ved Ombygningen af Skolen og Nybygning af Rektorbolig og Gymnastiksal m. m. viste sig i Forhold til de opnaaelige Fordele meget betydelige, fremkom Tanken om Opførelsen af en *helt ny Skolebygning* et andet Sted i Byen.

Den Plads, man først rettede sin Opmærksomhed paa, var Hospitalets Have. Denne strakte sig dengang fra Hospitals-

bygningen langs Hospitalsgade til Aaen. En af Arkitekt *Bondo* paa Direktionens Opfordring under 27. Maj 1847 udarbejdet Plan viser en Skolebygning paa Hospitalshavens Grund til 36,528 Rd.

Men nu griber Etatsraad *Røder* ind. Under 24. Oktober s. A. henleder han Direktionens Opmærksomhed paa det gamle Palæ i Horsens, som Hans Majestæt Kongen maaske ikke vilde være tilbøjelig til at skænke Skolen. Statens Indtægter af denne Bygning er mindre end Udgifterne til dens Vedligeholdelse. Den kan ganske vist i sin nuværende Tilstand ikke benyttes til Skole, og vil man nedrive den for paa Tomten at opføre den nye Skolebygning, vil Materialierne næppe kunde udbringes til mere end 4000 Rd. Hvis man derimod sælger Palæet, tør han indestaa for en Købesum af over 12.000 Rd., og lægges nu hertil de 8000 Rd., som Byen, Kirkerne og Befolkningen har tilbudt, samt de ca. 4000 Rd., som antages at ville komme ind ved Salget af den gamle Skolebygning, vil den til Opførelsen af den nye Skolebygning fornødne Sum næsten være tilvejebragt.

Direktionen finder, at den Beredvillighed, hvormed Horsens By er kommet den i Møde ved at tilbyde Pengeofre som Bidrag til Opførelse af en ny Skolebygning, „hvilke, i Særdeleshed i Forhold til Byens Størrelse, ere meget betydelige,“ er en særegen Omstændighed, som synes i høj Grad at opfordre til at lade Horsens Skole fremfor de andre Skoler, der ligeledes endnu mangler de fornødne Skolebygninger, opnaa et saadant Gode. I en kgl. Resolution af 3. December 1847 bestemtes det da, at der skulde opføres en ny Skolebygning og Rektorbolig, og anvistes der dertil 35,278 Rd., og Aaret efter, den 12. August 1848, overlodes Palæet ved Torvet i Horsens *uden Betaling* det lærde Skolevæsen til Opførelse af den paatænkte nye Bygning for den lærde Skole.

Foreløbig lagde imidlertid Krigen Beslag paa Skolens Bygninger, saavel selve Skolelokalerne og Rektorlejligheden som Palæet. 31. Juli blev saaledes Skolen taget i Brug til Lazaret. Efter Sommerferien maatte Disciplene læse hjemme hos Lærerne indtil 11. September, da Undervisningen midlertidigt henlagdes til Gaarden Nr. 397 (nu Nr. 51) paa Nørregade. Her var Skolen

til 4. December, da den igen flyttede tilbage til sine egne Lokaler. Medens Skolen saaledes slap forholdsvis let over Lazaretvanskelighederne, maatte Palæet under alle tre Krigsaar lige til Lofter og Stalde staa til Militærets Disposition, snart for vore egne Soldater, snart for Fjendens.

I 1849 tiltræder *Birch* Rektoratet. Byggesagen maa forelobig hvile, men Tanken holdes varm gennem gentagne Paavisninger af de for Skolen ganske utilfredsstillende Forhold. Lokalernes Tilstand maa anses for skadelig for Læreres og Disciples Helbred. Vinduer og Døre er saa brøstfældige og utætte, at det om Vinteren ikke er muligt at holde Klasseværelserne tilstrækkeligt varme. En Folge heraf er de hyppigt optrædende Forkølelsetilfælde. Kun Hensynet til Skolens Tarv afholder ham fra at ansøge Ministeriet om at maatte ligesom hans to Formænd tage Bolig uden for Skolen. Dertil kommer Kirkegaardens forsovte Tilstand, saa at den ikke blot frembyder et højt uhyggeligt Skue, men ogsaa paa Grund af Fugtighed og Urenlighed uden Tvivl øver en meget skadelig Indflydelse i sanitær Henseende paa dem, der stadig maa opholde sig i dens Nærhed, ligesom den Sti, der strækker sig fra Hovedindgangen hen imod Skolebygningen, stadig benyttes som Legeplads af Byens Gadedrenge, der med deres Støj volder en utaalelig Forstyrrelse saavel for Undervisningen i de to tilstødende Klasseværelser som for ham selv en stor Del af Dagen. Til Trods for de i de sidste Aar foretagne Reparationer er endnu ikke alene Bygningen mellem Fløjene (Baghuset) i næsten faldefærdig Tilstand, men ogsaa Forbygningen og selve Fløjene i den Grad brøstfældige, at betydelige Reparationer dels maa anses for utilstrækkelige, dels ville medføre uforholdsmæssige Bekostninger. Hertil kommer, at Lokalerne allerede i Forhold til Skolens nuværende Frekvens er alt for indskrænkede: kun to af Læseværelserne er tilstrækkelig rummelige; af de fem andre kan det ene paa ingen Maade, det andet kun med megen Ubekvemmelighed rumme flere end 5 til 6 Disciple, saa at Skolen allerede i den nærmeste Fremtid vil komme til at nægte nye Disciple Optagelse. Forstanderskabet maa derfor under Forudsætning af, at Skolen fremdeles skal bestaa, anse *Opførelsen af en ny Skolebygning for paatrængende nødvendig.*

Spørgsmaalet blev nu, hvor Skolen skulde ligge. Ikke mindre end 4 Steder tilbød sig, der hver for sig talte sine Tilhængere, nemlig: 1) Palæet. 2) Hospitalshaven. 3) Farver Kochs Toft mellem Smedegade og Allégade og 4) Agent Kjeldsens Toft Øst for Havneallé.

Hvad der vanskeliggjorde en Afgørelse af Spørgsmaalet, var dels Uenigheden mellem Forstanderskabets Medlemmer indbyrdes, dels lokale og personlige Interesser blandt Byens Borgere.

Hvad nu først *Palæet* angaar, saa er Rektor *Birch* stemt for at lægge Skolen der. Der er rigelig Plads, Grundforholdene maa anses for gunstige, den centrale Beliggenhed er bekvem for Disciple og Lærere, og en Skolebygning vil blive en Pryd for Torvet og Byen. Herimod anfører *Ræder*, at Skolen paa Torvet vil komme til at ligge paa det mest frekventerede og larmende Sted i Byen; han tilraader at sælge Palæet og bygge enten i Hospitalshaven eller paa Kjeldsens Toft. Imod *Ræders* Plan indvendes, 1) at Kong Kristian d. 8. har skænket Palæet til den ny Skolebygning, og at det vilde stride mod den Pietet, man skylder Kongens Minde, om man solgte Bygningen og opførte Skolen et andet Sted, 2) at de af ham foreslaaede Byggepladser begge ligger i Udkanten af Byen. *Ræder* svarer hertil, 1) at han som var Ordfører for den Deputation, der henvendte sig til Kongen om Palæet - - har opfattet Kongens Gave saaledes, at han, Kongen, gerne vilde støtte Byen i dens Bestræbelser for Skolen, men at han nærede Betænkelighed ved at disponere over nogen betydelig Kapital og derfor i Stedet for Penge skænkede Palæet „til Opførelse af en ny Skole.“ dvs. til Disposition eller Anvendelse ved en ny Skoles Opførelse, samt 2) at man vel næppe for Alvor vil kunne tale om en lang Vej til Skolen i en By ikke større end Horsens, og at der, da Byen i de sidste 100 Aar er tiltaget saaledes, at Indbyggerantallet er steget fra 1600 til 6000, næppe vil være Tvivl om, at Skolen inden 20 til 30 Aar vil ligge midt i Byen. Det tredje Medlem af Forstanderskabet Pastor *Tetens* drister sig ikke til at fortolke Kongens Ord, men slutter sig dog nærmest til *Ræder*, hvis Standpunkt bliver det sejrende. 24. November 1851 averteres Palæet til Salg. Af de indkomne Bud

indsender Forstanderskabet til Ministeriet Høker Christen Dues Bud paa 15,000 Rd., men mener dog, at Bygningen ved offentlig Auktion vil kunne indbringe mere, og ved en derefter afholdt Auktion indkom 16,425 Rd. Hermed er Palæet ude af Sagaen.

Af de andre foreslaaede Grunde opgav man først Hospitals-haven. Vel var Borgerrepræsentationen, og særlig dens Formand Agent *Højer*, stærkt stemt for den, men baade Forstanderskabet, Bygningsinspektøren og Lægeautoriteterne fraraadede den.

Birchs Indvendinger er følgende: Byens to Garverier ligger i betænkelig Nærhed. Hospitalets Daarekiste vender ud til Haven, hvor de afsindiges Hyl jævnligt og tydeligt høres, ligesom der ogsaa næsten daglig forefalder Optøjer mellem dem og Gadedrengene. Endnu større Betydning har den Omstændighed, at Hospitalsgaden hver Torsdag netop paa den Tid af Eftermiddagen, da Disciplene kommer til Skolen, er saaledes spærret af Bøndervogne og Heste hvis Ejere, for de forlader Byen, hos de derboende Købmænd ebrietati summam manum imponunt (d. e. drikker sig plakatfulde) at de ikke uden Fare og Vanskelighed kan passere den. Bygningsinspektør *Thielemann* kalder den et Sumpenhul, med hvilket der foruden andre Ulemper er forbundet den, at der maatte anbringes et højt Bolværk, for at Disciplene i den ved Pladsen løbende Aa ikke „i Utide skulde komme i Bad.“ Og Distriktslæge *Neukirch* erklærer, at han anser det for utilraadeligt at vælge Pladsen, idet han bemærker, at Aaen, der optager en Del af Byens Uhumskheder, ikke er fri for af og til at udvikle stinkende Uddunstninger, at Erfaringen har godtgjort, at de ved Aaen liggende Boliger fortrinsvis er udsatte for miasmatiske Sygdomme, at Engene til visse Tider staar under Vand, og at den deraf følgende Fordunstning af organisk Materie, ligesom ogsaa de stærke Taager, der holder sig over Engene, er Momenter, som ikke indvirker gavnligt paa Sundheden.

Byggegrundenes Antal var dermed indskrænket til to: Koehs Toft og Kjeldsens, og mellem dem kom det afgørende Slag til at staa.

Birch er afgjort stemt for Koehs Toft. Jordbunden egner sig fortrinligt til Byggegrund. Terrainet skraaner ganske vist ret stærkt mod Vest, og den lavere liggende Del af Grunden er noget

fugtig. Han anbefaler derfor at anbringe Bygningen paa den højere Del mod Øst, hvor Skolen vil faa en smuk og fri Beliggenhed. For denne taler fremdeles den lette Adgang fra Smedegade, Byens længste og tillige en af dens bredeste og bedst bebyggede Gader, der fører til Byens Centrum. Endelig har en Del ansete og velhavende Borgere gjort Skolen det fordelagtige Tilbud, efter at have afkøbt Farver Koch Gaarden Nr. 318 (nu Nr. 41) paa Smedegade, at ville afgive til offentlig Brug en ved Nedrivning af en Del af Farver Kochs Gaard tilvejebragt 10 Alen bred brolagt Gade fra Smedegade til den nye Skolebygning, imod at Skolen anlægger en lige saa bred offentlig Vej fra Skolen til Allégade. *Ræder* og *Tetens* er imod denne Plan. Det indvendes bl. a., at Skolen i sin Nærhed vil faa Haandværkerforeningens Bygning med Sangforeningen og Kegelbanerne paa den ene Side og Jochumsens Jernstøberi paa den anden Side, fremdeles to Dampbrænderier med dertil hørende Kreaturstalde, et Farveri og en Handskefabrik med Skindgarveri.

Valget af Kjeldsens Toft sætter *Birch* derimod alle Kræfter ind paa at afværge. Jordsmonnet egner sig vel til Byggegrund; men hermed er ogsaa alt sagt, hvad der med Sandhed lader sig sige til Anbefaling for denne Grund. Bygningen vil saaledes ligge ubeskærmet mod den skarpe Østenvind, hvilket er betænkeligt med Hensyn til alle dem, der har nogen Disposition til Brystsvagthed. Det anførte Grundstykke ligger uden for Byen, og de Lærere og Disciple, der bor i den nordvestlige Del af Byen vil saaledes 4 Gange om Dagen faa at tilbagelægge en Skolevej af 1600 til 2000 Alen, altsaa i det hele $\frac{1}{2}$ Mil indtil 3 Fjerdingvej daglig. En alvorligere Indvending er dog den uheldige Adgang til Skolen. Baade Lærere og Disciple har længe og ofte nok beklaget sig over den slette Adgang til den nuværende Skolebygning, idet Borgergade er saa smal, at man, naar to Vogne møder hinanden, enten maa standse sin Gang eller ty ind i den nærmeste Port eller Gadedør. Den er derhos yderst slet brolagt og næsten lige saa slet belyst — kun forsynet med to Lygter, af hvilke den ene endda er anbragt i Enden af Gaden tæt ved Torvet — saa godt som altid fugtig, dels uden Fortov, dels forsynet med et saa smalt

Fortov, at det paa Grund af de mange fremstaaende Kælderlemme og Gadetrapper ikke kan benyttes, endelig beboet af den fattigere Del af Befolkningen, saa han flere Gange har maattet søge Politiets Bistand mod den her huserende Gadepøbel. Ulemperne af denne Adgang vil ved den foreslaeude Beliggenhed ikke blot vedblive, da Borbergade fremdeles vil udgøre Hovedtilgangen, men blive forøgede med endnu flere. Havnevejen, paa hvis østlige Side Skolebygningen skulde ligge, er en ubrolagt, sandet Jordvej, der om Efteraaret og Vinteren i fugtigt Vejr næsten er ufremkommelig, i alt Fald saa opfyldt af Dynd, at intet Fodtøj kan modstaa dets Indtrængen. Kun en eneste Lygte er anbragt paa denne afsides liggende Vej, saa det allerede af den Grund vil være betænkeligt at lade Disciplene passere den i de mørke Vinteraftener. Endelig hænder det oftere om Vinteren, at Sneen samler sig netop paa det Terræn, hvor Overgangen til Skolen vilde blive, i saadanne Masser, at de ganske spærrer Vejen, saa det med Sikkerhed kan forudsiges, at Lærere og Disciple flere Gange hver Vinter vil blive dels udelukkede fra Skolen, dels indesneede i den. Havnevejen er dertil et stærkt befærdet og larmfuldt Sted. Lastvogne kører til og fra Havnen, og Færdselen vil ved den tiltagende Dampskibsfart og ved Havnens paabegyndte Forbedring yderligere vokse. Hertil kommer, at der neden for Vejen ved Havnen findes flere Forlystelsessteder med tilhørende Kaglebaner, hvorfra Sværme af syngende og støjende Mennesker jævnlgt, især om Aftenen, drager forbi.

Det lyrisk stemte gejstlige Medlem af Forstanderskabet *Tetens* finder derimod denne Plads fortrinlig: Beliggenheden er sund, tilbyder den fornødne Rolighed til Studierne og er derhos lige saa nær ind paa Byen som den nuværende Skole og tillige ved den mest besøgte Spadserevej ud til Lystanlægget og ved Dampskibsfarten samt med Udsigt til det yndige Boller yderst „plaisant.“ Bygningen, opført i denne Del af Byen, vil „vorde en Prydelse for Byen der, hvor den gentile Verden mest bevæger sig“.

Den ædruelige *Ræder* imødegaar Birch sagligt og grundigt: Naar Vejen til den nye Skole kun vil blive 30 à 40 Skridt længere end til den gamle, synes man ikke med Grund at

kunne klage over, at Vejen er for lang eller Beliggenheden afsides; hele Borgergade har i det hele kun en Længde af 380 Skridt; Sneen kan skaffes bort. Han foretrækker Kjeldsens Toft, men foreslaar at lægge Bygningen noget mere imod Nord hen imod Kattesundet; der vil derved kunne vindes en kortere og noget bedre Adgang til Skolen, som saaledes ogsaa vil være i en nærmere Forbindelse med Byens Hovedgader.

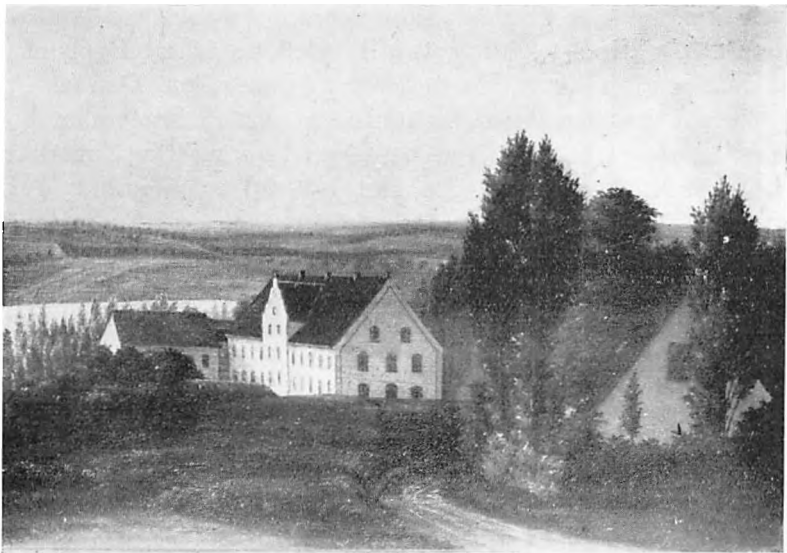
Foreløbig saa det imidlertid ud til, at *Birchs* Plan skulde blive den sejrende. Ved Lov af 28. Marts 1855 bestemtes det, at der til Indkøb af en passende Byggegrund og til Opførelse af en ny Skolebygning maatte anvendes i alt 33,000 Rd., og det overdroges Bygningsinspektør *Thielemann* at udarbejde Tegning og Overslag. Den 2. August afsluttedes Købet af Kochs Toft for 3000 Rd. Men da man var kommet godt i Gang med Udgravningen, viste det sig, at Jordbunden for en stor Del bestod af Kvæg og Flydesand, og at Grundens Fugtighed var saa betydelig, at Bygningsinspektøren fandt det uforsvarligt at fortsætte Arbejdet.

Og nu blev det til sidst Tilhængerne af Kjeldsens Toft, der triumferede. Kochs Toft blev afhændet, og en ny Byggeplads indkøbt paa Hjørnet af Havnealleen og Sundvejen. Den 30. Maj 1856 paabegyndtes Fundamenteringen, den 9. September blev Krandsen hejst paa den nye Bygning; i Foraaret og Sommeren 1857 indrettedes dens Indre, det i Frontspicen anbragte Ur skænkedes velvilligt af en Del Borgere, og med Begyndelsen af Skoleaaret 1857--58 stod Skolen færdig til at tages i Brug. Udgifterne beløb sig til i alt 47,583 Rd. 28 Sk.

Tirsdag den 10. November Kl. 11 fandt den højtidelige Indvielse Sted i Skolens Gymnastiksal. Biskop dr. *Brammer* holdt Festtalen, i hvilken han udviklede, hvorledes alene Kristendommen afgiver den rette Grundvold for den aandelige Skolebygning. Derefter talte Rektor *Birch* om „den Dan-nelses Væsen, som den lærde Skole er bestemt til at meddele;“ tre af Adjunkt *Scharling* forfattede Sange blev afsunget, hvori det bl. a. lyder:

Hist, hvor det gamle Kloster staar,
skærmet af Træernes Skygge,
ved Bog og Pen saa mange Aar
vi syslede glade og trygge.
Var Loftet lavt, dog høj og klar
hvælved sig Tankernes Himmel,
bag stille Mur vi ukendt var
med Verdens larmende Vrimmel.

Med stolte Gavle staar nu bygt
Højsalen lys og fager,
en Yngling lig, som uden Frygt
fra Barndomshjemmet uddrager.
Men i det nye Aandens Hjem
Hjertet det gamle skal være,
fra Hjertets Dyb kun vælde frem
de Kilder, som Livstræet nære.

Horsens lærde Skole 1857

Set fra Bakken ved Hulvej. Efter Maleri 1875 af Frko. E. og L. Thorman.

Frederik Christian Carl Birch.

Det kan ikke skjules, at Skolens Anseelse i Fyrreerne var sunket stærkt, og at dens Liv hang i en Traad. Skulde den reddes, maatte der en Personlighed til at lede den, hvem baade Lærere og Disciple havde den fornødne Respekt for, og som baade opadtil overfor Myndighederne og udadtil overfor Befolkningen kunde hævde dens Ære og Værdighed.

Paa dette kritiske Tidspunkt blev Overlærer ved Metropolitanskolen *Frederik Christian Carl Birch* Skolens Rektor. Om hans Arbejde for en ny Skolebygning er der fortalt i det foregaaende. Men der var ogsaa andre Omraader, hvor han med Myndighed og Indsigt satte sine rige Evner ind til Gavn for Skolen.

Medens Skoleraadets Forhandlingsprotokol for Birchs Tiltræden atter og atter behandler disciplinære Forhold, Klager fra og over Lærere og Disciple, hører disse fra 1849 fuldstændig op. Der raader kun een Vilje, Birchs.

Der kommer nu en fast Gænge og et ordnet System i Undervisningen. Fag for Fag, Klasse for Klasse giver Skoleprogrammet omhyggelige og udførlige Motiveringer for og Anvisninger paa, hvorledes Undervisningen drives. Lærerne i Naturhistorie og Fysik udarbejder Fortegnelser over Samlingerne, og Programmerne indledes ofte med en paa Undervisningen sigtende Afhandling. Saaledes skriver i 1852 *Birch* „Bidrag til Forklaringen om Euripides's Iphigenia i Aulis,“ 1853 Adjunkt *C. Jørgensen* „Kort Oversigt over Forverdenens Dyr og Planter,“ 1854 Adjunkt *M. R. Schmidt* „Formler for Kastebevægelser,“ 1855 *C. F. Bruun* „Forsøg til en tysk Orddannelseslære,“ 1858 Overlærer *Eckeroth* „En elementær Række for π ,“ og Adjunkt *Bisted* giver i 50'erne og 60'erne en Oversættelse af Torqvato Tassos „Befriede Jerusalem.“

Den provisoriske Undervisningsplan af 25. Juli 1845, i Henhold til hvilken Hoegh Nissen allerede havde lagt en foreløbig Plan gennem en seksskasset Skole, fik nu sin fulde Udformning, idet *Birch* under 20. Januar 1850 foreslog og derefter fik oprettet en toaarig 7. Klasse. Den nye Ordning af 13. Maj 1850, ifølge hvilken Latin først begyndte i 3. Klasse, Græsk i

4. Klasse, medens der af Sprog i 1. og 2. Klasse kun læstes Dansk og Tysk, viste sig snart at føre til, at Disciplene havde for lidt at bestille i de to første Klasser, men overanstrengtes i 3. og 4. For at raade Bod herpaa vedtog Lærersamlingen (Skoleraadet) 21. December 1853, 1) at Sprogundervisningen i de to nederste Klasser bestemte end hidtil skal lægge Vægt paa, at Disciplene ved stadig Memorering af de forekommende Ord og Talemaader, ved Retrovertering og Øvelser i at eftergøre det læste i analoge Eksempler tilegner sig og vinder Sikkerhed i det i de gennemgaaede Pensa indeholdte leksikalske og grammatiske Stof, 2) at det leksikalske (etymologiske) Element fremhæves stærkere i Undervisningen i Modersmaalet og Tysk, og 3) at Disciplene i de to nederste Klasser i Reglen skal udføre et skriftligt Arbejde hver Dag i Hjemmet (i første Klasse sædvanligt Oversættelse fra Tysk), i begge jævnlige grammatikalske Eksercitier.

Den nye Skoleordning, hvorefter Undervisningen netop i de Fag, der er særegne for den lærde Skole, Latin og Græsk, udsattes til Mellemlklasserne, medførte tillige, at Forældrene i stor Udstrækning mente at kunne beholde deres Børn hjemme og enten i en anden Skole eller i Hjemmet forberede dem til Optagelse i 3. Klasse. I Aaret 1849 meldte der sig saaledes kun een Discipel til Optagelse i 1. Klasse, som derfor naturligvis det Aar ikke blev oprettet, i 2. Klasse optoges tre (Klassens Discipeltal 5), i 3. Klasse fem (Discipeltal 7). Birch retter derfor en kraftig Opfordring til Forældrene om at sende deres Børn til Optagelse i 1. Klasse og paaviser, hvor vigtigt det er, at Disciplene faar den grundlæggende Undervisning i Skolen.

Det var saa meget mere om at gøre at faa Discipeltallet forøget, som Skolens Eksistens paa ny stod paa Spil, idet en kgl. Resolution af 6. Maj 1850 paalagde Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet (som i 1849 afløste Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler) i sin Tid at indkomme med fornyet Forestilling om, hvorvidt Kolding eller Horsens Skole maatte egne sig til at nedlægges. Ministeriets Stilling er den, at en af de sydlige Skoler i Jylland og navnlig enten den i Horsens eller den i Kolding bør nedlægges; men ved Sammen-

ligning gør vigtige Hensyn sig gældende til Fordel for begge, der, hvad den ene (Kolding) angaar, staar i Forbindelse med andre Forholds fremtidige Ordning. Ministeriet fordrister sig derfor ikke til for Øjeblikket at foreslaa Nedlæggelsen af nogen af dem, men mener, at Spørgsmaalet *om nogle Aar* bør bringes til Afgørelse.

De i Forbindelse med Spørgsmaalet Kolding berorte Forhold er de slesvigske, idet med Oprettelsen af en i flere Aar paataenkt *dansk* Skole i Haderslev en væsentlig Grund for Opretholdelsen af Kolding Skole vilde bortfalde. En saadan dansk Skole i Haderslev oprettedes 1851, og ved Lov af 10. April 1855 blev Kolding lærde Skole nedlagt, medens Horsens bevaredes.

At Birchs Ledelse af Skolen vandt Anerkendelse, og at Tilliden til den vendte tilbage, fremgaar af Skolens jævnt voksende Frekvens. Discipeltallet var i 1850: 36, i 1851: 49 (med 7 optagne i 1. Klasse), 1852: 56, 1853: 60.

Af Vigtighed var Fornyelsen og Forøgelsen af Lærerpersonalet. Da i 1851 en 7. Klasse oprettedes og samtidig Overlærer *Johnsen* udnævntes til Rektor i Reykjavik, skulde samtidig to Lærerposter besættes. Birch indstiller, at den ene besættes med en Philolog som Lærer i Græsk og Latin, den anden med en Lærer i Matematik og Naturlære.

Frederik Christian Carl Birch
Maleri, skænket Skolen 1877 af en Del af Skolens Velyndere og Professor Birchs Venner og tidligere Disciple.

Det viste sig imidlertid vanskeligt at faa kvalificerede Lærere. Der indkom ikke en eneste Ansøger til den matematiske Lærerpost, saa at Matematikundervisningen midlertidig maatte overdrages til en Timelærer fra den Rosingske Realskole i Horsens cand. phil. *Schoubye*. Den philologiske Post blev forgæves tilbudt flere duelige Kandidater og Ikke-Kandidater, saa at Ministeriet, efter at den i to Maaneder havde staaet ledig, intel andet Valg havde end at constituere cand. theol. *Hans Nikolaj Herløv Müller*. der, skriver Birch, „næppe staaer over Flerheden af theologiske Kandidater med næstbedste Karakter enten i almindelig Dannelse eller i philologiske Kundskaber.“

Birch udtaler i den Forbindelse, at Lærerstandens nuværende Organisation ikke egner sig til at forsyne Skolerne med dygtige Lærerkæfter. . . . Hvad der tidligere fornemmelig savnedes hos vore Disciple ved Udgangen af Skolen, var ikke saa meget Kundskabsstof som snarere den Aand, der skulde besjæle Stoffet, en nogenlunde selvstændig og bevidst Tilegnelse af dette og en derigennem udviklet højere videnskabelig Sans og almindelig Aandsmodenhed. Det var ogsaa fornemmelig i denne Henseende, at der jævnlig anstilledes en for os ugunstig Sammenligning mellem det almindelige Resultat af det danske og det tyske Undervisningssystem. Forskellen var umiskendelig og er det efter hans Kendskab endnu, dog ikke større end mellem den danske og den tyske Lærerstand. At ogsaa den første kan opvise Mænd af videnskabelig Aand og Dygtighed, skal han ingenlunde nægte; men deres Antal er dog forholdsvis ringe, og det maa tilstaas, at i Almindelighed karakteriserer hine Egenskaber den ikke og heller ikke vor Undervisning. Falder en saadan Lærer i en Skoles Lod, anses det for en sjælden og uventet Lykke. I Almindelighed er man meget vel tilfreds ved at erholde de saakaldte praktisk dygtige Lærere, dvs. saadanne, hvis Kundskaber og videnskabelige Stræben vel ikke strækker sig synderlig udover Skoleundervisningens tarvelige Behov, men som inden for denne Grænse bevæger sig med en vis Grad af didaktisk Færdighed og Sikkerhed. Ofte nodes man til at tage til Takke med langt mindre. En saadan Lærerstand kan maaske bibringe Disciplene en Del Kundskaber; men en vækkende og nærende og befrugtende Undervisning, en

Undervisning, der fører til sand og grundlig Dannelse, tør ikke ventes af den.

Naar der nu klages over, at Disciplene overanstreges, og deri maa han i alt væsentlig være enig, saa finder han Grunden dertil mindre i Undervisningsplanen og de opstillede Fordringer, men navnlig i den Omstændighed, at Lærerne ikke med tilstrækkelig Overlegenhed magter deres Gerning. Idet han med Smerte maa erkende, at den Skole, hvis Styrelse er ham betroet, ikke udretter, hvad den burde og under andre Omstændigheder kunde udrette, og det netop i en Tid, da dens Opkomst og Frekvens til Dels er stillet som Betingelse for dens fortsatte Bestaaen, har han anset det for en Samvittighedssag at udtale sig uforbeholdent, uden at han dog føler sig opfordret til at stille Forslag om Afhjælpelsen af de paapegede Mangler.

Blot vil han pege paa, at 5. og 6. Klasse efter hans fulde Overbevisning uden nogen Skade for Disciplenes Fremgang kunde sammensmeltes til een og denne blive eetaarig, og at Besparelsen derved kunde anvendes til at forhøje de *yngste* Læreres Lon, saa at man kunde bevæge dygtige unge Mænd til at anvende deres Evner og Kundskaber i Skolevæsenets Tjeneste.

Da Ministeriet i 1854 med Hensyn til Loven af 28. Marts s. A., hvorefter indtil Fjerdedelen af Overlærerembederne kan tildeles saadanne Lærere, der vel ikke har underkastet sig nogen af de befalede Prover for overordnede Lærere ved de lærde Skoler, men som Adjunkter under længere Tjenestetid har vist fortrinlig Dygtighed og Iver, udbeder sig Birchs Erklæring, om der af de ved Horsens Skole ansatte Adjunkter findes nogen, der maatte egne sig til fortrinsvis at komme i Betragtning, svarer han, at efter hans Overbevisning vil Gavnigheden af den foranførte Bestemmelse væsentlig være betinget af det Maadehold og den Forsigtighed, hvormed den bringes i Anvendelse, og at han ikke tror at burde anbefale nogen af Skolens Adjunkter til den omhandlede Forfremmelse.

Derimod minder han Ministeriet om de to endnu ubesatte Lærerposter, den ene i Latin og Græsk, den anden i Matematik og Naturlære, samt foreslaar, forsaavidt duelige Adjunkter ikke kan faas, at Posterne da besættes med Overlærere.

De af ham allerede tidligere og oftere paapegede og endnu tilstedeværende Mangler ved Sprogundervisningen i Skolens lavere og mellemste Klasser gør det uomgængelig nødvendigt at tilføre Skolen nye og dygtige Lærerkrafter.

En dygtig Lærer fik Skolen endelig i 1855, da cand. philol. *David Hornsyld Bøggild* konstitueredes som Adjunkt; og Aaret efter blev den matematiske Lærerpost besat med Overlærer *Emil Eckeroth*, der var blevet embedsledig ved Kolding Skoles Nedlæggelse.

Stillede Birch saaledes store Krav til Lærernes Dygtighed, var han ikke mindre streng i Fordringerne til Disciplenes Flid og Præstationer. Meget illustrerende er i den Forbindelse følgende Brev fra *Madvig* til Birch efter Eksamen 1853: „Det forekommer mig, at den Samvittighedsfuldhed og det Alvor, hvormed De bedømmer Deres Disciples Arbejder, denne Gang navnlig i Bedømmelsen af Oversættelsen fra Latin har ført Dem til for stor Strengthed. Jeg er enig med Dem i denne Prøves Vigtighed just efter den Retning, som vi nu giver Undervisningen i Latin, og jeg paaskønner særdeles meget den Nøjagtighed, hvormed De overholder baade Hensynet til rigtig Opsatning og til omhyggelig og passende Gengivelse: men hvor denne gennem Undervisningen gaaende Nøjagtighed og Alvor har ved Prøven baaret saadanne Frugter som adskillige af de ved Eksamen i Horsens leverede Arbejder, da er jeg bange for, at vi ved at nægte Anerkendelse og ved at bedømme *Skolearbejdet* efter Maalestokken for højere Præstationer kunne virke afskrækkende og nedslaaende, ligesom der ogsaa opstaar nogen Ubillighed, naar en enkelt Skole stiller Fordringerne saa meget strengere end andre. . . . Jeg skal være langt fra at forsøge paa at lokke Dem bort fra Deres hæderlige Standpunkt som den Rektor, der sætter sig og sine Disciple det fulde Maal, den endelige Modenhed for Øje men jeg maa ifølge mit Forhold til Eksamen tale Ligelighedens Sag i Bedømmelsen, fra hvilken jeg skal stræbe at holde Slapheden borte.“

Og sammenlignet med Nutidens Bedømmelse, hvor et g betragtes som en daarlig Karakter, synes man rigtignok f. Eks. ved Halvaarsprøven i 1863 at have benyttet en noget strengere

Maalestok. Af 7. Klasses 17 Disciple fik 1 i Hovedkarakter mg, 1 g+, 2 g, 3 g -, 1 tg+, 1 tg, 6 tg -, 1 mdl+, 1 mdl. Gennemsnitskarakteren for Latinsk Stil var mdl+.

Angaaende den i Forordningen af 7. November 1809 indeholdte Bestemmelse, at Disciplene i de lærde Skoler skulde søge Kirken under Lærernes Tilsyn, saafremt de ikke havde Forældre eller Værger, hvis Pligt det var at sørge derfor, spørger i 1851 Ministeriet Rektorerne, hvorvidt det kan anses for ønskeligt, at den omtalte Forpligtelse vedbliver, eller om det kan antages, at Opfordring fra Rektors og Religionslærerens Side, Lærernes Eksempel, der i ethvert Tilfælde kan befæstes ved Aftale imellem dem selv indbyrdes, og, hvis en mærkelig Lunkenhed skulde vise sig, Henvendelse til Forældre eller Værger vil være tilstrækkeligt til at tilvejebringe det ved Anordningen tilsigtede Resultat paa en maaske bedre Maade.

Herpaa svarer *Birch*. at den anførte Anordning angaaende Disciplenes Kirkegang her ved Skolen har været fortolket og anvendt paa den Maade, at Disciplene i fire Afdelinger, hver indbefattende nogle af hver Klasses Disciple, og under vekslende Tilsyn af Lærerne har bivaanet Formiddagsgudstjenesten i Byens Hovedkirke, saaledes at enhver af Disciplene i Reglen hver 4. Uge har maattet møde til Kirkegang, og at der kun i de lovbestaaende Ferier samt i Eksamenstiden er indrømmet Fritagelse for denne Forpligtelse.

Han drøfter derefter det Spørgsmaal, hvorvidt en Foranstaltning som den omhandlede virkelig vedkommer Skolen som saadan eller maa anses for at ligge udenfor sammes Opgave og Bestemmelse: Lige saa vist som det paa den ene Side er, at Undervisningen i og for sig ikke udgør Skolens eneste Formaal, saaledes maa det dog paa den anden Side erindres, at Skolen endnu mindre er nogen fuldstændig Opdragelsesanstalt. Til Disciplenes sædelige Dannelse skal den virke dels middelbart gennem Undervisningen, dels umiddelbart ved Disciplinen. Den skal ved sin Regel og Orden, dog fornemmelig ved Eksemplets og Sædvanens Magt, vænne den unge til at indordne sig i et Samfundsliv, der vel endnu ikke har det borgerlige Livs fulde Alvor, men dog er lige saa væsentlig forskelligt fra det paa de blot naturlige Følelser herskende Familieliv.

Men Skolens Virksomhed som sædelig Dannelsesanstalt er dog væsentlig bestemt ved dens Virksomhed som Undervisningsanstalt og bør intetsteds fremtræde adskilt fra denne; og netop fordi Skolen danner det forbindende Overgangsled mellem Familielivet og det borgerlige Liv, maa den omhyggeligt vogte sig for at udstrække sin Virksomhed over den ene eller den anden af disse Livskredses Eнемærker. Overfører vi denne almindelige Betragtning paa den foreliggende Genstand, da maa det vistnok anses som medhenhørende til Skolens Formaal at vække og udvikle Disciplenes religiøse Sans, der da ogsaa vil ytre sig som Trang til flittigt og regelmæssigt at søge Guds Hus, dog kun forsaavidt dette kan ske dels ved Religionsundervisningen, hvor det ikke vil mangle paa Lejlighed til baade at rejse den offentlige Gudstjenestes Betydning i Almindelighed og til direkte at opfordre til Deltagelse i den, dels ved den kristelige Aand, der gennemtrænger den hele Virksomhed. Videre bør Skolen ikke gaa, men overlade det øvrige til Kirken og Familien. At binde Disciplene til Kirkegang paa bestemt Tid og Sted er paa een Gang en Krænkelse af et kirkeligt Princip, thi Skolen berøver derved en Del af Kirkens Medlemmer den Valgfrihed, som Kirken selv har indrømmet dem, og tillige et Indgreb i Familiens Ret, thi den enkeltes Deltagelse i den offentlige Gudstjeneste er et personligt Anliggende og henholder som saadant for den unges Vedkommende alene til Familien som det for ham nærmeste personlige Livsforhold. Jo mere vi erkender Forældres og Borns fælles Deltagelse i Gudstjenesten for en ønskelig Bestanddel af det kristelige Husliv, desto mere maa vi ogsaa gøre Indsigelse imod, at Skolen drager Raadigheden over dette Anliggende over til sig.

Birch maa derfor tilraade Ophævelsen af den ovenanførte ved Skolen bestaaende Skik, idet han maa anse de af Ministeriet til det omhandlede Øjemeds Fremme foreslaaede Midler baade for tilstrækkelige og for overensstemmende med Anordningens oprindelige Hensigt. Kun forsaavidt Ministeriet ved at anføre disse tillige har bragt i Forslag, at Skolens Lærere, for at foregaa Drengene med et godt Eksempel kunde træffe Aftale med hinanden om efter en vis Regel eller Tur at bivaane Gudstjenesten, kan han ikke tilbageholde den Bemærkning,

at han anser det for ønskeligt, at ingen saadan Aftale finder Sted.

Den tvungne Kirkegang for Disciplene ophævedes derefter i 1856.

I Foraaret 1855 saa Bestyreren af den Rosingske Realskole sig, af Mangel paa Midler til at skaffe de fornødne Lærerkræfter, nødsaget til at nedlægge denne. Af dens Disciple gik de yngste for største Delen over i cand. theol. *Købkes* private Forberedelsesskole til den lærde Skole, de ældre ind i de to nederste Klasser i den lærde Skole.

Under Hensyn til det derved stærkt stigende Antal af ikke-studerende Disciple: 5. Klasse 2 (af 8), 4. Kl. 3 (af 14), 3. Kl. 13 (af 25), opnaaede Birch i 1855 Tilladelse til at give de ikke-studerende Disciple i 3. Kl. Undervisning i Engelsk (hvilket allerede fra 1854 havde fundet Sted) og Disciplene i 4. og 5. Kl. fælles Ekstraundervisning i Dansk, Engelsk, Historie, Geografi, geometrisk Tegning, Naturhistorie og Naturlære. Dette var Indledningen til Indførelse af en regelmæssig og fuldstændig Realundervisning, som tillodes 1862 med Realeksamen af lavere Grad som Maal, og denne Eksamen afholdtes derefter første Gang i 1864 (2 Dimittender). Med Udgangen af Skoleaaret 1872—73 bortfaldt Realeksamen af lavere Grad, og fra 1874 afholdtes Realeksamen af højere Grad (1 Dimittend). Under 8. December 1875 indsendte Rektor *Fibiger* et Andragende om Indførelsen paa ny af Realeksamen af lavere Grad; dette bevilgedes, og fra 1878 afholdtes saa begge Realeksaminer, indtil de ved kgl. Anordning af 30. August 1881 sammensmeltedes til Almindelig Forberedelseseksamen (fra 1883).

Foranlediget ved de i Pressen i 1860—61 førte Forhandlinger angaaende det lærde Skolevæsen, hvor der navnlig ankedes over de videnskabelige, lærde og for det barnlige Standpunkt for vanskelige Lærebøger og de store Pensa, der medførte Overanstrengelse, indsendte Skoleraadet 21. Juni 1861 et Forslag til nogle Forandringer i Skoleplanen: Græsk udsættes til 5. Klasse, og det til Afgangseksamen opgivne Pensum indskrænkes, medens der samtidig kræves græsk Version. I Latin indskrænkes den statariske Læsning noget, medens den kursoriske

udvides. Religion standser ved Udgangen af 4. Kl., men genoptages i 7. Geografi afsluttes i 4. og Naturhistorie i 5. Kl. Hebraisk udgaar helt af Skoleplanen, og de derved indvundne Timer anvendes til frivillig Undervisning i Engelsk og uden at Faget gøres til Genstand for Eksamen. Der skal virkes for Tilvejebringelsen af hensigtsmæssige Lærebøger i samtlige Undervisningsfag.

Endelig foreslaas, at der paa Skolens højere Trin ved Siden af den nuværende encyklopædiske Undervisning indrettes et *realistisk Kursus* med Matematik og Naturvidenskab som Hovedfag og de gamle Sprog (maaske kun Latin) som Bifag, og at enhver, der har gennemgaaet dette Kursus og bestaaet den dertil hørende Afgangsprøve, har samme Adkomst til akademisk Borgerret som den, der har bestaaet den nuværende Afgangseksamen.

Dette Forslag peger paa afgørende Punkter i Retning af Skoleloven af 1. April 1871. Det blev dog ikke i Horsens Birch kom til at gennemføre den nye Ordning, idet han under 31. Maj 1871 blev forflyttet som Rektor til Metropolitanskolen. Men Skolen var nu kommet i smult Vande, ingen tænkte mere paa at rokke ved dens fortsatte Liv.

Fra rektor Birchs tid.

Af fhv. rektor *G. Bork*.

Jeg blev født 1844 i Horsens, hvor min fader var residerende kapellan og hospitalspræst (døde 1849).

Vi boede en længere årrække i Hospitalsgade hos byens største købmand, der havde en uhyre stor ejendom, der gik lige ud til „Ma'vejen.“

Vedkommende købmand, der hed Madsen, var kaptajn for borgervæbningen, og det var en stor fryd for mig, når borgersoldaterne stillede op udenfor huset i pragtfulde, røde uniformer med dannebrog og orkester.

Men vi fik jo også andre uniformer at se, dengang da tyskerne under treårskrigen besatte byen. De kom sydfra over broen ind i Hospitalsgade; alle vinduesgardinerne var nedrullede, men vi stod naturligvis og kiggede ud og så, at de første

af dem var nogle husarer, der med spændte karabiner forsigtigt red frem til Søndergade og kiggede ivrigt om gadehjørnet for at se, om der skulde være danske tropper; men der var ingen.

En lille begivenhed husker jeg særlig fra den tid: Tyskerne vilde absolut lave en mindre fiskerbåd, der lå i havnen, om til en kanonbåd, da borgmester *Ræder* kom løbende og erklærede, at det første kanonskud vilde lade båden gå til bunds. Saa opgav tyskerne tanken.

4 år gammel havde jeg lært at læse, og da jeg var 6 år, satte moder mig i Rosings privatskole, hvor jeg blev, indtil jeg var gammel nok til at blive discipel i den lærde skole.

Denne lå endnu dengang i den gamle bygning på klosterkirkegården, og det var småt med plads. Legeplads fandtes ikke; frikvartererne tilbragtes ude i Havnealleen, og det gik godt, for på den tid var der ikke videre færdsel.

En ting husker jeg grant: Når sneen havde fyldt den dybe grøft på den anden side af vejen op til Stjernholms have, skulde hver discipel i laveste klasse døbes i sneen, og man så jo ud som en snemand, når højtideligheden var endt.

På vejen fra skolen til hjemmet gik jeg ofte gennem den gamle klosterkirkegaard og tit hen til kirken for at more mig over et billede, der hang dér. Det var et relief, der forestillede den uartige nonne, der fødte katte. Dette billede har jeg forresten set er bleven flyttet over på den anden side af kirken ud imod åen. Ved siden af var der et 2 tommer dybt sort hul og nogle alen derfra 4 mindre huller ved siden af hinanden. Det var — sagde man — mærkerne af djævelens hånd, der søgte at omstyrte kirken under dens bygning.

Da så den nye skole var bygget oppe på hjørnet af Havnealleen, og vi drenge første gang så den, hvor blev vi imponerede! Op ad den høje trappe til den store forhal, 2 lange og brede gange, store klasseværelser, et til hver klasse undtagen til 5te og 6te, der stadig undervistes sammen i det værelse, der lå nærmest opgangen til rektorboligen. Og så var der en stor gymnastiksal og en vældig legeplads med alt tilbehør og — hvad der ikke imponerede mindst — en stor solennitetssal.¹⁾ I denne sal, hvor vore eksamensresultater bekendtgjordes, foregik

¹⁾ Nuværende Klasse E.

også sangundervisningen, ligesom ofte eksaminerne afholdtes der.

Rektor *Birch* var en dygtig lærer i Latin og forstod tillige at holde god orden og disciplin i skolen. Ogsaa *Bøggild* var en dygtig lærer, han underviste os i Græsk. Skraas overfor det

David Hornsyld Bøggild.

hus, hvor jeg boede i mine 3 sidste Horsens-år, lå *Bøggild's* smukke 2 etages hus, der endnu ligger omtrent på hjørnet af Havnealleen og Borgergade. Jeg kom en del i hans hjem, og der var hyggeligt. I de første skoleår havde jeg i Matematik *Michael Schmidt* — aldrig kaldet andet end „Mikkel“ — som boede i det hus i Hospitalsgade, som ligger nærmest broen over åen. Han var på sin vis en dygtig lærer, men nok lidt skrap, og jeg kan endnu huske, at vi blev trukket lidt hårdt ved håret, når vi dummede os. Og så var

der historielæreren *Jørgensen*. Han var meget rar; jeg holdt meget af ham; ja vi var gode venner. Men når jeg senere studerede Historie og valgte det til undervisningsfag, var det ikke, fordi hans metode var ildnende for os unge; nej, det var såmænd ikke andet end ramseri efter de dengang gængse lærebøger (uha!). Jeg mindes kun, at han een gang gav os noget udover bogen, da han oplæste 3—4 artikler fra „Fædrelandet“ — om hvad husker jeg ikke mere.

Skolefester foruden det årlige skolebal mindes jeg ikke. Derimod har jeg ikke glemt teatret, der lå bagved *Jørgensens* hotel med en snæver indgang fra „Graven.“ Der var jeg flere gange, men altid på en billig ståplads; mere var der sandelig ikke råd til, for mor sad meget hårdt i det med en ussel pension. For at skaffe brødet til os 5 børn, hvoraf jeg var den yngste, sad hun den hele dag og syede for folk. Jeg kom hos

adskillige familier, mest hos de to naboer paa Nørregade, postmesteren, major *Schmidt*, og hospitalsforstanderen, kancelliråd *Hjerrild*, hvor der begge steder var jævnaldrende skolekammerater. Der var en hel del velhavende folk i byen, men matadoren på den tid var vel nok *Monberg*, storkøbmand, der boede i et stort hus i den nordligste ende af Smedegade med to uhyre gårde ud til Hestedamsvejen.

Jeg gik gode ture hver dag, oftest i den store park ved Caroline-Amalie-restauranten. Om søndagen gik vejen ofte til Bygholm og især til Stensballegård, og på turen dertil morede man sig jævnligt med at pilke torsk: det var forøvrigt den gang en billig ret; en stor torsk kostede ved fiskerbådene 4 skilling. Nå, de andre priser stod jo i forhold dertil, 1 snes æg kostede f. eks. 1 mark, og så fremdeles. En højtid som konfirmationen foregik dengang på helt anden og mere trættende vis end nutildags. Man stod op ude på kirkegangen fra prædikenens slutning, og først ved 3-tiden var højtideligheden forbi. Konfirmanderne stod i rangforordning, øverst Latinskolens disciple, så eleverne fra Rosings institut, dernæst de fra Borgerskolen og nederst Friskoledrengene. Sognepræsten begyndte overhøringen med at præsentere de 4 skoler, og det således, at han højtidelig pegede på Latinskoledrengene, gik så ned ad rækken, idet stemmen samtidig sank, så Friskolen nærmest hviskedes ud i rummet. Det var ikke opbyggeligt. Overhøringen var hård nok. Jeg stod øverst som den ældste fra Latinskolen og blev overhørt i omtrent 10 minutter, først i et længere stykke bibelhistorie, så en del katekismus og tilsidst en lang salme. Man var i høj grad glad, når det var forbi.

En anden alt andet end nutidssvarende oplevelse havde jeg, da jeg i 1862 tog examen artium. Vi var 8, der blev studenter, deriblandt den senere professor *Julius Paludan*, den mangeårige sognepræst i Birkerød *Theodor Møller* og den senere pastor *Bang*, der var søn af den store købmand på Søndergade. Pastor *Bang* var fader til den kendte socialdemokratiske politiker, dr. phil. *Gustav Bang* og ved ham svigerfader til den nylig afdøde kultusminister *Nina Bang*. „Gamle *Madvig*“ havde meddelt, at han vilde overvære vor examen, men at

han kun havde 3 dage til sin rådighed. Følgen var, at vi de 2 dage var oppe i 3 fag hver dag, og den tredie dag havde vi om formiddagen prøve i Aritmetik og Geometri, hvorefter Madvig bekendtgjorde resultatet og holdt en længere tale til os. En sådan eksamen i hui og hast skulde nogen vove nu til dags at fordre af ungdommen!

Minder fra min Skoletid omkring 1870.

Af Tegner *Alfred Schmidt*.

Naar jeg nu tænker tilbage paa min Skoletid, der ligger saa mange Aar tilbage, staar det hele i en fjern Taage; men efterhaanden som jeg roder op i min Hjerneboks, stiger Minderne frem, og lidt efter lidt staar det hele i Dagens klare Lys. Det er ikke, fordi min Skoletid var solbeskinnet, for jeg var desværre — maa jeg tilstaa — en baade down og uartig Skoledreng. En uartig Dreng behøver jo ikke absolut at være en ond Dreng; men jeg tror, at mine Lærere ikke havde Blik for, at de to Ting ikke behøver at hænge sammen. Lærerne, som dengang var ved Skolen, var vist baade brave og kundskabsrige Mænd; men der var absolut ikke noget venligt og fortroligt Forhold mellem dem og Eleverne. Saaledes kom en Morgen en af mine Kammerater og fortalte glædestraalende, at han havde haft en dejlig Drøm: han havde drømt, at *Müller* var gaaet ud at bade, og saa var han druknet. Efter det, jeg nu kender til Skoleungdommen, tror jeg ikke, en saadan Glæde kunde tænkes i vore Dage; thi nu elsker Børnene deres Skole, ja jeg har endog hørt, at Drengene er kedede af Ferien, fordi de længes efter deres Skole. Og er det ikke ogsaa det rigtige? Skal Skolen ikke være noget, man senere tænker tilbage paa med Glæde? Jeg har da ogsaa nu set, at det ikke er saa sjældent, at et ungt Menneske har faaet en Ven i en af sine Lærere for hele Livet.

Da jeg begyndte min Skolegang i Horsens lærde Skole, som den dengang kaldtes, var dens Rektor Professor *Birch*, en smuk og statelig Mand. Hans fine, smukke Ansigt med to kloge, brune Øjne var glatraget, og han havde kortklippet, hvidt Haar. Han var ret høj, færdig uden at være fed, let

dukknakket efter mange Aars Studium af lærte Bøger, for han var baade lærd og klog. Da han ikke læste i de lavere Klasser, og jeg kom aldrig længere, havde jeg ikke nogen nærmere Berøring med ham, undtagen om Lørdagen, naar de ulykkelige Syndere samledes paa Gangen og marcherede op for at stedes for Rektors strenge Aasyn. Blandt disse Delinkventer var jeg desværre ofte med. Spanskrøret dansede livligt: for mit Vedkommende var det dog som Regel gjort af med en Røffel. Jeg kan endnu høre Rektors Stemme, naar han med Patos sagde: „Alfred, du læger og fjaser for mæget. Bliv som din Broder Lodvig, han gør sine Forældre Glæde, du gør dem idel Sorg.“ Min Broder Ludvig, den senere Overlærer ved Horsens Skole, var et Mønster paa en flittig og eksemplarisk Elev.

I Begyndelsen af min Skoletid gik vi baade Formiddag og Eftermiddag, men kun en kort Tid, saa blev Skoletiden samlet fra 8—2. Naar vi kom om Morgenen, tog vi Opstilling i Forhallen paa begge Sider af Trappen, medens Inspektor, Adjunkt Müller, og Rektor gik frem og tilbage foran Fronten. Naar

saa Uret paa Gangen slog, afmarcherede vi til vore Klasser, og Dagens Arbejde begyndte.

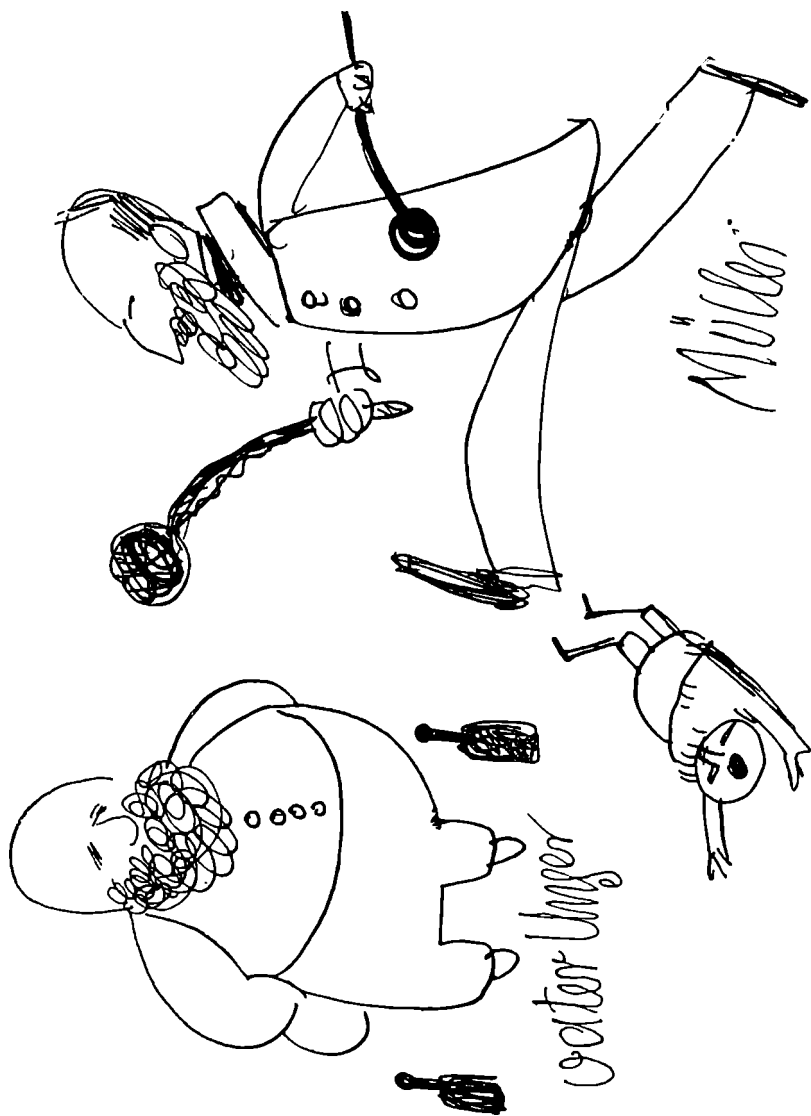
Vor Historie- og Geografilerer hed *Jørgensen*, en velmenende Ungkarl. Hans Kælenavn var „Lop,“ en Afkorting af Galop, og skyldtes hans lidt springende Gang. Hans Historieundervisning var kedelig med Aarstal og lange Ramser. I Geografi var ligeledes Tal og atter Tal. Det eneste oplivende var hans Udtale af de geografiske Navne. Naar han sagde „Amerrika“ med Tryk paa det midterste, var Klassen henrykt.

Engang havde jeg og en anden Dreng lagt et Brev ind paa det lille Hus i Gaarden, og i Brevet stod nogle mindre pæne Ord om Jørgensen og Müller. Naada, hvor der blev lavet et Nummer ud af det med Forhør og Skriftsammenligninger o. s. v. Synderne blev fundet, og Rettergang med Prygl og Tordentale endte denne Historie. Da jeg efter min Faders Ønske skulde aflægge Visit hos de to Lærere, som var blevet torteret i Brevet, for at gøre dem en Undskyldning, blev jeg modtaget højst forskelligt. Jørgensen tog venligt og forstaaende imod mig, medens Müller med et ondt Blik i Øjet modtog mig med de uvenligste Udtryk. Senere hen i Livet har jeg tidt tænkt paa det Nummer, man gjorde ud af den Historie. Mon ikke en fornuftig Lærer nu ganske simpelt havde ladet Brevet forsvinde i den Tønde, hvor det hørte hjemme?

Vor Tysklærer hed *Bruun* med Kælenavnet „Vater Unser,“ en lille, tyk Mand, som uden for Skolen tilbragte sin meste Tid paa Jørgensens Hotel, efter Sigende med at drikke Øl. Han var altid gravalvorlig; men noget maa hans Undervisning have betydet for mig; thi endnu den Dag i Dag kan jeg staa paa eet Ben og aflevere alenlange Ramses af tyske Ord. En Dag, da vi ikke kunde vor Lektie, havde han dikteret Eftersidning. Vi var en 5-6 Syndere, som skulde møde paa Skolen og sidde efter fra 3-4, saa vilde han forlade sit Pavlun paa Hotellet og Kl. 4 indfinde sig og overhøre Eftersidderne. Vi bestemte os imidlertid til hellere at tilbringe Timen i en Port paa Kattesundet, som Bruun maatte passere paa sin Vej til Skolen. Da Klokken nærmede sig 4, kom „Vater Unser“ sagtmodig vandrende med den ene Haand under Frakkeskøderne, hans Yndlingsstilling. Vi dansede Krigsdans af Glæde, og Glæden steg til Vildskab, da vi lidt efter saa ham vende tilbage ad samme Vej. Men oven paa den søde Kløe kom jo den sure Sve i Form af Rektors Spanskrør; dog vi havde moret os storartet, og Bruun, som var saa godmodig, bar ikke Nag.

Adjunkt *Müller*, kaldet „Bähr,“ var Inspektør og altsaa Skolens Politibetjent, der overvaagede Skolens Orden. Han var ellers Lærer i Skrivning. Hænderne sad løse paa ham, og

Klø vankede der over en lav Sko, og slog Hænderne ikke til, saa var et velrettet Spark aldrig af Vejen. En Gang imellem,

naar Gymnastiklæreren var fraværende, besørgede han ogsaa Gymnastikken, skønt han ikke havde Begreb derom; men derimod om Klo. Han havde for Tilfældet lavet sig en Tamp af et Tov, og naar det ikke gik villigt nok med Øvelserne, kom Tampen i Virksomhed og gymnasticerede livligt paa Drengenes Rygstykker. Prygl spillede i det hele taget en stor Rolle dengang. Nu prygles der vist ikke mere i Skolerne; men Lærerne er ogsaa af en anden Støbning nu; nu er de Drengenes Venner og fortrolige; det var de ikke dengang.

Regnelæreren var min Fader, *M. R. Schmidt*, og han var i Grunden den eneste, som Drengene holdt af, ikke fordi han ikke pryglede og tordnede. Naar han saaledes med Tordenstemme raabte: „Kom hit, dit Asen, at jeg kan smøre dit Bæst,“ gad jeg nok se den Dreng, der ikke rystede som et Espeløv. Men de holdt af ham, fordi han var en Mand med Lune; han kunde spøge med Drengene, og inderst inde holdt han af dem, og saadant noget mærker et Barn straks. Senere hen i Livet har jeg da ogsaa truffet gamle Skolekammerater, der altid med venlige Ord taler om Regnelæreren og mindes hans menneskelige Egenskaber med Taknemmelighed.

Fysiklæreren hed *Ekeroth*, han var permanent gnaven, hvorfor Drengene sagde, at han levede af Eddike og sure Agurker. Han var ganske hvidhaaret, og man fortalte med dyb Alvor, at det var han blevet paa een Nat. Det havde vi aldrig hørt for, derimod det modsatte. Nede i Borgergade boede en ældre Kone, som hed Lucie. Hun solgte Stanglakrits for gamle Skrivebøger, og hun blev sorthaaret paa een eneste Nat, da hun skulde giftes med en ung Skræddersvend.

Af Faglærere havde Skolen tre: Sanglæreren *Faaborg*, en gemytlig Mand, som vi holdt af, Gymnastiklæreren *Attrup*, der var Toldassistent og gammel Underofficer, som, skønt han kommanderede og eksercerede med os, var vor Ven, og endelig Tegnelæreren *Nielsen* med Øgenavnet „Føvse.“ Hvorfra dette Navn stammede, har jeg aldrig kunnet regne ud. Med ham var jeg gode Venner, og i det Fag var jeg ikke doven. Jeg har jo tegnet, fra jeg var lille Dreng, og det kan jo være, at Nielsen skimtede den lille Spire, som ved Forstaaelse og Pleje skulde vokse op og fylde Resten af mit Liv.

Naar vi syntes, vi trængte til Maanedsløv, samlede vi os uden for 7. Klasses Vinduer, og ved Tilraab opfordrede vi de store Elever til hos Rektor at udvirke, at vi fik fri. Naar de saa fra Vinduet med kongelige og nedladende Fagter havde tilkendegivet os, at de vilde følge Opfordringen, og Tilladelsen var givet, forlod vi alle Skolen Kl. 12.

Skolen havde tre aarlige Fester: Skovturen, som gik til Grejsdalen eller til Boller og Stensballe og altid var vellykket og forløb i skøn Harmoni, Skoleballet, som i Reglen holdtes paa Raadhuset og altid var uhyre morsomt, og endelig Dilettantkomedien paa Teatret, hvor Eleverne optraadte. Jeg husker saaledes „Æventyr paa Fodrejsen.“ Damerne spillede af Drengene, hvilket bidrog meget til Aftenens Morskab. Hans Hansen, den senere Rektor *Hoff-Hansen*, spillede Krans vidunderligt fjollet og taabelig. Skønt jeg senere har set Olaf Poulsen i den Rolle, staar dog stadig Hanses Krans som ganske uovertruffet.

Da Rektor Birch forlod Horsens for at tiltræde Rektoratet ved Metropolitanskolen, blev *Fibiger* hans Efterfølger. I det ydre var han en Modsætning til Birch. Han holdt sit Indtog i Byen med en smuk Hustru og to henrivende og elskværdige Døtre, *Hedvig* og *Ilia*, som bragte mange Drengenhjerter til at banke hurtigere. Rektorindsættelsen foregik i den festligt pynkede Gymnastiksal. Honoratiores fra By og Land var indbudt, særlig mindes jeg Bispen fra Aarhus, en lille pudsig Mand i fuldt Ornat, jeg tror, han hed *Brammer*, og ligeledes prægede sig i min Erindring Amtmand *Regenburg* fra Skanderborg. Han havde et glatraget, markeret Ansigt: men det, der særlig interesserede Drengene, var, at han gennem et Øjeblik paa en lang Stang fulgte Begivenhederne med stor Opmærksomhed.

Skønt min Skoletid ikke var en Dans paa Roser, har jeg dog gentagne Gange, naar jeg paa Ferie besøgte min Fødeby, ogsaa gæstet Skolen og omkring i Klasserne dvælet i Mindet om Samlivet med gode Kammerater, som jeg ikke har set, siden vi forlod Skolebænken, men hvis Navne jeg altid vil bevare i et taknemmeligt Hjerte, og trods alt har de Ord, som staar over min gamle Skole, maaske alligevel haft Indflydelse paa mit hele Liv: „Ut discat juventus sapere et fari.“ Dem har jeg aldrig nogen Sinde glemt.

Otto Daniel Fibiger

der blev Birchs Efterfølger, kom ligesom sin Forgænger som Overlærer fra Metropolitanskolen. De i de sidste 20 Aar førte Drøftelser af en Omordning af det lærde Skolevæsen førte til Anordningen af 5. August 1871. Skolen blev nu 6aarig, idet de to nederste Klasser blev skaaret bort og den gamle 2aarige VII Klasse delt i V og VI. Skolekurset faldt i to Afdelinger: Mellemlklasserne I—IV, og de to øverste V og VI. Til Optagelse i I Kl. fordredes (ikke saa ganske ringe) Kundskaber i Tysk og Fransk. Der undervistes i Latin fra I Kl.: i III Kl. skete der en Sondring mellem de sproglig-historisk studerende, der begyndte med Græsk, og de matematisk-naturvidenskabeligt studerende, der i Stedet fik Naturlære. Ved IV Klasses Hovedeksamen afsluttedes Undervisningen i Naturhistorie, Geografi og for de sproglige i Matematik, for Matematikerne i Latin. I V Klasse indtraadte der en skarpere Deling, idet de sproglige fortsatte med Latin og Græsk som deres Hovedfag (men uden Matematik) og Matematikerne med Matematik og Naturlære (men uden Latin). Fællesfag var Religion, Dansk (hvortil kom som en Indrømmelse til den skandinaviske Bevægelse Oldnordisk og Svensk), Historie, Fransk og Tysk som Fortsættelsesfag eller Engelsk som Begynderfag. Hebraisk udgik af Skoleplanen. Jævnsides med den studerende Afdeling og i de fleste Fag fælles med denne undervistes i I—IV Klasse Realafdelingen; dennes afsluttende Realafgangseksamen og IV Klasses Hovedeksamen fik samme Retsvirkning. Foreløbig indførtes i Horsens kun den sproglig-historiske Retning.

Samtidig med, at Afgangseksamen kunde afholdes under den nye Lov, skete den Ændring i Undervisningsinspektionen, at *Madvig* i 1874 trak sig tilbage fra Posten som Undervisningsinspektør og under Hensyn til, at Liniedelingen krævede et baade mere fagligt og hyppigere Tilsyn, gav Plads for en Inspektion af tre fag- og undervisningskyndige Mænd, hvoraf to repræsenterede den sproglig-historiske, en den matematisk-naturvidenskabelige Retning.

De to mest iøjnefaldende Punkter ved Loven af 1871 er Bortfaldet af de to nederste Klasser samt Tvedelingen i V og

VI Klasse, og det var her Angrebene snart satte ind. Den Lettelse, man havde haabet at opnaa derved, at Disciplene ret tidligt delte sig efter Evner og Interesser, blev illusorisk, idet Bortfaldet af de to nederste Klasser medførte, at det tog nogen Tid, inden de uensartet forberedte og fra forskellige lavere Skoler kommende Disciple blev saaledes sammenarbejdet, at de med fuldt Udbytte kunde følge Undervisningen, som derfor faldt tungt i III og IV Klasse. Der gøres da ogsaa flere Gange Forsøg paa at faa dem oprettet paa ny eller i hvert Fald den ene, og i Diskussionen derom giver Overlærer *Iversen* i Skolens Program 1876 og 1880 sine Bidrag, hvori han paaviser det skæbnesvangre ved Nedlæggelsen, idet Forbindelsen med den lavere Undervisning og Almueskolen er brudt, og foreslaar Oprettelsen af en Overgangsklasse.

At en særlig Forberedelse vilde behøves, var klart, og straks efter Lovens Vedtagelse i 1871 enedes omtrent samtlige Lærere ved Horsens lærde Skole (som ved de allerfleste Statsskoler Landet over) om at oprette to Forberedelsesklasser. Nederste Klasse aabnedes 15. August 1872, øverste 15. August 1873. Bestyrere blev fra 1873 Overlærerne *Bøggild* og *Thornam* samt Adjunkt *Lüth*. Da Overlærer *Bøggild* 1875 blev udnævnt til Rektor i Aalborg, indtraadte Adjunkt *Bruun* som Medbestyrer, og samtidig fik Skolen Lokale i den lærde Skoles Bygning. I 1902 udvidedes Skolen ved Sammenslutning med Frkn. Gads og Frk. Therkelsens Skole til at omfatte 6 Klasser, fra 1903 normalt 5. Fra Begyndelsen mente Ministeriet at maatte holde Forberedelsesskolerne udenfor enhver Forbindelse med Statsskolen: men et Cirkulære af 16. Juni 1882 søger at bøde paa den i 1871 begaaede Fejl ved at sætte disse Klasser i saa nær Forbindelse med Skolen som muligt og indrømmer deres Disciple Fortrinsret til Optagelse i nederste Klasse, forudsat at Forberedelsesafdelingen stilles under Tilsyn af Stedets Rektor samt overholder Bestemmelsen om højst 30 Timer ugentlig og mindst 4 Timers Gymnastik.¹⁾ Denne Fortrinsret bortfaldt ved Almenskoleloven af 1903. Fra 1902 har Skolen sin egen Bygning i Hulvejen, og fra 1927 bærer den ikke længere Navnet Horsens lærde Skoles Forberedelsesskole,

¹⁾ Paludan, Det højere Skolevæsen, S. 530.

men Forberedelsesskolen i Horsens. Siden 1919 er Lektor *Niels Jensen* Skolens Bestyrer.

Men ogsaa Tvedelingen til Studentereksamen var underkastet Kritik. Tvedelingen beror efter Fibigers Mening paa et falsk Princip, idet den fører Fagstudiet ind i Skolen. „Ved denne Foranstaltning,“ udtaler han i en Betænkning af 5. April 1879,

Otto Daniel Fibiger.

„er upaatvivlelig Grænsen mellem den almindelig forberedende videnskabelige Dannelse, der henhører under *Skolen*, og den specielle Fagdannelse, der hører hjemme ved *Universitetet*, forrykket og gjort uklar, derved at noget af det, der hører hjemme under Universitetets Omraade, er draget indenfor Skolens Kredts, saaledes at dennes særlige Hverv, at give den *almindelige* videnskabelige Fordannelse til alle de forskellige Fagstudier, der drives ved Universitetet, er blevet gjort uklar og svævende ved at optage indenfor

sit Omraade en Ordning af Undervisningen, der sigter paa et senere *specielt* Studium.“ Han udtaler derfor, i Samstemning med sine Medlærere, det ønskelige, for ikke at sige det nødvendige i, at Spørgsmaalet om en Ophævelse af Tvedelingen bliver gjort til Genstand for en fornyet og indtrængende Overvejelse.

Allerede i 1843 havde Direktionen fremsat det Spørgsmaal, hvorvidt samlet Skoletid maatte være at foretrække for den i særskilte Formiddags- og Eftermiddagstimer delte. Lærerforsamlingen udtalte sig da afgjort imod en Forandring. Man anfører det Brud, som det vilde medføre i de huslige Forhold; Børnene bør deltage i deres Forældres Middagsmaaltid, men dette smukke Familieforhold vil ved Forandringen forstyrres,

især da her i Byen Kl. 12 er den almindelige Spisetid. Man frygter, at en samlet Skoletid paa 6 til 7 Timer nødvendig maa have en sløvende Indflydelse paa Ungdommen, at deres Legemsudvikling og Sundhed vil lide meget betydeligt, hvis de fra om Morgenen til langt ud paa Eftermiddagen skal gaa uden et ordentligt Maaltid og i Stedet nøjes med Smørrebød, og især frygter man, at den lange Fritid hver Eftermiddag fra Kl. 2 ikke altid vil blive anvendt til Arbejde, men af den let-sindige og ligegyldige let blive misbrugt.

Fibiger tog nu Spørgsmaalet op igen. Skoleraadets Forhandlingsprotokol indeholder intet derom, saa Lærerkollegiet har formentlig stiltiende givet sin Tilslutning. Før at undersøge Stemningen blandt Forældrene udsendte han til hvert Hjem en Forespørgsel om, hvorvidt man ønskede en Forandring eller foretrak at blive ved det tilvante. Vel kom der en Del Udtalelser i Retning af det sidste, men største Delen af Hjemmene var stemt for en Forandring, hvorefter Fibiger indgik til Ministeriet med Forslag om Indførelse af samlet Skoletid, hvilket Ministeriet godkendte fra Begyndelsen af Skoleaaret 1872.

Det nye Tilsyn med Skolerne bar ikke Sværdet forgæves. Under 1. August 1876 fik saaledes Overlærer *Ekeroth* og Adjunkt *Bruun* fra Ministeriet Henstilling om inden 8 Dage at søge deres Afsked, Ekeroth paa Grundlag af Undervisningsinspektionens Indberetning om det ved den nylig afholdte Eksamen opnaaede ringe Resultat, der viser, at han trods sin videnskabelige Dygtighed ikke ejer den fornødne Kraft og Evne til at lede Undervisningen i Matematik og Naturlære, Bruun, efter at der til Ministeriet fra forskellige Sider var indlobet Klager over hans Virksomhed.

Ekeroths Afgang tildrog sig ikke større Opmærksomhed; han karakteriseres af Rektor *Ingerslev*, Kolding, som „elskelig ædel, agtværdig og brav, men ikke meget energisk“ og manglende som Lærer meget i Tydelighed og Evne til at gøre sin Undervisning klar for Eleverne;¹⁾ han var nu 62 Aar gammel. Derimod vakte Bruuns hos hans Venner og Bekendte en Del Forbavselse og fremkaldte almindelig Deltagelse. Overretssagfører *Danielsen*, tidligere Discipel, og Kancelliraad Apoteker

¹⁾ Geörg Bruun, Seks Rektorer, 1927.

Helms, tidligere Skole- og Klassekammerat, satte sig i Spidsen for en Indsamling til Oprettelse af et Legat til Minde om Adjunkt Bruun som den „efter Omstændighederne mest passende Maade.“ hvorpaa der kunde vises ham Erkendtlighed for den Dygtighed og Nidkærhed, hvormed han gennem en lang Aarrække havde virket som Lærer ved Horsens lærde

Christian Frederik Bruun.

Skole. Der indkom fra tidligere Disciple og fra Forældre i alt 3500 Kr., som Bruun derpaa ved Fundats for „Adjunkt Christian Frederik Bruuns Legat“ af 15. April 1878 tilstillede Skolen. Disciplene i Skolen skænkede ham ved hans Bortgang en Lænestol, og ved et Festmaaltid paa hans Fødselsdag den 7. Marts paa Jørgensens Hotel hyldedes han som et Mønster paa en flittig, dygtig og samvittighedsfuld Lærer, human, venlig og af en ubestikkelig Retfærdighed overfor Disciplene.¹⁾

Ekeroth blev erstattet af cand. phil. *E. H. Buchwald* og Bruun af cand. philol. *J. E. Wraae*. Men endnu inden Udgangen af 70'erne mistede Skolen yderligere to Lærere, idet Adjunkt *Liih* døde den 25. Februar 1879, og faa Dage efter Overlærer *Thornam* den 2. Marts. I deres Sted kom henholdsvis cand. philol. *E. Jacobæus* og Adjunkt ved Nykøbing Kathedralskole *J. P. H. Købke*.

Mod Slutningen af Tiaaret svækkedes Rektor Fibigers Kræfter; men han havde i Adjunkt *Jørgensen* en dygtig Medhjælper paa Bibliotek og i Arkiv. Gang paa Gang er de til Rektoratet indgaede Skrivelser forsynede med Notater enten blot som Udtryk for Fibigers egne Tanker om Indholdet, f. Eks. „Sludder, men dog at besvare,“ eller med Henvisning til Forhandling

¹⁾ C. F. Bruun, Til Venner og Disciple, 1877.

med en, oftest Jørgensen, eller flere Kolleger, tidt affattede paa det for de gamle Philologer saa naturligt faldende Latin: „Breviter respondendum.“ „Sine mora expediendum.“ der kan forstærkes med et dobbelt understreget „cras.“ „Deliberandum et rescribendum. cras expediatur, cfr. cum collegis.“ „Inquir. et confer. cum Jrg. (Jørgensen), expediatur sine mora his ipsis diebus.“ „Ad Jørgensen. Gratia sine mora agend. per literas.“ Paa et Blad følger man spændt Begivenhedernes Udvikling. Ministeriet udbeder sig de franske Stile fra Afgangseksamen tilstillet; derefter følger Fibigers Bemærkning: „Respond. De er indsendte straks efter Eksamen.“ Men saa melder Tvivlen sig, og der tilføjes i Parentes: „sed tamen omnia perscrutanda sunt;“ men det maa ske hurtigt: „Sine mora respond. Søg i Biblioteket.“ Eftersøgningen har ikke ført til noget Resultat, thi der maa foretages en ny: „Forsøg endnu en Generalundersøgelse, og cfr. med Thornam og Lüth.“ Og saa kommer triumferende med et Lettelsens Udbrud: „De fandtes (paa deres Plads i *Biblioteket*).“ og til Slut som en rolig Udgang af Historien: „Er ekspereret.“

Minder fra Skoletiden omkring 1880

af Overlæge *O. Helms*.

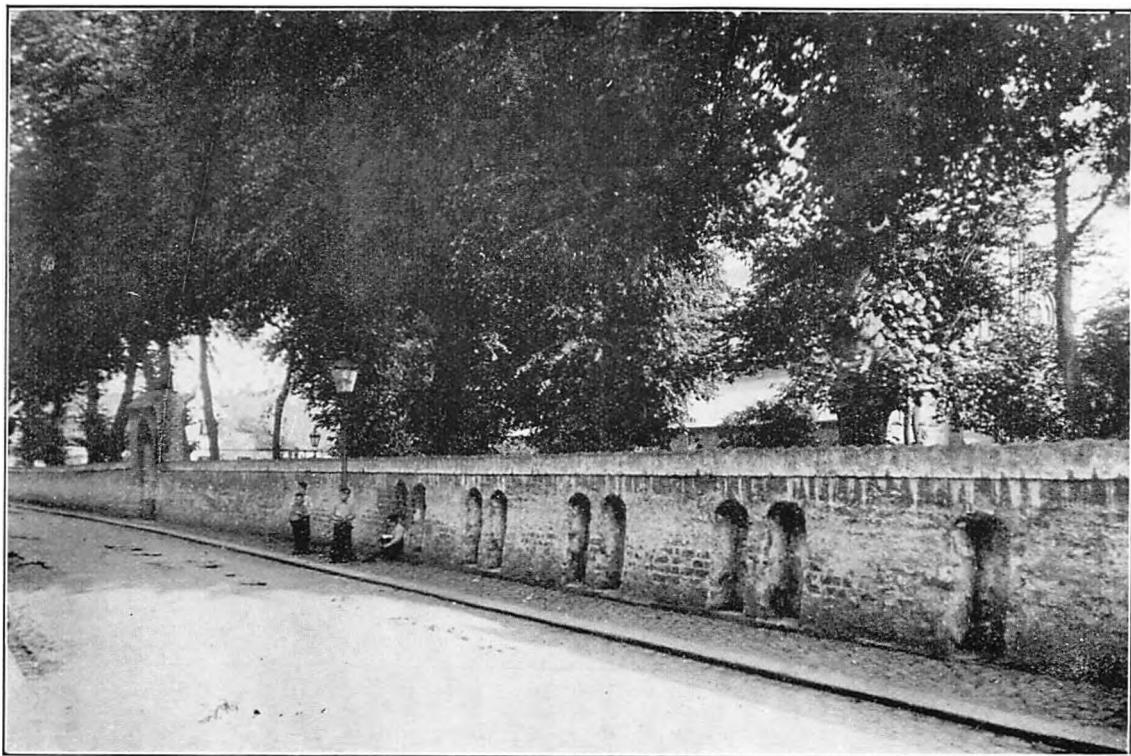
Naar jeg kom i Latinskolen 1877 og blev Student 1883, er dermed angivet det Tidsrum, indenfor hvilket mine Erindringer falder om „Horsens lærde Skole,“ som den officielt hed, „Latinskolen,“ som den altid kaldtes. Hvad jeg skriver er ud af Hukommelsen, støttet af et sparsomt Billedmateriale, af gamle Skoleprogrammer fra den Tid, og enkelte andre Ting, bl. a. en medtaget, lille Bog, der hedder „Skolekalender for Ungdommen, 4de Aargang 1880,“ hvori findes adskillige værdifulde Optegnelser. De sidste 2 Aar af min Skoletid under *Iversens* Rektorat tilhører væsentlig en anden Tid end de første 4, til hvilke jeg holder mig, uden dog at forpligte mig til ikke at tage et og andet med fra de senere Aar.

Datidens Horsens.

Horsens saa for 50 Aar siden ikke ud som nu; sandt at sige, der er megen Forskel. Naar jeg nu til Dags kommer til min Fødeby, beundrer jeg selvfølgelig den tekniske Skole, Alderdomshjemmet, den nye Banegaard og de smukt udstyrede, kommunale Skoler; men jeg opsøger med Forkærlighed de Rester af Byen, der endnu findes uforandrede fra min Barndom. Jeg gaar om ad Thonbogade, Grønnegade og Mælkertorvet, op ad Nørregade, der er forholdsvis lidt forandret; jeg kigger ind i Porten til Nr. 23–25, hvor jeg i Fru *Selmers* Skole fik min første Undervisning. Saa gaar jeg gennem Pustervig (nu Kippervig) og prøver, om det stadig blæser der selv i stille Vejr, og det gør det. Vejen gaar saa gennem Borgergade og ned igennem Fugholm og Badstugyde. – Naturligvis kan en By ikke være et Museum, men behøvede man virkelig at have faret saa glubsk frem imod Muren om den gamle Kirkegaard? Den gav dog hele det Parti et Særpræg, som man skal søge efter i danske Byer.

Grænserne for Byen var mere skarpe dengang end nu, og mange 5 Minutter skulde man ikke gaa, før man var ude paa Landet. Villaer kendtes saa at sige ikke, endsige Villakvarterer. Sønderbro var bebygget paa den sydlige Side af Gaden, paa den nordlige Del var der Enge, indtil E. C. Madsens Fabrikker blev byggede. Kom man hen til selve Sønderbro, Broen over Bygholms Aa, hørte Bebyggelsen op; imod Øst og Syd var alt Land, kun laa der en Række Huse paa Spedalsø ved Olie-møllen. Hvor hele det smukke nye Kvarter ligger ved Bunden af Fjorden, med en bred Vej igennem, var Fjord, Haver, Marker og Enge, en Del af Jorden hørende til en lille Landejendom, hvis Jord grænsede op til Bygholmsaaens Udløb i Flasken.

Selvfølgelig gav den store Aa, der bred og anseelig, omend ikke altid lige vellugtende, løb igennem Byens søndre Del, hele dette Kvarter et særegent Præg, som kendes saa godt fra de gamle Billeder. Mod Nord begrænsedes den dels af Haver, Pakhuse og Købmandsgaarde, som hørte til Ejendommene paa Søndergade, dels af en Række lave Huse, af hvilke adskillige ligger der endnu. Syd for Aaen laa paa Grønland Rækken af

Kirkegaardsmuren.

de til Dels endnu eksisterende Smaahuse, nogle større Bygninger og flere Tommerpladser. Bag disse laa Enge og den flade Del af Fjorden, kaldet Flasken. Havnearealet var vidtstrakt nok, men kun lidet udnyttet. Til Kajplads benyttedes nærmest Strækningen om Aaens Udløb, „Labberhoved“ (Ladebrohoved) kaldet. Længere Øst paa laa store Arealer som Oplagspladser og ukrudtbevoksede Fælleder.

Den største Forskel fra Bybilledet i Nutiden var det vel, at Havnealleen dannede Byens Grænse mod Øst. I den sydlige Del af Alleen laa den gamle Gaard Stjerneholm, hvis store Have strakte sig ud langs Stjerneholmsvej hen til Gasværksvej, hvor der ikke laa andre Bygninger end Gasværket. Paa Amalie-gades søndre Side var bygget et Par større Ejendomme, ellers hørte Byen op her. Fra Havnealleen til Sundet var alt Marker, ligeledes paa Nordsiden af Sundvejen, hvor foruden „Lunden“ kun Bøghs Gartneri afbrød Landligheden. Enhver Horsensbo ved, hvorledes her nu ser ud, men dengang var der ingen Solvej eller Ørstedsvej, og det gamle Epidemihus, som endnu findes, laa ganske isoleret, langt ude paa Marken, fjernt fra al Bebyggelse. Huulvejen var en virkelig Huulvej med stejle, lerede Skrænter paa begge Sider og kun med et Par Smaahuse; saa kom man op paa Blæsbjerg Banke med sin vidunderlige Udsigt, ikke hæmmet af nogen Bebyggelse. Da Tofte skulde henrettes i Treserne, paa et Sted, hvor det var synligt for saa mange som muligt, kunde man ikke have valgt nogen mere passende Plads. Heroppefra gik saa Østergade ned imod Smedegades Torv eller Hestetorvet, som det vist hedder, og dannede Bygrænsen mod Nord. Det fine Navn, Østergade, skulde nu ikke tages for højtideligt; der laa et Par Huse ned imod Møllealleen, ellers var der Marker paa begge Sider, Syd paa strækkende sig ind til Frederiksgade. Smedegade og Hestedamsallé havde omtrent deres nuværende Udstrækning. Nord for dem var man paa Landet, ligeledes Vest for den nuværende Houmannsgade. Gik man ned ad den nyanlagte Jessensgade til Stationen, op-hørte Bebyggelsen ret brat; imellem Stationspladsen og Fattig-gaarden laa en Række Haver tilhørende Borgere i Byen.

Saaledes var Grænserne for Byen, som vel dengang havde omkring 12,000 Indbyggere. Hvad der gør størst Forskel mellem

Datiden og Nutiden, er de store Villakvarterer, der er kommen til: alene Bebyggelsen mellem Sundvejen og Fjorden har en Udstrækning, der er langt større end hele Byens i 1880. Det er altid godt at huske noget af sin Bornelærdom: fra Edvard Erslevs Geografi erindrer jeg tydeligt følgende Sætning: „Horsens udmærker sig ved sine lige og brede Gader med mange smukke og anseelige Bygninger.“ Ja, det var et sandt Ord: hvad var det dog for en vidunderlig Byplans-Arkitekt, der i et svundet Aarhundrede havde givet Søndergade denne mægtige Bredde og gjort den enestaaende blandt danske Provinsgader, vi kan vist godt tage Hovedstaden med. Til Tidens Færdsel var Bredden visselig ikke nødvendig. Markeds- og Torvedage (Torsdagen) var der Liv, thi saa kom Folk ind fra Landet, hvad de ellers ikke gjorde til daglig Brug; men hvor kunde den være død og øde de andre Dage! Jeg husker Sommer-eftermiddage, hvor der i hele Søndergades Længde kun færdedes 3—4 Mennesker ad Gangen. Om Formiddagen afbrødes Stilheden, naar en af Lægerne kørte ned ad Gaden i sin Doktorstol fastspændt paa Vognen. Og naar Byens Borgmester, Kammerherre *Jessen*, i al sin Majestæt kom hen ad Gaden, havde han den væsentligst for sig selv. Middag og Aften var der lidt livligere, thi saa blev Køerne, der havde staaet paa Græs paa Markerne om Dagen, hentet hjem til Malkning; jeg tror, der var 4 Hold, der kom ned ad Søndergade; det ene Hold hørte til i mit Barndomshjem Apoteket. Nutidens unge kan jo en Dag gaa ned ad Søndergade og anstille Sammenligninger mellem Trafikken da og nu.

Søndergade var i øvrigt dengang med sine mange smukke Huse, med den lave, ret ensartede Bebyggelse en virkelig smuk og harmonisk Gade, hvad man egentlig ikke kan sige mere. Den Lichtenbergske Gaard, Raadhuset og Apoteket ligger som dengang, men en Mængde af de gamle Bygninger er nedrevne og erstattede med — beskedne Skyskrabere. I mange af de gamle Huse, der endnu staar, er indsat mægtige Spejlglassruder, og hele Gaden er jo en stor Udstilling af, hvad der kan friste et Menneskehjerte. Saaledes var det nu ikke i min Skoletid. Der var vel mange Butikker, men Vinduesudstillingerne var mildest talt beskedne; sikkert blev der aldrig

Søndergade ca. 1860.

Tegnet af Tegnelærer Nielsen. Damen med Smaadrene er Fru Adjunkt M. R. Schmidt med Sønerne Axel og Alfred Schmidt.

rørt ved de Ting, der stod i vor Genbo, Købmand *Nors's* Vinduer. *Sukker-Sørensen* var ene om at repræsentere Konfiturefaget, og selv hans lækreste Varer vilde næppe vinde Bifald hos Nutidens Ungdom. Den hos Buntmager *Buhl* udstillede Hue, lavet af et Pindsvineskind med Piggene paa, var naturligvis en Seværdighed, men da Vinduesudstillingen kun fornyedes med Aars Mellemrum, tabte den jo efterhaanden Tiltrækningskraften.

Skolevejen om Morgenen skulde som rimeligt tages i en Fart; den første Milepæl var Raadhuset; naar Uhret dér manglede 5 Minutter, maatte Dampen sættes op. Saa op ad Søndergade, forbi Kirken paa Torvet, hvor Allikerne byggede dengang som nu, forbi Huset med det mærkelige Skilt „Stadt Flensburg.“
I. Daugaard. Minder fra en Tid, da Forbindelsen Syd paa var intimere end nu. I Kattesund var der nederst paa højre Haand et lille Hus, der endnu havde Halvdøre, længere oppe paa venstre Side et lavt Hus, hvor den Kone boede, som solgte, hvad vi kaldte „Stanglakrids,“ i andre Egne af Landet kaldet „Slik,“ en tynd Stang for 1 Øre, en tyk, beregnet paa Velhavere, for 2. Papiret, der sluttede tæt om Stangen, saa det maatte pilles af, bestod af et Blad af en gammel Stilebog, som vi Drengene solgte til Forretningens Indehaver — den moderne Hygiejne var endnu ikke opfundet. Og tænk hvilken Fryd, naar man opdagede et Blad med ens egen Skrift paa om Stangen! Saa opad Bakken, forbi Kirkegaardsalleen, Honningekagemutters Hus, Clausens Gartneri, og Skolen laa i al sin imponerende Vælde for os med Jerngitteret om og med den latinske Indskrift uden paa Bygningen. Den store Hob af Drengene gik ind ad Porten midt for, medens en mindre Laage ved Siden af Opgangen til Rektorboligen var forbeholdt de to øverste Klasser. Tidens nivellerende Tendenser har vel for længst udslettet denne Standsforskel.

Skolebygningen.

Stor Forandring i det ydre og indre er der ikke fra dengang paa den gamle Skolebygning. Det er væsentlig de samme Klasseværelser og Sangsalen med sine Billeder, som for Resten aldrig nogen gjorde sig den Uejlighed at fortælle os noget om.

Selvfølgelig er der nu Centralvarme istedetfor de Uhyrer af Kakkelovne, vi sloges med, Pulte med Rygstød og Billeder paa Væggene. Dengang bestod Vægprydelserne af et Landkort i hver Klasse. Geografilæreren vilde en Dag fortælle os noget om Fordelingen af Land og Vand paa Jordkloden og beklagede, at der ikke var et Kort, der viste dette, men en raadsnar Dreng fortalte, at der i Klassen ved Siden af hang et Vandkort; han var vel ikke kommen saa vidt i Tysken, at han vidste, at Vand paa tysk ikke akkurat svarer til Vand paa Dansk. De to øverste Klasser var særlig udstyrede, der fandtes nemlig en mægtig, sort Kugle paa Fod til at demonstrere Astronomiens Hemmeligheder og et Vandglas. Til Klassernes sparsomme Rettigheder hørte, at de maatte være oppe i Frikvartererne, og til Frokosten fik man de mindre Drengene til at poste sig et Glas Vand. Glasset var fælles; en Tanke om, at hver havde sit, vilde for Datiden have været absurd. Skolegaarden var som nu, men der var bedre Plads til de halvhundrede Elever end til de over 300, som nu findes. Noget Læ var der ikke, regnede det, lod man det regne. Udenomsbekvemmelighederne er det bedst ikke at tale om. Renovationen bestod i, at Tønderne tømtes i en stor Beholder i Rektorens Gaard; da Indholdet herfra sivede ned i Kælderen, og Pedellens Familie uddøde af Tyfus, blev bedre Forhold indført. Pedellen boede i Kælderlejligheden, i hvis lange, mørke Gang det eneste oplivende var et Skilderhus, som de østrigske Tropper havde glemt i 1864, og som var havnet hernede. Skolens ydre og indre Udstyr var vel i Tidens Aand, og stort anderledes saa der næppe ud andre Steder; men unægtelig var der kun en svag Lighed med de Skolepaladser, som opføres nu til Dags, og Udsmykningen i en Landsbyskole staar i vore Dage langt over, hvad der fandtes for 50 Aar siden i „Horsens lærde Skole.“

Undervisning og Lærere.

En fremragende Skolemand udtalte for nogen Tid siden, at det var saa let at kritisere sin Ungdoms Lærere, men at man skulde være lidt varsom dermed og tænke paa, at det Syn, man havde bevaret paa dem, maaske ikke var helt retfærdigt. Der er nok noget om det, og jeg skal ogsaa søge at undgaa

at drage noget frem, der kunde saare Følelserne hos de daværende Læreres Efterkommere; af dem selv lever ingen mere. Paa den anden Side vil jeg dog ogsaa gerne give et virkeligt Billede af Forholdene, og jeg kan begynde med at sige, at jeg ikke er blevet daarlig behandlet af nogen iblandt Lærerne, og jeg nærer ingen Bitterhed mod nogen af dem. Som Forholdene var i Skolen, var Tiden nu engang; Lærere og Elever stod vel ikke som to fjendtlige Hære, men alligevel som to Parter, imellem hvem der var et mægtigt Svælg; nogen Ændring begyndte der dog at indtræde, som jeg senere skal komme til.

Skjules kan det ikke: Skolen havde ikke nogen Glansperiode, da jeg kom derind. Elevantallet var 59; en Realskole, som havde virket nogle Aar i Byen, var blevet nedlagt, saa Trangen til en videregaaende Undervisning syntes ikke overvældende. Skolens Rektor var *Otto Fibiger*, der døde i 1881. Hvad han havde været engang, kan jeg ikke domme om; i de Aar, jeg gik i Skolen, var han det er vist ikke for meget sagt — legemlig og aandelig svækket. Undervisning har jeg ikke faaet af ham, og nogetstomhelst Forhold imellem ham og de yngre Elever, som han næppe kendte, var der ikke. Hans Efterfølger blev *Conrad Iversen*, som i nogle Aar havde virket ved Skolen; med ham og *Emil Buchwald*, der ogsaa var kommen til Skolen sidst i Halvfjerdserne, begyndte en ny Aand at komme ind. Ellers var Lærerne og deres Pædagogik af den gamle Slags. Nutidens Krav med de mange fint uddannede Faglærere kendtes ikke. Jeg har lært Dansk, Tysk, Engelsk, Latin, Græsk, Historie, Naturhistorie og Geografi af theologiske Candidater; om det kunde være blevet bedre, hvis jeg havde lært det af mere faguddannede, ved jeg ikke. Min Matematiklærer *Buchwald* var paa Videnskabens Trappe naaet til at erhverve den udmærkede, nu kasserede Titel cand. phil. Han kunde vist have lært mig en Mængde Matematik, naar jeg blot selv havde arbejdet noget med Faget. Han var den første Repræsentant for en nyere Tid, og den første, der optraadte i Jakke; Skødefrakken var ellers den eneste Paaklædning, der sømmede sig for en Lærer. I Fransk havde vi i de første Aar Adjunkt *Lüth*; hans Kvalifikationer til at undervise i dette Sprog syntes at ligge i, at han var født i Grækenland; vi lærte ikke synderligt

af ham, men han var ellers en afholdt Lærer. Theologerne var *Schmidt, Jørgensen, Müller* og *Købke*, foruden en af Byens Præster. At man til Undervisning i Religion absolut skulde have en af disse, syntes lidt besynderligt, naar Theologerne dog kunde besøge alle de andre Fag. *Jørgensen* underviste i Historie og Naturhistorie, og mange ældre Disciple vil nok med Rædsel mindes hans historiske Tabeller; om han selv kunde nogen Naturhistorie og Botanik, ved jeg ikke, bibringe os ret meget af det, var han ikke Mester i, men det var ogsaa en besynderlig Undervisning. Skønt Skolen dengang havde en rigtig god naturhistorisk Samling, skete al Undervisning efter Lützens Naturhistorie, uden at der — i hvert Tilfælde om Vinteren, hvor vi ikke kom paa Samlingen — blev brugt Billeder eller Genstande. Om Sommeren foretog Adjunkt *Jørgensen* botaniske Udflugter med os. Hvad kunde man dog ikke lære unge Mennesker paa saadan en Tur! Men det blev ikke til mere end at plukke nogle Planter og saa fordybe os i det interessante Spørgsmaal, om de var oversædige eller under-sædige. Rigtig rare Drengene overfor ham var vi nu heller ikke; en yndet Spøg var at medbringe en sjælden Plante i Timen og uskyldigt spørge, hvad den hed; det var jo i de Tider, da en Lærer ikke maatte være uvidende om noget som helst indenfor sit Fag. Vi fik da jævnlige Svar, som vi ventede og frydede os ved: „Den skal vi inte bryde os om.“

Tonen blandt Lærerne og Maaden, Undervisningen foregik paa, var vist noget forskellig fra Nutidens, og den megen Theologi var i hvert Tilfælde noget svovlet. Jeg glemmer ikke den Lærer, der skulde faa Begyndelsesgrundene af Græsk ind i vore Hoveder, og som, naar en stoppede op ved et Ord, spurgte Raden rundt paa den ligefremme Maade: „Du Asen, Du Bæst, Du Gavflab, hele Banden, Gudhjælpemig ikke en eneste, der kan, det bliver værre og værre Aar for Aar.“ Vi mumlede jo bagefter noget om, at saa maatte det blive galt tilsidst. Stærkest i Erindringen tegner sig maaske vor fortræffelige Matematik- og Geografilærer *Michael Roedsted Schmidt*. Matematik har han ikke undervist mig i, og det vilde være en stærk Overdrivelse at sige, at mine geografiske Kundskaber skyldes ham. Han var som Pædagog langt forud for sin Tid

og havde et udmærket Princip, som blot ikke passede for Datidens Ungdom. Han sagde: „Jeg vil ikke høre de Asensbæster i det, som staar i Bogen, det kan de naturligvis, jeg vil lære Jer noget, som ikke staar i Bogen.“ Han fulgte Princippet og lærte os adskillige gode Ting, men unægtelig gav det bedrøvelige Resultater til Eksamen. Naa, jeg har klaret mig helt godt med den Geografi, jeg kan, og mindes ham med Taknemmelighed. Han var en venlig og flink Mand, men umaadelig hidsig og fremkom i denne Tilstand med meget barokke Udtalelser, af hvilke nogle er gaaet over i Litteraturen, medens et Par andre ogsaa fortjener at bevares for Forglemmelse, som naar han sagde: „Det maa dog være grinagtigt at være saa dum, bare i to Minutter,“ eller naar han blev rigtig vred, og Aarerne svulmede i hans Pande: „At ikke Jorden aabner sig og opsluger de Asensbæster, at ikke Himlens Ild falder ned og fortærer dem.“ Og hans Trusler kunde lyde rædselsvækkende, som naar han lovede, at han: „skulde tampe de Asensbæster, saa de skulde komme rendende fra Skanderborg og spørge, hvad det var for et allerhelvedes Spektakel.“

Jeg nævnede, at vi i Religion maatte have en indkaldt Theolog. Jeg tror nok, at hvis højere Vedkommende havde vidst rigtig Besked, vilde de have været klare over, at det, han præsterede, kunde besørges lige saa godt af de lokale, theologiske Kræfter. Men hvad skulde Præsten ved Tugthuset ogsaa stille an med os? Religion var intet Eksamensfag; Lærebogen, erklærede han aabent, interesserede ham ikke, og hvis der blev givet Lektier i Bibelhistorie og Salmer, blev vi næppe nogen- sinde hørt deri. Naar der var gaaet lidt af Timen, læste han højt for os, som der saa smukt staar i Skoleprogrammet fra den Tid: „Fortællinger af religiøst eller dog alvorligt Indhold.“ Vi morede os allerede dengang lidt over denne Sætning fra Programmet; det religiøse fandtes kun i dette, og med det alvorlige var det kun saa som saa. En Dag kom han til Timen i Ornat, han havde været til Begravelse. En af Drengene lavede nogen Støj, og hidsig som Præsten var, foer han hen og smækkede ham et Par — sikkert vel fortjente — Lussinger. En lille Dreng fra Landet blev højest forfærdet herover og udbrød højt: „Pastor A., De maa ikke slaa, naar De har Deres

Præstekjole paa.“ Det kunde der jo være noget om, hvad Præsten selv indsaa, thi han gik ganske rolig tilbage til Kathederet.

I det hele var Undervisningen i Skolen ikke daarlig, særlig i de øverste Klasser, og en Ting er sikkert, vi lærte at arbejde og have Respekt for Arbejdet, som Lærerne ogsaa selv tog meget alvorligt. Jeg har hørt om Skoler, hvor Lærerne kom for sent til Timerne og tilbragte Tiden med uvedkommende Ting, men det kendtes med enkelte Undtagelser ikke hos os. Da jeg for nogle Aar siden oversatte et naturhistorisk Værk fra Latin til Dansk, var der flere, der undrede sig over, at jeg kunde gøre det. Hertil svarede jeg, at min Undervisning i Latin havde været udmærket, og hvis jeg ikke skulde have saa meget ud af de ca. 1400 Timer, jeg havde haft i dette Sprog, vilde det være sorgeligt. Nej, det, jeg havde imod Skoleundervisningen, var den uhyre Kedsommelighed, der var udbredt over den. Time gled langsomt efter Time, den ene Lærer kom, og den anden gik, men meget Liv og Aand var der ikke; jeg længtes blot hver Dag efter, at Timerne var færdige. Endnu husker jeg min Forbavselse, da jeg som Student kom til Kjøbenhavn og af Kammeraterne hørte, at de havde haft det morsomt i Skolen. Naturligvis har hver Tid sit Ansigt, og man kan ikke forlange Lysbilleder, Skoleradio osv. i en Tid, som ikke havde det. Det var godt nok, at Princippet var: „Skoletiden er Alvor og Arbejde,“ men der kunde dog maaske være gjort lidt for, at Arbejdet skulde blive mindre ensformigt og sløvende. Jeg mindes kun een Gang i hele min Skoletid, at der paa selve Skolen — endda ved Slutningen af Undervisningen — har været noget udenfor de daglige Timer: det var Edisons Talemaskine — jeg tror, den kaldtes saaledes dengang — et højest ufuldkomment Eksemplar af Fonografen, som forevistes. Den spillede en Fædrelandssang, hvis Melodi man kunde opfatte, og holdt en Tale, der bestod af ret uarticulerede Lyde; men jeg var egentlig klar nok over allerede dengang, hvad Apparatet kunde udvikle sig til.

Saa sled Aaret sig igennem, selvfølgelig med de traditionelle Skolefestligheder, Bal og Skovtur, en enkelt Gang Komædie. Tiden fra Sommerferien til Jul var lang, kun afbrudt af den forholdsvis moderne Opfindelse Efteraarsferien, der ikke havde

udviklet sig til sin nuværende Længde, men kun bestod af 2 Dage plus en Søndag. Foraaret med dets mange Helligdage, Forsommeren med Repetitionsferie og Eksamen var der altid mere Liv og Afveksling i, og endelig oprandt den glade Dag, den 15. Juli, med den store Højtid, Opflytningen, benævnet med det gamle Navn Translokationen. Rektor sagde nogle Ord, Eksamenskarakter vidste man i Forvejen, og Opflytningen beredte næppe heller Overraskelser. Højtideligheden indlededes med en lille munter Sang, af hvis to første Linjer:

Med et frejdigt Sind
Roser paa vor Kind,

den sidste for de flestes Vedkommende var en slem Overdrivelse. Sangen var noget naiv, men forstaaelig nok, dog beredte et af Versene os Vanskelighed at tyde. Der stod saaledes:

Uden Jern og Staal
gik vi til vort Maal,
hvor vi kaared en til Aarets Konning.

Hvem det var, fik vi aldrig Klarhed over, og det kunde ikke tænkes, at man spurgte hos en af Lærerne; maaske var det blot for at faa et passende Rim paa Honning, der forekom i en af de følgende Linjer. Ved Slutningen af Højtiden blev sunget endnu en Sang, sikkert meget gammel, den maaske i nogle Skoler endnu sungne, paa Middelalderlatin skrevne

Concinamus, o sodales,

med det pudsige, mange Gange gentagne Omkvæd „dulce domum,“ alt, sunget paa en ganske iørefaldende og køn Melodi. Men aldrig faldt det nogen ind at oversætte Ordene for os, og i hvert Tilfælde alle „Realisterne“ sang dem uden nogen-
somhelst Forestilling om, hvad de betød. Jeg indrømmer, at Linjen „phosphore quid iubar“ selv for en Latiner ikke var let at tyde. Sangen passede vel bedre et Par Hundrede Aar tilbage, men jeg syntes alligevel ikke om, at *Iversen* som en af sine første Rektorhandlinger strøg denne gamle Sang; den lille om det frejdige Sind gik med i Købet. Jeg overværede ikke *Iversens* første Translokation, men et Ord fra den mindes jeg;

det havde gjort stærkt Indtryk paa mine Brødre, som var med. Rektor gennemgik de forskellige Disciple og uddelte Ros og Dadel; en fik med paa Vejen de bevingede Ord: „Du er doven, Schroder.“

Kammerater, Fritidssysler og Adspredelser.

Det var ikke nogen stor Overgang at komme ind i Latin-skolen, thi de fleste af Kammeraterne fulgtes man ind i Skolen med fra „Forberedelsesskolen,“ som endog i de senere Aar havde Lokaler i den halvtomme Latinskole. En Del naaede ikke engang ind i Latinskolen, men fuldendte deres Studier andet Steds. Da jeg kom ind i Skolen, var vi i første Klasse 18, hvoraf de 8 var „Realister,“ altsaa bestemt til at forlade Skolen i 4de Klasse, saafremt de skulde have den store Præliminæreksamen, allerede i 3die, hvis kun den senere udryddede „lille Præliminæreksamen“ var deres Maal. Paa Videnskabens Himmel straaede disse saakaldte „smaa Realister“ ikke, men de nød en vis Anseelse, thi der fandtes altid nogle af de stærkeste Drengene blandt dem. Naar jeg følger mine Kammerater fra første studerende Klasse op igennem Skolen, minder det stærkt om Kong Valdemars Ridt til Ribe. I første Klasse var vi 10, i tredje 9, i femte 5 og i sjette (Afgangsklassen) 3; det var godt, der ikke var flere Klasser.

Jeg læste engang nogle Skoleerindringer, saavidt jeg mindes fra Aarhus, og den, der skrev dem, nævnedes en lang Række af sine Kammerater, af hvilke ikke faa var blevet meget fremragende Mænd, noget, man for enkeltes Vedkommende allerede havde Fornemmelsen af i Skoletiden. Det kan jeg nu ikke sige om mine samtidige; mange af dem er blevet udmærkede og paa deres Felt kendte og ansete Mænd, men en saa vidunderlig Buket som i den omtalte Skole kunde der ikke plukkes, og — Sandheden i Ære — de, som er naaet længst frem, er nu ikke ubetinget dem, der var dygtigst i Skolen. Særlige Talenter i digterisk, musikalsk eller kunstnerisk Retning fandtes der kun meget faa af. *Iver Iversens* Forfatternavn blev jo ikke af de allerstørste, og *Schiøtz Jensens* kunstneriske Evner viste sig mest i Slipset og Broderens Malerier; *Ole Pedersen* havde allerede i de nederste Klasser en hel Stilebog fuld af Vers;

IV, V og VI Klasse i Sommeren 1882 (enkelte mangler)

Første Række (siddende) fra venstre: Hans Witttrup, Thorbjørn Holm, Otto Weismann, Einar Holm, Valdemar Osterberg,
 Johannes Loft, Kjeld Petersen.
 Anden Række: Gustav Winge, Fritz Black, Otto Helms, Harald Siboni, Lauritz Schiøtz Jensen, Eske Vestergaard.
 Tredje Række: Henning Faber, Ole Pedersen, Marius Nielsen, Mathias Plesner, Aleksander Dalberg.

jeg husker kun to Linjer deraf, Begyndelsen til et pompost Digt, saalydende:

Digterkongen Øhlenschläger
har nu tomt sit Bragebæger

men da vi gik Ole Peder nærmere paa Klingen, robede han en sørgelig Uvidenhed om, hvad det egentlig var for et Slags Bæger, Digterkongen havde stukket ud.

Selvfølgeholdt man sig for en Del til Kammeraterne i sin egen Klasse, men de personlige Sympatier spillede en større Rolle end Placeringen i de forskellige Klasser. Mine nærmeste Kammerater i disse Aar var foruden min Broder *Johannes* (senere Professor ved Landbohøjskolen), *Otto Weismann* (senere Forstkandidat og i mange Aar Domæneforvalter hos Kong Georg af Grækenland), *Niels Juul Sørensen* (nuværende Overlærer *Saxø* i Rønne) og *Joakim Hoë* (nu Landmand og Dyrlæge).

Og hvad tog man sig nu dengang til i sin Fritid, naar Skolen var endt, og Lektierne til næste Dag havde faaet sit? Ja, det ahang naturligvis i høj Grad af de forskellige Hjem, men Mulighederne for Fritidssyssel og Adspredelse var dengang saa langt mindre end nu, at det vist vilde falde Nutidens unge svært at føle sig sat tilbage til den Tid. Lad de unge, som nu gaar i Skolen, tænke sig en Tid, hvor der ikke fandtes Cykler, Biler, Telefoner, ingen Grammofon, Lysbilleder, Biograf eller Radio, intet Centralbibliotek, ikke Masser af illustrerede Blade, ingen Spejderbevægelse eller Sportskampe, og lad dem saa tænke paa, hvorledes de vilde anvende deres Fritid. Læsning spillede dog vist en større Rolle dengang end senere, men paa den anden Side kendtes ikke den Styrtesø af Drengbøger, som nu strømmer ud over Danmarks Ungdom; de repræsenteredes væsentligst af Cooper og Marryat. Discipulbiblioteket var ikke daarligt forsynet og brugtes ret flittigt. Til det store og over store Pengemidler til Nyanskaffelser raadende Skolebibliotek var der ingen Adgang for os Disciple, selv om det blev fortalt, at vi i femte og sjette Klasse kunde laane Bøger derfra. Hvem der egentlig læste de Masser af Bøger og Tidsskrifter, der samledes her, ved jeg ikke; blandt Lærerpersonalet dreves videnskabelige Studier vist kun

i meget begrænset Omlang. At Mennesker udenfor Skolen brugte Biblioteket, tror jeg var ukendt; dog mener jeg, at gamle Pastor *Schmidt* i Tyrsted, Fader til Ægyptologen *Valdemar Schmidt*, kom ind og laante Bøger derfra, men han var ogsaa tidligere Adjunkt ved Skolen. Dog hændte engang det opsigtsvækkende, at en Mand udefra kom og vilde laane Bøger, den bekendte Politiker *Jens Busk*, hvis Tilsynekomst i Skolen næppe vakte mindre Sensation, end om det havde været en vis Person med Klove paa Bagbenene og Horn i Panden. Nu maa det huskes, at det var i de bevægede, politiske Tider; Skolens Lærere horte saa at sige alle til de ivrigste konservative, og blandt Venstres Førere var *Jens Busk* med sine meget frimodige Ytringer vel en af de mest yderliggaaende og af Modstanderne mest forhadte. Hans Ærinde paa Skolen var det særdeles fredsommelige, at laane nogle Bøger fra Biblioteket. Han forhørte, om det kunde lade sig gøre, og da der blev svaret, at Biblioteket var tilgængeligt for alle, tilbød han at stille Kaution for Bøgerne. Det behøvedes ikke for en bosiddende Mand, og han kom da frem med, at han gerne vilde laane nogle af Klassikerne i Oversættelse; der taltes saa meget inde paa Rigsdagen om Klassikerne og klassisk Dannelse, og han vilde nu gerne selv se lidt paa disse Bøger. Han fik de ønskede Bøger, men om de fik ham til at se med blidere Øjne paa „den sorte Skole,“ ved jeg ikke.

Hvad vi ellers tog os til i Fritiden, var nok det, som Drengene plejede. Lysten til at samle ligger vel hos alle Drengene; selv var jeg en ivrig Samler af Kranier af forskellige Dyr og Fugle og af Insekter; men een Ting optog min Broder og mig stærkt, nemlig at samle paa Konkylier. Det er intet Under, at Fantasien betages af disse besynderligt formede og smukt farvede Skaller, som vi erhvervede fra forskellige Steder, mest hos en Bogbinder, der importerede dem i større Partier til at pryde Æsker o. l. med; Navnene fik vi ogsaa nogenlunde fat paa. Ellers var Insekt- eller rettere Billesamling det almindeligste. Et Herbarium havde vi ogsaa og drev ret ivrigt Studiet af Planter.

Om Vinteren var Skojteløb en yndet og meget dreven Sport. Til daglig Brug besøgte man i Fritiden Kammeraterne og gik

lange Ture, blot som Spadseretur eller ud til Sundet for at pilke Torsk. Saa snart Foraaret nærmede sig, var vi ivrige til at strejfe ud ved Stranden, i Engene og Skoven, for at samle Insekter og botanisere; i det hele var vi adskilligt naturinteresserede, men ganske vist paa en lidet forstaaende Maade. I de lavere Klasser var det en yndet Sport i Foraartiden at tage ud til nogle Vandhuller og fange Salamandre, som vi holdt i Akvarium; da der i Horsens fandtes en Malermester ved Navn *Sander*, hed Dyrene selvfølgelig altid Malersandre — Drengene er jo saa vittige. Vandet har alle Dage haft en mærkelig Tiltrækning for Drengene, og Fjorden laa lige ved Byen. Svømningen om Sommeren spillede en stor Rolle, og selvfølgelig færdedes vi ogsaa paa Søen i dertil mere eller mindre egnede Fartøjer. Jagtbøsser havde vi ogsaa fat i og drev en for Vildtet kun lidet ødelæggende Jagt paa Fjorden med Udgangspunkt fra den Ejendom, der laa lige ved Fjordens Bund og ejedes af Faderen til en af vore Kammerater, Proprietær *Hoë*. At vi slap godt fra alle vore Forehavender, har senere altid staaet for mig som en Gaade, der kun kan forklares ved den særlig heldige Stjerne, der hviler over Drengenes Foretagender; hvis dette ikke var Tilfældet, vilde denne Race sikkert snart være udryddet. Lørdag Eftermiddag blev gerne anvendt til lange Ture i Skovene i Omegnen, til Dels med botanisk Formaal. I Dagbogen for 1880 staaer der, at vi den 20. Marts fandt Følfod og Milturt i Blomst, den 7. April Anemone og Lungeurt, d. 10. Lærkespore, Kobjælde og Desmerurt; den 3. Juni opdagede vi i Engen den sjældne Bregne, Slangetunge. Disse Udflugter, hvor Deltagerne hovedsagelig var den faste Stok, jeg før nævnede, men i øvrigt ofte andre, spillede en stor Rolle for os, og naar jeg læser i Dagbogen, staaer mange Ture lyslevende for mig. At den Interesse for Fugle, som senere har fulgt mig hele mit Liv og betydet saa meget for mig, allerede dengang var vakt, bærer Dagbogen ogsaa tydelige Vidnesbyrd om.

Engang havde en Flugt af to Kammerater bragt lidt Afveksling ind i Skolens Ensformighed. *Hans* og *Søren* var forsvundne fra Skolen og fra Hjemmet, flygtede med det Formaal at komme til Søs. Hvorfra de havde den Idé, ved jeg ikke; de var begge

inde fra Landet, og alt det Vand, de havde nærmere Berøring med, var den Aa, som drev Møllen, hvor den ene boede. Selvfølgelig var vi andre stærkt optagne af denne Bedrift og kom Begivenhederne paa nærmere Hold; thi Lørdag Eftermiddag var nogle af os som sædvanlig ude paa en Udflugt, og den usigelige Lykke faldt da i vor Lod at møde de to Rønningsmænd, hvem den enes ældre Broder havde attraperet i Skanderborg, medens de paa Banegaarden delikaterede sig med Kaffe og Wienerbrød. Hvad de egentlig vilde i denne Indlandsby, ved jeg ikke; det eneste Skib, som nogensinde har været der, er vist det, Christian den Fjerde sejlede i paa Søen. Nu kom den ældre Broder dragende med de to noget slukørede Delinkventer. Hans Transport af dem svarede ikke ganske til, hvad jeg havde læst hos Carit Etlar og andre i lignende Tilfælde, og jeg spurgte, hvorfor han da ikke havde bundet dem, de kunde jo løbe fra ham; men han forklarede, at han havde uskadeliggjort dem ved at fratage dem deres Penge og Revolver, hvilket Vaaben han trak frem og affyrede et Skud i Luften med; i Sandhed højst imponerende! Hvad der foregik umiddelbart efter Hjemkomsten med Drengene, tilhører Privatlivets Fred, men naar de derefter som Straf blev sendt til Søs, minder det jo stærkt om, da Molboerne vilde drukne Aalen. — Men det er vel ikke værd at komme længere ind paa Eventyr og Oplevelser, saa bliver vi aldrig færdige.

— — —

Ser jeg nu tilbage paa mine Skoleaar, forstaar jeg nok, at de faldt i en Overgangstid, da de Tanker begyndte at komme frem, som førte til Omdannelsen af „Latinskolen,“ „den lærde Skole,“ til senere Tidens Gymnasium med de tre Retninger og en noget anden Undervisningsmaade; men Betragtninger herover hører ikke hjemme i disse Skoleminder, som jeg har søgt at fremstille, saaledes som de staar for min Erindring.

Conrad Iversen

var en Gaardmandssøn fra Stevelt i Nærheden af Haderslev og blev efter at have taget sine Eksaminer Adjunkt ved denne Bys Skole. 1864 blev han med hele Skolens Lærerpersonele afsat; men da han var indfødt Slesviger og som saadan ikke blev udvist, forsøgte han at oprette en Skole med dansk Undervisningssprog.

Andragendetherom blev imidlertid afslaaet, og da han ikke engang kunde faa Tilladelse til at give privat Undervisning, flyttede han til København, hvor han navnlig underviste ved den af hanstidligere Kolleger oprettede „Haderslev Læreres Skole,“ indtil han 1875 ved Overlærer Bøggilds Forflyttelse blev konstitueret

Conrad Iversen

som Overlærer i Horsens og efter Fibigers Død 1881 udnævnt til Rektor.

Iversen er lige saa lidt som sin Forgænger nogen Ynder af Tvedelingen; han ønsker snarest muligt at komme tilbage til den gamle Enhedsskole. Tvedelingen, siger han, skyldes pædagogiske Teorier, der giver sig ud for at være dikterede af Naturens tvingende Krav, men som i Virkeligheden flyder fra

Penne, der sættes i Bevægelse af blødagtige, magelige og ubegavede Skoledrenges Klager over det i Skolen uundgaaelige Arbejde. Skolevæsenet er en Institution, der allermest er udsat for radikale Reformere. de professionelle Pædagoger er de radikaleste Mennesker i Verden. De er alle Idealister og Theoretikere, der glat væk, uden at tage ringeste Hensyn til de virkelige Forhold, opstiller deres Theorier. De gaar alle ud fra, at Naturen, hvilket i dette Tilfælde vil sige Skoledrengene, er, som den bør være, hvorimod alt andet, hvad der hører til en Skole. Lærere, Lærebøger osv. er saa slet, at det er en Gru. Det gælder efter deres Mening blot om at finde den rette Metode, saa vil alt gaa af sig selv. Det egentlige Skolearbejde, der gaar sin rolige Gang Dag ud og Dag ind, den idelige Vekselvirkning, der er mellem Læreren og den enkelte Discipel, dette synes Pædagogerne enten ikke at kende eller at kaste Vrag paa.

For at opnaa den ønskede Enhed i Undervisningen baade i de to øverste Klasser og i Mellemlasserne maa først Græsk udskydes af III og IV Klasse, hvorved der bliver Plads til Engelsk og Naturlære, og ved at fjerne disse to Fag fra de øverste Klasser vil man atter kunne skaffe Plads til Matematikken. I Græsk maa der med den indskrænkede Undervisningstid slaas af paa Fordringerne, og Astronomien maa enten lægges ind under Matematikken eller i Form af matematisk Geografi under dette Fag i IV Klasse.

Hovedforskellen mellem en saadan Ordning og Ordningen af 1871 bliver da den, at Græsk har maattet rykke tilbage, og at Engelsk er kommet til. Det har gennem det sidste Aarhundrede været de gamle Sprogs Skæbne at blive trængt tilbage til Fordel for de nyere, og Iversen finder det indlysende, at Græsk bliver det Sprog, der først maa vige, det vil ikke vare mange Aarhundreder, før dets Stilling i Skolen bliver den samme, som Hebraisk i sin Tid indtog. Latinens Stilling derimod er rent historisk, baade kulturhistorisk og sproghistorisk, og praktisk saa sikret, at det efter hans Mening vil vare mere end 1000 Aar, før man kan lade være at læse Latin i de lærde Skoler. Det er muligt, at Latinen kan trænges noget tilbage. Begyndelsen skete allerede i 1846, da dette Sprog udelukkedes fra de to nederste Klasser, hvilket Skridt medførte, at disse

Klasser nedlagdes i 1871; men de talrige Forberedelsesklasser, som derefter oprettedes, viser, at det ikke var Latinens Skyld, at de to nederste Klasser savnedes, eftersom der ikke læstes Latin i dem. Det, man savnede, var den lærde Skoles alvorlige og grundige Undervisningsmetode, og kan denne hævdes uden Latinen, ser han ingen Fare ved at lade Latinen rykke tilbage.

Stemningen i de politiske Kampaar var ophidset og mærkedes ogsaa i Skolen. Et Par af de yngre Lærere var Venstremænd, og Adjunkt *Buchwald* fik Myndighedernes Misfornøjelse at føle. Han havde deltaget i en i 1885 af Venstre arrangeret Procession med paafølgende Møde. I en Artikel af 21. Juni 1885 i „Nationaltidende“ hedder det herom, citeret efter „Horsens Avis,“ at „Adjunkt Buchwald forleden Søndag var med til at beskyldte vor nuværende Regering for Grundlovsbrud og Gud ved hvilke Forbrydelser,“ hvorfor Ministeriet under 30. Juni anmoder Rektor om at indhente Adjunkt Buchwalds Erklæring og indsende den til Ministeriet med de Ytringer, hvortil han maatte finde sig foranlediget. Iversen meddeler da, at han, saa snart han havde erfaret, at Buchwald havde deltaget i Processionen i den Grundlovsfest, som „Fremskridtsklubben“ afholdt, foreholdt ham, at det var urigtigt af ham at slutte sig til en af Venstrepartiet under de nuværende Forhold foranstaltet Grundlovsfest, dels som Embedsmand, dels og navnlig som Skolemand. „Jeg er vis paa,“ skriver Iversen, „at han, hvis jeg blot i Forvejen havde vidst, at han havde i Sinde at deltage i en saadan Grundlovsfest, og hvis jeg da havde advaret ham derimod, vilde have undladt det.“ For øvrigt, slutter han, har Buchwald ikke gjort sig bemærket hverken som Taler eller paa anden Maade. og hvad „Fremskridtsklubben“ angaar, da maa dens Stiftelse nærmest opfattes som et Modtræk mod Stiftelsen af den konservative Klub, og den har, saa vidt vides, hidtil ført en meget stille Tilværelse.

Men Flertallet af Lærerne var naturligvis Højremænd, og enkelte af dem lagde i Timerne ikke Skjul paa deres Antipati mod Venstre og advarede kraftigt Disciplene mod at deltage i Venstres Møder og Processioner.

Iversen blev 1889 forflyttet som Rektor til Frederiksborg lærde Skole.

Skoleerindringer fra 1880'erne af Dommer *J. P. Rosenmeier*, Hobro.

Med Tilføjelser * af Dr. phil. *G. Schütte*, Eskjær, (mrkt. G. S-e).

I Maj 1883 blev jeg sat i Latinskolen i Horsens og optaget i 1ste studerende Klasse. Jeg husker tydeligt Vandringen til Optagelsesprøven, som jeg var meget bange for, sammen med min Fader. Det gøs i mig, hver Gang vi nærmede os til et mere anseligt Hus, som kunde mistænkes for at være Skolen, men snurrit nok var dette ikke Tilfældet, da vi kom til selve Skolen, fordi jeg opfattede Indskriften over Døren som „Udsalg“ og derfor straks ansaa Bygningen for ufarlig. Der staar jo: „Ut discat juvenus sapere et fari“ („For at Ungdommen kan lære at tænke og at tale“), og det var en af Overlærer *Müllers* staaende Vittigheder, at der var en Trykfejl: „Der skulde ikke have staaet juvenus, men juveneus (Ungkvæg), I Asener,“ sagde han.

Der var to meget forskellige Grupper Lærere ved Skolen, nemlig dem fra den gamle Tid, hvis Væsen og Væremaade vilde forbløffe Nutiden, og de mere moderne indstillede. Til de gammeldags hørte Brodrene Overlærer *Müller* og Pastor *Müller*, kaldet *Store Bär* og *Lille Bär*, begge Theologer. Af disse indgød Overlæreren, der var mager og kolerisk, mig i Begyndelsen Rædsel ved sin frygtelige Skælden ud. Vi havde ham i Latin, i 3die Kl. ogsaa i Græsk, og det var ikke Smaating, hvad han sagde. En Gang i 3die Kl., da en Synder, der var oppe i Græsk, ikke vidste, hvad *lambano* hed i en eller anden Hovedtid, og jeg svarede uspurgt derpaa fra min Plads, raabte han: „Kan Du da ikke holde Din Kæft, Din forbandede, gamle Rosenkartoffel.“ Min Angst for ham gik dog snart over, da jeg kort efter min Optagelse i Skolen kom til at faa privat Undervisning i Latin af hans elskværdige Søn, siden Adjunkt og tidligt død, som dengang gik i en af de øverste Klasser. Denne Undervisning skete i Overlærer *Müllers* Hjem, og baade han og de to Damer, der var i Huset, hans Hustru og Svigerinde, viste mig Venlighed, og siden var jeg ikke bange

for ham. Han var efter min Opfattelse og Erindring en særdeles dygtig Lærer i Latin og Græsk i de smaa Klasser; hvad jeg kunde af Græsk, da jeg gik op til Studentereksamen, hvilede paa hans Undervisning i 3. Klasse, medens Undervisningen i dette Sprog i de følgende Klasser efter min Opfattelse var værdiløs. Pastor *Müller*, som jeg vist kun havde til Lærer i den allerførste Del af min Skoletid, har jeg kun utydelige Indtryk af. Det forekommer mig, at han var en lille tyk Mand, der gik rundt i Klassen mellem Bordene i en stor brun Jakke af Overfrakketøj, og at han kunde finde paa at bande, men da altid tilføjede: „Gud forlade mig min slemme Synd.“

*Pastor *Müller* gjorde et uudsletteligt Indtryk paa os Drengene ved den første Diktatstil, han dikterede os. Han stod med anspændt Blik og Haanden for Panden og søgte de mærkelige Ord frem. Indledningen var denne: „Sukkeret — — smelter — — let i et Regnskyl, — — — — men det er ikke Skipperens Skyld, — — — — naar han har taget Lods ombord.“

*Historielæreren, Overlærer *Jørgensen* havde været ansat ved Skolen allerede i vore Fædres Tid. Han var pertentlig, tør og skematisk; mest kendes han som Forfatter til Tabelværket „*Jørgensens historiske Tabeller*.“ Den eneste Udtalelse, af ham, som har bidt sig fast og citeredes nu og da, var en Ytring om et galt Aarstal: „Det monne vi vide, Juda Rige var gaaet til Grunde for mange Aar siden.“

*Var *Jørgensen* lille og tør, saa var Bornholmeren, Overlærer *Kofoed*, til Gengæld mægtig af Skikkelse og fuld af Lune. Han underviste bl. a. i Latin. Han havde Øgenavne til alle Disciple, dog uden Ondskabsfuldhed; de virkede mere som Kælenavne. Jeg husker, at han som Gymnastikinspektør har værdigedes at knibe mig i Næsen. Senere kom han som Rektor til sin Fædrences Latinskole i Rønne.

*En af de originaleste Skikkelser indenfor det ældre Lærerkorps var „*Gamle Schmidt*,“ *Michael Roedsted Schmidt*, Lærer ved Skolen siden 1847, død 1899. Han var smuk at se paa, rank og spændstig som en Officer. Adjunkt Østerberg skriver træffende om ham i en Festsang fra 1895:

Thi skønt selv latinsk dresseret,
 Ven af klassisk Aandskultur,
 er han som en inkarneret
 frisk og hjemlig jydsk Natur.
 Friluftsadjunkt til Top og Taa.
 fostret af alt hvad Jylland.
 Jylland byder paa.

Altsaa er for os Adjunker
 Mandens Færd en Rettesnor.
 Alt, hvad frisk og stærkt og ungt er,
 spirer frodigt i hans Spor.
 Derfor et vel modt i vor Kres!
 Friluftsadjunkternes Nestor,
 Nestor paa femte Snes!

Hans Timer var fulde af Pudserligheder, men han var en umulig Matematiklærer. Og som han kunde skælde ud! Han plejede, naar han traadte ind i Klassen, at smælde med Spanskrøret i Katedret saa det knaldede, og at tordne: „Jeg skal tampe det Asens Pak, saa længe jeg kan røre mig!“ — hvorpaa han gjorde en Kunstpause og fortsatte med et lunt, underfundigt Blink i Øjet, og rigtig nydende hver Stavelse: „Og jeg kan sgu røre mig længe!“

Michael Roedsted Schmidt.

Hans staaende Formular, naar man skulde have en Omgang Prygl, var: „Kom herop, dit Satans forbandede Asen, at jeg kan smøre dig!“ — I ovrigt maa man ikke tage denne Forskrækkelighed for stort andet end Mundsvejr. Han var vist i Grunden hjærtens god. En kendt grundtvigsk Præst holdt engang en Dommedagstale ud fra sine Indtryk af Horsens Latinskoles Lærere omkring 1850; men i hans Fremstilling af Datidens kærlighedsløse Lærertype blev der gjort een Undtagelse, og det var Gamle Schmidt. (G. S-e).

Af en højst gammeldags Type var Gymnastiklæreren Hr. *Svendsen*, en gammel Underofficer med Napoleon III Skæg. Hans Gymnastiktimer var højst spøgefulde, da han ikke var i Stand til at holde Disciplin. Jeg husker at have set ham staa rasende ved Foden af Glatstangen, i hvis Top oppe ved Loftet en eller

anden Discipel havde sat sig fast og gjort sig det hyggeligt, og kommandere vedkommende ned, hvorefter der ikke blev taget mindste Notits. Selv hente ham ned kunde Svendsen jo ikke. Hans Sprog var heller ikke alt for grammatikalsk rigtigt, og naar han kommanderede: „Synk Haandvægtene,“ blev der naturligvis altid svaret: „Det kan jeg desværre ikke, Hr. Svendsen.“ Den stakkels Mand blev ret snart afløst af en pæn og net ældre Underofficer, Hr. *Martens*. Han underviste meget godt i den da brugelige rent militære Gymnastik og forstod ogsaa at sætte sig i Respekt. Blande lidt gjorde han naturligvis. Jeg gik i Danseskole hos ham og husker at have hørt ham synge under Danseundervisningen paa sit Flensborgerdansk og i Polkatakt: „Hop, en, to tre, hop, en, to, tre, och Rosenmeier, streck di Behn! Hop, en, to, tre, hop, en, to, tre og streck di Behn for Satan der.“

Der kom snart en Gymnastiklærer til, en rask ung Underofficer *Jensen*, der underviste godt og vist var afholdt. Senere blev han fast Lærer i forskellige Fag ved Skolen. Undertiden morede jeg mig lidt over ham. Saaledes husker jeg, at en af mine Klassekammerater, der var meget ængstelig ved at fyre Riflen af og derfor altid først lukkede Øjnene og vendte Ansigtet til venstre, hvorfor han naturligvis aldrig ramte Skiven, engang ramte en Sten, som laa paa Jorden et Stykke foran Skiven. Stenen blev derved kastet til Vejrs og gik igennem Skiven, i hvis Centrum den lavede en lang Flænge. Hr. *Jensen* overvejede derefter i dybeste Alvor og diskuterede indgaaende med os, om dette Skud skulde bogføres som en Forbier eller som et Pletsrud. Til sidst deciderede han „Pletsrud“ med følgende Motivering: „Hvis der havde staaet en Mand, havde han ligegodt været færdig.“ Da Skoleaarets Skydning sluttede, læste han de Karakterer op, han havde givet, og ledsagede dem med en yderligere Censur. Ved de bedste Skytter tilføjede han: „Det er udmærket godt skodt.“ Derefter: „Det er meget godt skodt.“ Saa: „Det er godt skodt,“ og endelig ved den sidste: „Det er sgu skidt skodt.“

De øvrige Lærere var ikke saaledes prægede af Fortids Væsen og adskilte sig vist ikke fra Nutidens Typer. Den yngste af dem var Adjunkt *Steenberg*, som var min Lærer i

Matematik i de to nederste Klasser, og i Naturhistorie og Botanik til og med IV Kl., med hvilken Klasse Undervisningen i disse Fag horte op. Han var en dygtig og interesseret Lærer, der holdt god Disciplin. Det forekommer mig, at han var lidt overlegen af Væsen og holdt Disciplene lidt paa Afstand. Han kastede sig senere over Folkebibliothekerne og blev titulær Professor. Mange Aar efter Skoletiden traf jeg ham ved et Selskab hos Amtmanden i Rønne; endskønt han da var over 70, syntes jeg, at han stadig var, som jeg huskede ham.

Kort efter at jeg var kommet i Skolen, blev „Gamle Schmidt“'s Son, *Ludvig Schmidt*, ansat ved den. Han var efter min Erin- dring en smuk, ung Mand og en interesseret og dygtig Lærer, og mine Følelser for ham var meget venlige. I de første Aar fornægtede han dog ikke sit fædrene Ophav og uddelte nogle frygtelige Dragter Prygl. Naa, der var adskillige Fyre blandt Disciplene, der kunde trænge inderligt, og Pryglene faldt vist ikke sjældent paa et tort Sted.

Engang vi havde „Unge Schmidt,“ havde Klassen ved Siden af „Gamle Schmidt,“ og Bulderet derindefra var den Dag særlig storslaaet. Det genrede „Unge Schmidt,“ som under det værste af Uvejret trak sig om bag den sorte Tavle. Der kom Bud fra „Gamle Schmidt“ om at laane vor Klasses Pegepind, og Budet fik den med sig. Bagefter horte jeg, at „Gamle Schmidt“ havde pryglet en af Disciplene med den Pegepind, de havde derinde, saa Pinden var gaaet i Stykker.

„Unge Schmidt“ gjorde Indtryk af at være temmelig nervøs, da han kom til Skolen. Han plejede at sidde og stirre ud af Vinduet en Stund, inden han uddelte en Dragt Prygl, medens hans Hoved foretog nogle nervøse Ryk til Siden. Denne Nervositet gjorde en Spøg, som Klassens største Skælms- mester, for Resten Schmidts specielle Yndling, en Dag lavede, særlig vellykket. Det var Sommer og Oldenborreaar, og ved- kommende medbragte en Papirspose med Oldenborrer, som han inden Schmidts Time anbragte i Kakkelovnen. Da Timen var begyndt, fik han Tilladelse til at komme noget Papir i Kakkelovnen og benyttede Lejligheden til at lade Kakkelovns- laagen staa aaben. Snart kom den første Oldenborre brum- mende; Schmidt saa fortvivlet ud og sagde: „Uh, faa det Dyr ud.“

Der blev udvist stor Iver med at lukke Vinduer op og jage Oldenborrer ud, og da det var overstaæet, kom de to næste osv., saa det blev en livlig Time.

I V og VI Kl. var Schmidt ikke længere nervøs, saa vidt jeg husker. I den sidste Time før Studentereksamen, som han benyttede til at prøve, hvad vi kunde, spurgte han den sidste, han hørte: „Naar var Juli-Revolutionen?“ Vedkommende svarede glad og i bedste Tro: „Det var i Februar!“ hvorefter Schmidt ikke kunde udholde at høre mere paa ham. Jeg vil lige nævne, at det var samme udmærkede Klassekammerat, som en Gang i III Kl., da han var oppe i Historie, fortalte, at Kong Niels efter Slaget ved Fodevig flygtede til Slesvig, og dér blev han kvalt i en Gildeskraa!

*Mere end nogen anden af Skolens Lærere var *Ludvig Schmidt* fyldt af omsorgsfuld Interesse for vort nationale Livsspørgsmaal og for Nationalitetens Livsvilkaar i alle Lande. Han hørte til det Slægtled, som var opvoxet under Skyggen af Nederlaget i 1864, og som i alt for mange Tilfælde var endt med at blive til „haabløse Slægter.“ Han havde været med i de politiske Brydninger blandt Firsernes Akademikere, havde skonnet Hulheden og Goldheden i de gammeldags nationale Fraser, men ogsaa Fejgheden og Ynkværdigheden i det moderne Slagord om national Liggen-død. Han havde i Studentertiden vel haft en Del Tilknytning til Repræsentanter for den sidstnævnte Strømning, og i sit Bladhold etc. fortsatte han siden ogsaa denne Arv, men mere af Vane end af Sympati. Han studerede den nationale Selvopgivelse, som en Læge iagttager en snigende Sot, hvis Udbredelse ikke kan standses, men hvis Forløb alligevel bør mærkes i Forskningens Interesse. Dette ytrede han undertiden aabenhjærtig paa Tomands Haand. Da det engang foresløges ham, til Modvægt mod hans Vane-Organ ogsaa at holde Harald Nielsens Tidsskrift „Ugens Tilskuer,“ var han i Førstningen utilbojelig, men lod sig dog overtale. Da han saa først havde lært dette Tidsskrift at kende, vilde han ikke slippe det, thi her fandt han Genklang for sin egen nationale Retningslinje. Schmidts Livorgan var i øvrigt „Flensborg Avis.“ — Det var sikkert i en af Schmidts Timer, at vi Elever i V Klasse kort efter Nytaar 1888 modtog Budskabet

om, at Preusserne med et Pennestrog havde jaget den danske Undervisning ud af alle Nordsløvigs Skoler. Det var et Slag, der vakte en og anden af os til national Eftertanke, og Schmidt forstod at holde den hellige Ild vedlige. — Og denne Aand søgte han at indpode, hvor man mindst skulde ane det. I „Lærebog i Oldtidens Historie for Gymnasier og Seminarier“ (1915) citerer han etsteds, hvordan Profeten Jesaja truer Israel med Herrens Straffedom gennem Assyrerne:

Før et Folk i det fjerne et Banner han planter,
fløjter det hid fra en af Jordens Kanter.
Og se, det kommer med Hast og Il,
uden Snublen eller Hvil,
uden Sovn eller Rast,
med Vaabenbæltet om Lænden fast;
og ikke en Skorem paa Vejen brast.
Dets Pile er skæftede,
ved Buerne hæftede.
Hestehovene Kisel ligner,
Vognenes Hjul som Stormvind hviner.
Som Løver de brøler,
Som unge Løver murrer,
højt de knurrer.
Byttet de rover, Byttet de bjærger, —
og der er ingen, som Israel værger.

Hvem kan vel læse Linjen „og ikke en Skorem paa Vejen brast“ uden at tænke paa den preussiske Krigsmaskines veltilrettelagte og planmæssigt udførte Indbrud gennem Belgien i 1914? Det er dette, som Schmidt skriver mellem Linjerne, og vi føler hans eget angstfulde Livssyn i Slutningsordene: „og der er ingen, som Israel værger.“ — Alt i alt maa det siges, at i Ludvig Schmidt ejede Horsens Gymnasium en saa vækkende, forstaaende og selvstændig Historielærer, som man kun sjældent finder Magen til. (G. S-c).

Til de yngre hørte ogsaa Adjunkt, senere Overlærer *Buchwald*, som jeg havde til Lærer i Matematik vistnok baade i III og IV Kl. og i Fysik i V og VI. Før mit Vedkommende kunde jeg særdeles godt lide ham. Han var meget høj og havde en lang graa Slængkappe, som han altid bar under sin Inspektion i Skolegaarden i Frikvartererne og i Gymnastik-

timerne. Engang da han for Timens Slutning forlod sin Inspektion ved Riffelskydning i Karolinelund — V og VI Kl. fik dengang Undervisning i dette Vaabens Brug — betroede han mig at tage Kappen med hjem. Da jeg kom til Skolegaarden, og der netop var Frikvarter, syntes jeg, at det vilde være spændende at gaa over Skolegaarden med Kappen paa, og jeg faldt for Fristelsen. Uheldigvis og mod Forventning mødte jeg Buchwald i Gaarden og blev noget betænkelig, men han smilte blot og tog Hatten dybt af for sin Kappe. Han var ikke nogen særlig stor Experimentator i Fysiktimerne, og det morede nogle, naar Experimenterne derfor slog fejl. Ved sin Undervisning interesserede han sig ikke videre for de udygtige, et Princip, der har min Lægmands-Sympathi, forsaavidt de højere Skoler angaar.

I Dansk underviste Adjunkt *Wraa* lige op til Studentereksamen, og det var vist en meget god Undervisning. I V og VI Kl. kunde jeg ikke faa mere end g hos ham for mine danske Stile, de var alt for tørre, sagde han. Jeg tror, at han yndede et blomstrende Sprog, og da jeg altid har foretrukket en nøjagtig Beskrivelse af en Ko for en frascfyldt Do. af en Solnedgang o. l., kunde min Stilekarakter ikke forbedres. Heldigvis fik vi en Matematikprofessor til Censor i dansk Stil. Om det var ham, der gjorde det, ved jeg ikke, men jeg fik i hvert Fald mg for begge mine Stile.

Overlærer *Lohse* underviste i Latin og Græsk i IV, V og VI, og hans Undervisning var ikke god. I IV havde vi ham baade i Græsk og Latin, men Rektor *Iversen* opdagede formentlig, at dette ikke kunde gaa, og overtog Undervisningen af min Klasse i Latin i V og VI, og det var et stort Held for os. Vi beholdt imidlertid Lohse i Græsk lige til Studentereksamen, og jeg mener ikke at huske fejl, naar jeg siger, at det samlede Pensum i dette Sprog for V og VI Kl., som vi skulde opgive til Studentereksamen, var vi ikke kommet igennem een Gang, da vi fik Repetitionsferie ca. 17. Maj 1889 lige før Studentereksamen, ligesom intet af det læste var repeteret. Lohse var nemlig svagelig og lod sig meget let passiare bort fra Undervisningen i Timerne, og det benyttede den kortsynede Ungdom sig jo af. Hans Undervisning foregik i øvrigt

paa den Maade, at han i første Halvdel af Timen hørte os i Oversættelsen af det Stykke, vi havde for, og i sidste Halvdel af Timen nøjsommeligt og hakkende oversatte Lektien til næste Dag for os, hvorunder vi skrev Oversættelse med Blyant i Læsebogen mellem Linierne, og saa behøvede vi ikke at gøre mere ved det. Da vi efter denne Undervisningsmethode i IV, fik Rektor Iversen i Latin i V, gav han os den første Dag et godt Stykke for af Livius uden at servere os nogen som helst Oversættelse deraf. Jeg tilbragte adskillige Timer den Eftermiddag med denne Lektie og mit latinske Lexicon, og vi maatte saaledes selv til at arbejde, hvad der var uhyre godt for os. Det er egentlig underligt, at vi slap igennem Studenter-eksamen i Græsk, thi jeg kan sige for mit Vedkommende, at jeg kunde for lidt. Da jeg til Eksamen læste den græske Text højt, opdagede jeg et Par Gloser, hvis Betydning jeg ikke kendte, men stolende paa mit „Schülerbibliothek“ lukkede jeg Øjnene og lod den indterpede Oversættelse rulle af, hvilket gik fortræffeligt.

I V og VI Kl. oversatte jeg jævnlig for min private Fornøjelse Horats Oder og de græske Digte i Anthologien til Dansk paa Originalernes Versemaal. Da jeg engang hos Lohse kom op i et Krigsdigt af Tyrtaios, som jeg havde oversat paa denne Maade, og begyndte at give Oversættelsen i mine egne Vers, afbrød Lohse mig straks med Spørgsmaalet: „Hvor har du de Vers fra?“ Da jeg svarede, at jeg havde lavet dem selv, sagde Lohse: „Sludder. Uforskammet. Sæt dig ned,“ og jeg fik dem saaledes ikke engang afleveret. Formentlig ikke meget pædagogisk af Lohse.

Af Person var Lohse en mager, sirlig og pertentlig Pebersvend. Disciplin kunde han ikke holde. Engang i IV Kl. byggede den fornævnte Skælmsmester et Klatreapparat af Penneskafter med Snore imellem paa Kathederet før Lohses Time og anbragte nogle Oldenborrer deri. Lohse lod sig det gefalle; han bemærkede kun lidt forlegent, at han ikke havde noget imod uskyldig Munterhed, naar vi blot ikke gjorde Dyrene Fortræd!

I V og VI Kl. kunde vi efter frit Valg enten fortsætte med Tysk eller læse Engelsk, som der ikke blev undervist i i de

4 yngste Klasser. Vi valgte Engelsk. I dette Sprog var der netop blevet ansat en Lærer, som ikke havde Læreruddannelse. *Han havde levet længe i Vestindien, og mentes at være blevet paatvunget Skolen ved et Magtsprog af Kultusminister Scavenius. Paa Grund af sin lange, ranglede Skikkelse og sin Jægernormaldragt fik denne Lærer Øgenavnet „Don Tricot.“ Hans Undervisning var tarvelig. Var han daarlig, kunde det ske, at den foregik i hans Hjem istedetfor paa Skolen, og en og anden Elev forsvandt saa vistnok ganske stille paa Fisketur. Efter sin Afskedigelse vandt vor Engelsklærer i øvrigt et vist Ry som Leder af en teosofisk Kreds i København. (G.S-e).

I Fransk blev vi undervist af den udmærkede Lærer Adjunkt *Jacobæus*, senere Rektor i Aarhus. Om hans Undervisning har jeg kun godt at berette. Den foregik under fortræffelig Disciplin, og Luner, Mærkeligheder eller Uretfærdigheder forekom ikke i hans Timer, i hvilke alt gik sin rolige og gode Gang. Han var afholdt og agtet. Da jeg dengang ikke kendte ret mange Mennesketyper, var jeg meget imponeret af hans Ydre. Han var meget mørk og havde stærkt markerede udpræget jødiske Træk, skønt han slet ikke var Jøde. En Nevo af ham har mange Aar senere fortalt mig, at engang i et Selskab kom en *Jacobæus* ubekendt Jøde hen til ham, slog ham paa Skulderen og sagde: „Naa, vore Forfædre har nok vandret sammen over det røde Hav.“

Sidst nævner jeg Skolens daværende Leder, Rektor *Iversen*. Da jeg var opdraget til dyb Ærbødighed overfor Autoriteterne og de ældre, gjorde han allerede ved sin Stilling et imponerende Indtryk paa mig. Men ogsaa bortset herfra har jeg af ham bevaret Indtrykket af en myndig, dybt alvorlig og anselig Personlighed, overfor hvem det var utænkeligt at opføre sig upassende. Som Lærer synes jeg, at han var udmærket. Vi havde ham desværre kun i Latin og kun i V og VI Kl., men jeg for mit Vedkommende synes, at jeg havde stort Udbytte af hans Undervisning, og jeg holdt meget af ham. Det er ogsaa mit Indtryk, at hans Interesse for den enkelte Discipel var stor.

Hans Sprog — som ogsaa hans Ydre — bar Præg af hans sønderjydske Afstamning; han sagde saaledes „skjære“ med j. Engang i en Time ytrede han, at vi skulde aldeles ikke

bestræbe os for at komme til at tale saa fint, at ingen kunde høre hvor vi var fra; hvis vi troede, at det var fint, saa tog vi fejl. Skønt hans Timer gik med stor Alvor, kunde der dog nok hænde lidt, som var morsomt. Hertil henregner jeg, at jeg flere Gange har hørt ham sige: „I ser nok, at her mangler et Hul hos Livius.“ En anden Gang kom Rektor til at sige: „Se, Romerne, de var levende Mennesker og talte et levende Sprog, men *vi* er døde Mennesker og taler et dødt Sprog.“ Lidt kan jo være morsomt i en Skoletime. Engang havde vi fundet paa at kalde en af Klassekammeraterne „Peder Kylling“ efter en Forfatter, som var nævnt i vor Litteraturhistorie. Da Iversen en Dag sagde til ham: „Du sidder og ser ud som en forvildet Høne,“ syntes vi, at det var uhyre morsomt, men Iversen syntes forbavset over, at han havde vakt saa megen Munterhed ved denne Bemærkning. Samme Klassekammerat fik altid ug for sine fejlfri latinske Versioner, medens jeg altid kun fik mg+ for mine ligeledes fejlfri do. Da Kammeraten mente, at denne Forskel kom af, at hans danske Sprog var saa meget bedre end mit, og jeg mente, at Forskellen blot kom af, at Iversen nu en Gang var kommet til at give ham ug og mig mg+ og, naar han rettede Versioner, blot saa efter, hvad vi havde faaet sidst og saa gav den samme Karakter, enedes vi om at bytte Kladde til en latinsk Version. Jeg vandt en stolt Sejr, idet Kammeraten fik ug for min Kladde, og jeg mg+ for hans, men jeg kan endnu grue, naar jeg tænker paa, hvad der vilde være sket, hvis dette Falskneri var kommet til Iversens Kundskab.

Engang overværede jeg, at han udviste en Discipel. Vi havde i V eller VI en Klassekammerat, der var adskillige Aar ældre end vi andre, 22 23 Aar gl., og var kommet ind i V Kl. Der skulde sendes et Krickethold fra Skolen til Aalborg, og Holdet havde Ordre til straks efter Kampen at rejse hjem og maatte ikke tage Del i et paafølgende Bal. Dette var vedkommende Klassekammerat meget utilfreds med, og han henvendte sig flere Gange til Rektor om Tilladelse til at blive og deltage i Ballet, men fik hver Gang Nej og blev naturligvis efterhaanden skarpt afvist. Ikke desto mindre blev han borte, og der hvilede en mørk Sky over Klassen den Morgen lidt før Kl. 8, da han igen mødte; vi var meget betænkelige. Saa kom Rektor hurtigt

ind, styrede lige løs paa Synderen og sagde: „Du kan gaa din Vej. Jeg vil ikke se dig mere. Gaa!“ hvorefter Rektor straks forlod Klassen. Det gjorde et dybt og uhyggeligt Indtryk paa os alle. Den stakkels Mand samlede saa bleg sine Bøger sammen, gik rundt og gav os Haanden til Farvel, og jeg har ikke set ham siden.

“En af Iversens Forgængere, Rektor Birch, bliver af Pastor C. Knudsen i Bogen „Klaps“ S. 66 sigtet for „Snobberi med dav. Jægermester Schüttes Sønner paa Bygholm.“ „Lille Oskar“ kan Rektor Birch endnu høres sige til den ene af dem, uden at det i mindste Maade anfægtede Kammeraterne. Man vidste, at Rektor og Lærere kom som Gæster i det gæstfri Hus paa Bygholm.“ I Iversens Tid vides ikke noget saadant Snobberi at have gjort sig gældende overfor det yngre Kuld Schütter, der dengang gik i Skolen. Men derimod er det nok sandt, at naar Kammerherren paa Bygholm holdt Fødselsdag, 3dje Marts, havde Skolen fast Maanedsløv, for at Lærerne kunde gøre Gratulationsvisit og blive bedt til Middag derefter. Det var disse Middage, hvorom Proprietær Nyholm paa Tammestrup engang sagde til mig, da han paa Fødselsdagen traf mig paa Nørregade: „Naa, skal vi nu over og spise med den store Ske?“ (G. S-c).

Hvis jeg ud fra mit usagkyndige Standpunkt skulde udtale mig om, hvorvidt Horsens Latinskole dengang var en god eller en daarlig Skole, tror jeg, at jeg vilde holde paa, at det alt i alt snarest var en god Skole. Skoletiden var vel nok ret kedelig; men bortset fra de enkelte Fag, som jeg har nævnt, synes jeg, at Skolen gav fuldt tilstrækkelig Lejlighed til indenfor Skolens Maal — at erhverve grundige Kundskaber i de forskellige Undervisningsfag, og at de, der selv vilde, havde Lejlighed til at lære selv at gøre et grundigt og paalideligt Arbejde. Jeg for mit Vedkommende er Skolen taknemlig.

Siden Sommerferien 1930 er min ældste Søn Adjunkt ved Skolen, og sammen med ham gik jeg en Søndag gennem de gamle Klasseværelser. Jeg gjorde den sædvanlige Erfaring om Barndomstidens Steder, at Værelserne er meget mindre, end man husker dem. I det nye Lærerværelse saa jeg med Vemod Skyggerne af de fleste af mine, nu alle henfarne Lærere i Form af deres Billeder paa Væggene.

Minder fra min Skoletid i Horsens i 1880'erne
af Overlæge dr. med. *Claudius*.

Jeg er født i Fredericia og havde kun gaaet $\frac{1}{2}$ Aar i Latin-skolens 1ste Underklasse dér, da jeg ved min Faders Udnævnelse til Telegrafbestyrer i Horsens blev optaget i denne Bys lærde Skole.

Ligesom Horsens var en langt større og smukkere By end Fredericia, saaledes forekom ogsaa dens Latinskole mig større og betydeligere end den fredericianske. Og hvor var Skolegaarden smuk med sine Lindetræer i Baggrunden ind mod Rektors Have og den Række Træer midt i Gaarden, der markerede den Grænse mellem de store og de mindre Drenges Territorium, der først maatte overskrides, naar man naaede at høre til „de store.“ I Skolegaarden herskede i Frikvartererne souverænt Adjunkt *Buchwald*, denne udmærkede og gode Mand, der elskede sine Elever, som vi ham. Hvor vi dog legede eller sloges dér under hans Opsigt, og hvor hurtigt var dog ikke et Kvarter forbi; alt for tidligt ringede den store Kløkke, hvis Signal betød, at nu skulde vi atter skyndsomst ind i Klasseværelserne. Selvfølgelig kunde *Buchwald* ogsaa straffe, men aldrig efterlod det Nag, fordi vi følte, at han var retfærdig. Han uddelte, hvad der blev kaldt „*Buchwaldere*.“ „Læg Hovedet paa Siden,“ kommanderede han, og idet han lagde sin venstre Haand under Synderens ene Kind gav han Lussingen paa den anden; en Læsion af Trommehinden var udelukket paa denne Vis, hvor Slaget kunde føres med fuldkommen Sikkerhed.

I Horsens lærde Skole oplevede jeg min første egentlige Sindsbevægelse; efter 1ste Aarsprøve fik jeg underhaanden at vide, at jeg havde faaet „Flidsbelønning,“ et Begreb, man ikke kendte i Fredericia Skole, og at den vilde blive uddelt ved Translokationen næste Dag. Glæden herover var saa stor, at jeg ikke lukkede et Øje hele Natten, og at mit Hjerte hamrede, som skulde mit Bryst sprænges. Senere lærte jeg at tage sligt paa en mere rolig Maade.

For mange Elever er Skoletiden saa nøje knyttet til Lærernes Personlighed og pædagogiske Evner, at Lærerne i Elevens

Erindring træder meget stærkt i Forgrunden, næsten som var de Skolen selv. Jeg har aldrig følt det saadan; for mig var Skolen det Sted, hvor der var Lejlighed til — naar man selv vilde og kunde — hver Dag at lære noget Nyt, og en slig Betragtningssmaade er vel særlig heldig, naar man foruden en Del dygtige Lærere ogsaa har haft med nogle at gøre, hvis Kundskaber var under al Kritik, eller hvis Sindstilstand var ganske patologisk. Paa den anden Side kunde det jo ogsaa hænde, at en Lærer blev fuldstændig miskendt; jeg tænker her paa den gode og venlige *Lohse*, der blev kaldt doven, medens Sagen var den, at han paa Grund af en kronisk Brystsygdom altid var dødsenstræt.

Naturvidenskaberne har altid haft min særlige Interesse, og det var mig en Sorg, at Skolen ikke havde nogen matematisk-naturvidenskabelig Afdeling; hvor ofte har jeg ikke staaet paa Afsatsen med Ansigtet trykket ind mod Ruden til Fysikværelset og hilst paa de kære Instrumenter, som jeg genkendte fra de Bøger, jeg studerede paa egen Haand! Og hvilken Fryd, da Døren endelig aabnedes for os til dette beskedne Laboratorium og denne Samling! Et uudsletteligt Indtryk gjorde det paa mig, da jeg med egne Øjne saa en kemisk Forbindelse blive til ved Opvarmning af en Blanding af Svovl og Kobber, og hvor var det dejligt at sysle med Faldmaskinen, Modellen til Dampmaskinen, Elektrisermaskinen, Luftpumpen osv.; vi savnede blot en astronomisk Kikkert. Det var *Buchwald*, der var Hersker i dette magiske Rum, og de fleste Elever fulgte hans Undervisning med stor Interesse; en Dag blev der bundet et Stykke Svineblære over en Beholder, der skulde udpumpes, indtil Blæren sprang; der blev imidlertid ikke Tid til at gøre Forsøget den Dag, og det blev derfor opsat til næste Time. Timen kom, og vi stormede op ad Trapperne for at høre Knaldet, og en af Eleverne var saa begejstret, at han fortalte sig og raabte: „Skynd jer! nu skal vi sprænge Hr. Buchwalds Blære!“ En Dag, da vi læste om Barometret og dets Anvendelse til HøjdemaaLING, tog Buchwald et Aneroidbarometer, og saa gik han og hele Klassen op paa Højen i Karolinelund; da vi var kommen helt derop, saa vi, at Barometret var faldet det beregnede Stykke, og en af os siger da: „Vil De nu ikke,

Hr. Buchwald, gøre Dem rigtig lang, saa at Barometret kan komme endnu højere til Vejrs.“ (Her maa indskydes, at Buchwald, der var meget høj, altid kaldtes „lange Buchwald“). Som den ejegode Mand, han var, lo han, saa det klukkede i ham, stillede sig paa Tærne og løftede Barometret saa højt han kunde over sit Hoved, og en Elev, der klatrede op i en Flagstang, mente med absolut Sikkerhed at kunne konstatere, at Barometret virkelig var faldet yderligere et Stykke! Buchwald var ogsaa den Lærer, der kontrollerede Skydeundervisningen paa Banen i Karolinelund. Der gives ingen mere æggende, vækkende og udviklende Sport end Skydning for en sund og frisk Ungdom; vi begyndte beskedent med Salonriffelskydning i Skolegaarden, saa gik vi over til Karabinen, og endelig holdt vi den store og tunge, i teknisk Henseende beundringsværdige Remington med den vældige Patron i vore Hænder; Buchwald sad paa en lille Stol bag ved Skytten og noterede interesseret Resultaterne i en lille Protokol med Skiver for hver Elev. Jeg vilde ønske, jeg engang kunde blade i denne Bog. Hvor var jeg stolt af at være Skolens hidtil bedste Skytte. De Mennesker, der har faaet Skoleskydningen afskaffet, har ikke vidst, hvilken Brøde de begik.

Endnu højere oppe end Fysikværelset, helt oppe i Tagetagen laa det smukke Naturhistorieværelse med sine Samlinger i Glasskabe og Skuffer. *Steenberg* underviste her og gjorde det udmærket, og ofte tog han os ud paa botaniske Udflugter, og alt dette var jo saare godt, men det hele var præget af en besynderlig Kølighed og Afstand mellem ham og os. „Lad være, Dreng!“ var et Udtryk, han alt for ofte benyttede. Udsigten oppe fra Naturhistorieværelset var bedaarende; man saa ned til den livlige Havn, og ofte kunde man spore den liflige Duft af finsk Tjære fra Skibsværftet helt ude paa Spidsen af den søndre Mole, og længst ude blaanede Fjorden, kranset af sine Skove, vor bedste Ven, lige elsket om Sommeren, naar den Baad „Søblomsten,“ vi lejede for 25 Øre i Timen nede ved Broen bag Raadhuset, „klukkede“ hen over dens Flade, som om Vinteren, naar Isen sang eller klagede under vore Skøjtejern, og Solen alt for tidligt gik ned.

Buchwald, Steenberg og Ludvig Schmidt dannede en Gruppe,

der adskilte sig skarpt fra de andre Lærere; de var frisindede, Venstremænd, en Betegnelse, der i de Tider nærmest var det værste, der kunde siges om en Mand, og endvidere, som det under Rædsel og Gysen hviskedes derude blandt det Borgerskab, der gav Tonen an i den lille By, Fritænkere. Fra denne Lærergruppes Virksomhed ude i Byen strømmede en frisk Luftning de Elever i Møde, der spejdede ud over Skolegaardens Mure; disse 3 Mænd vilde delagtiggøre Byens Arbejdere i det aandelige Livs Skatte, idet de oprettede „Arbejderundervisningen,“ der lod afholde belærende Foredrag i et Foreningslokale paa Søndergade, Foredrag, der altid var velbesøgte og hørt med andægtig Tavshed. Ogsaa vi ældre Skoleelever var taknemmelige Gæster dér. Desuden indførte Steenberg Kricketspillet, denne sunde Friluftssport, i Horsens, hvor det snart blev meget yndet og udbredt.

Steenberg indlagde sig endvidere stor Fortjeneste ved at faa Skolens betydelige Bibliotek gjort tilgængeligt for Offentligheden, saa ogsaa vi Elever kunde gøre selvstændige Studier ved Hjælp af de Haandbøger, der nu stilledes til vor Disposition. Naar jeg omtaler Skolebiblioteket og min Glæde over, at det blev stillet til Disposition for videre Kredse, kan jeg ikke lade være med at tænke paa, hvor ofte jeg dog havde Lyst til at læse i de Dagblade og Tidsskrifter, der laa fremme i Lærerværelset, dette ophøjede Rum, som man jo kun vovede sig ind i, naar man havde særlig Ordre dertil, for at hente et eller andet til Lærerne; een Gang har jeg dog brudt denne uskrevne Lov; jeg vilde med egne Øjne se i „Flensborg Avis,“ om det virkelig var sandt, at Preusserne d. 18. Decbr. 1888 ved det berygtede Reskript havde øvet uhørt Vold mod Danskheden i Nordslesvig. Min Interesse for Sonderjyderne bundede dybt; min Fader var Holstener, men „treu geschwornen Eiden“ var han gaaet nordpaa, min Moder var Flensborgerinde, og mine første og bedste Ferier har jeg tilbragt i Flensborg hos mine Bedsteforældre. Det var med Frygt og Bæven, at jeg listede mig ind i Lærerværelset, fandt det omtalte Nr. af Avisen og fik bekræftet, hvad jeg havde hørt Tale om; min Sorg og Harme derover kendte ingen Grænser, og det Had til Preusseriet, der fødtes den Dag, bevarer jeg til min Dødsdag.

De smukkeste Minder fra min Skoletid knytter sig til Skoleballerne og særligt til Skovturene, der fandt Sted tidligt paa Sommeren, inden Eksaminerne tog deres Begyndelse; de gik oftest til Fakkegrav, Tirsbæk, Grejs og andre skønne Punkter i Vejleegnen, og hvilken Fryd alene det at køre med Toget i Bænkevogne dog var for os Børn! Musik havde vi med, og med den i Spidsen og vajende Flag marcherede vi fra Jernbanestationen til det Sted, hvor Festmaaltidet stod dækket. Den lille Juelsmindebane, der jo interesserede os Horsensboere særligt, blev ogsaa benyttet og førte os engang ud i den dejlige Natur, der udfolder sig i Bjerge Herred omkring Klejs Bakker. Selv Regnvejr kunde ikke ødelægge vort gode Humør paa en saadan Fri- og Festdag! Rektor, Lærerne, de store Elever og de smaa, alle var vi nu Ligemænd, og hvor gik vi dog op i vore Roller som „Røvere“ og „Soldater!“ Rektor holdt altid en smuk Tale til os, naar vi var samlede til Bordets Glæder, og endnu hører jeg tydeligt Hornets vemodige Signaler, der kaldte os sammen til Afmarch efter en uforglemmelig Dag. Et dybt Indtryk gjorde det paa mig, da en af Eleverne, der som den første i Byen havde faaet en Cykle, og som var startet fra Horsens samtidig med, at vi andre tog af Sted med Toget, modtog os paa Banegaarden i Vejle, da vi rullede derind; jeg følte mig ganske hensat til Eventyrets Verden, i den Grad ubegribelig forekom mig en sliq Bedrift. „Nu strøg noget stort forbi.“ Ak! du friske, modtagelige Barnesind! Aah! du Ungdom, der troende paa de gængse naturvidenskabelige Anskuelser, som var de absolutte Sandheder, frejdig og tillidsfuld skod i Vejret under Vaarens lysegroenne Tegn!

Skulde jeg sammenfatte mine Indtryk fra Horsens lærde Skole, da bliver det til Mindet om en Institution omgærdet af stor Autoritet, et Midtpunkt, hvorom mine Tanker ofte kredsed; det var dog dér, jeg hver Dag udvidede mine Kundskaber, og selv om Skolesangen under vor dygtige Sanglærers Ledelse nødvendigvis lød særlig frejdig og glad fra vore Struber om Lørdagen, ved Juletid eller navnlig ved Translokationen, naar Sommeren stod derudenfor og kaldte paa os, saa var det dog ogsaa festligt og højtideligt at mødes igen ved Lovsangen, naar der efter Ferien atter skulde tages fat.

Rektor *Iversen* var for os Legemliggørelsen af Skolens Autoritet; jeg husker ham nærmest som en stille og tavs Mand, værdig i sin lange Diplomatfrakke og ikke staaende i nærmere direkte Forbindelse med de enkelte Elever, men han fulgte deres Udvikling og Færden med Interesse og Glæde, hvilket ofte kom frem gennem Udtalelser fra ham til Disciplenes Paarørende; og var en Klasse noget tilbage, tog Rektor Iversen selv Undervisningen i enkelte Fag i sin Haand. Hans Hjertes Toner var — for at tale i Lægessprog — maaske noget fjerne, men det slog for Skolens Anseelse og Elevernes Vel.

Imellem Vejle og Horsens Fjorde ligger Bjergelide, dette vidunderlige, alt for lidt kendte, Bakkedrag, hvorfra man ser en saa stor Del af Jyllands Dejlighed; didop foretager jeg hvert Aar en „Pilgrimsfærd;“ dybt nede ligger Horsens spejlende sig i sin blanke Fjord og kronet af Ejer Bavnehøjs vældige Masse helt ude i det fjerne i Straaledis. Jeg har nu Byen og den Del af mit Liv, jeg tilbragte dér, paa en Afstand, der tillader en uhildet Bedømmelse, men det ender altid med, at jeg tager min Prismekikkert frem; Genstande og Begivenheder rykker atter ganske nær, jeg bliver Barn igen og gaar med mit Tornyster paa Ryggen ad Aaboulevarden (det tidligere saa maleriske Aagadeparti, hvor jeg havde mit Hjem), drejer omkring Hjørnet ved Havnealleen og skynder mig glad ind igennem Skolens Port. En Stund sidder jeg deroppe paa Purrehøj, bevæget og betaget, medens Minderne, saavel gode som mindre gode, skyller ind over mig; saa overdøver Automobilmotorens Trommehvirvler Mindernes tyste Tale, og jeg drager atter af Sted til min Gerning, en mangesidet Virksomhed, som jeg erkender har en Del af sine Rødder i Horsens lærde Skoles Muld.

Anton Neergaard.

Ikke mindre end fire af Skolens efter hinanden følgende Rektorer følte sig ad forskellige Veje stærkt knyttede til den nationale Bevægelse i Sønderjylland. Fibiger deltog som frivillig med Hæder i Trearskrigen; hans Sorg over Rømningen af Danevirke 5. Februar 1864 gav sig i en Time paa Metropolitan-

skolen Udslag paa en Maade, som hans Elever ikke glemmer.!) Iversen var født Sonderjyde, Neergaard virkede som Adjunkt ved Domskolen i Slesvig fra 1858 indtil han efter Krigen 1864 maatte forlade Byen, og hans Efterfølger Otto Lund var født i Flensborg.

Det var i en ret sen Alder, 57 Aar, at Neergaard, som da var Overlærer ved Aarhus Katedralskole, i 1889 blev udnævnt til Rektor i Horsens.

Med Skoleaarets Begyndelse 1890 oprettedes en i flere Aar stærkt savnet matematisk-naturvidenskabelig Afdeling, saaledes at Skolen fra 1892 kunde dimittere Studenter af begge Retninger.

I 1895 kom en Reform af Karaktergivning, idet de daglige Karakterer afskaffedes. I sin Motivering af Forslaget herom fremhæver Neergaard de nu almindeligt anerkendte Grunde for Afskaffelsen: det bliver muligt at gennemføre en ordentlig Klasseundervisning, hvorved Undervisningen bliver livligere og Disciplenes Hjemmearbejde lettes; Fristelsen til Snyderi formindskes, og Misundelse over Kammeraters bedre Karakterer, samt en forceret Ærgerrighed modarbejdes; Lærernes Forhold til Disciple og Forældre, som ofte savner Forudsætninger for at forstaa Skolens Bedømmelse, vil blive bedre; for ubegavede, men flittige Disciple, hvis Skoletid ofte forbitres af smaa Karakterer, saa de let taber Modet og Lysten til Skolearbejdet, vil Afskaffelsen betyde et stort Gode. Men for at Forældrene ikke helt skal savne Meddelelser fra Skolen, hvilke har deres store Betydning, indføres den Ordning, at Disciplene en Gang om Maanednen faar en Standpunktskarakter i hvert Fag, men ingen Hovedkarakter, ligesom der ingen maanedlig Omflytning finder Sted; Disciplen beholder gennem hele Skoleaaret det Nummer, han har faaet ved sidste Aarseksamen. Er der Grund til herudover at sende Meddelelse til Hjemmet om Disciplenes Forhold, sker dette i en Meddelelsesbog.

Gymnastikhuset, som oprindeligt kun var paa fire Fag, fik i 1891 en Udvidelse paa 19 Alen i Længden og blev derved dobbelt saa stort som før, saaledes at Skolen nu ejede et efter Tidens Forhold smukt og rummeligt Lokale til Brug ved festlige Lejligheder. Derved opnaede ogsaa Biblioteket, der var

!) K. G. Brøndsted, Erindringer I, 1931, S. 173.

anbragt over Gymnastiksalen, en stærkt tiltrængt Udvidelse af Plads.

Skolens Legater fik under Neergaards Rektorat en betydelig Forøgelse, idet Fru Etatsraadinde Birch, i Henhold til en af hendes Mand før hans Død truffen Bestemmelse, under 22. Juni 1891 oprettede et Legat paa 6000 Kr., hvilken Sum ved hendes Død 1900 efter testamentarisk Bestemmelse forøgedes med 10000 Kr. Legatet bærer Navnet „Etatsraad, Rektor F. C. C. Birchs Legat,“ hvis Renter uddeles til værdige og trængende Elever i Horsens lærde Skole. Det administreres under Stipendiefonden, men Navnet er bevaret i Skolens Aarsskrifter under Afsnittet „Understøttelser, Flidsbelønninger og Legater“ ved Udtrykket : *Stipendiefonden og de Birchske Legater.*

Neergaards Rektorat var for Skolen en stille og fredelig Tid. Arbejdet gik sin støtte og rolige Gang, ledet af en besindig, velvillig Personlighed. Hans Efterfølger Otto Lund karakteriserer ham med følgende Ord: Med sin tilbageholdne Natur, der skyede al Optræden, forbandt Rektor Neergaard den strengeste Pligttroskab og en baade fin og stærk Følelse af sit Ansvar. Derfor var han i alle betydeligere Forhold en handle-dygtig Mand, der med Fasthed udførte de Beslutninger, som han havde fattet efter den omhyggeligste Overvejelse og ofte under et kærligt Sinds Uro. — I 1902 fratraadte han, 70 Aar gammel, Rektoratet, men blev boende i Horsens og opnaaede den høje Alder af 96 Aar.

Halvfemsernes Tidsalder

af Provst *P. Clausen.*

Dengang som nu laa Skolen med Facaden ud mod Havne-alleen; bagved fandtes Gymnastikhuset med Salen forneden og Biblioteket ovenpaa. Graa var Skolen i det ydre, og lidt skum-mel saa den ud, og Vedbenden op ad Muren gjorde det egentlig ikke bedre. Men fornemt laa den bag det høje Jerngitter; Plankeværket ud mod Amaliegade var knap saa flatterende. „Indenfor Murene“ kunde man undertiden faa Indtryk af, at der var saa mørkt; men det var for en stor Del kun Indbildning,

der havde sin Aarsag i Fornemmelser af Angst for Overhøringens Udfald, noget, man efterhaanden vænnede sig til, og der gik ikke lang Tid, før man fandt sig hjemme i den gamle, hyggelige Skole med de hvidskurede Gulve i Klasseværelserne og den lange Gang med Billederne af lærde, parykprydede Mænd. I de „hellige Haller“ mødte vi Drengene — ikke mindst Drengene fra Landet — i den første Tid med en vis benovet Ærbødighed ved Tanken om, at her boede den højeste Visdom til Huse, og her taltes „Gudernes Tungemaal.“

Stejl var Trappen op til Skolen, og Vandringen deropad gik ikke altid i raske Drengespring, selv om vi ret hurtigt nemmede Sandheden i det gamle Ord: Per ardua ad astra. Men var man først kommen ind i Skolen — Optagelsesprøven kunde ogsaa dengang være skrap nok — saa var man „Discipel i den lærde Skole;“ det gav ikke saa lidt Selvfølelse, men ogsaa en Følelse af Samhørighed med Skolen; man groede fast, slog Rod trods Knubs og haarde Ord og sommetider urimelige Krav. Lærdommens Vind blæste ikke altid mild og kvægende, sandt at sige, men Drengenes Solidaritetsfølelse tog af for de værste Stød, og hvad! Skolen skulde jo nu engang gaa sin regelmæssige Gang, og det var godt, at den gjorde det uden Slinger og Forstyrrelse af nye Skoletanker eller sligt.

Tiden i Halvfemserne dannede forøvrigt Overgangen til den nye Ordning med Mellemskole og Gymnasium, og Horsens Latinskole hørte vistnok til dem, der var med til at bane Vejen for det nye, i alt Fald var det ikke sjældent de Horsens Latinskolelærere, der førte Ordet ved Skolemøder, hvor den nye Ordning drøftedes. Rektor *Neergaard*, der var klassisk Filolog, hørte nok til den gamle Skole og havde sine egne, vel underbyggede Meninger om dens Fortræffelighed; men han var ikke doktrinær og kunde godt give Plads for andre Metoder, naar der blot ikke rokkedes ved det væsentlige: Soliditet i Undervisningen og Opdragelsen. Skolen og dens Liv var for ham dyb Alvor, taget i Ordets bedste Betydning. Men dette hindrede ikke, at de unge Pædagoger, som i de Aar fik Lærergerning ved Skolen, godt kunde indføre smaa Reformere i Undervisningen med eller uden Rektors Viden, og mig bekendt greb Rektor aldrig ind heroverfor, og det behøvedes heller ikke;

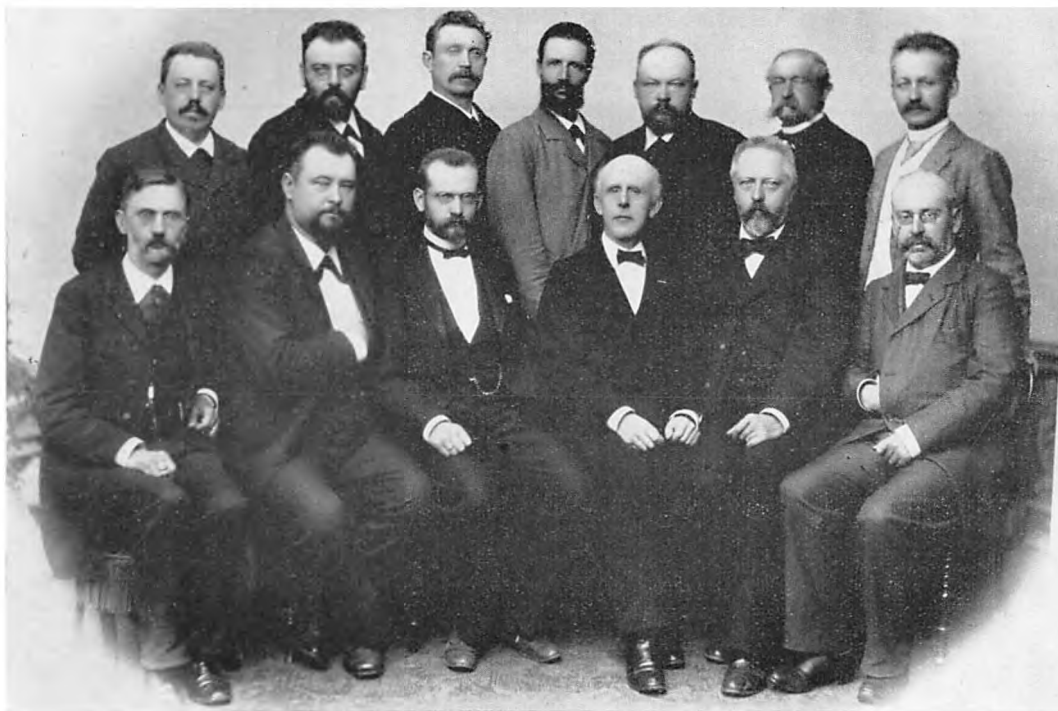
for jeg tror ikke, det kunde tænkes, at nogen af Lærerne dengang vilde gaa imod Rektor, naar Talen var om Skolens Ledelse. En stille Ærbødighed kendetegnede Lærernes Forhold til Rektor.

Derfor gik det vel ogsaa saa fredeligt paa Lærerværelset blandt de „12 vise,“ som alle havde deres Ejendommeligheder, og adskillige var ikke saa lidt kantede, ikke i Form, men i Indhold. Men Sammenstød blev undgaaet, og naar det trak op til politiske Kampe mellem de gamle Estrupianere og de unge liberale, var Rektors Tilsynekomst nok til at bringe Gemytterne til Ro. „Krudtet“ blev gemt hen til andre og bedre Tider; man nøjedes med at udpuste vældige Røgskyer fra den lille Shagpipe, saa det ganske Lokale indhylledes i en tæt Taage, der hindrede Modstanderne i at se hinanden. Kun en sjælden Gang og kun efter streng Ordre fik vi udenforstaaende Lov at kigge ind i „Mysteriet;“ men Audiensen varede kun kort, hvorefter vi baglæns og dybt bukkende forsvandt ud af Døren, som Regel lykkelige over at være sluppen vel derfra. Denne sidste Forestilling — nemlig om at slippe saa hurtigt ud af Lærerværelset som muligt — var der nogle af Lærerne, som ikke kendte. Derfor kunde der godt gaa et Stykke Tid — for ikke at sige for meget — efter at der var ringet ind, for de kunde rive sig løs fra den „hyggelige“ Stue og den kære Tobak og genoptage Dagens Slid og Slæb med de „elendige Knægte.“ Lærerne skal imidlertid ikke blot ses i deres Fritid, men nok saa meget i deres Arbejde, hvorved Skolen faar sit Præg. Jeg vil derfor prøve at give nogle Indtryk af Arbejdet, saadan som det foregik i Skolen i min Tid, ikke Elevernes, men Lærernes. Det faas vistnok bedst ved at overvære Undervisningen hos forskellige Lærere.

Først gaar vi ind i en II S., hvor gamle Overlærer *Müller* har Latin. „Cornelius Nepos“ ligger paa Bordene, og alt er tilsyneladende i bedste Orden; kun Læreren er endnu ikke arriveret. Da høres knirkende Skridt et Stykke nede i den lange Gang, og snart efter lyder en rusten Gammelmandsstemme: „Hov, Du Gavflab . . . Begynd saa.“ Klassen vidste, hvem der betegnedes med Udtrykket „Gavflab,“ der egentlig ikke var ment saa slemt, som det lod, snarest at opfatte som en

kammeratlig Hilsen. Desværre var samme Fyr ikke i Skole den Dag, hvorfor Drengene ikke kunde lade være at fnise i det Øjeblik, da Overlæreren traadte ind ad Døren. Og det skulde de ikke have gjort; for den gamle Overlærer, som gerne var saa hjertensgod, misforstod helt Situationen, idet han troede, det var ham, man lo ad, noget, der forøvrigt ikke var helt ualmindeligt formedelst hans aparte Ydre. Og dette resulterede i, at det første, Overlæreren foretog sig i denne Morgentime, var med spruttende Pen og under vanlige Forbandelser at nedkradse adskillige Anmærkninger til Klassens værste Grinebidere. Først da Rektor kom paa sin sædvanlige Morgenronde og hilste alle med sit hjertelige „God Morgen,“ kom der Ro og Orden i Tingene, saa der kunde tages fat paa den latinske Autor, der blev pløjet igennem, indtil Gloserne sad fast, og Stykkets grammatiske Mærkværdigheder var gentaget mangfoldige Gange og sammenlignet med gamle „Madvig,“ hvis Formlære vi fik lært ikke saa lidt af allerede i de to yngste Klasser. Af og til, naar Overlæreren var i godt Humør, kunde han divertere Klassen med morsomme Smaahistorier, og forstod vi saa at le paa de passende Steder og paa dertil passende Maade, kunde det tydeligt ses, hvor det gjorde den gamle Mand godt. I de yngre Aar havde han sikkert været en fortrinlig Lærer, velbegavet og kvikt Hoved som han var; men nu var han ude over Ungdomsaarene, og han kunde ikke undgaa at lægge Mærke til, at der ikke blev taget synderligt Hensyn til ham. Og det pinte ham og var maaske ogsaa medvirkende Aarsag til hans senere saa triste Skæbne. Trods hans Særhed og brøsig Væsen var vi en Del, der alligevel kom til at holde af ham.

Derefter aflægges vi Besøg i en IV Klasse. Her ser vi paa Katederet Adjunkt *Bjerre*, en lille rund, bebrillet Mand med en mægtig Haarfyldte og et Skæg, der dækker det meste af Ansigtet; han har et meget bestemt Udseende, hvad han har vænnet sig til at forstærke ved lodrette Rynker i Panden. Han docerer her „Madvig,“ særlig Syntaksen, og den kan han, som han kan alt, hvad han skal undervise andre i. Han fik jo ogsaa Lov til, fortaltes der, at springe over en Klasse, da han i sin Tid gik i Aarhus Latinskole. Men morsom er han ikke, og

Lærerkollegiet 1806.

Steenberg.
Lohse.

Bjerre.
Ottosen.

Jensen.
Osterberg.

Dybdal.
Neergaard.

Petersen.

Martens.
Buchwald.

Ludvig Schmidt.
Jacobsen.

hans Undervisning fænger ikke, lige meget hvilket Fag det gælder; alligevel læres der noget i hans Timer, for han er ikke bange for at forlange noget af Eleverne, og skulde det af og til knibe med Lysten hos en eller anden Gavtyv, saa ved han nok, hvordan saadan „Herre“ skal tages. Det siger sig selv, at hans Metode i Almindelighed ikke var yndet blandt Eleverne; men hans Dygtighed var respekteret.

I Klassen ved Siden af træffer vi Overlærer *Jacobæus*. Han indtog en fremskudt Plads i Skolen, havde sine fleste Timer i de højere Klasser og var afholdt baade af Lærere og Elever. Jeg husker ham bedst fra Latintimerne i V og VI Klasse, naar han sad paa en almindelig Stol ved et af de forreste Borde. „Seneca“ eller en anden gammel Latiner holdt han i venstre Haand; og med højre Haands Pegefinger anbragt paa Underlæben tolkede han de gamle Klassikere for os paa en saadan Maade, at vi i alt Fald blev interesserede og gerne vilde gøre vort Arbejde saa godt, vi kunde. Han var ikke bange for at „sætte noget for“ og stille store Krav, men kunde Læsset være tungt at slæbe, følte vi altid, at han skubbede paa. Han viste Tillid og modte Tillid; derfor blev han maaske den Lærer, der var mest afholdt.

Vi gaar derfra ind i en IV R. Undervisningen er endnu ikke begyndt. Henne ved Vinduet staar Adjunkt *Ludvig Schmidt* og stirrer tankeløs ud i Luften. Hans Paaklædning er bemærkelsesværdig, fordi den er saa sirlig, saa moderne i Snit og Farve og alligevel noget for sig selv. Med et nervøst Kast med Hovedet og et „Naa“ vender han sig om og gaar hen til et af Skolebordene, hvor han bliver staaende hele Timen igennem i en bestemt Stilling, hvis ellers ikke noget usædvanligt indtræffer. Og saa tog han fat paa Historieundervisningen. Han var ikke nogen almindelig Historielærer, der fortabte sig i Enkeltheder eller svømmede ud i Almindeligheder. Fremstillingen var saa vidt muligt objektiv, kunde derfor undertiden blive lidt tør, men alligevel aldrig kedelig, for den gav solid Viden. Ikke mindst nu bagefter indser man, hvor dygtig en Lærer han var i Historie. Men nervøs var han og derfor irritabel baade overfor „gamle Bloch, det Uhyre,“ og overfor den lange Fyr paa den bageste Bænk, der havde en sjælden Evne til at spille dum.

Paa den modsatte Side af Gangen træffer vi i en af de højere Klasser Adjunkt *Østerberg*, en yngre Lærer. Han er høj og slank. Udtrykket i hans Ansigt er fast, undertiden lidt hvast. Naar han kommer ind i Klassen, styrer han gerne med lange Skridt lige hen til Katederstolen, og saa begynder Undervisningen uden overflødige Ord, som han ikke ynder. Samtaler om aktuelt Nyt giver han ikke Lejlighed til, saadan som adskillige Lærere dengang og nu bruger det i Begyndelsen af en Time. Han gaar lige løs paa sin Opgave, der er den: klart og klogt at føre Eleverne til Forstaaelse og Tilægnelse af det, der skal læres. Det gælder for ham ikke at gaa udenom Vanskelighederne, men faa dem gjort overvindelige, og det lykkedes ham i en sjælden Grad baade i de sproglige og de matematiske Fag. Vi, der har haft ham som Lærer i Dansk og Engelsk, kom derfor til at beundre ham og har mangen Gang siden hen sagt til os selv og andre, at vi vanskeligt kunde have faaet nogen bedre Vejleder paa dette Omraade. Egentlig afholdt blev han vel ikke; dertil var han for kølig og indelukket af Natur; paa Skolen var han Læreren, der nok skulde vide at faa Afstanden mellem Kateder og Skolebænk respekteret. Kun ved enkelte Lejligheder som Skoleskovture og ved mere privat Samarbejde, f. Eks. ved Bogudlaan, kunde hans almindelige Menneske aabenbare sig, og da kom man til at holde af ham. Han hørte til de Lærere, der kom til at betyde noget for Skolen.

Oppe paa 1. Sal finder vi i et af de smaa Klasseværelser ved Siden af Forberedelsesskolen Adjunkt *Petersen*, der har med den matematiske Videnskab at gøre. Han er gammel Skipper og derfor i stadig Bevægelse. De matematiske Formler tumler han lige saa let som sin Baad. Han ligner ikke Lærere i Almindelighed; men han var anerkendt af sine Elever som en dygtig Styrmand mellem de matematiske Skær.

Sidst gaar vi ind til *Rektor*. Han sidder for Enden af et langt, firkantet Bord med Eleverne fra ældste Klasse langs Bordets Sider. Rektors „små Optegnelser“ til Græskundervisningen ligger paa Bordet, og de gennemgaas grundigt som alt, hvad Rektor har med at gøre. Omhyggeligt gennemgaar han de homeriske Sange med os og bliver ikke træt af at for-

tælle om Storheden i de gamle Kvad. Og han gjorde det godt, og vi holdt af ham som vor dygtige og gode Vejleder. Udenfor Undervisningen og ved uvante Situationer kunde der være noget forlegent over Rektor; men det mærkedes aldrig i hans Undervisning og heller ikke i hans Ledelse af Skolen. Han vidste fuldt vel, hvad han vilde, og forstod at faa det gennemført. Derfor gik Skolen saa godt i hans Tid.

Lærerstabten var nogenlunde konstant i denne Periode. Største Delen var yngre Lærere, der var kommen til Skolen lige før eller kort efter, at Neergaard var bleven Rektor. Heller ikke i det ydre skete der store Forandringer med Skolen i de Aar. De større Værelser og de „smaa Rum“ var uforandrede fra Aar til Aar. Kun Eleverne flyttedes om. Det gamle „Carcer“ var for stedse lukket, og i Kælderen var nu en hyggelig Bolig for Pedellen.

Men vi, det levende Materiale, forandredes gennem Aarene. Tit maatte vi slide os frem; men det gik, og bagefter var vi glade. Ikke altid var det morsomt med de lange Rækker af Gloser og Remser, Byers og Floders forvirrede Navne og meget, meget mere, der nok kunde gøre en Drengehjerne konfus, saa vi anede „Anmærkninger“ i Luften eller forfærdende Antegnelser i Karakterbogen. Klo stod den sjældent paa. Kun de mere haandfaste blandt Lærerne dyrkede denne Sport med mere eller mindre Held. Men ogsaa da kunde der være Lyspunkter, navnlig naar den „tunge Luft“ kunde forjages ved harmløst barnligt Vid og Lune, naar Drengene agerede Skolemestre i Karikaturens Verden. Ondskabsfulde Drengestreger fandt kun Sted et Par Gange i min Tid, skønt der af og til kunde være Tilløb dertil. Særlig slemt var det kun, dengang et Gymnastikhold eller en enkelt af dem laasede den gamle Gymnastiklærer inde. Denne Streg takseredes for de to implicerede Klasser — Gerningsmanden blev ikke funden — til Eftersiddens i tre Timer lige før Juleferien. Paa Legepladsen kunde det gaa meget livligt til, selv om ogsaa Inspektoren i Havelok og Træske vaagede strengt over god Orden blandt de oprørske Elementer. Ved Vintertid kunde det volde adskillig Vanskelighed at styre Sneboldene, der saa let kunde forvilde sig. Kun sjældent kom det til større Slagsmaal; derfor vakte det, da en af de gamle fra VI Kl. engang blev overfalden af

en ilter Realist fra IV R., stor Opstandelse, ja ligefrem Sensation, og det var med Nød og næppe, at der kom Ro over Gemytterne, da Klokkeren ringede. Ellers var, naar Gelederne stod opstillet til Indmarching, Halløjet forbi.

Lyspunkterne i Skolens Liv dannedes selvfølgelig af Skolefesterne, ved hvilken Lejlighed Skolen lukkede sine Porte op for Omverdenen.

Til daglig var Skolen en Verden for sig selv; „Sugerør“ eller „Aandehuller“ kendtes ikke dengang udenfor Naturhistorie-værelset. Byens andre Drenges var „Plebs“ for Latinskolen, og dem mængede „Disciplene“ sig ikke gerne med. Borgerne i Staden saa vistnok op til Skolen og dens Adjunker, som man sagde dengang i den jævne Befolkning. Ved særlig højtidelige Lejligheder, som da Klosterkirken i 1892 blev taget i Brug efter Restaurationen, var Skolen repræsenteret; men ellers passede den sig selv, lige indtil Trangen til Folkelighed fik Bugt med det nationalliberale Sindelag ved de lærde Skoler. Da meldte nogle af Skolens yngre Lærere sig til Tjeneste med oplysende Foredrag. Senere tog nogle ogsaa aktiv Del i Byens Politik, og en enkelt fik Sæde i dens Raad.

Man sagde, at Byen var aristokratisk indstillet dengang. Det er meget muligt. Den styredes af den lille Borgmester med den store Hund og saa af nogle dygtige Storkøbmænd og Fabrikanter. Men den støttede Skolen paa forskellig Maade, ikke mindst ved, at mange Hjem aabnede sig for Skolens Elever fra Landet og tog godt imod dem. Tænker man tilbage paa Skoletiden, mindes man derfor ogsaa Byen med Tak; ad dens brede Gader har vi færdedes, ved dens Havn har vi leget og ofte faaet Næring for vor Udlængsel, og i dens smukke Anlæg har vi „drømt“ saa mangen Gang til Tonerne fra Deichmanns Orkester. For Byen præsenterede vi vore flunkende nye Studenterhuer, glade som vi var, og den gav os Hilsen tilbage. Men Skolen skylder vi Huen og det, den er Symbol paa, og vi takker den med Rektor og alle Lærerne, fordi dens Maal var at lære os, som det stod i den gamle Kantate: Non scholæ, sed vitæ.

III.

LOVEN OM HØJERE ALMENSKOLER 1903.

Otto Lund.

Adskillige Gange var der i 80'erne og Begyndelsen af 90'erne blevet rettet Stormløb mod Loven af 1871, og det var da navnlig Tvedelingen, man ønskede at komme bort fra.

Det var dog først, da Foreningen af Bestyrere for de private Latin- og Realskoler i København og paa Frederiksberg under 23. December 1898 og paa ny 12. December 1901 til Ministeriet indsendte et Andragende om Tilladelse til at afholde Afgangseksamen for studerende med en ny (tredje) Retning, at Udsigterne til en ny Skolelov blev lysere.

Under Forhandlinger og Drøftelser i Skoleraad og paa Lærermøder viste det sig, at der var almindelig Stemning for Oprettelsen af en saadan tredje Retning ved Siden af de to gamle. Men da der samtidig med, at der taltes saa stærkt til Gunst for en ny Retning, rettedes en skarp Kritik mod de to bestaaende, især for Ensidighed og Overanstrengelse, fandt Ministeriet det rigtigt ikke at blive staaende alene ved Arbejdet for en tredje Retning, men gik til en gennemgribende Reform af hele vor højere Undervisning.

Dertil kom Forhold af en hel anden Art, der satte deres Præg paa den nye Skolelovgivning. I 1901 var det første Venstreministerium blevet dannet, og den demokratiske Bevægelse krævede nu en organisk Forbindelse mellem de forskellige Arter af Skoler, en *Enhedsskole*. Det Maal, man satte sig, var

en Opbygning af Skolen franeden med en naturlig Overgang fra den forberedende Undervisning i Folkeskolen til den højere Undervisning i Mellemskole, Realklasse og Gymnasium.

Den ledende Kraft i Arbejdet for en Reform af den højere Skole var Undervisningsinspektionens Formand, Professor dr. phil. *M. Cl. Gertz*, og Resultatet blev Lov om højere Almenskoler af 24. April 1903.

Mellemskolen optager Børn i 11 Aars Alderen. Den er 4-aarig og betegnes udtrykkelig som en Barneskole. Dens Fag er Religion, Dansk (med Svensk), Engelsk, Tysk, Historie, Geografi, Naturhistorie, Naturlære og Kemi, Regning og Matematik, Skrivning, Tegning, Legemsøvelser, kvindeligt Haandarbejde og Sang; desuden kan gives Undervisning i kvindelig Husgerning og Sløjd, samt i Mellemskolens 4. Klasse i Latin eller Fransk. Mellemskolen slutter med Mellemskoleeksamen.

Realklassen er 1-aarig og bygger paa Mellemskolen; den slutter med Realeksamen.

Gymnasiet giver i Tilslutning til Mellemskoleeksamen gennem tre 1-aarige Klasser sine Elever en fortsat højere Almenundervisning, som tillige afgiver det nødvendige Grundlag for videregaende Studier. Undervisningen skal kunne meddeles paa 3 delvis forskellige Linier, som efter de Undervisningslag, der giver hver enkelt Linie dens Særpræg, betegnes henholdsvis som den klassisk-sproglige, den nysproglige og den matematisk-naturvidenskabelige Linie. Fagene er Religion, Dansk (med de øvrige nordiske Sprog), Engelsk, Tysk, Fransk, Latin (paa klassisk og nysproglig Linie), Græsk (paa klassisk Linie), Oldtidskundskab, Historie, Naturfag, Matematik, Naturlære og Kemi (paa matematisk-naturvidenskabelig Linie), Legemsøvelser og Sang.

Det blev den under 14. Maj 1902 til Rektor udnævnte Adjunkt *Otto Lund* i Aarhus, der fik den Opgave at indføre den nye Skolelov i Horsens. Han var kendt fra sin Virksomhed ved Katedralskolen som en udmærket dygtig Lærer og fra sin Byraadsvirksomhed og som Skolekommissionsmedlem som en praktisk og handledygtig Administrator.

I Forberedelsen og Tilrettelægningen af Mellemskolens Undervisning tog Horsens Statsskoles Rektor og Lærere i disse

Aar virksomt Del. Saaledes indledede paa de højere Almenskolers Lærereforenings Elteraarsmøde 1903 Rektor *Otto Lund* en Diskussion om „Mellemskolens Opgave og Plan,“ samme Aar Adjunkt *Bjerre* om „Danskundervisningen i Mellemskolen,“ 1904 Overlærer *Steenberg* om „Skolen og Bøgerne“ og Adjunkt *Østerberg* om „De moderne Sprogs Stilling i Skolen (særlig Mellemskolen),“ og 1908 Adjunkt *Fledelius* om 1) „I hvilken

Otto Lund

Grad bør der kræves grammatisk Nøjagtighed under Taleøvelser i Tysk i Mellemskolen?“ 2) „Hvilket Læsestof bør vi vælge i Tysk i Gymnasiet navnlig med det Formaal at give Eleverne Kendskab til det moderne Tyskland?“

Da man i 1907 — fra hvilket Aar Benævnelsen „Discipline“ i Indbydelsesskriftet ombyttes med „Eleverne“ — var naaet gennem de 4 Mellemskoleklasser og Valget af Retninger i Gymnasiet skulde træffes, erklærede Skoleraadet sig for den nysproglige og den matematisk-naturvidenskabelige. Ogsaa Gymnasieundervisningen optog naturligvis Sind og Tanker stærkt. Skolernadsprotokollen viser, med hvilken Interesse man behandlede de forskellige faglige Spørgsmaal, og med hvilken Iver man gik op i Arbejdet, og da i 1914 Undervisningsinspektøren Professor *Tuxen* udsendte sin „Beretning om Undervis-

ningen i Gymnasieskolerne," drøftedes i Tiden 25. Februar til 28. April 1915 næsten alle Gymnasiets Læsefag i flere hurtigt paa hinanden følgende Skoleraadsmøder.

Paa disse Møder udfoldede Rektor Lund ret sin pædagogiske Indsigt og sin ledende og organisatoriske Evne. Det var ham om at gøre at drage Lærerne med ind i Arbejdet, at gøre dem medinteresserede i alt det nye, der i disse Aar væltede ind over Skolen. Han forlangte i den Henseende meget af sine Medarbejdere. „Der har været Tider," sagde Lektor *H. P. Hansen* spøgende i en Tale til Rektor Lund ved dennes Afsked med Skolen, „da det regnede med ministerielle Bekendtgørelser, og da haglede det med Lærermøder. Jeg husker lyse Foraarsdage, da vi gik til Møde, mens Solen stod højt paa Himlen, og der sad vi, og Rektorens Fyrighed lyste ud af hans Cigar, og Solen sank, og vi sad og blev gamle Mænd; den eneste, som gik forynget fra Mødet, var Rektor Lund — ja, og saa en til, nuværende Rektor Bjerre.“

Til disse faglige Overvejelser kom dernæst et andet i Skolens daglige Liv stærkt indgribende Spørgsmaal, der maatte tages Stilling til: Optagelse af Piger i Skolen.

I et Skoleraadsmøde 24. Juni 1903 var der almindelig Stemning for, at Horsens lærde Skole skulde aabnes for Piger. Af forskellige Grunde maatte man imidlertid anse det for uensigtsmæssigt at gøre dette allerede i Skoleaaret 1903—04. For det første var alle Skolens Lokaler fuldt optagne, saa det ikke vilde være let hurtigt at tilvejebringe de for en Fællesskole nødvendige Rum; dernæst havde der slet ingen Forespørgsel været angaaende Optagelse af kvindelige Elever, et karakteristisk Tegn paa forsigtig Tilbageholdenhed fra Hjemmenes Side overfor den nye Ordning og i stærk Modsætning til den nuværende livlige Tilgang af Piger (Elevantal 1. Maj 1932: 156 Piger og 163 Dreng); endelig gjorde Forholdene her i Byen det ønskeligt, at der førtes en Forhandling med Bestyrerinderne af de eksamensberettigede Pigeskoler samt med Forældrene om en tilfredsstillende Ordning, inden der toges endelig Bestemmelse.

Saadanne Forhandlinger førtes i det følgende Aar og resulterede i, at den ene af de eksamensberettigede Pigeskoler nedlagdes, idet Bestyrerinden, Frk. *Ingeborg Friis* — som nogle

Aar senere, 1907, indgik Ægteskab med Rektor Lund — fik Ansættelse ved Statsskolen, hvor hun foruden at undervise (særlig i Fællesklasserne) tillige fik det særlige Tilsyn med Pigerne, og med Begyndelsen af Skoleaaret 1904—05 aabnedes saa „Statsskolen i Horsens,“ som den fra Skoleaarets Begyndelse 1903 skulde benævnes, for baade Drengene og Piger. I 1m optoges 35 Drengene og 9 Piger, i 2m 40 Drengene og 13 Piger. Disse fordeltes saaledes, at de 9 Piger — 13 Drengene undervistes sammen i 1a, 22 Drengene i 1b, og paa samme Maade de 13 Piger — 14 Drengene i 2a, 26 Drengene i 2b. Hensigten med denne Fordeling var at opnaa virkelige Fællesklasser med et nogenlunde ligeligt Antal Drengene og Piger.

Pladsen i Skolen var imidlertid saa kneben, at et Par Klasser i de første Aar maatte undervises i lejede Lokaler i Forberedelsesskolen. En Tilbygning blev derfor bydende nødvendig. En saadan opførtes da efter en af kgl. Bygningsinspektør Arkitekt *H. Kampmann* udarbejdet Plan i Aarene 1906—07 i Rektors Have langs Amaliegade. Bygningen kostede 68,000 Kr. at opføre, og Skolegaarden fik samtidig en betydelig Udvidelse.

Et Led i Ministeriets Bestræbelser for at faa Hjemmene interesserede i Skolens Liv og Virke og for at tilvejebringe et godt Forhold mellem Hjem og Skole var Arbejdet for Oprettelsen af Forældreraad. Paa et Skoleraadsmøde saa tidligt som 20. April 1911 drøftedes Spørgsmaalet. Stemningen var delt: Af Skoleraadets 18 Medlemmer udtalte 7 sig mod Forældreraad i enhver Form; 11 Medlemmer udtalte sig for Ønskeligheden af en eller anden Forældreorganisation med begrænset Kompetence, navnlig saaledes, at Undervisningsspørgsmaal samt den enkelte Elev og den enkelte Lærers Forhold ikke kunde drages ind under Organisationens Forhandlinger.

Ogsaa i Hjemmene var Meningerne delte om Gavnigheden af Forældreraad. Valgdeltagelsen var i Begyndelsen saa ringe, at der til de i Februar og Marts 1918 udskrevne Valg til Skole-nævn ikke blev afgivet saa mange Stemmesedler, at der i Henhold til Betingelserne i kgl. Anordning af 31. December 1917 kunde vælges et Nævn. Dette skete først ved det tredje Valg, i Oktober 1918, men der indleveredes i alt kun 41 Stemmesedler fra 215 stemmeberettigede Hjem. Antallet af Forældre,

der deltog i Forældremøderne, var i de første Aar saare beskeden: fra 20 til 50. Med Aarene er Deltagelsen steget, saaledes at Antallet af Forældre og Lærere nu i Reglen ligger mellem Tallene 100 og 150. Indleder ved Møderne er hyppigst Skolens Rektor eller en af dens Lærere, undertiden ogsaa en af Forældrekrederen eller en anden skoleinteresseret; Emnerne har været enten af undervisningsmæssig Art: Historieundervisning (Lektor *Niels Jensen*), Det Gamle Testaments Anvendelse i Religionsundervisningen (Provst *Kierkegaard*), eller af mere almen Art: Spejderbevægelsen (Lærerinde Fru *J. M. Willer*), Ungdom og Udenlandsrejser (Adjunkt *Friis-Hansen*), Kunsten i Skolen (Professor *Axel Jørgensen*), Intelligensprøver (Adjunkt *Jakob Jensen*). Hvilken Interesse har Forældrene i deres Børns Skole? (Pastor *N. F. S. Dahl*), eller Skolens indre og ydre Organisation behandles, oftest med Rektor som Indleder. Mødet begynder og slutter med Sang; efter Indledningen følger en Diskussion, og Aftenen ender med fælles Kaffebord, hvor der i Almindelighed raader en hyggelig og fornøjelig Stemning.

Gennemførelsen af Skoleloven af 1903 og Indførelsen af Fællesskolen betegner Rektor Lund som de betydningsfuldeste Opgaver, der stilledes ham i hans Rektortid. Da han i 1925, 70 Aar gammel, forlod Skolen, rettedes der saavel fra Lærerkollegiet som fra Forældrekrederen hjertelige og taknemlige Afskedsord til ham. Lektor *Østerberg* udtalte en uforbeholden Anerkendelse og oprigtig Tak for den Maade, hvorpaa han havde løst de pædagogiske og administrative Opgaver, der kom til at hvile paa ham, for den konsekvente og samvittighedsfulde Energi, hvormed han havde ladet al sit Sinds Styrke og Varme komme Skolen udelt til Gode, og for de Værdier, han havde tilført den, værnet om og opelsket i den. Og Boghandler *Anker Heegaard* tolkede Forældrenes Tak for den Mennesskelighedens og Forstaaelsens Aand, hvormed han prægede Skolen, og som gjorde, at de med Tryghed henvendte sig til ham og sendte deres Børn til Skolen. „Hvilken Lykke er større for en Mand end den at vide, at han har saæet en god Sæd, og at hans Gerning har baaret Frugt.“

Til hans Efterfølger udnævntes under 8. Juni 1925 Lektor ved Viborg Katedralskole *Claus Peter Clausen*.

Skolen 1924.

Fru Willer, Jamm., Bjerge, Tomasson, Fru Lund, Haar, Willer, Bousae,
 Frk. Hasselriis, Kristensen, Holt, Otto Lund, Frk. Bruun, Agersnap.

Siden 1900 er følgende Legater tilgaaet Skolen:

Ved Fundats af 15. Juni 1916 oprettede Direktør *Benny Dessau* „i Erindring om den Tid, i hvilken jeg var Elev i Horsens lærde Skole,“ et Legat, stort 3500 Kr. Den aarlige Rente anvendes til Belønning for en mandlig eller kvindelig Elev.

Dette mod Skolen venlige Sindelag har Direktør Dessau yderligere givet Udtryk ved i Fundats af 17. Februar 1928 at oprette et „Adjunkt Chr. Fledelius's Mindelegat,“ stort 4000 Kr. Renterne udbetales hverandet Aar forinden Sommerferien til en Lærer eller Lærerinde ved Horsens Statsskole til Anvendelse til en Rekreatjonsrejse. Benny Dessau var Elev i Skolen i Aarene 1879—1883.

Ved Fundats af 18. August 1919 oprettede *Sørine Buchwald* og (Overlærer) *Emil Buchwald* „Emil Buchwald og Hustrus Sølvbryllupslegat,“ stort 4000 Kr. (nu 5,500 Kr.). Renterne udbetales en Elev paa et Kvindeseminarium, som har været Elev i Horsens Statsskole i mindst 2 Aar.

Ved Testamente af 22. August 1898 med Kodiciel af 3. Juni 1903 oprettede Overretssagfører *Christian Daniel Danjelsen* „Overretssagfører Danjelsens Legat“ til Understøttelse for unge Mænd til Uddannelse til deres Livsgerning. Fundats af 28. Maj 1925. Kapitalformue 50,000 Kr. Den ene Indtægtshalvdel uddeles i 2 lige Dele til 2 unge Mænd, der studerer ved Københavns Universitet og er dimitterede som Studenter fra Horsens Statsskole; juridiske Studenter har Fortrinsret. Christian Daniel Danjelsen var Elev i Skolen i Aarene 1853—1860.

Ved Testamente af 1. Maj 1888 oprettede Fru *Hedvig Christiane de Roepstorff*, f. Willemoës, til Minde om sin afdøde Ægtefælle et „Guvernementsassistent Frederik Adolph de Roepstorffs Legat.“ Legatet tilfaldt med en Kapital af 4000 Kr. (nu 4300 Kr.) Skolen ved Fundats af 6. April 1929, og Renterne uddeles til en velbegavet, flittig og trængende Elev. Frederik Adolph de Roepstorff var Elev i Skolen i Aarene 1859—1863.

Oversigt over *Fonds og Legater* pr. 1. April 1932.

A. Kapitalen under Skolens Bestyrelse:

- a. *Stipendiefonden*. Kapital: 23500 Kr. Aarligt Udbytte: 1150 Kr. Uddeles under Stipendieoverskudsfonden.
- b. *Stipendieoverskudsfonden*. Kapital 220000 Kr. Aarligt Udbytte: 10200 Kr. Det aarlige Udbytte uddeles i Portioner til Elever, Dimittender og Studenter som Understøttelser og Flidspræmier.
- c. *Flensborgs Legat*. Kapital: 2800 Kr. samt en Jordejendom. Aarligt Udbytte: 350 Kr. Anvendes til Boghjælp og Bogpræmier til Elever.
- d. *Dessaus Legat*. Kapital: 3500 Kr. Aarligt Udbytte: 100 Kr.
- e. *Fledelius's Mindelegat*. Kapital: 4000 Kr. Aarligt Udbytte: 200 Kr.
- f. *Roepstorffs Legat*. Kapital: 4300 Kr. Aarligt Udbytte: 175 Kr.
- g. *Buchwalds Sølvbryllupslegat*. Kapital: 5500 Kr. Aarligt Udbytte: 225 Kr.

B. Kapitalen under fremmed Bestyrelse:

- a. *Svanes Legat*. Aarligt Udbytte 1900 Kr. Uddeles sammen med Stipendiefondene.
- b. *Davidsens Legat*. Aarligt Udbytte: 100 Kr.
- c. *Bruuns Legat*. Aarligt Udbytte: 175 Kr.

I alle under A og B nævnte Fonds og Legater foretages Uddelingen af Skolen.

C. Kapitalen og Uddelingen under fremmed Bestyrelse:

- a. *Teilmanns Legat*. Aarligt Udbytte: 40 Kr. Tilfalder Biblioteket.
- b. Det *Beenfeldt Lichtenbergske Legat*. Aarligt Udbytte: 205 Kr. Tildeles en Præstesøn fra Voer Herred.
- c. *Danjelsens Legat*. Aarligt Udbytte: 1200 Kr. Tildeles 2 Studenter; Jurister har Fortrinsret.

Alle Beløbene er afrundede.

Horsens Statsskole i Rektor Lunds Tid.

Af Redaktør *Kai Schou*.

Non scholae, sed vitae

Lange Tider før Translokationen øvede vi paa Kantaten i Pigernes Gymnastiksal — den gamle. Om og om igen sang vi de flerstemmige Melodier, som trængte til en Opfriskning fra sidste Aar, og Dag efter Dag maatte Skoleorkestret møde efter Skoletid for at gnide paa Violinen og Celloen for at faa indøvet det rette Sammenspil under Overlærer Ottosens kyndige Ledelse.

Og nu, de mange Aar efter, ved vi ikke engang, om den kønne gamle Kantate overhovedet eksisterer mere. Sunget bliver den sikkert ikke. En ny har vel holdt sit Indtøg og vil om 30 Aar blive mindet, som vi nu mindes vor gamle Kantate. Teksten kan vi saamænd daarligt huske mere — bare lidt Melodistumper og nogle faa Ord. Og blandt disse vil jeg aldrig glemme dem, jeg har sat ovenover disse Linier!

Non scholae, sed vitae — —

Ikke for Skolen, men for Livet.

Forstod man det end ikke altid dengang, saa har man i hvert Fald senere ikke een, men mange Hundrede Gange begrebet, at det havde Nytte for Livet, det, man lærte i sin gode gamle Skole.

Non scholae, sed vitae — —

Ingen Overskrift kunde passe bedre paa Horsens Statsskoles Liv og Virken i de Aar, Rektor Lund var dens Styrer; og det var hans Skyld og den Lærerkredses Skyld, som han samlede om sig, naar man i Dag kan sige dette uden fjerneste Overdrivelse.

Rektor Lund vil jeg begynde med, og Rektor Lund vil jeg slutte med. Maaske var han slet ikke den dygtigste Lærer, vi havde, vel langtfra den mest afholdte — og populær i Skoledrengesforstand blev han aldrig; men han var alligevel den, hvorom alting kom til at dreje sig, det naturlige faste Midtpunkt, fordi han med sin Autoritet skabte Embedet — ikke

det ham. Han var baade gammeldags og moderne i bedste Forstand. Gammeldags i sin Form, i sine Krav til andre og til sig selv. Og moderne i sit Indhold, i sine Tanker om, hvad det gjaldt om at lære os Unge, og om, hvorfor vi skulde lære det.

Vi kendte ham paa Lyden af hans Trin ude paa Gangen -- afmaalte, bestemte og en lille bitte Smule fjedrende, fordi han var en lille bitte Smule hjulbenet. Der blev altid stille i Klassen, naar Rektor gik forbi paa Gangen. Og vi skævede op til Ruden i Døren — nej han gik forbi, og Timen gled normalt videre.

Vi var bange for ham som smaa, og selv som større i Gymnasiet, naar vi havde faaet Kravetøj paa, og Lærerne var begyndt at sige „De“ til os -- hvilken taabelig Skik — veg Angsten aldrig helt ud af os; Rektor bukkede man altid for paa Gangen, selv om man mødte ham 20 Gange om Dagen, og Rektor blev altid tituleret i tredje Person — en Formalitet, som ikke altid blev overholdt med det øvrige Lærerkollegium. Og det er et Spørgsmaal, om ret mange af Disciplene forstod ham som Menneske, før de selv blev voksne, ja mange har vel overhovedet ikke fattet ham, men kun set op til ham som til en høj, ubegribelig og kølig Olymp, som det vilde være forgæves at søge at naa op til.

Og dog var han et menneskeligt Menneske som faa, baade i Raad og Daad.

Lad mig nævne et Par Eksempler.

Der gik mærkelige Frasagn om Rektors Ungdom. Det blev sagt, at han engang havde været en lystig Svend, der ikke havde taget Liv eller Studier alt for højtideligt, og en Dag fandt en mere fremmelig Discipel paa ganske diskret — at liste ind paa Emnet.

Under en Samtale -- en lille Afstikker fra Cicero — kom man til at omtale forskellige Forlystelser og Spil, og den fremmelige unge Herre fortalte med et prøvende Blik paa Rektor, at han holdt meget af at spille Billard.

„Naa det gør De,“ sagde Rektor. „Det skal De ellers tage Dem i Agt for. Det har kostet mig 2 Aar af min bedste Ungdom, at jeg var dygtig til at spille Billard. Hvor var det vi skulde begynde — post tot discrimina .“

En lille Selvbekendelse, der paa een Gang rykkede Rektor

helt nær til vor egen vaklende og stadig fejlende Udvikling, og som dog ikke tillod nogen Tilnærmelse, ja som næsten gav den olympiske Glans forhøjet Styrke: saa højt kunde man altsaa naa, selv om man havde spillet Billard.

Og et andet:

Det begyndte som sædvanlig: En af os havde ikke kunnet sine Ting i Latin. Det var i II G, og vi sad og ventede paa, at Skyerne omkring Akropolis's Top skulde udlade sig i en Lynstraale. Men pludselig satte Rektor sig op paa det forreste Bord i Klassen med Ansigtet vendt imod os med Brillerne paa Pegefingeren — de havde altid lidt svært ved at sidde fast paa hans smalle, store og ikke ganske lige Næse — og sagde med den lille underlige Boble, han tit havde i Halsen:

„Ja, det gør saamænd ikke noget, at I ikke kan jeres Ting her i Skolen. For her kender vi jer, og her skal vi til syvende og sidst nok faa det ind i jer, saa meget som I kan lære. Men naar I kommer ind til Universitetet eller ud i Livet, saa gaar det ikke paa denne Facon, lille Børn, der maa I klare jer selv — der gaar det *ikke paa bedste Beskub*, og husk paa, som det hedder i jeres Skolekantate, non scholae, sed vitae — — snyder I fra Skolen, saa snyder I ogsaa fra Livet — for dér gaar ingenting *paa bedste Beskub*.“

I saadanne Øjeblikke forstod man, at denne Mand vilde os noget, vilde noget med os, ikke blot terpe nogle hæsblesende Karakterer ud af os til Eksamensbrug, men inderlig ønskede at drage vor egen personlige Karakter frem til fuld Udvikling og Dygtiggørelse for Livets og vor egen Skyld.

Som Lærer ikke saa lidt af den gamle Skole, som Pædagog fuldt moderne med et skarpt Blik for den enkeltes Behov og særlige Udviklingsmuligheder, og som Skoleleder et Eksempel til Efterfølgelse.

Som han var det rimelige, om end fjerne Midtpunkt i Børnernes stadig vekslende Stjernesværn, var han ogsaa den faste, haandgribelige Centralklude i Lærerkollegiets mere bestandige og regelbundne Planetsystem. Jeg ved, at jeg herved ikke forringer nogen af de daværende Læreres Værdighed, endsiges Værdi, den mindste Smule. For en meget stor Del af disses Betydning i Skolens pædagogiske Hele bestod netop i en

ubrydelig Følelse af at være *et Led* i Arbejdet, et Led, der var anbragt netop paa sin rette Plads, kun med Tanke for at udfylde denne Plads og uden smaalig Skæven til, om andre muligvis opnaaede lidt mere Ære og Værdighed.

Hr. *Dybdal* var min første Skoledags første Indtryk. Alvorlig og værdig som Skolen selv, men som denne mindre frygtindgydende, naar man kom indenfor. En Mand, hvis fine Sjel man følte skinne ud gennem Øjnene paa sig, en af den Type, som man senere i Livet ønskede man kunde faa Lov at sidde i en stille gammeldags Stue med og høre ham fortælle. Hvorfor ved jeg slet ikke. Ingen har nogen Sinde siddet saadan med ham, ingen af os Børn, ingen af dem, jeg kender, i hvert Fald. Men han saa saadan paa en, at man vilde ønske, man kendte ham nærmere.

En Gentleman var han, og en retfærdig Mand. „Retfærdighed“ er i en Skoledrengs Mund et meget stort Ord, men det passede paa „Gobi,“ som Hr. Dybdal af en eller anden ubegribelig Grund var blevet kaldt i Tidernes Morgen.

Han er den eneste Lærer, der nogen Sinde har givet mig en paa Kassen. Og Formen, hvorunder det skete, var saa betegnende for hele hans engelske „fairness,“ at jeg maa fortælle den.

Grunden til Afstraffelsen har jeg for længst glemt. Den har sikkert været særdeles solid. Forinden spurgte Hr. Dybdal mig: „Hvad vil du helst, Kai S.“ — Hr. Dybdal sagde altid Kai S., Ellen B., Torben S. osv. — „have en Anmærkning eller en paa Siden af Hovedet?“

Og da jeg havde erklæret mig for den kontante Betaling, blev mit Hoved lagt omhyggeligt over paa Siden. Hr. Dybdal udmaalte selv den passende Hældningsvinkel, og saa faldt hans Haand præcist og bestemt. En virkelig pædagogisk Ærefigen, retfærdig tildelt og brilliant udført. Og dog tror jeg næsten, den gjorde ham selv mest ondt. En lille bitte nervøs Uro omkring Munden inde bag Skægget og en Trækning mellem Øjnene røbede ham, men straks efter var han atter helt behersket.

Som Hr. Dybdal var mit første Indtryk i Klassen, var Hr. *Ottosen* det paa Legepladsen. „Marius“ var Skolens Inspektør og ikke saa lidt af en Modsætning til Hr. Dybdal: en Mand,

der gik med Træsko paa ind i Børn, som elskede at høre Børn pludre, elskede at snakke selv, og elskede Børn, fordi de snakkede med ham og han med dem. Han havde selv 9, tror jeg, saa der er vist ingen i Rektor Lunds Tid, der ikke har naact at gaa i Klasse med en Ottosen.

Ottosen var altsaa Inspektør. Det var ham, der med mild Haand regerede i Skolegaarden, om Sommeren med Solen skinnende paa sin skaldede Isse, og i Regnvejr i en stor solfalmet gul Regnfrakke. Det var ham, der undersøgte mulige Blessurer, erhvervede under Legen, ham, der skulde sørge for, at vi ikke kravlede op paa Tagene, og ham, der skulde tilse, at vi ikke sloges med Sne om Vinteren.

Og Ottosen sang, og alle hans 9 Børn sang, gennemmusikalske var de hele Familien, og det var i Virkeligheden forbavsende, hvad han fik ud af os Unger i de alt for lidet paaagtede Sangtimer. Hvor stor en Sangpædagog han var, har man i Grunden først rigtig faaet at se, eller høre, da han blev Leder af de danske Folkekor.

De to Lærere, som efter min Mening i største Grad var med til at præge Horsens Statsskole som Lærestol, var Hr. *Østerberg* og Hr. *Hansen* — „Franske Hansen“ kaldet. Forskellige var de i Sind og Skind, men deres Undervisningsmetode og deres store Værdi som Lærere var af samme lødige Karat.

De elskede hver deres Sprog, Hr. *Østerberg* Engelsk og Hr. *Hansen* altsaa Fransk. Denne Kærlighed blev for os, der forstod den, som en Arne, fra hvilken vi tog en Glød med ud af Skolen, som det senere har vist sig at være Ulejligheden værd at holde brændende.

Naar *Østerberg's* Timer faktisk var nogle af de fornøjeligste Skolen igennem, skyldtes det ikke noget udpræget Forsøg fra hans Side paa at være noget for Klassen eller det enkelte Individ. Man vidste nok, at han kendte de enkeltes Evner og Begrænsning, men man mærkede intet Forsøg paa at give dem en forskellig individuel Behandling. Snarere kunde der være noget fjernt upersonligt i hans Undervisningsform. Nej, det var ikke det. *Østerberg* havde ikke „Yndlingselever.“ Det vil sige, Gud ved, om han ikke havde alligevel, men i hvert Fald mærkede man det ikke.

Hans enestaaende Værdi som Lærer bestod -- foruden i hans fænomenale Viden om og Kærlighed til sit Sprog -- deri, at han straks fra den første Dag behandlede alle os smaa Rotter som tænkende Individuer. Paa en Maade, som vi ikke anede dengang, forstod han at smigre vor Forfængelighed med altid at gøre Opgaverne saa vanskelige, at vi lige akkurat kunde løse dem. Vore Tanker fik Lov at arbejde, vi tænkte og tænkte, anstrengte os; Opgaverne blev løst, og stolte var vi, parate til at give os i Kast med nye Opgaver. Intet ægger Børn mere til Arbejde end opnaaede Resultater, end ikke Ros. Østerberg maa have tænkt paa dette, for han roste aldrig nogen, men han lod os klatre fra Resultat til Resultat, altid stillende de nye Opgaver saadan, at de tidligere selverhvervede Resultater var Forudsætningen for Løsningen af de foreliggende Problemer. De meget forstaaelige Mindreværdigheds-Komplexer hos os Børn overfor Lærere og Problemer forsvandt i Østerbergs Timer helt, og en sund Følelse af at kunne selv tog deres Plads.

Non scholae, sed vitae!

Efterhaanden som vi blev ældre, tror jeg, at mange af os forstod det, og hans Timer i Gymnasiet var derfor betegnet af en sjælden Kontakt mellem det høje Kateder og de slidte Bænke. Her mødte han os med sit rige Kendskab og sin Kærlighed til den engelske Litteratur, og Shakespeare, Tennyson, Moore, Dickens, Thackeray, Brown og Poe lukkede han op for os paa en saadan Maade, at vi selv fik Lyst at trænge videre ind i dem. Saa kunde det ske, at Befrugtningen blev helt gensidig, at vore Spørgsmaal og Tanker til ham førte ham videre, og Samværet fik Værdi langt udover Skoletimens egentlige Bestemmelse. Saa spejdede hans mærkelige Mars-Ansigt rundt i Klassen med sine kloge Øjne. Han ligefrem lyttede med Øjnene. I Aarevis havde han behandlet os som tænkende Mennesker, og nu saa han, at vi var blevet det.

Øg „*Franske Hansen*.“ Jeg ved, at der var mange, som syntes, at det var Terperi med den megen Grammatik, den overvældende Syntax. Men det var nødvendigt, og naar Hr. Hansen ønskede det gennemført, var det Udslag af den samme Aand, som Rektor gav Udtryk for, da han forklarede os, at

ude i Verden gik det ikke for os, hvis vi arbejdede „paa bedste Beskub.“ „Franske Hansen“ vidste, at vi aldrig vilde fatte Aanden, hvis vi ikke forstod Bogstaven, men den, der tror, at det kun var Bogstaven, det interesserede ham at indpode os, har taget grundig fejl.

Det franske Sprogs Aand, ja selve den gallske Aand, var Drivfjederen i hele hans Arbejde.

For ham var „le panache“ ikke blot en Undtagelse fra Reglen om, at Ord der ender paa e er Hunkøn. Man rødmer nemlig ikke helt op under sine graa Haar og faar Taarer op i Øjnene, fordi man omtaler en grammatikalsk Regel, men det gjorde „Franske Hansen,“ naar han talte om *le panache* og om Eleverne fra Krigsskolen i St. Cyr, der forlangte at gaa med i Krigen i Galauniform og med hvide Handsker. „Ingen af dem kom hjem igen,“ sluttede „Franske Hansen“ og vendte sig om mod Tavlen. Men det var kun sjældent, at han paa denne Maade lukkede en Kapsel paa Klem, saa vi saa „Uroen“ i Værket.

Ellers var han til daglig meget korrekt og næsten tilknappet med en udpræget Respekt for det Arbejde, der skulde gøres med os og for os. For ham var Tiden ikke blot noget, der skulde fyldes, men nyttes til sidste Sekund. Ingen har lagt saa meget i Ordet „Pensum“ som han — det var meget mere end et Sideantal, det var et reelt Arbejdskrav, der ved Aarets Slutning skulde resultere i en bestemt Kundskabsfyldte.

Hans Korrekthed, hans haarfine Distinktioner mellem Begreber kunde undertiden give sig pudsig Udslag. Jeg mindes f. Eks., hvordan han engang sagde til mig: „Deres Præstation var ikke alene ikke antagelig, den var endogsaa uantagelig.“ Kun Hr. Hansen kunde mestre en saa subtil Graduering.

Ak ja, hvem der kunde opleve en hel Skoledag om igen.

Og jeg mindes den hyggelige, bestandig borgerlige *Fledelius*, faderlig og altid forstaaende overfor Ungerne.

Hr. *Willemsen*, en examineret Satyr, fuld af Viden baade om det korte Liv og den lange Kunst, en meget fornøjelig Herrc, hvis Timer var lige saa lidt højtidelige som han selv.

Og den stille og gode Lektor *Sørensen*, der havde saadan en smuk tilbageholdende Forstaaelse af unge Mennesker og deres Tanker, og som i min Tid ofte aabnede sit Hjem for os

og talte med os om Ting, som ingen af Lærerne ellers vilde have talt med os om.

En af de Ting, som jeg savnede mest, da jeg kom op i Gymnasiet, var Fysiksløjden hos Lektor *Thorup*. Det er et af de morsomste og nyttigste Fag, der i den nyere Tid er fundet paa at undervise Børn i — i lige Grad trænende for Haand og Tanke og i Pagt med alt det bedste i en Bevægelse som Spejdervæsenet. Det gav én en Følelse af som en Robinson Crusoe bogstavelig talt at kunne bygge et Elektricitetsværk paa en øde Ø ved Hjælp af Baandjern, Garntrisser og Ølkapsler. Hr. Thorup har fortjent den Succes, som hans morsomme Fag har faaet rundt om paa alle Landets Skoler.

Og naar saa de 6 Skoletimer var blevet til Dage, Dagene til en Skoleuge, Ugerne til en Karakterbog eller en Vidnesbyrdbog, Vidnesbyrdene og Karaktererne, Arbejdet og Slidet, Lærernes og Elevernes, til en Eksamen, saa kulminerede Skolens Liv i Translokationen, sommervarm og dannebrogsklædt og mere festlig i Rektor Lunds Dage end nogen Sinde. Saa var Skolen Byens Midtpunkt, saa gik stolte Fædre og Mødre rundt i den dejlige grønne Skygge i Skolegaarden, som kom af Linden midt i, og Rektor havde sit Ridderkors — det store — paa Lærerkollegiet sad i Halvkreds i Kjøle og hvidt uden om den flagsmykkede Talerstol. Skoleorkestret og Elevkoret stod paa Tribunen. Og saa stod man selv deroppe den sidste Dag i den gamle Skole med den nye Studentershue i Haanden, den havde allerede en lille snavset Plet foran, hvor man tog den med to Fingre. Og der var nogen, der sad nede i Salen og smilede til en, nogen, som var stolte, og selv var man — — —

Ja, Gud ved, om man nogen Sinde har været Arkadien nærmere. Og de sidste Vers af den gamle Skolekantate klang gennem de aabne Vinduer ud i Sommerdagen:

Non scholae, sed vitae,
det Maal har vi sat,
som højt skal holdes i Ære;
og da har først Vejen vi rettelig fat,
først da kan vi hæve den evige Skat,
som Møl og Rust ej fortære.

IV.

SKOLENS ANSIGT.

Af lektor *Henrik Haar.*

Ud over landet ligger der ligesom spændt et net af højere almenskoler, hvis opgave, set fra een side, kan siges at være den, i tilpasset grad og form at bringe den sum af menneskelig viden, den åndskultur, der har sit brændpunkt i vore universiteter, ud til den del af befolkningens opvoksende ungdom, hvis forhold tillader den at stræbe eller dog i alt fald at skotte op imod Johannesørnens „lux coelestis.“ Inden for kredsen af højere almenskoler indtager antagelig endnu de gamle statsgymnasier til en vis grad en særstilling m. h. t. formen for deres praksis; det daglige livs gang falder, mig bekendt, ikke alt for forskelligt ud ved disse skoler; årti efter årti under nogenlunde eens arbejdsvilkår har afsat deres patina.

Mørk og grå ligger vor skoles lidt tunge, men anselige og ligevægtige bygninger en vintermorgen ved 7—8 tiden; endnu pusles der kun hist og her lidt af en tjenende ånd; men allerede 7½ eller før tændes lyset så i et, så i et andet klasserum; støvler tramper, stemmer høres; „togbørnene“, „bilbørnene“ og enkelte andre morgenduelige tager fæstningen i besiddelse, livet er begyndt. 5 minutter før 8 er det hele en myldrende myretue, sind og sans er spændt mod dagens begivenheder. Er det Mandag, samles skolen i den lille gymnastiksal til lovsang; et og andet sind åbner sig måske for et sekund for et vingeslag af sjæl fra en linie i en sang eller en stigning i en melodi; men så trænger dagens krav sig på; dens kamp er begyndt. —

Det skema, hvori skoledagens indhold spændes ind, består her som andetsteds af 6 lektioner på 50 minutter, således delt ved frikvarterer, at der omkring kl. 11 skaffes $\frac{1}{2}$ time til frokost; mange forældre ønsker gerne deres børn hjem ved denne tid; af skolens godt 300 elever spiser om ved 200 deres mad på skolen, i klasseværelserne eller i skolegården, en ikke helt tilfredsstillende ordning, begrundet i mangelfulde pladsforhold. I de sidste 10 minutter skal alle undtagen „ordensduksene“ dog være ude.

Med den censartethed i lærernes teoretiske og praktiske uddannelse, som de senere år har bragt, følger en tilsvarende ensartethed i undervisningstimernes forløb i de højere skoler. Fælles derfor er vel dette: Inden for de af love og anordninger fastlagte rammer søger vi lærere, hver efter evne, gennem sammenspil af lærers og elevs selvstændige virksomhed at delagtiggøre børn og unge i bestemte kundskaber og færdigheder og, endnu vigtigere, at indføre dem i en bestemt åndsform, hvis præg skulde være: Klarhed og sammenhæng. Kun den, der står i dette arbejde, ved helt, hvilken modstand der her skal overvindes — og helst med lemp. „Ut discat juvenus sapere et fari,“ siger indskriften over skolens dør; vi ser det — og sukker af og til lidt derved.

Klokken kalder os ud, „docentes“ til et lærerværelse, der, valgt som det er med selvforsagende hensyn til elevernes tarv, er det solfattigste og skumleste i bygningerne, „discentes“ til en gård, der vel er for snæver til skolens nuværende elevtal, men dog med sin store midterlind og dennes velvoksne søstre ikke er uden stil, holdning og hygge; den lokker også adskillige lærere ud til sig. Det liv og røre, der råder her, det brus af stemmer, der fylder gård og gade udenfor, bestyrker ikke just opfattelsen af tidens skoleungdom som et af overdrevent intellektuelt arbejde helt udpint folkefærd.

Ugens 6 skoledage går med et urværks velgørende og for arbejdet fremmende regelmæssighed. Lørdagens sidste time slutter med fælleslovsang, som Mandagens første begynder dermed.

Mærkes der vel så i skolens daglige liv nedslag af tidens nytanker om undervisning og opdragelse?

Skolegården 1982

Inden for en dansk statsskole vil der jo nok altid råde en vis konservatisme, for en del begrundet i den tankegang hos dem, der præger skolens liv og arbejde, at formen for skolens virke ikke på langt nær har den betydning som den ånd, hvori der arbejdes, og at det område, hvor de nye og såkaldte nye tanker må virke sig ud, i langt overvejende grad er den tidlige barneskole, medens de højere skolers mål i den grad er fastlagt gennem love og anordninger og begrundet i hensynet til, hvad samfundet nu engang kræver af dem, der skal arbejde deri, at de, hvis opgave det er at tjene befolkningens interesser, som disse nu en gang er formuleret i dens krav til en skole, her må gå lidt sagte med dørene. Men selvfølgelig udnytter vi også de tekniske og pædagogiske hjælpemidler, som nutidens skoler har taget i deres tjeneste, inden for de grænser, som den praktiske ordning af den daglige

Engelsk Komedie.
„The Sleeping Beauty.“ Scene II.

undervisning drager: radio, grammofon, skole- og klassebibliotek, ekskursioner, opførelse af småkomedier på fremmedsprog, lysbilleder o. lgn. indgår som led af undervisningen. Men jeg træffer vel det rette ved at sige, at vi i nogen grad betragter alt dette som udenværker, der gør deres nytte, hvis det salt, der skal give arbejdet i skolen dets værdi, i forvejen forefindes og har sin kraft — og ellers ikke. Derfor — den, der vil dømme om, hvorvidt vi har tidens rigtige og blivende værdifulde indstilling over for opdragelse og undervisning, må komme ind i vore klasser og dér skønne over, om vi har forstaaet, og lært at praktisere det, at ungdommen for at tilegne sig et kulturindhold må føres ind til sagens kerne og ledes til at se,

fatte og dømme selv. Det hører også med til vor gamle skoles gode vaner, at der i dagens løb og efter kl. 2, når eleverne i løbet af få minutter er fløjet og flagret til alle sider, føres ikke få samtaler mellem lærerne om mål og midler, om enkelttilfælde og almene synspunkter for vort arbejde, samtaler, hvoraf der nu og da kan øses mere praktisk pædagogik end af adskillig pædagogisk skønsnak på tryk.

For skolens daglige orden gælder der et system af regler, som, hvis de skulde optegnes, vilde fylde mange sider, og hvorom kan siges, at grundstammen vistnok taber sig i en fjern fortids dage, medens en række videreudformninger i tidens løb skyldes dem, der til enhver tid har ført opsyn med, at der er en passende form over det hele. Man tør vist sige, at det hele system hviler på fornuftig omtanke og rimeligt hensyn til, at det ikke må føles for trykkende af eleverne, for hvis frie og naturlige bevægelighed der ikke drages andre grænser end sådanne, som de også selv ved en smule overvejelse vil finde passende og nødvendige, når alt skal gå ordentlig til. Forøvrigt kan til karakteristik af systemet vistnok det kloge epigram af Schiller i „An die Gesetzgeber“ anvendes: „Setzet immer voraus, dass der Mensch im ganzen das Rechte — will; im einzelnen nur rechnet mir niemals darauf!“

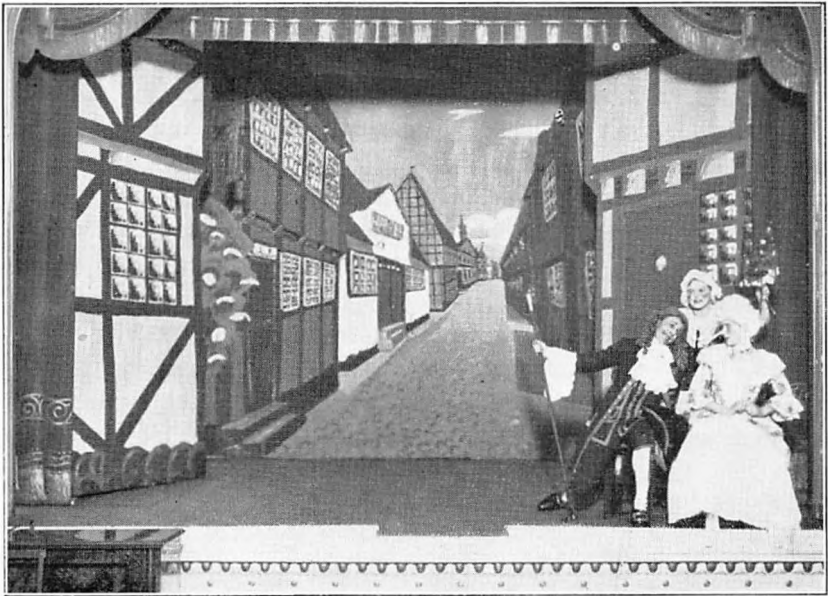
Hermed er spørgsmålet om skolens disciplin berørt, hvorom det gælder, at vi — i det store og hele — har den form for disciplin, som vi i vort demokratiske danske land anser for ret passende. Vil nogen sige, at den uden skade kunde gå et par skridt videre i retning af det militæriske, så vil vi næppe mod-sige det med synderlig kraft. Og hvis man vilde påstå, at en større grad af selvdisciplin var ønskelig, så vilde vi sikkert give vor tilslutning, fordi vi mener, at her i det hele er et noget ømt punkt hos dansk ungdom overhovedet. Men blot at henvise til angelsaksiske forhold er ikke tilstrækkeligt, fordi forudsætningerne, ydre (kostskolevæsenet) som indre (gentlemanidealet) er for forskellige til, at man uden videre kan imitere. En vanskelighed ved at overlade opretholdelsen af en god daglig orden til eleverne selv er jo den, at forstandige og modne unge mennesker vil forlange opgaver af en ikke alt for barnlig og underordnet art for med nogen interesse at

røgte dem. Det tjener vel nærmest til ære for dem, at de ikke kan tillægge sådanne småting, som at der ligger et stykke papir i skolegården, eller at en kammerat snyder sig til at se over på en lektie i et frikvarter, en ligefrem verdenshistorisk betydning. — Men forøvrigt — uden tilløb i retning af selvdisciplin er vor skole ikke. Ved forberedelsen af skolens fester og fornøjelser medvirker et af gymnasieklasserne selv valgt udvalg; visse disciplinære småhverv røgtes af elever, valgt dertil af deres kammerater, og, som det betydeligste skridt i en retning, der lejlighedsvis kan og bør følges videre, må nævnes, at gymnasiets elever her, ligesom formodentlig ved alle højere skoler, i en årrække har haft deres egen diskussions- og forlystelsesklub — H. S. G. (Horsens Statsskoles gymnasieforening), som er startet og har udviklet sig helt ved elevernes eget initiativ og — antagelig for en stor del netop derfor — stadig har vist sin eksistensberettigelse og evne til at overvinde alle børnesygdomme. I samarbejde med skolens ledelse har H. S. G. allerede løst forskellige selskabelige opgaver, og den, der i en årrække har haft lejlighed til at iagttage skolens liv, har ikke kunnet undgå at se, hvilken virkning foreningens eksistens har haft på mange af de unge menneskers hele optræden og form. Gymnasiet får jo sit klientel fra vidt forskellige kredse af byens og egnens befolkning. I denne forbindelse må også anføres, at ikke mindst de kvindelige elevers deltagelse og til tider ledelse har betydet en del. — I de skiftende bestyrelser af foreningen forefindes der altså virkelig i hvert fald en ansats til et slags disciplinært selvstyre; fremtiden vil måske udvikle dette videre.

Iøvrigt råder skolen over en række disciplinære midler (påtale, opførselskarakterer, meddelelser til hjemmene, eftersidning o. lgn.), hvorom der til alt held kan siges, at deres anvendelse i stadig stigende grad bliver overflødig. Når man ved lidt om tidligere tiders disciplinære forhold ved mange af landets skoler, føler man sig i høj grad opfordret til at give sin tilslutning til den for nogle år siden fremsatte påstand, at skolebørn i vor tid er „fabelagtig artige.“ Der forefalder — selvfølgelig — daglig småovertrædelser af reglementet; men det er vel tilfældet i ethvert hjem med en børneflokk; positive udslag af dårlig

tendens, bevidst læggen sig påtværs af, hvad der hører til god tone mellem ordentlige og dannede mennesker, passerer så at sige aldrig; er det nødvendigt at gribe ind, opnås de rigtige resultater gerne ved en rolig samtale med overtræderne, og der appelleres sjældent forgæves til de pågældendes fornuft og hæderlige tankegang. „Alle menschlichen Gebrechen sühnet reine Menschlichkeit“ slår også til her i vor ganske lille verden; hvor finder man lettere „en ren menneskelighed“ end hos det endnu ikke voksent udformede menneskesind?

Ikke blot for os ældre, men ganske sikkert også for hele skoleungdommen flyver tiden under det regelmæssige daglige arbejde afsted; altid er der noget at se hen til, først og fremmest naturligvis ferierne, men ved siden deraf også skolens fester og fornøjelser. Som de vigtigste af disse nævner jeg her: Skolekomedien med påfølgende bal og skoleskovturen. For at begge disse fornøjelser kan få et tilfredsstillende forløb, må der i forvejen gøres et ret stort arbejde, som imidlertid har sin løn i sig selv, fordi den ungdom, for hvis skyld det hele sættes i gang, trods alt, hvad der i almindelighed og til tider måske med nogen ret kan siges om overdrevent stigende fordringer til tilværelsen, i virkeligheden kan glæde sig på en fordringsløs og i god forstand barnlig måde. Børn er jo på en måde konservative og ser egentlig helst, at de nævnte festligheder får det traditionelle forløb. Ved juletid begynder forberedelsen til komedien; de lærere, der har tid dertil og anlæg derfor, skønner om, hvilke stykker der med det i øjeblikket forhåndenværende klientel i II gymnasieklasse kan komme i betragtning. Holberg, Hostrup, Heiberg dominerer af nærliggende grunde. Mulighederne drøftes med klassen, og rollerne fordeles gerne til nærmere studium i juleferien. Og så har fædre og mødre også allerede fået en del at tænke på; hvilke forældre kan uden en vis indre bevægelse i tankerne se deres store dreng eller pige optræde deroppe på scenen, skarpt iagttaget af kammeraternes og forældrenes vagtsomme øjne? Et ikke helt ligegyldigt skridt ud i livet er det, der her foretages. „Hvor føler jeg mig dog gammel!“ sagde en midaldrende fader til mig efter at have set sin søns debut som løjtnant v. Buddinge. — Kort efter juleferien begynder prøverne, først læse-, så scene-, så tilsidst kostumepøverne, og fra

Skolekomedie 1932.

„Pernilles korte Frøkenstand“ II. t. Dekorationerne malede af Otto Norn.

alle sider slides, rettes, files der, til der omsider kommer en helhed frem, som, naturligvis i beskeden form, dog gerne skal have et pust over sig af akademisk frihed og friskhed, dog hist og her skal smage af attisk salt.

En udenforstående vilde vel næppe tænke sig det, men det er dog sikkert, at den, der maaske ellers kun har set på en elev ud fra et fagligt, skolemæssigt synspunkt og er vant til at vurdere vedkommendes åndelige habitus ud fra måske en årrækkes erfaringer om mindre gennemtænkte svar, treven bevægelighed på bestemte områder o. lgn., mange gange kan få anledning til at gnide sine øjne lidt og spørge sig selv: „Er det virkelig N. N.? Så rask, fri, smidig i udtrykket?“ Halvvejs ubevidst for både tilskuer og den optrædende selv kan der foregå en forskydning i vurdering og selvvurdering, hvis virkninger kan gøre sig gældende for resten af skoletiden og længere. Jovist er skolekomedien et pædagogisk middel, endda til tider af større virkning end mange andre. —

Der vilde være noget større festivitas over det derefter

følgende skolebal, hvis vi i vor gamle skolebygning raadede over en festsal af den slags, som de nye, flotte jydske skoler har den; men selv uden det er det et syn, som ikke forfejler sin virkning, når de godt og vel 100 par festklædte unge og børn med skolefanen i spidsen til „Riberhusmarchen“ strømmer ind gennem døren til „Haandværkerforeningens“ store sal, fulgt med vågne blikke af de langs salens vægge placerede „forældre og værger.“ Mange dage i forvejen er der engageret til denne betydningsfulde revue og til de 2 første „opførte“ danse, og ikke få større og mindre hjerter har banket i nogen spænding ved forventningen om, når og fra hvem engageringen vilde komme. Endnu er udtrykket lidt højtideligt under indmarchen og de 2 første danse, helt slå sig løs tor man ikke, for „den frie dans“ begynder; men så morer man sig ogåa uden forbhold, så er ballet rigtig begyndt; glæden stiger efter spise-pausen indtil den officielle afslutning kl. 1,30. Så bestormes rektor om 1/2 times „overdans“ — just overraskende virker det ikke, at hans hjærte omgående smeltes; det hører med til traditionen.

Tilslutningen til denne fest har i de senere år været nærmest større end egentlig ønskeligt; pladsforholdene tillader ikke godt mere end 500 deltagere; hvor rimeligt det i og for sig kunde synes, at enhver gammel elev af skolen havde adgang, har retten til at deltage dog måttet indskrænkes til de nuværende elever, deres forældre og de i det sidste år udgåede elever. Hvis kun børnene og de unge dansede, kunde antallet måske udvides noget; men man kender vel sin tid dårligt, hvis man tror, at de grånende og de grå ud på aftenen holder sig tilbage. — — Dagen efter begynder skolen først kl. 11 — men de ansigter, man da præsenteres for, er sjældent forsovede eller sure, men det modsatte. „Tak for igår,“ tordner det gerne den indtrædende lærer imøde fra klassen — og hvordan elevernes stemning over for skolekomedie og -bal er, fremgår af følgende: Det hændte mig engang, at jeg i en bunke stillehefter uforvarende blev præsenteret for en kvindelig gymnasieelevs dag-bog, som vedkommende mærkeligt nok førte i et sådant hefte. Jeg lukkede det naturligtvis straks diskret, men havde ikke kunnet undgå at se teksten på den side, hvor jeg havde slået op: 18. Februar — Skolebal — Dejligt! —

Det hænder, at man dagen efter ballet får det spørgsmål fra en elev: „Og hvor skal vi så hen på skovturen?“

Denne finder gerne sted i slutningen af maj; i en årrække hørte det til traditionen, at der holdtes en sådan, som vel ved alle drengeskoler med obligat røver- og soldaterleg. Da skolen åbnedes for piger, mistede dette i nogen grad sin tiltrækning, andre interesser trådte i forgrunden, og en tid opgaves skole-skovturen, fordi man fandt formentlige vanskeligheder i at føre kontrol med samværet mellem drenge og piger. Men den stilling kunde naturligvis ikke holdes længe, en skovtur hører med til en skoles normale tilværelse, den finder nu årligt sted under stor tilslutning; da den gerne falder mellem skriftlig og mundtlig eksamen, må desværre de fleste af III gymnasielasse savnes; de tør ikke give afkald på en hel dag til repetition. — Ved adskillige skoler søges der år efter år til det samme udflygtssted; her har vi ment, at nogen afveksling kunde være til større fornøjelse, og i løbet af nogle år har der udkrystalliseret sig en nogenlunde fast turnus af skovture til f. eks. Himmelbjerg — Århussskovene — Vejlefyord — Skanderborg o. lgn. Forud går et detaljeret arbejde med planlæggelse af turen, indtegning, opkrævning af kontingentet, hvorved — som ved skoleballet — et elevvalgt råd af II G. medvirker, ofte under udfoldelse af megen spøgefuldt jernhård disciplin. Også her skal de engang fastlagte omrids for turen helst overholdes.

Deltagerne samles i skolegården — med fanen og fuld musik af byens orkester marcheres der til stationen. Selve

March til Skoven.

Piger ved Stranden.

turen med toget, ud og især hjem, er for mange elever en særlig attraktion; det er hændt, at elever fra landstationer, vi på vejen passerer, kategorisk har betakket sig for at blive taget op undervejs eller sat af på hjemturen; de står hellere op eller

går i seng et par timer før eller senere for at få det hele med til sidste bid. Ved den lejlighed kan dagen — for eleverne, knap i lige grad for forældrene og lærerne — ikke begynde for tidligt eller slutte for sent. Såvidt muligt skal turen byde på afveksling, helst også foruden jærnbane-rejsen en sejltur og en — ikke for lang — spadseretur; for kræfterne må skånes til ca. 3 timers dans. Der spises gerne medbragt frokost et sted, medens hovedmåltidet, som meget fordringsløst består af chokolade eller te med brød eller kage til, indtages et andet sted. Derefter et par timers „frihed“ — og så dans, til hjemturen tiltrædes. Trods den stadige virksomhed dagen igennem er det ikke just indtryk af udmattethed man får, når man ser toget blive taget i besiddelse for hjemturen; det tør siges, at dampen endnu er godt oppe

Pædagogisk Diskussion.
Holt. Hansen. Clausen.

og glæden størst på det sidste; medens det på udturen kan tænkes, at man kan samles om en lille improviseret bridge, er der næppe stemning derfor nu. At der nu godt kan gå en rude i løbet, er at anse for hændeligt uheld, som den pågældende må ordne med baneledelsen bagefter. — Hvis vi er begunstiget af vejret, kan man roligt påstå, at skovturen for os alle er en smuk og tiltalende lille oplevelse; det, eleverne ved den lejlighed ønsker, er: smuk natur, et net og ordentligt sted at opholde sig og danse på og så iøvrigt, at vi alle med godt humør kan være sammen. —

Som en lille ekstragave fra guderne falder af og til i September, hvis vejret

er alt for uimodståeligt, en „lille skovtur;“ et par timer stryges, vi går til Bygholm, spiser frokost i skoven, drikker kaffe i „Parkhotellet“ og leger eller driver sport en timestid. Denne tur er kun et „impromptu“ — at den ikke indgår som fast led i skoleårets fornøjelser, er ikke elevernes skyld, de øver gerne et betydeligt pres for at gøre det til en fast tradition. —

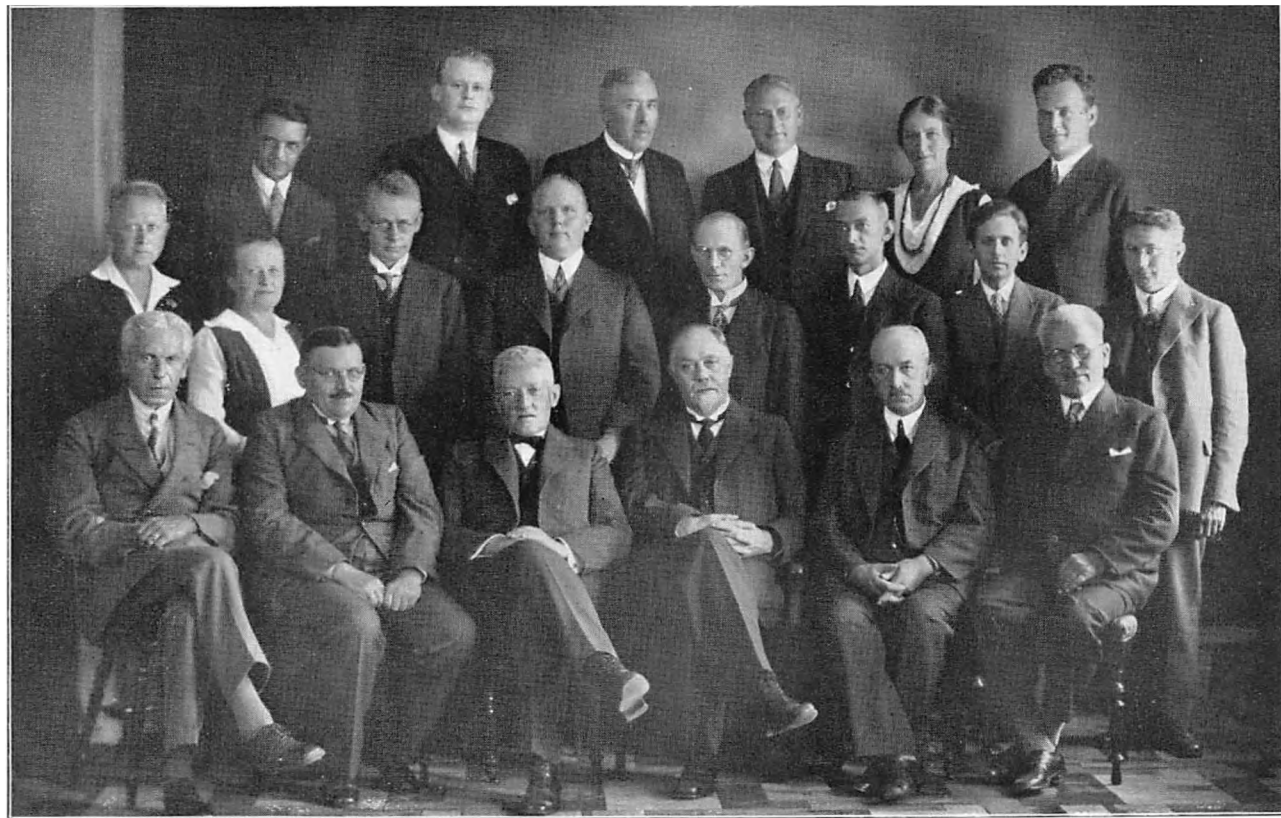
Sidste Skoledag.

Tavletegning af V. H. Møssing.

Til de mere „løse“ forfriskelser i årets løb kan også regnes foredrag, oplæsninger og lignende ydelser af folk uden for skolens faste personale, herunder ogsaa radioforedrag; mest har vel professor Vilhelm Andersen ved sine oplæsninger betydet for lærere og elever på dette område. — — Selvfølgelig forløber heller ikke III gymnasieklasses og realklassernes sidste skoledag uden en vis festlighed. Klassen pyntes af eleverne med nyudsprunget løv og blomster, et — efter skolens bestemte krav beskedent — traktament af lærerne finder vel ogsaa sted,

så at de sidste „hovedpunkter“ og „oversigter“ indhamres under jævnlig nydelse af lagkage, karameller o. lgn., inden det går hjemad til repetitionen. — Og så følger den bevægede eksamenstid, med glædelige og sørgelige overraskelser for elever, forældre og lærere, med megen bølgegang i sindet, og skolegården fyldt af repeterende, diskuterende, triumferende og dybtsørgende, „himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt,“ indtil det hele ebber ud, året har rundet sin gang.

En slags afslutning er det jo allerede, når studenterne efter sidste fag med deres nye symbol på hovedet stiger til vogns og i blomstersmykkede vogne gør deres rundtur gennem byen og omegnen, fulgt af og uddelende hurra- og leveråb overalt; dagen slutes med et punchesold. Men først ved dimissions- og translokationsfesten siges der jo for alvor farvel, og skolegangen slutes. Skønt savnet af en virkelig festsal ved denne lejlighed føles stærkt, er der dog over denne afslutning en særlig stemning, som i sig selv har kraft nok til at gøre sig gældende på trods af det noget spartanske i de ydre omgivelser. Som ved afslutningen før jul, der fejres med juletræ, sang og oplæsning, må den store gymnastiksal tjene som festsal ved afslutningen før sommerferien. Og det er ikke underligt, at sindene nu er lidt særligt stemte. Bag os og foran os ligger oplevelser, større og navnlig mindre måske, men dog sådanne, der, lagt sammen og set under eet tilsidst, udgør livets brogede spil. Alle eleverne, undtagen dem, der dagen før — diskret — har modtaget en meddelelse om, at de ikke har kunnet flyttes op i næste klasse, er samlede, forældre og andre interesserede optager meget mere end resten af pladserne, rektor og lærerne i festdragt, studenterne med deres hvide huer, sommer og sol ind ad vinduer og døre, skolens fane ved talerstolen; sangen sætter ind: „Kundskabs Fader, Visdoms Væld, til vor Gerning giv os Held! Hvad her plantes, lad det lykkes; hvad her grundes, lad det bygges paa den rette Hjørnesteen! — Lad en Slægt opvokse her, sund og flink til Livets Færd, som kan vogte, som kan hædre Arven fra de høje Fædre, Danmarks Sprog og Danmarks Navn!“ — Rektor taler først om et alment emne, en ny sang: „Om rusted' vi vil være;“ resultaterne af eksaminerne meddeles, der rettes afskedsord til dimittenderne,

Lærerkollegiet 1932.

	Madsen.	Rosenmeier.	Holt.	Früs-Hansen.	Fru Willer.	Højby.	Willer.
Bjerge.	Frk. Bruun.	Jacobsen.	Jakob Jensen.	Agersnap.	Jarnum.	Savery.	
Haar.	Niels Jensen.	Hansen.	Clausen.	Sørensen.	Thorup.		

stipendierne uddeles, og så til slut: „Rask af Sted nu! Kommer med nu — bort fra Skolestøv, fra de kvalme Gader, — ud, hvor Øjet bader — sig paa Sommerløv.“ Og det sidste skal være: fra rektor: „God sommerferie!“ fra eleverne: „Tak i lige måde!“

Det sidste, vi ser, er skolegården, overbygget af lindene, fyldt med forældre, lærere, gamle og nuværende elever, som endnu veksler et par afskedsord; det meste er smil; men der kan også nu og da være noget andet i øjnene, et øjeblik.

Men for os, der virker i skolens tjeneste, er alt ikke sluttet endnu. Vi har nogle dage at komme igennem, hvis ansvar ikke er helt let. Med den konkurrence om adgangen til statens højere skoler, der har bestået i de senere år, forstår enhver let, hvor ansvarsfuldt det må føles ved en optagelsesprøve at skulle træffe bestemmelser, der kan komme til at gribe dybt ind i mange hjem og menneskers forhold. Vi tør vistnok sige, at vi er os det ansvar klart bevidst, under hvilket vi ved denne lejlighed handler, og at de fejlgreb, der her måske måtte blive begået, mere skyldes forhold, over hvilke vi ikke er herrer, end os.

Hidtil har der næsten kun været talt om elever og lærere. Mærkes der i skolens daglige liv slet ikke noget til forældrene? Svaret må være: Ikke nær så meget, som i hvert fald mange af skolens mænd vilde finde rimeligt og ønskeligt. Ved mange private skoler har forældrekredsen jo været en faktor af stor betydning; men ved mange af statens skoler har det i mange år været anderledes, og følelsen af, at der her var en mangel, og at en mere levende føling mellem forældre og skolens folk kunde betyde en værdi, fremkaldte så fra administrationens side en ordning, hvorved der oprettedes skolenævn med forældre og lærere og forældremøder. De, der endnu husker visse begyndervanskeligheder, som opstod ved disse institutioners fremtræden, vil derfra have bevaret en fornemmelse af, at kunst og natur ikke altid lader sig smertefrit forene. Men nu hører det altså med til skolens ordning, at vi har forbindelse med forældrekredsen også ad denne vej. Den naturligste og gavnligste tilknytning mellem elevernes forældre og lærere er selvfølgelig den, der tilvejebringes ved, at i de tilfælde, hvor det

påkræves, samtaler mellem de interesserede fører til, at man forstår hinanden. Lejlighed til sådanne samtaler savnes jo aldrig; også det årlige forældremøde frembyder en naturlig anledning dertil. Men det, der helst skulde nås: en fælles opfattelse af mål og midler, vilkårene for og vanskelighederne ved skolens arbejde, vil alligevel vanskeligt kunne virkeliggøres, så længe ikke forældrene i højere grad end nu træder skolen nær i dens daglige arbejde. Ved eksaminer og årsprøver ser vi ganske vist nogle forældre; men tilfældet er vistnok det, at børnene i nogen grad holder forældrene tilbage; børn er kloge politikere med flair, deres instinkt siger dem, at „samvirke mellem skole og hjem“ let kan resultere i, at deres tilværelse knap bliver så sorgløs, de foretrækker: Lærere for sig, forældre for sig. —

En skole, selv om den ikke er en kostskole, er en mikokosme, en lilleverden for sig. I vore dage ved også lægmanden, at der i atomet foregår begivenheder, eruptioner, kredsløb som i universet, kun dimensionerne er andre. I vor lilleverden sker der også noget, hver dag noget forskelligt og noget nyt, livet er så spillende og skiftende som i den store verden. Det kender de, der står midt deri og ønsker at høre en smule af „sfærernes musik“ deri. Så ligger det jo nær at spørge, om vor musik har en særtone. Vil man søge at fange den, så lytter man sig frem, finder eet, et andet; men toneverdenen er så flygtig, så man må være lidt varsom. „Du kerkerst den Geist in ein tönend Wort; doch der freie wandelt im Sturme fort.“ Men lad os dog forsøge et svar. Enten det nu er en fejl eller ej, arbejder en højere skole jo mest med det intellektuelle; det, vi intellektuelt set helst vil give den ungdom, der er i færd med at vågne åndeligt, er: ikke færdige resultater, ikke firkantede sandhedsblokke; men vi vil søge med lempe at føre dem frem til at forstå vejen for åndeligt virke og til selv at gå videre ad den vej med forståelse af, hvad andre har nået ved at gå selv. Dette er vel al akademisk opdragelses mål og ikke kun særligt for os; alligevel tør vi nok sige, at det hører med til de bedste overleveringer i vor skole ikke at skåne os selv i denne tjeneste. Og der er en sammenhæng mellem dette intellektuelle mål, vi tilstræber, og den åndelige form og holdning, vi har i samvær og sammenspil mellem voksne på den

ene side og børn og unge på den anden; vi holder på og har en i alle forhold praktiseret jævn, jeg kan vel sige dansk, uimponeret menneskelighed. Og når vi år efter år lukker en flok unge mennesker ud til livet udenfor, er det vort indtryk og dom om dem, at de, hver efter evne og natur, har fået præg deraf, at de udgør en ungdom, ikke ukendt med, hvad åndeligt arbejde er, fri og dristig i ord og tanke, skikket til at modtage livet og føre det videre i en ånd, som er Danmarks.

Samling til Opgang efter Frikvarteret.
Inspektør Lektor Haahr.

V.
REKTORER OG LÆRERE
VED
HORSENS STATSSKOLE.

Af Lektor *Niels Jensen*.

(For den ældre Tids Vedkommende væsentlig efter Bendz's Fortegnelse i Indbydelsesskrift.
Horsens lærde Skole, 1818).

I.

Rektorer.

OLUFSEN, Niels (Nicolaus Olai); S. af Magister Olaus Olai fra Horsens (Sognepræst til Frue Kirke i Aarhus). Hvornaar han var Rektor, vides ikke.

NIELSEN, Jørgen (Georgius Nicolai). Ogsaa for hans Vedkommende savnes alle Data.

1578—93 *PEDERSEN HORSENS, Hans* (Iohannes Petræus Horsnensis); f. 1545 i Horsens. Magister. Rektor i Horsens 1578, i Aarhus 1593. Lector theol. ved Domkirken i Aarhus 1601, tillige (1602) Sognepræst for Hasle—Aaby og Provst i Hasle Herred. Død 13. Juli 1617. — Gift med Karen Lauritsdatter.

1593—95 *ANDERSEN PORS, Mathias* (Mathias Porsius); f. i Horsens. Magister. Rektor i Ribe 1585—90. Udenlandsrejse 1590—93. Rektor i Horsens 1593. Sognepræst ved Domkirken i Ribe og canonicus capituli ^{17/1} 1595. Afskediget 1616. Død 1618 eller 1619. Gift med Anna Pedersdatter, D. af Peder Baggesen, Borger i Ribe.

1595 — ? *JØRGENSEN ØRSLEV, Søren* (Severinus Georgius Oritslevius). Rektor i Horsens 1595.

1600(?)—11 *KNUDSEN, Johannes* (Iohannes Canuti Coltorphius). Magister. Rektor i Horsens 1600 eller 1610.

- 1011—15 *JØRGENSEN, Christen* (Christiernus Georgii). Rektor i Horsens 1011. Derefter Kapellan til Skanderup og Stilling. Sognepræst til Gosmer—Halling 1037. Død 1056.
- 1015—21(?) *KOLDING, Laurits Jonas* (Laurentius Ionas Coldingius). Rektor i Horsens 1015.
- 1021—25 *MIKKELSEN RIMMERSLUND, Jørgen* (Georgius Michaelis). Magister $\frac{9}{16}$ 1021. Rektor i Horsens omtrent samtidig.
- 1025—o. 30 *CHRISTENSEN, Lauge* (Lago Christiani). Student (Ribe). Studerede orientalske Sprog, Filosofi og Teologi. Magister $\frac{24}{16}$ 1025. Rektor i Horsens 1025. Videnskabelig Forfatter.
- o. 1030 *FRIIS, Christen Nielsen* (Christiernus Nicolai Friis); f. i Aarhus; S. af Raadmand Niels Friis. Student (Aarhus) 1022. Rektor i Horsens o. 1030. Derefter Sognepræst for Raarup. Sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus og canonicus capituli 1042. Magister 1047. Provst for Ring Herred. Død 5. Oktober 1064. — Gift med Cathrine Clemensdatter.
- ? —1032 *THOMSEN LYNGBAA, Otto* (Otto Thomæ); f. 21. December 1008 i Lyngaa; S. af Sognepræst Thomas Nielsen. Rektor i Horsens. Sognepræst for Hallund—Ølst 1032, Provst for Galten Herred o. 1054. Død 1071. — Gift med Ellen Henriksdatter.
- ? —1048 *NIELSEN REGEL, Anders*; f. 1015 paa Lolland. Student (Lund) 1035. Magister 1047. Rektor i Horsens; hvornaar han tiltraadte, vides ikke. Konrektor og succederende Rektor i Aarhus og Sognepræst for Aaby 1048. Død 23. December 1061.— Gift med Margrethe Mogensdatter.
- 1048—50 *ERNSTSEN von BADEN, Laurits*; f. 1020 i Horsens; S. af Borgmester Ernst v. Baden. Student (Herlufsholm) 1045. Cand. theol. Rektor i Horsens 1048. Magister $\frac{9}{16}$ 1049. Af Kirstine Munk kaldet til Sognepræst for Stouby—Hornum $\frac{27}{1}$ 1050. Død 24. August 1089. — Gift med 1. Else Cathrine Jensdatter og 2. Anna Bernts datter.
- o. 1055 *CHRISTENSEN HVIRRING, Claus*. Student (Aarhus) 1041. Magister 1055. Rektor i Horsens o. 1055. Sognepræst for Hvirring—Tamdrup—Hornborg $\frac{21}{16}$ 1059, Provst for Nim Herred 1061. Død 1068. — Gift 1. med Kirsten Torkildsdatter og 2. $\frac{1}{16}$ 1060 med Birgitte Hansdatter.
- 1059—60 *SØRENSEN ØRSTED, Jacob*; f. i Ørsted; S. af Sognepræst Søren Olsen. Student 1047. Cand. theol. 1048. Rektor i Horsens 1059. Sognepræst for Hornslet $\frac{29}{12}$ 1060. Død 1074.
- 1060—65 *FOG, Gregers Lorents*. Magister $\frac{27}{16}$ 1061. Rektor i Horsens 1060, i Ribe 1065—93. Død 1093.

- 1665—81(?) *OLUFSEN, Knud* (Canutus Olavius). Magister $31/6$ 1677. Rektor i Horsens 1665. Død i Embedet, vistnok 1681.
- 1681(?) - 91 *KRAG, Thomas Gregorii*. Magister $17/6$ 1686. Rektor i Horsens efter Olufsen. Død i Embedet 1691.
- 1691—93 *OLUFSEN NYSTED, Hans* (Iohannes Olai Neapolitanus); f. 14. August 1664 i Trondhjem; S. af Skipper Oluf Hansen Nysted. Student (Trondhjem) 1682. Cand. theol. 1684. Huslærer. Hører i Horsens 1690; Rektor smst. 1691. Sognepræst for Løsning—Korning $23/5$ 1693. Død 31. December 1740. — Gift 1. $28/3$ 1694 med Lene Holgersdatter og 2. $25/10$ 1714 med Marie Jensdatter Juel.
- 1693—1707 *PONTOPPIDAN, Ezechieł Henrichsen*; f. 28. Maj 1642; S. af Provst, Magister H. Erichsen Pontoppidan. Baccalaureus $6/6$ 1676. Hører i Aalborg. Rektor i Horsens 1693. Død i Embedet 5. September 1707.
- 1707— 35 *BREDAL, Erik*. Cand. theol. Baccalaureus i Filosofi $12/5$ 1697. Hjelpepræst for sin Svoger Holger Bredal, der var Sognepræst for Klouborg—Torsting—Græstrup. Magister $1/5$ 1712. Rektor i Skanderborg 1707, s. A. forflyttet til Horsens. Død 1736. — Gift 1697 med Anne Margrethe Bredal, D. af Sognepræst Jens Bredal.
- 1735 -42 *BHIE, Christoffer*. Rektor i Horsens $19/1$ 1735. Magister $21/6$ 1735. Død 1742. — Gift med Helene Johanne Selmer.
- 1742 *FRANDBSEN RAARUP, Andreas*; f. 15. September 1713 i Stadil; S. af Sognepræst Frants Andersen Raarup. Student (Ribe). Cand. theol. $12/5$ 1738. Skoleholder i Kattrup 1738. Vice-rektor i Horsens 1742 i o. $1/2$ Aar. Sognepræst for Ølsted $11/6$ 1743, Provst $12/10$ 1745. Død 27. Januar 1790. — Gift $9/10$ 1744 med Ingeborg Cathrine Jørgensdatter Davidsen, D. af Sognepræst J. Davidsen.
- 1742 -56 *HANSEN, Jens*; f. 1712. Student (Viborg). Hører ved Frue Skole i København. Magister 1740. Rektor i Horsens 1742, i Ribe $2/1$ 1756. Død 6. Juni 1782. Gift med Martha Lous, D. af Navigationsdirektor Lous.
- 1756—73 *TETENS, Peter Jacobsen*; f. 28. Oktober 1729 i Nykøbing F.; S. af Købmand J. Mathiesen Tetens. Student (Nykøbing) 1745. Cand. theol. $17/3$ 1749. Magister 1750; s. A. Decanus paa Kommunitetet. Anden Lektieholder ved Frue Skole i København 1754. Rektor i Horsens $23/1$ 1756. Stiftsprovst i Ribe 1773. Dr. theol. $11/5$ 1779. Biskop i Viborg $12/2$ 1781. Død 7. April 1805. — Gift $10/7$ 1756 med Anania Wederkinch, D. af Provst W.
- 1773—81 *TAUBER, Johan Henrik*; f. 7. September 1743 i Aalborg;

S. af Kobbersmed T. Student (Aalborg) 1762. Exercitiarius paa Klosteret 1764. Baccalaureus 1765. Decanus paa Kommunitetet 1772. Magister 1773. Cand. theol. 1779. Rektor i Horsens ²⁵/₁₁ 1773, i Odense ¹/₈ 1781—87, i Roskilde 1787—1808. Dr. theol. h. c. 1790. Død 20. Januar 1816. — Gift ¹/₁₁ 1774 med Gregoriana Begrup, D. af Magister, Provst E. Gjørup B.

- 1781—88 *KRAFT, Ole*; f. 11. Oktober 1753 i København; S. af Skipper og Købmand K. Student (Aalborg) 1771. Cand. theol. 1775. Magister ¹/₅ 1779. Konrektor i Aalborg ³⁰/₁₂ 1778. Rektor i Horsens ¹/₈ 1781, i Odense og Professor ved Gymnasiet ¹¹/₁ 1788. Død 11. November 1793. — Gift 1783 med Frederikke Caroline Lederer, D. af Justitsraad L.
- 1788—1829 *WORM, Oluf*; f. 22. Oktober 1757 i Tved; S. af Provst Christen Bagge; han tog Navnet Worm efter sin Morbrøder, Rektor i Aarhus, Professor Jens Worm, i hvis Hus han opdrages. Student (Aarhus) 1775. Cand. theol. ²⁰/₁ 1779. Decanus ved Kommunitetet s. A. Philol. Embedseksamen ²⁶/₅ 1780. Magister 1784. Rektor i Horsens ¹¹/₁ 1788. Titulær Professor ¹¹/₃ 1800. R. af D. ²⁵/₁ 1809. Medlem af Videnskabernes Selskab. Afsked ²¹/₂ 1829. Død 12. September 1830. — Gift ¹¹/₁₁ 1788 med Elisabeth Saur, D. af Lic. chir. J. W. S.
- 1829—33 *DORPH, Niels Vinding*; f. 25. Marts 1783 i Stege; S. af Herredsfoged P. Hegelund D. Student (Vordingborg) 1801. Cand. theol. ¹⁹/₇ 1804. Cand. philol. 1809. Lærer ved Metropolitan-skolen 1805. Adjunkt i Viborg ²⁷/₆ 1809, Overlærer smst. ¹⁰/₃ 1818. Konrektor i Horsens ²²/₉ 1827, Rektor smst. ²¹/₃ 1829. Afsked ¹/₆ 1833. Privatiserede derefter i København. Titulær Professor ¹⁰/₁₂ 1840. Direktør ad interim for det kgl. Teater og Kapel 1856—57. Flere videnskabelige Arbejder, især Oversættelser (f. Eks. af Aischylos, Sofokles og Aristofanes). R. af D. ⁶/₁₀ 1858. Død 10. November 1858. — Gift 1820 med Louise Amalie Bloch, D. af Biskop, Dr. phil. Jens B.
- 1833—44 *MÜLERTZ, Andreas Faaborg*; f. 11. September 1788 i Kalundborg; S. af Købmand Frederik M. Student (Schouboeske Institut) 1804. Cand. philol. 1806. Lærer ved det Schouboeske Institut og Alumnus paa det pædagogiske Seminarium 1808. Adjunkt i Nyborg ²²/₅ 1810, i Odense ³/₈ 1811; tillige Bibliotekar ved Fyns Stiftsbibliotek. Dr. phil. ²³/₁₀ 1817. Overlærer i Nyborg ¹/₅ 1819. Rektor i Horsens ¹⁰/₉ 1833. Medl. af det kgl. Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, af det kgl. nordiske Oldskriftsselskab og af det islandske litterære Selskab. Død i Embedet 4. Februar 1844. — Gift 1816 med Margarethe Dorette Heiberg, D. af Professor, Rektor i Odense L. H.

- 1846—49 *NISSEV, Halvor Frode Hoegh*; f. 26. December 1806 i København, S. af Rektor ved Metropolitanskolen, Etatsraad N. Lang N. Student (Metropolitanskolen) 1823. Cand. theol. $\frac{0}{7}$ 1820. Cand. philol. $\frac{8}{5}$ 1837. Lærer ved Metropolitanskolen August 1829, Adjunkt smst. $\frac{12}{10}$ 1830. Overlærer ved Frederiksborg lærde Skole $\frac{0}{6}$ 1840. Rektor i Horsens $\frac{3}{1}$ 1846. Død i Embedet 15. April 1849. — Gift 1836 med Emilie Seraphine Roed, D. af Garver R.
- 1849—71 *BIRCH, Frederik Christian Carl*; f. 21. August 1812 i Vindkilde; S. af Etatsraad P. Lund B. Student (Slagelse) 1829. Cand. philol. $\frac{9}{6}$ 1836. Adjunkt ved Sorø Akademi $\frac{25}{10}$ 1837. Overlærer i Vordingborg $\frac{17}{10}$ 1841, ved Metropolitanskolen $\frac{17}{5}$ 1844. Rektor i Horsens $\frac{30}{7}$ 1849, ved Metropolitanskolen $\frac{31}{5}$ 1871. Titulær Professor $\frac{1}{8}$ 1858. R. af D. $\frac{0}{10}$ 1862. Dbm. $\frac{19}{6}$ 1874. Afskedigedes $\frac{7}{10}$ 1882 (fra $\frac{15}{7}$) og udnævntes til Etatsraad. Død 16. November 1889. — Gift $\frac{9}{10}$ 1851 med Sofie Frederikke Knoblauch, D. af Artilleriløjtnant I. K.
- 1871—81 *FIBIGER, Otto Daniel*; f. 26. Marts 1824 i København; S. af Oberstløjtnant J. A. F. Student (privat dimitteret) 1842. Deltog som frivillig i Krigen 1848. Cand. philol. $\frac{9}{11}$ 1849. Lærer ved Flensborg lærde Skole $\frac{19}{1}$ 1852, Kollaborator smst. $\frac{16}{6}$ 1854; afskedigedes med Ventepenge $\frac{0}{8}$ 1855. Timelærer ved Metropolitanskolen $\frac{19}{8}$ 1858, kst. som Adjunkt smst. $\frac{23}{1}$ 1860. Titulær Overlærer $\frac{17}{5}$ 1860. Tillige Lærer ved Borgerdydskolen i København. Rektor i Horsens $\frac{29}{7}$ 1871. Død 29. Marts 1881. — Gift $\frac{21}{5}$ 1853 med Bella Nathan, D. af Købmand D. N.
- 1881—89 *IVERSEN, Conrad*; f. 19. September 1833 i Stevelt; S. af Gaardejer Iver Jensen Salskov. Student (Kolding) 1852. Cand. philol. $\frac{21}{6}$ 1857. Timelærer i Haderslev 1857; Adjunkt smst. $\frac{9}{6}$ 1858. Afsat af den prøjsiske Kommission $\frac{11}{3}$ 1864. Lærer ved Haderslev Læreres Skole i København 1865. Overlærer i Horsens $\frac{25}{8}$ 1875. Undervisningsfag: Dansk, Oldnordisk, Latin, Græsk. R. af D. $\frac{21}{12}$ 1878. Rektor smst. $\frac{20}{3}$ 1881, ved Frederiksborg lærde Skole $\frac{9}{5}$ 1889. Dbm. $\frac{7}{4}$ 1898. Afsked $\frac{17}{1}$ 1902. Medl. af Byraadet baade i Horsens og i Hillerød. Død 26. December 1918. — Gift $\frac{1}{12}$ 1858 med Christine Jørgensen, D. af Hospitalsforstander N. J.
- 1889—1902 *NEERGAARD, Anton*; f. 1. Juli 1832 i Udesundby; S. af Provst Th. J. N. Student (Frederiksborg) 1850. Cand. philol. $\frac{29}{1}$ 1857. Adjunkt i Slesvig $\frac{23}{7}$ 1858. Afskediget $\frac{25}{10}$ 1864 i Naade og med Pension. Kst. som Adjunkt i Aarhus $\frac{21}{4}$ 1864. Adjunkt smst. $\frac{3}{1}$ 1869, Overlærer smst. $\frac{3}{2}$ 1879. Rektor i Horsens $\frac{13}{6}$ 1889 (fra $\frac{19}{8}$). R. af D. $\frac{20}{5}$ 1892. Afsked $\frac{9}{1}$ 1902. Dbm. $\frac{22}{4}$ 1902. Død 4. Oktober 1928. — Gift $\frac{17}{10}$ 1861 med

Anna Dorothea Juliane Henriette Torst, D. af Justitsraad, Godsforvalter F. C. T.

- 1902—25 *LUND, Johan Otto*; f. 17. August 1855 i Flensborg; S. af Værkstedesformand ved Statsbanerne J. A. L. Student (Aarhus) 1873. Cand. philol. $2\frac{1}{2}$ 1881. Lærer ved Clausens Borgerskole i København Nov. 1875—Aug. 1879, ved Vejle Latin- og Realskole 1881—84. Timelærer i Aarhus $1\frac{1}{2}$ 1884, kst. som Adjunkt smst. $2\frac{7}{5}$ 1886 (fra $1\frac{1}{2}$), Adjunkt smst. $\frac{8}{7}$ 1887. Rektor i Horsens $1\frac{1}{2}$ 1902 (fra $1\frac{1}{2}$). R. af D. $10\frac{1}{2}$ 1909; Dbm. $10\frac{1}{11}$ 1920; K² $31\frac{1}{2}$ 1925. Afsked $2\frac{2}{3}$ 1925 (fra $31\frac{1}{7}$). Medl. af Aarhus Byraad og af Skolekommissionen baade i Aarhus og i Horsens. Død 15. Februar 1930. Gift 1. $9\frac{1}{11}$ 1882 med Caroline Gummine Krøyer, D. af Købmand C. J. K. 2. $10\frac{1}{2}$ 1907 med Lærerinde Ingeborg Friis. (Se under Afsnit IV: Andre Lærere).
- 1925 *CLAUSEN, Claus Peter*; f. 24. Januar 1874 i Bellinge; S. af Guardejer N. F. C. Student (Odense) 1893. Cand. mag. $\frac{2}{6}$ 1899. Lærer ved Vesterbros Realskole April 1894—August 1899, ved Marselisborg Kostskole $20\frac{1}{2}$ 1899. Timelærer i Viborg $10\frac{1}{2}$ 1907, Adjunkt smst. $\frac{1}{3}$ 1910, Lektor smst. $\frac{1}{8}$ 1920. Rektor i Horsens $\frac{2}{6}$ 1925 (fra $\frac{1}{8}$). — Gift $2\frac{2}{5}$ 1901 med Christiane Amalie Noline Olsen, D. af Provst O.

II.

Overlærere og Lektorer.

LUND, Claus Unger; f. 1769. Student. Alumne paa det pædagogiske Seminarium, derefter paa Ehlers Kollegium; vandt Præmien for Besvarelsen af Universitetets filologiske Prisopgave. Lærer ved det Schouboeske Institut i København. Overlærer i Horsens $\frac{2}{5}$ 1806. Undervisningsfag: Matematik. Afskediget med Pension $10\frac{1}{2}$ 1812. Død 7. Januar 1832.

STORM, Bertel; f. 7. Februar 1788 i Smidstrup; S. af Consistorialraad, Pastor J. S. Student (Horsens) 1808. Cand. phil. 1809. Hushæder i Storehedinge 1812—15. Lærer i Horsens $22\frac{7}{7}$ 1815, Adjunkt smst. $\frac{1}{5}$ 1818, Overlærer smst. $1\frac{1}{2}$ 1835. Undervisningsfag: Græsk, Latin, Matematik, Skrivning. Kst. som Rektor 1844—46. Afsked med Pension $10\frac{1}{2}$ 1846. Død 3. August 1857. — Gift 1832 med Noline Dorteia Bjerring, D. af Snekker B.

JOHANSEN, Bjarne; f. 12. August 1809 i Bessetad paa Island; S. af Lektor, cand. theol. Jon J. Student (Bessetad) 1829. Cand. philol. $11\frac{1}{7}$ 1835. Lærer i Aalborg $20\frac{1}{2}$ 1836, Adjunkt smst. $20\frac{1}{5}$ 1839. Overlærer i Horsens $12\frac{1}{6}$ 1846 (fra $\frac{1}{6}$). Undervisningsfag: Latin, Græsk, Fransk. Rektor i Reykjavik $15\frac{1}{6}$ 1851. R. af D. $\frac{1}{1}$ 1856. Kongevalgt Medlem af Altinget $30\frac{1}{6}$ 1857. Død 21. September 1868. -- Gift Maj 1855 med Anna Petrea Lund, D. af Købmand L.

THORNAM, Ludvig; f. 15. Juni 1819 i København; S. af Kancelliraad P. F. T. Student (Borgerdydskolen) 1837. Cand. philol. $\frac{2}{5}$ 1845. Lærer i Horsens $\frac{18}{10}$ 1845; Adjunkt smst. $\frac{30}{10}$ 1846, Overlærer smst. $\frac{23}{8}$ 1851. Undervisningsfag: Latin, Græsk, Engelsk. Død 2. Marts 1879. — Gift $\frac{15}{4}$ 1851 med Anine Charlotte Frederikke Norup, D. af Ritmester N.

EKEROTH, Carl Emil Conradt; f. 28. Juni 1814 i København; S. af Juveler J. C. E. Student (v. Westenske Institut) 1832. Cand. polyt. 1837. Leder af et Brændevinsbrænderi i Køge. Kst. som Lærer i Viborg $\frac{31}{12}$ 1841, Adjunkt smst. $\frac{15}{12}$ 1843. Overlærer i Kolding $\frac{13}{4}$ 1853, i Horsens $\frac{12}{8}$ 1856. Undervisningsfag: Matematik, Naturlære, Tegning. Afsked $\frac{7}{8}$ 1870. Død 1. August 1891. — Gift 1. med Charlotte Sophie Jensine Borchsenius, 2. $\frac{10}{11}$ 1849 med Laura Christine Søborg, D. af Underbogholder C. L. S.

BØGGILD, David Hornsyld; f. 28. Februar 1829 i Aalborg; S. af Købmand J. P. B. Student (Aalborg) 1845. Lærer ved Borgerdydskolen i København. Cand. philol. $\frac{21}{4}$ 1855. Kst. som Lærer i Horsens $\frac{29}{6}$ 1855, Adjunkt smst. $\frac{1}{3}$ 1856, Overlærer smst. $\frac{27}{5}$ 1865. Undervisningsfag: Dansk, Latin, Græsk, Skrivning. Rektor i Aalborg $\frac{21}{7}$ 1875. Død 22. Maj 1857. — Gift 1850 med Marie Charite Elisabeth Kruse, D. af Isenkrammer A. G. K.

KOEFOED, Christian Gronbech; f. 19. Oktober 1827 i Rønne; S. af Artillerikaptajn M. C. K. Student (Rønne) 1840. Cand. philol. $\frac{22}{6}$ 1855. Kst. som Lærer i Rønne $\frac{11}{6}$ 1856, Adjunkt smst. $\frac{20}{6}$ 1857. Medl. af Rønne Byraad og Bornholms Amsraad. Overlærer i Horsens $\frac{30}{5}$ 1881. Rektor i Rønne $\frac{23}{3}$ 1884. R. af D. $\frac{15}{11}$ 1888, Dbm. $\frac{2}{3}$ 1898. Afsked $\frac{6}{1}$ 1903. Død 6. Januar 1909. — Gift $\frac{12}{5}$ 1858 med Marie Christine Andersen, D. af Apoteker E. M. A.

JØRGENSEN, Christian; f. 20. December 1818 i Hillerød; S. af Urnager C. M. J. Student (Frederiksborg) 1837. Cand. theol. $\frac{2}{5}$ 1842. I nogle Aar Huslærer. Naturhistoriske Studier ved Universitetet 1847—48. Kst. som Lærer i Horsens $\frac{31}{5}$ 1848, Adjunkt smst. $\frac{21}{1}$ 1850, Overlærer smst. $\frac{11}{6}$ 1880. Undervisningsfag: Naturhistorie, Historie, Geografi. Afsked $\frac{19}{4}$ 1883. Død 3. Maj 1886. — Ugift.

MÜLLER, Hans Nicolai Herløv; f. 22. Maj 1823 i Gram; S. af Sognepræst D. M. Student (Ribe) 1840. Cand. theol. $\frac{3}{11}$ 1846. Kst. som Lærer i Horsens $\frac{20}{9}$ 1851, Adjunkt smst. $\frac{31}{3}$ 1852, Overlærer smst. $\frac{19}{1}$ 1883. Undervisningsfag: Dansk, Tysk, Latin, Græsk. R. af D. $\frac{22}{5}$ 1892. Afsked $\frac{19}{5}$ 1896 (fra $\frac{19}{8}$). Død 11. Februar 1903. — Gift $\frac{11}{5}$ 1853 med Vita Marie Ingerslev, D. af Sognepræst P. L. B. I.

LOHSE, Otto Christian; f. 26. September 1835 i Husum; S. af Subrektor H. H. L. Student (Flensborg) 1854. Cand. philol. $\frac{21}{4}$ 1861. Adjunkt i Slesvig $\frac{21}{3}$ 1861. Fordreven 1864. Ansat ved Haderslev Læreres Skole 1864—67. Vikar i Aarhus $\frac{31}{10}$ 1867, kst. som Lærer smst. $\frac{23}{8}$ 1869, Adjunkt smst. $\frac{15}{9}$ 1873. Overlærer i Horsens $\frac{6}{5}$ 1884 (fra $\frac{19}{8}$). Undervisningsfag: Latin, Græsk, Tysk. Afsked $\frac{19}{8}$ 1898. Død 27. Juli 1901. — Gift $\frac{13}{5}$ 1869 med Anna Cathrine Caroline Grünfeld, D. af Overlærer H. P. Hansen G.

JACOBÆUS, Erik; f. 10. Juni 1848 i Furevejle paa Langeland; S. af Proprietær, cand. jur. A. H. J. Student (Odense) 1866. Cand. philol. $12/6$ 1875. Lærer ved Lyceum og Bokkenheusers Artiumskursus. Kst. som Lærer i Horsens $18/1$ 1879, Adjunkt smst. $10/3$ 1882, Overlærer smst. $31/1$ 1898. Undervisningsfag: Græsk, Latin, Fransk. Rektor i Aarhus $25/1$ 1901. Afsked $29/5$ 1906. R. af D. Død 8. September 1911. — Gift August 1880 med Anna Elisabeth Sølling, D. af Grosserer P. W. S.

BUCHWALD, Emil Heinrich; f. 7. Maj 1844 i Kiel; S. af Lektor J. H. v. B. Student (Sorø) 1863. Cand. phil. 1864. Kst. som Lærer i Horsens $12/6$ 1876, Adjunkt smst. $27/3$ 1879, Overlærer smst. $23/1$ 1899. Undervisningsfag: Matematik, Naturlære. Afsked fra $10/8$ 1913. Død 6. Februar 1927. — Gift 1. $1/6$ 1877 med Agnes Sophie Hansen, D. af Proprietær H. 2. $22/12$ 1882 med Sørine Julie Jensen, D. af Gaardejer K. J.

STEENBERG, Andreas Sophus Schack; f. 16. December 1854 i Hamborg; S. af Postkontrolør N. D. G. Schack S. Student (Horsens) 1873. Cand. phil. 1877. Lærer ved Forberedelsesskolen i Horsens 1877—78. Vikar i Ribe Marts 1879, kst. som Lærer smst. $26/5$ 1880. Partiel Eksamen i Zoologi, Botanik, Mineralogi og Matematik 1880. Kst. som Lærer i Horsens $1/6$ 1881, Adjunkt smst. $11/2$ 1882, Overlærer smst. $26/5$ 1903 (fra $19/8$). Undervisningsfag: Geografi, Naturhistorie, Matematik. R. af D. $9/3$ 1905. Kst. Rektor $1/5$ 1906— $1/10$ 1907. Afsked $3/5$ 1909. Medlem af Horsens Byraad 1894—1903, Medlem af Skanderborg Amts Skoleraad 1901—10. Formand for Statens Bogsamlingskomite til 1920. Ministeriets Konsulent i Bogsamlingssspørgsmaal 1910—17. Titulær Professor. Flere udenlandske Ordener. Død 27. November 1929. — Gift $20/11$ 1880 med Laura Emilie Steenberg, D. af Kontorchef S. E. S.

SCHMIDT, Ludvig Frederik; f. 20. August 1853 i Horsens; S. af Adjunkt M. R. S. Student (Horsens) 1872. Cand. philol. $12/6$ 1880. Lærer ved Vejle Latin- og Realskole $19/8$ 1880— $31/12$ 1881. Timelærer i Odense $1/1$ 1882, kst. som Adjunkt smst. $1/11$ 1882. Forflyttet til Horsens $7/5$ 1883, Adjunkt smst. $5/12$ 1884, Overlærer $28/5$ 1903 (fra $19/8$). Undervisningsfag: Historie, Fransk, Geografi. Død 21. November 1915. — Gift $16/12$ 1893 med Agnes Beate Amalie Wulff, D. af Tømmerhandler G. W.

OTTOSEN, Jeppe Marius; f. 19. Maj 1862 i Hylke; S. af Lærer K. O. Seminarist (Jellinge) 1882. Lærer ved Horsens borgerlige Realskole $1/1$ 1883. Kst. som Sanglærer ved Horsens lærde Skole $7/5$ 1885, Timelærer smst. $13/5$ 1886, kst. som Lærer smst. $22/6$ 1888, Adjunkt $20/6$ 1889, Overlærer smst. $11/5$ 1906, Lektor smst. $18/12$ 1919 (fra $19/8$). Undervisningsfag: Geografi, Naturhistorie, Tegning, Sang. Lektor i Haderslev $19/6$ 1920 (fra $1/5$). R. af D. $10/6$ 1921. Afsked $20/2$ 1932 (fra $31/7$). — Gift $13/11$ 1886 med Kristine Jørgensen, D. af Lærer M. J.

ØSTERBERG, Johannes Valdemar; f. 11. April 1865 i Horsens; S. af Marskandiser V. Jensen Ø. Student (Horsens) 1883. Mag. art. $22/6$ 1897. Lærer i Skagen 1885—87. Vikar i Horsens $1/1$ 1890, Timelærer smst. $21/6$ 1890 (fra $1/8$), Adjunkt smst. $22/1$ 1892, Overlærer smst. $21/7$ 1911, Lektor

smst. $1\frac{1}{2}$ 1919. Undervisningsfag: Engelsk, Dansk, Matematik, Tegning. R. af D. $3\frac{1}{10}$ 1921. Afsked $2\frac{1}{2}$ 1930 (fra $30\frac{1}{4}$). Har udgivet flere videnskabelige Arbejder over Shakespeare og Oversættelser af hans Dramaer. — Gift $\frac{2}{3}$ 1891 med Cathinka Nikoline Quist, D. af Skrædermester K. N. Q.

BJERRE, Rudolf Harald Valdemar; f. 17. Januar 1865 paa Riisenholm; S. af Proprietær Th. B. Student (Aarhus) 1883. Cand. theol. $1\frac{2}{4}$ 1889. Vikar i Roskilde $1\frac{1}{8}$ 1890— $1\frac{1}{8}$ 1891. Timelærer i Horsens $1\frac{1}{4}$ 1891 (fra $1\frac{1}{8}$), Adjunkt smst. $\frac{3}{6}$ 1893, Overlærer smst. $2\frac{1}{4}$ 1912. Undervisningsfag: Dansk, Engelsk, Religion, Latin. Overlærer ved Metropolitanskolen $\frac{1}{5}$ 1917 (fra $\frac{1}{8}$). Rektor ved Vestre Borgerdydskole $\frac{1}{8}$ 1919— $3\frac{1}{7}$ 1927. R. af D. $2\frac{1}{3}$ 1923. Død 6. Juni 1930. — Gift $1\frac{5}{7}$ 1893 med Kamilla Waagepetersen, D. af Brygger A. W.

DYBDAL, Viktor; f. 15. Juni 1858 i Sennels; S. af Sognepræst P. C. D. Student (Horsens) 1875. Cand. theol. $2\frac{1}{6}$ 1882. Cand. mag. $\frac{3}{6}$ 1894. Huslærer $\frac{1}{3}$ 1882— $\frac{1}{8}$ 1886. Lærer ved Korsør Realskole $2\frac{1}{8}$ 1886— $3\frac{1}{7}$ 1889. Timelærer i Ribe $1\frac{1}{8}$ 1889— $1\frac{1}{8}$ 1891. Vikar i Horsens $\frac{7}{3}$ 1890, Timelærer smst. $\frac{3}{6}$ 1890, kst. som Adjunkt smst. $1\frac{8}{3}$ 1897 (fra $\frac{1}{3}$), Adjunkt smst. $20\frac{1}{4}$ 1898, Overlærer smst. $\frac{5}{6}$ 1915 (fra $1\frac{1}{8}$), Lektor smst. $1\frac{1}{2}$ 1919. Undervisningsfag: Dansk, Engelsk, Latin. Afsked $2\frac{1}{3}$ 1923 (fra $3\frac{1}{7}$). — Ugift.

WILLEMSEN, Søren Frederik; f. 7. Marts 1869 i Bogense; S. af Fotograf N. P. W. Student (Odense) 1887. Cand. mag. $10\frac{1}{6}$ 1893. Lærer ved det forenede Velgørenhedsselskabs Drengeskole $2\frac{2}{6}$ 1889, ved Slomanns Skole $1\frac{1}{8}$ 1891, ved Lyceum $2\frac{1}{8}$ 1893, ved Helsingør Latin- og Realskole $\frac{1}{8}$ 1895. Timelærer i Horsens $\frac{1}{6}$ 1898 (fra $1\frac{1}{8}$), kst. som Adjunkt smst. $2\frac{1}{2}$ 1900, Adjunkt smst. fra $2\frac{1}{10}$ 1901, Lektor smst. $\frac{1}{10}$ 1919. Undervisningsfag: Tysk, Latin, Oldtidskundskab, Matematik. Lektor ved Birkerød Statsskole $10\frac{1}{8}$ 1920. Død 29. November 1923. — Gift $1\frac{5}{7}$ 1898 med Laura Mary Jane Møller, D. af Kancelliraad C. M. M.

HANSEN, Hans Peter; f. 2. April 1872 i Nim; S. af Snedkermester R. H.; Student (Horsens) 1891. Cand. mag. $2\frac{5}{4}$ 1899. Huslærer 1899—1900. Vikar i Nykøbing 1900. Timelærer i Horsens $\frac{6}{6}$ 1901 (fra $1\frac{1}{8}$), kst. som Adjunkt smst. $2\frac{7}{6}$ 1903, Adjunkt smst. $\frac{1}{6}$ 1904, Lektor smst. $\frac{1}{10}$ 1919. Undervisningsfag: Fransk, Latin, Dansk. — Gift $2\frac{1}{3}$ 1904 med Augusta Margrethe Camradt, D. af Provst C. J. V. C.

HOLT, Agathus; f. 25. Januar 1874 i Lunderskov; S. af Politibetjent P. H. Lausen. Skolelærereksamen 1896. Student (Lang & Hjorts Kursus) 1898. Universitetets Guldmedalje 1901. Mag. sc. $1\frac{1}{4}$ 1905. Huslærer og Lærer ved Højskoler og private Realskoler 1891—97. Lærer ved Lyngby Realskole 1898—1901, ved Østerbros Døtreskole 1901—03, ved Gregersens Realskole 1901—07. Timelærer i Horsens $\frac{1}{7}$ 1907 (fra $1\frac{1}{8}$), kst. som Adjunkt smst. $2\frac{3}{4}$ 1910 (fra $\frac{1}{4}$), Adjunkt smst. $\frac{3}{5}$ 1911, Lektor smst. $2\frac{3}{9}$ 1920 (fra $\frac{1}{8}$). Undervisningsfag: Fysik, Matematik, Skrivning. — Gift $\frac{7}{7}$ 1923 med Gerda O. H. Staun, D. af Sagsfører J. P. S.

SØRENSEN, Lars; f. 28. November 1875 i Bredsten; S. af Stiftsprovst H. S. Student (Nørrebros Latin- og Realskole) 1896. Cand. mag. 1903. Vikar i Roskilde September 1903—Juli 1905, Vikar ved Herlufsholm lærde Skole $\frac{1}{10}$ — $\frac{31}{12}$ 1905, Lærer ved Ploekross' Skole i Hellerup Januar—Juli 1906, ved Hass' Skole, Stenhus ved Holbæk, August 1906. Timelærer i Horsens $\frac{25}{6}$ 1909 (fra $\frac{19}{8}$), kst. som Adjunkt smst. $\frac{11}{5}$ 1911 (fra $\frac{1}{4}$), Adjunkt smst. $\frac{2}{5}$ 1912, Lektor smst. $\frac{25}{9}$ 1920 (fra $\frac{1}{8}$). Undervisningsfag: Naturhistorie, Geografi, Religion. — Ugift.

THORUP, Anders Christen Andersen; f. 26. Maj 1875 i Grundfyr; S. af Skovfoged N. O. Th. Lærereksamen (Vordingborg) 1901. Statens eetaarige Kursus i Gymnastik 1900. Statens Sløjdlærerskoles 3 Kursus. Statens eetaarige Kursus i Fysik og Kemi 1908. Seminarilærer ved Vordingborg Seminarium $\frac{1}{8}$ 1900— $\frac{5}{10}$ 1904. Gymnastiklærer ved Horsens Statsskole $\frac{5}{10}$ 1904, Timelærer smst. $\frac{5}{1}$ 1907, kst. som Adjunkt smst. $\frac{2}{7}$ 1909, Adjunkt smst. $\frac{3}{10}$ 1910, Lektor smst. $\frac{8}{11}$ 1922 (fra $\frac{1}{11}$). Undervisningsfag: Gymnastik, Sløjd, Fysik, Tegning, Naturfag. Lærer ved Horsens Kvindeseminarium $\frac{1}{8}$ 1905— $\frac{31}{7}$ 1918. Medhjælper ved Gymnastikinspektionen siden April 1907. En Tid Medlem af Horsens Byraad. — Gift $\frac{19}{11}$ 1910 med Anna Marie Albeck, D. af Skolebestyrer P. M. A.

KRISTENSEN, Sigurd; f. 30. Marts 1887 i Skovlund; S. af Lærer J. K. Student (Ribe) 1905. Cand. mag. 1911. Assistent i Statsanstalten for Livsforsikring $\frac{1}{4}$ 1911. Timelærer i Horsens $\frac{13}{8}$ 1913, kst. som Adjunkt smst. $\frac{2}{4}$ 1915 (fra $\frac{1}{5}$), Adjunkt smst. $\frac{1}{5}$ 1916, Lektor smst. $\frac{30}{11}$ 1923 (fra $\frac{1}{12}$). Undervisningsfag: Matematik. Lektor ved Ordrup Gymnasium $\frac{30}{9}$ 1924 (fra $\frac{1}{1}$ 1925), kst. Rektor smst. $\frac{19}{3}$ — $\frac{31}{7}$ 1932. Kst. som Formand for Forsikringsraadet fra $\frac{1}{9}$ 1932. — Gift $\frac{30}{3}$ 1915 med Gerda Lisbeth Jørgensen, D. af Arkitekt J.

JENSEN, Niels Kristian; f. 23. Juli 1883 i St. Binderup; S. af Gaardejer P. C. J. Student (Viborg) 1904. Cand. mag. 1911. Lærer ved Hjørring højere Almenskole fra $\frac{1}{9}$ 1911. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{20}{1}$ 1916 (fra $\frac{1}{2}$), Adjunkt smst. $\frac{25}{5}$ 1917 (fra $\frac{1}{6}$), Lektor smst. $\frac{10}{7}$ 1924 (fra $\frac{1}{8}$). Undervisningsfag: Historie, Oldtidskundskab, Dansk, Fransk. Bestyrer af Forberedelsesskolen i Horsens siden $\frac{1}{5}$ 1919. — Gift $\frac{1}{3}$ 1911 med Mathea Rebekka Dideriksen, D. af Gaardejer P. D.

HÅAR, Henrik Hans Nicolai; f. 9. Oktober 1879 i Bækkeskov; S. af Slotsgartner H. Student (Herlufsholm) 1897. Cand. theol. Januar 1906. Højskolelærer i Rødkilde 1906—08. Studieophold i Tyskland 1908—09. Lærer ved Frk. Langs Gymnasium i Silkeborg $\frac{19}{8}$ 1909—15. Studieophold i København 1915—16. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{25}{1}$ 1916 (fra $\frac{19}{8}$), Adjunkt smst. $\frac{19}{7}$ 1917 (fra $\frac{19}{8}$), Lektor smst. $\frac{16}{7}$ 1925 (fra $\frac{1}{8}$). Undervisningsfag: Tysk og Historie. — Gift $\frac{16}{7}$ 1912 med Inger Lautrop, D. af Klasselotterikolektor L.

Hørere og Adjunker.

JENSEN BRYDE, Niels. Hører i Horsens o. 1650.

CHRISTIERNUS PETRI LATOPPIDANUS. Baccalaureus ¹⁵/₆ 1685. Var paa dette Tidspunkt Lektiehører i Horsens.

COLDING, Thomas. Hører i Horsens 1702.

BOSTRUP, Peter. 1ste Lektiehører i Horsens 1710.

TOLDORPH, Clemmen: f. 1691 i Horsens; S. af Hospitalsforstander og Tolder Chr. Nielsen T. Student (Horsens) 1711. Lektiehører i Horsens o. 1711. -- Gift ³¹/₈ 1711 med Bodil Eskedatter.

SCIANDORFF, Christian Nissen: f. 1689. Student (Horsens) 1711. Cand. theol. ⁵/₇ 1717. Derefter Hører i Horsens. Sognepræst for Ring-Føvling ⁶/₁ 1731. Død 1750.

SEVERINUS ULRICUS HELT. Baccalaureus 1735. Var da Hører i Horsens.

BECH, Mads. Hører i Horsens o. 1750.

TOLDORPH, Mathias Clemens: f. 1723 i Horsens. Student (Horsens) 1744. Cand. theol. ²²/₁₁ 1746. Hører i Horsens 1764. Sognepræst for Ry ²⁰/₉ 1780. Død 23. December 1788. Gift ¹¹/₁₁ 1760 med Marie Lovise Kandelsdorph.

von HAVEN. Hører i Horsens o. 1770–71.

KATTRUP, Henrik Peter: f. 1740 i Overby; S. af Sognepræst Th. K. Student (Horsens) 1767. Cand. theol. ²³/₁₀ 1769. Hører i Horsens 1772. Sognepræst for Skødstrup-Elsted ¹/₉ 1779. Død 11. Februar 1822. -- Gift ⁹/₁ 1782 med Marie Becker.

ROSENDAHL, Hans: f. 5. September 1756 i Horsens; S. af Skomager P. R. Student (Horsens) 1778. Hører i Horsens 1780–82. Derpaa Huslærer paa Bygholm. Cand. theol. ⁸/₁ 1788. Sognepræst for Hatting-Thorsted ²⁹/₈ 1788. Consistorialraad ¹⁰/₂ 1810. Død 18. Juni 1843. -- Gift ²²/₃ 1790 med Gedske Thorup, D. af Sognepræst E. K. Nielsen Th.

JUEL, Niels Christopher: f. 25. November 1757 i Horsens; S. af Feldbereder J. Nielsen J. Student (Horsens) 1778. Cand. theol. ¹⁶/₁ 1787. Hører i Horsens 1779. Resid. Kapellan i Ribe ³¹/₁₂ 1790, i Assens-Kjærum ³¹/₇ 1795. Sognepræst for Bøftofte-Tislund ¹⁰/₃ 1800. Død 19. December 1838. -- Gift ¹⁹/₅ 1791 med Margrethe Benedicte Hansen, D. af Hospitalsforstander J. H.

MANCIA, R. Student (Nyborg). Hører i Horsens 1787. Død 19. Juni 1810.

FRIIS, Hans Christian: f. 5. Marts 1766 i Hvirring; S. af Landmand Chr. Nielsen. Student (Horsens) 1789. Cand. theol. ¹⁸/₁ 1796. Hører i

Horsens o. 1790. Sognepræst for Idum ²/₈ 1799, for Sjørring-Torsted ³¹/₁₀ 1809. Død 10. April 1828. — Gift med Mette Helene Krarup, D. af Sognepræst Chr. K.

HYPHOFF, Jacob Zacharias; f. 4. April 1774 i Tyrsted; S. af Sognepræst J. L. Jacobsen H. Student (Horsens) 1792. Cand. theol. ⁷/₇ 1799. Hører i Horsens 1799. Sognepræst for Ølsted ³⁰/₁ 1801, for Lyngaa-Skjød ¹⁷/₁₁ 1809. Død 15. September 1826. — Gift 1. ⁸/₅ 1801 med Vilhelmine Marie Scavenius, 2. 1818 med Elisabeth Noline Beyer, D. af Købmd. H. N. B.

VOGELIUS, Laurits Spandet; f. 13. November 1778 i Hundslund; S. af Sognepræst M. V. Student (Horsens) 1797. Cand. theol. ³/₅ 1805. Vikar i Horsens ¹/₁ 1799, Hører smst. Efteråret 1799. Studieophold i København Oktober 1803—Maj 1805. Adjunkt i Horsens ⁵/₉ 1806. Undervisningsfag: Historie, Geografi, Skrivning. Sognepræst for Linnerup-Hammer ²³/₁₀ 1812. Død 29. Januar 1814. — Gift 1813 med Maren Laurberg, D. af Toldkasserer L. L.

VOGELIUS, Jens Møller; f. 7. Maj 1780 i Hundslund; Broder til foran nævnte. Student (Horsens) 1800. Cand. theol. ¹⁵/₁₀ 1811. Hører i Horsens 1801, Adjunkt smst. ⁵/₉ 1806. Undervisningsfag: Latin, Græsk. Afsked ¹¹/₁ 1809. Huslærer i Horsens 1811. Sognepræst for Klovsborg-Tyrsting-Grædstrup ¹⁰/₇ 1812, for Hundslund ¹⁵/₈ 1834. Afsked ⁷/₁₂ 1861. Død 28. December 1861. — Ugift.

WORM, Emil Christian; f. 7. December 1774 i Svendborg; S. af Trompeter C. Chr. W. Student (Odense) 1793. Cand. theol. ¹²/₇ 1799. Kst. som Hører i Horsens 1803—04. Sognepræst for Ørum-Daugaard ²⁷/₉ 1804. Død 15. April 1855. — Gift 1804 med Magdalene Helms, D. af Apoteker Jac. H.

SØRENSEN, Hans Søren; f. 27. Oktober 1775 i Bredvad Mølle; S. af Møller J. S. Student (Horsens) 1797. Cand. theol. ³¹/₁₀ 1799. Kst. som Hører i Horsens 1804—05. Sognepræst for Nørhø ¹⁵/₁₁ 1811, for Vinding-Vind ²⁰/₁₀ 1819, for Sæby-Hallenslev ²/₁₁ 1831. Død 15. August 1836. — Gift ²⁰/₁₁ 1812 med Øllegaard Sophie Leschly, D. af Overretsprokurator M. F. L.

HOLST, Hans Christian; f. 9. September 1780 i København, S. af Sognepræst Joh. H. Student (Ribe) 1795. Cand. theol. ¹⁵/₁ 1801. Alumne paa det pædagogiske Seminarium. Adjunkt i Horsens ⁵/₉ 1806. Undervisningsfag: Dansk, Fransk, Religion. Sognepræst for Durup-Stenild ³¹/₇ 1819, for Rørbæk-Grynderup-Stenild ²⁰/₅ 1821. Afsked ⁷/₂ 1836. Død 10. Maj 1840. — Gift med Charlotte Rahbek, D. af Justitsraad, Toldinspektør J. R.

ROSEN, Frederik Carl; f. 3. Oktober 1787 i Ebeltoft; S. af Toldinspektør Chr. R. Student (Nykøbing) 1805. Alumne paa det pædagogiske Seminarium; vandt Universitetets Guldmedalje 1809. Cand. theol. ¹⁰/₁ 1815. Adjunkt i Horsens ¹¹/₁ 1809—13. Undervisningsfag: Græsk og Latin. Kateket og første Lærer ved Borgerskolen i Horsens ¹⁵/₁ 1818. Sognepræst for Hals ¹¹/₉ 1827, for Vaalse ²/₅ 1832, for Kettinge-Bregninge ¹⁹/₅ 1845. Død 21. Juli 1847. — Gift ¹⁵/₇ 1818 med Bodil Marie Mandix, D. af Landvæsenskommissær O. M.

ROSENDALH, Erik Peter : f. 30. Juli 1792 i Hatting; S. af Sognepræst H. R. Student (Horsens) 1811. Cand. phil. 1812. Adjunkt i Horsens $\frac{7}{11}$ 1812—Efteraaret 1815. Undervisningsfag: Latin, Græsk, Tysk. Bestyrer af det lærde Institut i Fredericia $\frac{1}{7}$ 1818. Rektor i Nykøbing $\frac{3}{4}$ 1837. Tituler Professor. Afsked $\frac{23}{8}$ 1853. Død 3. November 1876. — Gift med Bodil Catharine Mainer, D. af Toldbetjent H. P. M.

HOLST, Otto Ludvig : f. 1786 i Sorø; S. af Sognepræst, senere Professor, Chr. Møller II. Student (Randers) 1805. Cand. theol. $\frac{10}{1}$ 1811. Kst. som Lærer i Horsens $\frac{27}{4}$ 1813, Adjunkt smst. 1814. Undervisningsfag: Latin, Historie, Geografi, Fransk. Sognepræst for Nørbæk-Sønderbæk-Læsten $\frac{20}{12}$ 1826. Død 28. November 1833. — Gift med Ingeborg Kirstine Hansen.

HOLST, Christen Møller : f. 25. April 1795 i Sorø; Broder til foran nevnte. Student (Horsens) 1818. Cand. theol. $\frac{16}{1}$ 1823. Kst. som Lærer i Horsens $\frac{23}{10}$ 1819— $\frac{1}{10}$ 1821. Undervisningsfag: Latin. Adjunkt i Nyborg $\frac{15}{3}$ 1823. Sognepræst for Bredstrup $\frac{10}{7}$ 1827, for Maibølle $\frac{30}{12}$ 1829, for Erindlev-Olstrup $\frac{15}{6}$ 1832, for Magleby-Holtug $\frac{30}{6}$ 1848. Consistorialraad $\frac{25}{6}$ 1847. Død 2. Maj 1862. — Gift $\frac{21}{9}$ 1823 med Elisa Maria Borch, D. af Godsforvalter E. B.

HARPØTH, Søren Tang : f. 19. Juni 1794 i Ringkøbing; S. af Købmand S. H. Student (privat dimitteret) 1815. Cand. theol. $\frac{12}{1}$ 1821. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{5}{9}$ 1821. Undervisningsfag: Latin. Sognepræst for Falslev $\frac{16}{9}$ 1825, for Hygum $\frac{6}{10}$ 1830, for Randlev-Bjerager $\frac{25}{9}$ 1838. Afsked $\frac{7}{5}$ 1850. Død 26. Juni 1873. — Gift $\frac{11}{9}$ 1822 med Kirstine Christensen, D. af Hospitalsforstander E. Chr.

SCHMIDT, Jens Christian : f. 6. November 1803 i Væhr; S. af Sognepræst, Amtsprovst H. C. S. Student (Horsens) 1821. Cand. theol. $\frac{20}{10}$ 1825. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{3}{11}$ 1825, Adjunkt smst. $\frac{21}{10}$ 1826. Undervisningsfag: Latin, Hebræisk, Religion. Sognepræst for Hammel-Voldby-Søby $\frac{11}{9}$ 1832, for Tyrsted-Uth $\frac{13}{3}$ 1841. R. af D. $\frac{25}{1}$ 1876. Afsked $\frac{25}{12}$ 1885. Død 2. December 1893. — Gift $\frac{1}{9}$ 1833 med Alvilda Meyer, D. af Grosrerer J. D. M.

AABYE, Peter Hoy : f. 3. Januar 1801 i Horsens; S. af Skrædermester R. Aa. Student (Horsens) 1819. Cand. theol. $\frac{17}{1}$ 1826. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{21}{3}$ 1827. Undervisningsfag: Græsk og Latin. Resid. Kapellan i Skovlænge $\frac{3}{2}$ 1828. Sognepræst for Tæbring-Outrup-Rakkeby $\frac{20}{1}$ 1830, for Vaalse $\frac{25}{7}$ 1845, for Anst-Gjesten $\frac{10}{3}$ 1849, for Hejls-Vejstrup $\frac{20}{9}$ 1850. Afsked $\frac{25}{8}$ 1870. Død 17. Juli 1874. — Gift $\frac{12}{12}$ 1829 med Ovidia Margrethe Lützen, D. af Købmand N. L.

HORNBECK, Jens Nielsen : f. 16. August 1808 i København; S. af Toldbetjent A. H. Student (Horsens) 1826. Cand. theol. $\frac{13}{1}$ 1832. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{15}{3}$ 1828, Adjunkt smst. $\frac{22}{5}$ 1832. Undervisningsfag: Latin, Historie, Geografi. Sognepræst for Højbjerg-Elsborg $\frac{10}{9}$ 1836. Død 22. Januar 1838. — Gift $\frac{15}{7}$ 1832 med Ida Thomasine Andrea Breinholm, D. af Sognepræst H. V. B.

HILDACH, Samuel Nicolai Madsen: f. 1806 i Horsens; S. af Borger H. Madsen (Stedfader: Dyrkløge Hildach). Student (Horsens) 1824. Cand. theol. $2\frac{1}{3}$ 1829. Kst. som Lærer i Horsens September 1829, Adjunkt smst. $1\frac{1}{2}$ 1830. Død 1835. -- Ugift.

BALLE, Carl Christian Nicolai: f. 25. December 1806 i København; S. af Sognepræst J. N. B. Student (Horsens) 1824. Cand. theol. $10\frac{7}{7}$ 1828. Kst. som Lærer i Horsens $\frac{1}{10}$ 1830, Adjunkt smst. $2\frac{2}{3}$ 1834. Undervisningsfag: Latin, Hebræisk, Religion, Gymnastik, Sang. Sognepræst for Thyregod-Vester $3\frac{1}{3}$ 1836, for Vester- og Østerbølle $1\frac{1}{2}$ 1845, for Nebsager-Bjerre $2\frac{2}{5}$ 1854. Død 15. September 1855. -- Gift $1\frac{2}{7}$ 1833 med Anna Elisabeth Worm, D. af Sognepræst E. C. W.

BECHMANN, Niels Kirchemoe: f. 25. August 1807 i Hvirring; S. af Sognepræst H. G. B. Student (Horsens) 1825. Cand. theol. $2\frac{1}{11}$ 1830. Kst. som Lærer i Horsens $10\frac{1}{3}$ 1834, Adjunkt smst. $2\frac{1}{3}$ 1835. Undervisningsfag: Latin. Sognepræst for Fur $\frac{1}{11}$ 1835, for Hald-Kærby $30\frac{1}{3}$ 1841, for Hundstrup-Østerild-Hjardemaal $2\frac{1}{3}$ 1853, for Fuglse-Krønge $20\frac{2}{2}$ 1855, for Huseby $11\frac{1}{6}$ 1866. Afsked $2\frac{1}{3}$ 1877. Død 29. August 1878. -- Gift 1. $7\frac{1}{11}$ 1834 med Juliane Bønnelykke, D. af Tobaksfabrikant M. Pugh B. 2. $1\frac{1}{2}$ 1840 med Søsteren Maren Bønnelykke. 3. $\frac{1}{9}$ 1849 med Christine Louise Brorson, D. af Justitsraad, Herredsfoged F. Quist B.

BLOCH, Jorgen Victor: f. 25. September 1812 i Lønborg; S. af Sognepræst J. B. Student (Borgerdydskolen paa Christianshavn) 1829. Cand. theol. $17\frac{1}{3}$ 1833. Licent. theol. $11\frac{1}{7}$ 1835. Kst. som Lærer i Randers $2\frac{2}{5}$ 1833. Adjunkt i Horsens $2\frac{1}{10}$ 1835. Sognepræst for Borgbjerg $26\frac{2}{9}$ 1837, for Lønborg-Egård $2\frac{1}{2}$ 1838, Provst for Hind, Bolling og N. Horne Herred $2\frac{2}{9}$ 1851. Landstingsmand for 11. Kreds $20\frac{2}{6}$ 1855 -- $20\frac{2}{6}$ 1859. Sognepræst for Kerteminde-Drigstrup $11\frac{1}{7}$ 1855, for Vig-Asminderup $\frac{1}{2}$ 1868. Afsked $11\frac{1}{2}$ 1881. Død 21. December 1892. -- Gift $1\frac{1}{7}$ 1833 med Agathe Theodorine Benedicte Thorlacius, D. af Kammerassessor, Sysselmand Th. Th.

ROSEND AHL, Laurits: f. 15. Juni 1802 i Hatting; S. af Consistorialraad, Sognepræst H. R. Student (Horsens) 1820. Cand. theol. $30\frac{1}{10}$ 1832. Kst. som Adjunkt i Horsens $7\frac{1}{2}$ 1835. Undervisningsfag: Latin. Sognepræst for Harle-Bramdrup $21\frac{1}{10}$ 1842, for Urlev-Stenderup $2\frac{2}{2}$ 1855. Død 17. December 1875. -- Gift $10\frac{2}{5}$ 1845 med Laura Cathinka Frederikke Berntz, D. af Justitsraad, Herredsfoged B.

JENSEN, Jens Peter Georg: f. 7. Februar 1806 i København; S. af Urmager P. J. Student (privat dimitteret) 1825. Cand. theol. $2\frac{2}{3}$ 1833. Kst. som Adjunkt i Horsens $23\frac{2}{7}$ 1836. Undervisningsfag: Latin, Dansk, Matematik. Sognepræst for Ho-Oksby $2\frac{2}{3}$ 1840, for Janderup-Billum $27\frac{2}{5}$ 1848. Død 27. Februar 1853. -- Gift med Cecilie Sophie Frederikke Hassenfeldt, D. af Forstkasserer C. N. H.

SCHMIDT, Christian Frederik: f. 20. August 1807 i Nyborg; S. af Skolelærer Chr. S. Student (Nyborg) 1825. Cand. theol. $31\frac{1}{4}$ 1836. Kst. som

Adjunkt i Horsens $2\frac{1}{9}$ 1830. Undervisningsfag: Latin og Hebræisk. Kateket i Nibe $12\frac{2}{3}$ 1841. Død 13. Juni 1847. — Gift 1841 med Nicoline Elisabeth Beder, D. af Assistent P. B.

KABELL, Petrus; f. 17. September 1810 i Skyum; S. af Sognepræst S. K. Student (Aalborg) 1830. Cand. theol. $15\frac{1}{11}$ 1836. Kst. som Lærer i Horsens $18\frac{1}{11}$ 1837. Adjunkt i Aarhus $22\frac{2}{9}$ 1838. Sognepræst for Vejlbj-Homaa $10\frac{7}{7}$ 1848, for Nestelso-Møgenstrup $19\frac{9}{9}$ 1857. Afsked $2\frac{2}{2}$ 1853. Død 24. Juni 1899. Gift $11\frac{1}{5}$ 1842 med Christiane Kirstine Henriette Brinch-Seidelin, D. af Konferentsraad L. S. B.-S.

KNUDSEN, Ludvig Anton Christian; f. 22. September 1813 i Fensmark; S. af Sognepræst Chr. K. Student (Herlufsholm) 1832. Cand. theol. $21\frac{1}{4}$ 1837. Kst. som Lærer i Horsens $25\frac{2}{9}$ 1838, Adjunkt smst. $30\frac{1}{10}$ 1846. Undervisningsfag: Dansk, Tysk, Engelsk, Geografi, Naturhistorie, Gymnastik. Sognepræst for Agri-Egens $25\frac{2}{3}$ 1848, for Eltang-Vilstrup $25\frac{2}{6}$ 1850. Afsked $21\frac{1}{11}$ 1852. Død 8. April 1897. — Gift $31\frac{1}{12}$ 1838 med Laura Møller, D. af Hørkræmmer P. M.

BENDZ, Claus Frederik Wilhelm; f. 21. Februar 1813 i København; S. af Urtekræmmer M. B. Student (v. Westenske Institut) 1830. Cand. theol. $9\frac{5}{5}$ 1836. Timelærer i Nyborg $18\frac{1}{11}$ 1837 $11\frac{1}{9}$ 1839. Huslærer. Kst. som Adjunkt i Horsens $2\frac{5}{5}$ 1840, Adjunkt smst. $30\frac{1}{10}$ 1846. Undervisningsfag: Latin, Dansk, Matematik, Historie, Religion, Fransk. Sognepræst for Tunø $17\frac{1}{12}$ 1849, tillige kst. Fyrinspektor smst. $30\frac{1}{1}$ 1850; Sognepræst for Øster Hornum $19\frac{5}{5}$ 1853, for Lysabild $11\frac{1}{6}$ 1860. Død 25. Juni 1880. — Gift $1\frac{1}{10}$ 1840 med Annette Martine Østerreich, D. af Skrædermester M. H. Ø.

BOHR, Johan Laurits Sandal; f. 10. Juli 1815 i Nakskov; S. af Professor, Rektor B. Student (Rønne) 1832. Cand. theol. $21\frac{1}{1}$ 1840. Kst. som Lærer i Horsens $1\frac{5}{5}$ 1841, Adjunkt smst. $30\frac{1}{10}$ 1846. Undervisningsfag: Hebræisk, Latin, Religion, Dansk, Historie, Geografi. Folketingsmand for Horsens 1852-54. Sognepræst for Ballum $27\frac{1}{1}$ 1854, Provst for Lø og Møgel-tønder $3\frac{1}{9}$ 1859, Sognepræst for Møgel-tønder $21\frac{1}{3}$ 1865 og tillige Daler (kst. $5\frac{1}{4}$ 1867, fast ansat $27\frac{1}{1}$ 1868). Død 30. August 1876. — Ugift.

LEVANSEN, Niels; f. 1800 i Udby (Aarhus Stift); S. af Skolelærer H. L. Student (Randers) 1829. Cand. philol. $11\frac{1}{11}$ 1840. Kst. som Adjunkt i Horsens $22\frac{1}{11}$ 1842. Undervisningsfag: Latin og Dansk. Konstitutionen hævet $1\frac{1}{10}$ 1845. Foretog en Udenlandsrejse for at genvinde sit Helbred. Kst. som Lærer ved Frederiksborg lærde Skole $11\frac{1}{6}$ 1848, Adjunkt smst. $9\frac{5}{5}$ 1850. Afsked p. G. af Svaghed $1\frac{1}{6}$ 1851. Død 23. April 1857. — Ugift.

SALOMON, Victor; f. 5. Maj 1807 i Odense; S. af Brygger V. S. Cand. pharm. 1828. Student (privat dimitteret) 1829. Cand. theol. $11\frac{7}{7}$ 1837. Huslærer 1837-40. Lærer ved Rosings Institut i Horsens 1840-46. Timelærer ved Horsens lærde Skole $1\frac{7}{7}$ 1846, kst. som Lærer smst. $9\frac{1}{1}$ 1847, Adjunkt smst. $25\frac{2}{9}$ 1847. Undervisningsfag: Tysk og Dansk. Kateket og Førstelærer ved Borgerskolen i Horsens $21\frac{1}{6}$ 1849. Sognepræst for Vellerslev-Homb $10\frac{1}{1}$

1854, for Herslev-Gevninge ⁶/₈ 1802. Død 3. Juli 1875. — Gift ³¹/₁₀ 1840 med Caroline Amalie Fischer-Benzon, D. af Brandldirektor, Major, Fideikommissbesidder J. L. F.-B.

SCHMIDT, Michael Roedsted; f. 8. Maj 1815 paa Barritskov; S. af Godsforvalter, Overretsprokurator F. C. S. Student (Horsens) 1833. Cand. theol. ¹¹/₇ 1842. Huslærer. Lærer ved Fredericia lærde Skole April 1846. Kst. som Lærer i Horsens ³¹/₁₂ 1840, Adjunkt smst. ⁵/₂ 1848. Undervisningsfag: Matematik, Fysik, Gymnastik, Geografi. Afsked ¹/₃ 1890 (fra ¹⁹/₈). R. af D. ¹⁹/₈ 1890. Død 11. Juni 1899. — Gift ¹¹/₆ 1852 med Mathilde Thomasius Charlotte Borberg, D. af Tobaksfabrikant H. J. B.

BISTED, Vilhelm Jens Storm; f. 8. Februar 1824 i Hillerød; S. af Toldkontrolør P. R. B. Student (Borgerdydskolen) 1840. Cand. theol. ¹⁵/₁ 1846. Huslærer paa Sjælland. Konstitueret som Lærer i Horsens ¹⁹/₃ 1850, Adjunkt smst. ³⁰/₅ 1851. Undervisningsfag: Dansk, Tysk, Fransk, Naturhistorie. Sognepræst for Tødso-Erlev ¹²/₉ 1868, for Hyllinge-Lyngby ¹/₃ 1877. Afsked 1880. Død 6. Juni 1890. — Gift ¹¹/₈ 1852 med Louise Pauline Frederikke Tornøe, D. af Birkedommer J. V. T.

BRUUN, Christian Frederik; f. 7. Marts 1821 i Horsens; S. af Haandværker J. B. Student (Horsens) 1840. Cand. theol. 1846. Lærer ved Rosings Institut i Horsens 1846. Timelærer i Horsens ¹/₁₀ 1849, kst. som Adjunkt smst. ²¹/₆ 1850, Adjunkt smst. ²⁵/₈ 1851. Undervisningsfag: Dansk, Tysk, Religion, Skrivning, Geografi. Afsked ⁷/₈ 1876. Død 12. September 1880. — Ugift.

SCHARLING, Peter Jørgen Christian; f. 5. Februar 1832 i Sorø; S. af Professor, Dr. theol. C. E. S. Student (Metropolitanskolen) 1840. Cand. theol. ¹⁶/₆ 1854. Kst. som Adjunkt i Horsens ²²/₉ 1856, Adjunkt smst. ²/₁₀ 1857. Undervisningsfag: Dansk og Religion. Adjunkt i Roskilde ²⁷/₁₂ 1862. Sognepræst for Ærøskøbing ¹⁹/₁₀ 1869, for Hørsholm ¹/₁₂ 1871, for Randers ²⁰/₁₀ 1879. R. af D. ¹¹/₈ 1880, Dbm. ²⁰/₁₀ 1894. Afsked 1907. Død 10. Oktober 1922. — Gift ⁶/₈ 1857 med Vilhelmine Marie Møller, D. af Provst J. M.

HERSKIND, Peter Rasmus Andreas; f. 30. Maj 1829 i Aarhus; S. af Vicekonsul P. H. Student (Aarhus) 1848. Cand. theol. ²¹/₁ 1856. Huslærer i ⁵/₂ Aar. Kst. som Adjunkt i Horsens ²¹/₂ 1863, Adjunkt smst. ²⁰/₁ 1864. Undervisningsfag: Dansk og Religion. Sognepræst for Værst-Bække ²¹/₅ 1871, for Lyngaa-Skjød ⁸/₈ 1883, for Tranebjerg ²⁰/₉ 1887. Afsked ²¹/₁ 1906. Død 6. Marts 1906. — Gift ²⁵/₃ 1863 med Eugenia Poulina Hørring, D. af Urtekræmmer F. Barfod H.

LÜTH, Sophos Attikos Theophilos Waldemar Nikolaos; f. 13. December 1840 i Athen; S. af Dr. theol. & phil., Hofpræst A. H. F. L. Student (Flensborg) 1860. Cand. phil. 1861. Huslærer til 1866, derefter Privatlærer i København. Kst. som Adjunkt i Horsens ²⁷/₁₁ 1868, Adjunkt smst. ¹⁰/₁₂ 1869. Undervisningsfag: Fransk, Engelsk, Historie. Død 25. Februar 1870. — Ugift.

WRAAE, Jens Eskild; f. 6. September 1842 i Kappel; S. af Sognepræst C. E. W. Student (Ribe) 1861. Studerede en Tid Medicin og var Reserve-læge 1864. Cand. philol. $2\frac{1}{6}$ 1870. Huslærer 1870—76. Kst. som Adjunkt i Horsens $12\frac{1}{10}$ 1876, Adjunkt smst. $17\frac{1}{10}$ 1879. Undervisningsfag: Dansk, Tysk, Engelsk, Latin. Afsked $15\frac{1}{7}$ 1897. Død 1912. — Gift 1877 med Anna Ernst, D. af Vinhandler E.

KØBKE, Jens Peter Harald; f. 19. Februar 1822 i Kjørup; S. af Godsforvalter, Kammerraad A. L. Bernth K. Student (privat dimitteret) 1841. Cand. theol. April 1848. Timelærer i Horsens 1852—56. Oprettede 1856 en Forberedelsesskole i Horsens, som han bestyrede til 1862. Kst. som Adjunkt i Nykøbing $22\frac{1}{1}$ 1862, Adjunkt smst. $30\frac{9}{9}$ 1863. Adjunkt i Horsens $12\frac{1}{1}$ 1879. Undervisningsfag: Dansk, Tysk, Engelsk, Religion. Afsked $21\frac{1}{6}$ 1887. Død 10. Januar 1895. — Ugift.

von LEUNBACH, Sophus Theodor; f. 24. Januar 1846 i Kettrup; S. af Sognepræst A. F. v. L. Student (Roskilde) 1865. Cand. phil. 1866. Ophold i Vestindien 1867—68; senere Journalist, Redaktør af Koldingposten 1881, kgl. Translatør. Timelærer i Horsens $15\frac{1}{7}$ 1887, kst. som Adjunkt smst. $20\frac{1}{10}$ 1889. Undervisningsfag: Dansk, Historie, Engelsk. Afsked $11\frac{1}{6}$ 1891 (fra $19\frac{1}{8}$). Klasselotterikollektor i København. Død 17. Juni 1900. — Gift $20\frac{1}{5}$ 1874 med Marie Ibsen.

PETERSEN, Ludvig; f. 26. Marts 1849 i Holbæk; S. af Købmand H. P. P. Student (Borgerlydskolen paa Christianshavn) 1867. Mag. art. $21\frac{1}{5}$ 1874. Privatlærer i København til 1882. Observator ved den internationale Ekspedition i Godthaab Maj 1882—November 1883. Lærer i Vejle 1884—90. Timelærer i Horsens $5\frac{1}{5}$ 1890, Adjunkt smst. $22\frac{1}{1}$ 1892 (fra $19\frac{1}{8}$). Undervisningsfag: Matematik og Naturlære. Afsked $13\frac{1}{2}$ 1911. Død 1919. — Gift $31\frac{1}{8}$ 1885 med Ulla Johanne Elisabeth Lyngø, D. af Sparekassefuldmægtig C. L.

WEILBACH, Frederik Immanuel; f. 28. August 1863 i København; S. af Akademisekretær Ph. W. Student (Borgerlydskolen i København) 1880. Cand. mag. $7\frac{1}{6}$ 1887. Lærer ved Vejle Latin- og Realskole $10\frac{1}{8}$ 1889. Timelærer i Horsens fra $19\frac{1}{8}$ 1897, kst. som Adjunkt $21\frac{1}{7}$ 1899, Adjunkt $21\frac{1}{6}$ 1900 (fra $19\frac{1}{8}$). Undervisningsfag: Græsk, Latin, Fransk, Oldtidskundskab. Afsked fra $31\frac{1}{12}$ 1912. Har udgivet flere kunsthistoriske Arbejder. — Gift $21\frac{1}{5}$ 1901 med Elise Frederikke Rasmussen, D. af Prokurist N. R.

FLEDELIUS, Jens Christian; f. 8. August 1865 i Horsens; S. af Drejermester E. Nansen F. Student (Horsens) 1885. Cand. mag. $21\frac{1}{1}$ 1891. Lærer ved Borgerlydskolen paa Christianshavn 1886—89, ved Lyceum 1889—92, Medbestyrer af Frederiksberg Realskole og Lærer ved Døckers Kursus August 1891— $31\frac{1}{12}$ 1897. Timelærer i Horsens fra $1\frac{1}{1}$ 1898, kst. som Adjunkt smst. $9\frac{1}{8}$ 1899, Adjunkt smst. $21\frac{1}{6}$ 1900 (fra $1\frac{1}{9}$). Undervisningsfag: Tysk, Latin. Kst. Rektor September—Oktober 1912. Bestyrer af Forberedelsesskolen i Horsens 1899—1915. Død 2. December 1915. — Gift $26\frac{1}{5}$ 1896 med Emma Petrea Møller, D. af Manufakturhandler H. P. M.

BRANNER, Louise Vilhelmine; f. 1. Maj 1863 i Slagelse; D. af Sognepræst B. Alm. Forberedelseksamen Juli 1885. Afgangseksamen i Matematik og Fysik fra Statens eetaarige Kursus for Lærere og Lærerinder Juli 1895. Timelærerinde i Horsens $\frac{2}{6}$ 1906 (fra $\frac{19}{8}$), kst. som Lærerinde smst. $\frac{21}{7}$ 1909 (fra $\frac{19}{8}$), Lærerinde $\frac{3}{10}$ 1910 (fra $\frac{1}{10}$), Adjunkt fra $\frac{1}{3}$ 1916. Undervisningsfag: Matematik, Regning, Historie, Geografi, Haandgøring. Afsked $\frac{8}{6}$ 1921 (fra $\frac{31}{7}$). — Ugift.

PIHL, Hans Jensen; f. 6. Januar 1880 i Humble; S. af Gaardejer M. Hansen. Student (privat dimitteret) 1900. Cand. mag. 1905. Lærer ved Ordrup Gymnasium August 1905. Timelærer i Horsens $\frac{3}{6}$ 1910, kst. som Adjunkt smst. $\frac{21}{7}$ 1911, Adjunkt $\frac{31}{7}$ 1912. Undervisningsfag: Matematik. Adjunkt ved Ordrup Gymnasium fra $\frac{1}{8}$ 1919, Lektor smst. fra $\frac{1}{8}$ 1920. Bestyrer af Forberedelsesskolen i Horsens $\frac{1}{8}$ 1916— $\frac{31}{7}$ 1919. Faglig Medhjælper hos Undervisningsinspektionen for Gymnasieskolerne 1919. Rektor i Rønne fra $\frac{1}{8}$ 1929. — Gift $\frac{11}{7}$ 1906 med Elna Dorthea Koch.

RANDRUP, Jacob Carl Jensen; f. 7. Februar 1884 i Hvam; S. af Gaardejer J. P. Jensen. Student (Viborg) 1902. Cand. mag. 1909. Lærer ved Gudumholm Realskole 1909, ved Th. Langs Skole i Silkeborg 1910, ved Esbjerg Gymnasium 1912. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{23}{6}$ 1917 (fra $\frac{19}{8}$), Adjunkt smst. $\frac{5}{7}$ 1918 (fra $\frac{19}{8}$). Undervisningsfag: Dansk, Engelsk, Historie, Gymnastik. Lektor i Sønderborg fra $\frac{1}{8}$ 1920, Rektor i Tønder fra $\frac{1}{8}$ 1930. — Gift $\frac{19}{7}$ 1914 med Edith Lauritzen, D. af Grosserer L.

BJERGE, Jens Schorring; f. 8. August 1889 i Askov; S. af Højskolelærer P. B. Student (Ribe) 1908. Cand. mag. 1915. Lærer ved Haslev Gymnasium September 1916. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{19}{7}$ 1919 (fra $\frac{1}{8}$), Adjunkt smst. $\frac{30}{6}$ 1921 (fra $\frac{1}{6}$). Undervisningsfag: Matematik. — Ugift.

AGERSNAP, Erling Benedikt Hansen; f. 5. Januar 1884 i Oksbøl; S. af Lærer N. Hansen Mortensen. Student (Vejle) 1905. Studerede 2 Aar ved polyteknisk Lærestanstalt. Cand. phil. 1907. Skolelærerexamen (Privatist) 1910. Lærerhøjskolens eetaarige Kursus i Dansk, Kemi og Pædagogik 1910—11. Tre Kursus paa Statens Sløjdskole 1915—16. Lærerhøjskolens korte Kursus i Matematik 1918, i Sang 1919 og 1920. Kursus i Tegning 1921 og 1926. Lærer ved Aalestrup Realskole $\frac{19}{8}$ 1908— $\frac{18}{8}$ 1910, ved Forberedelsesskolen i Aalborg $\frac{19}{8}$ 1911— $\frac{31}{3}$ 1915. Forstander for Bramminge Efterskole og Eksamenskursus $\frac{1}{4}$ 1915— $\frac{31}{10}$ 1916. Bestyrer af Dronninglund Melle- og Realskole $\frac{1}{11}$ 1916— $\frac{31}{7}$ 1920. Kst. som Adjunkt i Horsens $\frac{18}{8}$ 1920 (fra $\frac{1}{8}$), Adjunkt smst. $\frac{11}{6}$ 1921 (fra $\frac{1}{6}$). Undervisningsfag: Matematik, Sang, Tegning, Skrivning. — Gift 1. $\frac{10}{10}$ 1911 med Ingeborg Himmelstrup, D. af Lærer Chr. H. 2. $\frac{1}{7}$ 1921 med Jenny Sørensen, D. af Lærer F. R. S.

BØNSØE, Karl Frederik Poul; f. 4. Maj 1870 i Jellinge; S. af Proprietær A. F. Bønsøe Hansen. Student 1889. Cand. phil. 1890. Straticium 1893. Studerede $\frac{1}{2}$ Aar Geografi ved Universitetet. Lærer ved Efterskølgtselskabets Skole $\frac{1}{4}$ 1892, Adjunkt smst. 1917. Tillige Lærer ved Københavns Kommuneskoler fra 1895. Adjunkt i Horsens $\frac{1}{3}$ 1920 (fra $\frac{1}{8}$). Undervisningsfag:

Geografi, Naturkundskab, Naturhistorie, Historie. Afsked $19\frac{5}{5}$ 1925 (fra $31\frac{7}{7}$). Død 28. November 1925. — Gift $27\frac{12}{12}$ 1904 med Anna Maria Georgia Kaaber, D. af Sagfører S. F. K.

WILLER, Arnold Johannes; f. 27. Januar 1892 i København; S. af Typograf J. W. Student (Slomanns Skole) 1910. Cand. mag. 1918. Kst. som Adjunkt i Horsens $2\frac{9}{9}$ 1920 (fra $7\frac{9}{9}$), Adjunkt smst. $27\frac{12}{12}$ 1921 (fra $1\frac{1}{1}$ 1922). Undervisningsfag: Dansk, Fransk, Tysk. — Gift $3\frac{7}{7}$ 1922 med Lærerinde Johanne Marie Petersen (se under Afsnit III: Andre Lærere).

FRIIS-HANSEN, Jørgen Olaf; f. 28. Januar 1894 i Nyborg; S. af Døvstummeskoleforstander A. H. Student (Odense) 1912. Cand. mag. 1921. Kst. som Adjunkt i Horsens $20\frac{7}{7}$ 1921 (fra $1\frac{8}{8}$), Adjunkt smst. $9\frac{2}{2}$ 1923 (fra $1\frac{2}{2}$). Undervisningsfag: Engelsk, Tysk, Gymnastik. — Gift $7\frac{7}{7}$ 1921 med Hilda Katharina Steele, D. af Mineingeniør, Kulgrosserer E. S.

HASSELRIIS, Ellen; f. 1. Oktober 1891 i Aarhus; D. af Fabrikdirektør, Konsul F. H. Student (Aarhus) 1911. Cand. mag. 1923. Ekstraordinær Assistent ved Statsbiblioteket i Aarhus 1912–16. Kst. som Adjunkt i Horsens $12\frac{6}{6}$ 1923 (fra $1\frac{6}{6}$), Adjunkt smst. $11\frac{4}{4}$ 1924 (fra $1\frac{6}{6}$). Undervisningsfag: Dansk, Tysk, Engelsk. Adjunkt ved Rysensteen Gymnasium fra $1\frac{8}{8}$ 1925.— Ugift.

JENSEN, Jakob Willy Bjarne; f. 1. November 1901 i Odense; S. af Skibsværftsarbejder H. J. Student (Øreguard) 1920. Cand. mag. 1925. Kst. som Adjunkt i Horsens $11\frac{1}{1}$ 1925 (fra $1\frac{8}{8}$), Adjunkt smst. $22\frac{5}{5}$ 1926 (fra $1\frac{8}{8}$). Undervisningsfag: Matematik og Fysik. — Gift $3\frac{1}{1}$ 1926 med Signe Dorthe Ljungdahl, D. af Skrædermester K. E. L.

JACOBSEN, Niels Henrik; f. 3. December 1897 i Vejle; S. af Havnefoged J. Student (Vejle) 1915. Lærereksamen (Jellinge) 1915. Mag. sc. 1924. Kst. som Adjunkt i Horsens $9\frac{7}{7}$ 1925 (fra $1\frac{8}{8}$), Adjunkt smst. $21\frac{6}{6}$ 1926 (fra $1\frac{8}{8}$). Undervisningsfag: Geografi, Naturhistorie, Historie. — Gift $23\frac{5}{5}$ 1928 med Karen Ishøy, D. af Lektor C. F. A. I.

EHLERN-MØLLER, Hans; f. 31. April 1900 i København; S. af optisk Instrumentmager E.-M. Student (Metropolitanskolen) 1918. Cand. mag. 1925. Kst. som Adjunkt i Horsens $22\frac{7}{7}$ 1925 (fra $1\frac{8}{8}$), Adjunkt smst. $22\frac{5}{5}$ 1926 (fra $1\frac{8}{8}$). Undervisningsfag: Tysk, Dansk, Latin. Død 4. April 1932. — Gift $3\frac{7}{7}$ 1929 med Biblioteksassistent Inger Koppel, D. af Bankdirektør A. K.

ROSENMEIER, Georg Kristoffer; f. 23. April 1904 i Ribe; S. af Dommer J. P. R. Student (Ribe) 1922. Cand. mag. 1929. Lærer ved det statsanerkendte Kursus til Studentereksamen i Skindergade 1929. Kst. som Adjunkt i Horsens $9\frac{7}{7}$ 1930 (fra $1\frac{8}{8}$), Adjunkt smst. $1\frac{9}{9}$ 1932 (fra $1\frac{8}{8}$). Undervisningsfag: Engelsk og Tysk. — Gift $13\frac{5}{5}$ 1930 med Inger Marie Teist, D. af Toldkasserer, cand. jur. J. F. T.

HØJBY, Sigurd Rasmussen; f. 3. August 1902 i Vester Vedsted; S. af Efterskoleforstander I. R. H. Student (Odense) 1923. Cand. mag. 1930. Timelærer i Horsens ²/₇ 1930 (fra ¹/₈), Adjunkt smst. ¹⁹/₇ 1932 (fra ¹/₈). Undervisningsfag: Historie, Dansk, Oldtidskundskab, Skrivning. — Gift ²⁸/₁₂ 1930 med Ester Gudrun Sloth Andersen, D. af Førstelærer A.

IV.

Andre Lærere.

FLINDT, Frederik Christian; f. 19. Marts 1800; S. af Generalløjtnant, Kammerherre J. F. Kadet ¹/₁ 1812, Sekondløjtnant à la suite i Prins Christian Frederiks Regiment 1817, indtraadt i Nr. 1821, ansat ved Slesvigske Kyrasserregiment 1824, Premierløjtnant 1828, Ritmester 1838. Gymnastiklærer ved Horsens lærde Skole 1829—42. Ritmester ved 4. Dragonregiment i Næstved ¹/₇ 1842. Afsked med Vartpenge ²/₂ 1849. Død 10. Oktober 1855. — Gift ⁹/₁ 1851 med Anna Maria Mørch Secher, D. af Stiftsprovst O. Anchersen S.

MØNSTER, Niels Christian; f. 10. August 1799 i Randers; S. af Skatteopkræver J. M. Cand. pharm. 1820. Eskadronskirurg i Horsens. Kirurgisk Eksamen 1823. Bataillonskirurg i Horsens ²⁷/₆ 1823—¹⁸/₉ 1824. Praktiserede derefter i Horsens 1824—48. Sanglærer ved Horsens lærde Skole ¹/₁₀ 1836—³¹/₁₂ 1846. Kst. Overlæge ved 6. Reservebataillon i Felttogene 1848—49. R. af D. ⁹/₆ 1849. Distriktslæge i Hanherrederne ¹⁷/₁₂ 1849. Tillagt Krigsraads Karakter med Tilladelse til at bære den for denne Charge reglementerede Uniform ²/₂ 1850. Distriktslæge i Æbeltoft ²⁰/₁₂ 1855—²⁰/₅ 1867; praktiserede derefter i Æbeltoft. Død 12. Maj 1874. — Gift 1. ²³/₁₀ 1824 med Cecilie de Linde, D. af Kaptajn J. de L. 2. ¹⁰/₂ 1850 med Juliane Charlotte Noline Karen Krebs, D. af Major, Landinspektør P. L. K.

WISBY, Lars Larsen; f. o. 1811. Korporal ved Slesvigske Kyrasserregiment ¹⁰/₅ 1839. Gymnastiklærer ved Horsens lærde Skole ¹¹/₂ 1843—³¹/₁₂ 1846.

NISSEN; Musiklærer i Horsens. Sanglærer ved Horsens lærde Skole ¹⁹/₉ 1846 (fra ¹/₁ 1847)—³¹/₇ 1851.

NIELSEN, Peder; f. 8. Marts 1825 i Udbyneder; S. af Lærer og Kirkesanger J. N. Lærereksamen (Lyngby) 1845. Anden Lærer ved Seminariets Øvelsesskole 1845. Lærer ved Horsens Friskole ¹/₁ 1847, ved Borgerskolen smst. ¹⁸/₁₀ 1852. Tegnelærer ved Horsens lærde Skole 1850—86. Desuden Tegnelærer ved Teknisk Skole og det Rosingske Institut. Fik ved Byrådsbeslutning af ²⁷/₉ 1852 Tilladelse til at benævne sig Overlærer. Afsked fra ³¹/₁₂ 1857. Død ¹⁵/₁₂ 1858. — Gift 1853 med Cathrine Jensen, D. af Skomagermester N. J.

SCHOUBYE, P. S.; S. af Sognepræst S. i Østbirk. Lærer ved det Rosingske Institut. Timelærer ved Horsens lærde Skole ²⁸/₈ 1851—Januar 1852. Undervisningsfag: Matematik og Naturlære.

RASMUSSEN, Poul Diderich Muth; f. 1806. Organist og Stadsmusikant i Horsens. Sanglærer ved Horsens lærde Skole $22/8$ 1851— $30/9$ 1853. Død 17.(?) December 1855. — Gift med Eline Cathrine Laurberg.

MØRK, Frederik Christian Erhard; f. 13. Juni 1825 i Mørke ved Aarhus; S. af Lærer B. N. M. Lærereksamen (Lyngby) 1849. Huslærer. Musiklærer paa Lyngby Seminarium $1/11$ 1849. Lærer ved Borgerskolen i Horsens $9/1$ 1851. Sanglærer ved Horsens lærde Skole $1/10$ 1854— $31/10$ 1862. Død 31. Oktober 1862. — Ugift.

JENSEN ATTERUP, Jørgen; f. 31. Marts 1816 i København. Hvervet $20/8$ 1829 til 2. Livregiment, Korporal $18/8$ 1830, dimitteret fra Hærens Undervisningsanstalt 1834, Kompagnilærer i Gymnastik og Vaabenbrug 1830, Sergent $27/1$ 1838, Furer $1/7$ 1842, Hæderstegn for 12 Aars Tjeneste s. A., Kommandersergent $6/1$ 1844, kommanderet til Kommandoskolen i København $23/9$ 1848, Overkommandersergent $16/12$ 1848, til Tjeneste ved Marinens Excerskole $11/11$ 1849. Dbm. $6/10$ 1850. Toldassistent i Horsens $2/2$ 1854, kgl. Bestalling $21/5$ 1862. Gymnastiklærer ved Horsens lærde Skole $11/9$ 1854— $21/3$ 1875. Død 21. Marts 1875.

RASMUSSEN, Anton Frederik Peter; f. 11. Juli 1836 i Balle; S. af Lærer P. Strange R. Lærereksamen (Jellinge) 1855. Musiklærer. Lærer ved det Rosingske Institut i Horsens 1856. Lærer ved Horsens Friskole $18/10$ 1857. Sanglærer ved Horsens lærde Skole $1/11$ 1862 $3/11$ 1869. Død 3. November 1869. — Gift $25/7$ 1865 med Bertha Marie Mogensen (senere Lærerinde i Horsens) D. af Lærer R. M.

F.AABORG, Christian Emil; f. 12. Marts 1842 i København; S. af kgl. Operasanger R. C. F. Student (Metropolitanskolen) 1860. Cand. phil., Sanglærer ved Borgerdydskolen i København 1865—69. Sanglærer ved Horsens lærde Skole $17/11$ 1869 (fra $3/11$)— $16/1$ 1885. Organist i Hansted Sogn. Død 16. April 1885. — Gift $15/10$ 1873 med Ludovica Bagger, D. af Sognepræst L. B.

SVENDSEN, Johan Mathæus; f. 9. August 1827 i Vejle; S. af J. S. Hvervet som Spillemand paa Prøve $5/5$ 1843, fast ansat $1/8$ 1843, Svømme­lærer fra Gymnastikinstituttet 1846, Overspillemand $1/2$ 1849— $7/9$ 1850, Korporal $8/9$ 1850, Gymnastiklærer 1853, Sergent $3/9$ 1854, Hæderstegn for 8 Aars Tjeneste 1856, Vaabenmester $1/2$ 1862, Hæderstegn for 16 Aars Tjeneste $31/5$ 1864. Afsked af Hærens Tjeneste $30/6$ 1867. Deltog i Felttogene 1848—50 og i Krigen 1864. Gymnastiklærer ved Horsens lærde Skole fra April 1875— $25/1$ 1886. Død 25. April 1886. — Gift $23/6$ 1854 med Jensine Ungstrup.

ANDRESEN, Jacob Hansen; f. 15. Juli 1842 i Notmarkskov paa Als; S. af Skibsfører H. J. A. Student (Odense) 1862. Cand. theol. $27/1$ 1868. Kst. som Adjunkt paa Herlufsholm Marts 1868, Adjunkt $30/3$ 1869. Cand. philol. $20/6$ 1871. Præst ved Horsens Straffeanstalt $16/6$ 1876. Religionslærer ved Horsens lærde Skole 1876—79. Sognepræst for Kornum-Logsted $27/11$ 1883. Død 19. April 1886. — Gift $30/10$ 1869 med Johanne Dorothea Elisabeth Baruel, D. af Malermester J. G. E. B.

CLAUSEN, Johannes; f. 7. Juni 1830 i Taarbæk; S. af Professor, Dr. theol. H. N. C. Student (privat dimetteret) 1848. Cand. theol. ¹³/₆ 1853. Anden Lærer ved Jonstrup Seminarium ²⁸/₅ 1857. Dr. phil. 1861. Sognepræst for Fredericia (Trinitatis Kirke) og Vejlbj ¹⁰/₈ 1863, i Horsens ³/₄ 1872. R. af D. ¹⁸/₃ 1875. Religionslærer ved Horsens lærde Skole 1878—84. Biskop i Aarhus ²⁸/₂ 1884. Død 31. December 1905. — Gift ¹⁷/₁₀ 1857 med Charlotte Laurentze Margrethe Frimodt, D. af Godsinspektør paa Lerchenborg J. F.

MÜLLER, Caspar Christoffer; f. 31. Januar 1815 i Föhl i Tørninglen; S. af Sognepræst D. M. Student (Ribe) 1831. Cand. theol. ²⁷/₃ 1838. Tredje Lærer ved Lyngby Seminarium 1838. Anden Lærer smst. 1844. Kateket i Rødby ⁷/₈ 1846. Sognepræst for Brøndum-Vester Nebel ¹⁵/₂ 1854. Afsked ²⁰/₁ 1879. Religionslærer ved Horsens lærde Skole 1880—88. — Gift ¹⁵/₁₀ 1847 med Hedevig Margrethe Hovmand, D. af Købmand Chr. H.

HAFSTRØM, Salomon Mourits Krusenstjerna; f. 23. Maj 1847 i Helsingør; S. af Vicekonsul H. L. H. Kontorist paa Helsingør Byskriverkontor. Exam. jur. ²/₂ 1867. Fuldmægtig smst. ¹/₇ 1870. Student (privat dimetteret) 1872. Cand. theol. ²⁸/₆ 1877. Pers. Kapellan i Hornslet ³¹/₁ 1878, Kapellan p. l. i Raarup ²⁹/₅ 1879, Sognepræst for Kragelund-Funder ²/₂ 1881, Præst ved Horsens Straffeanstalt ⁶/₂ 1884. Religionslærer ved Horsens lærde Skole 1884—85. Sognepræst for Raarup 1896. Død 29. April 1905. — Gift ¹⁷/₁₀ 1882 med Caroline Frederikke Marie Dreyer, D. af Skovridder Chr. D.

MARTENS, Asmus; f. 13. November 1824 i Røjkjær i Angel; S. af Parcellist A. Martensen. Underofficer i Hæren fra ³¹/₅ 1840—¹³/₁₁ 1884. Afgang som Gymnastiklærer fra Hærens Gymnastikskole 1854. Deltog i Felttogene 1848—50 og i Krigen 1864. Gymnastiklærer ved Flensborg Latinskole 1854—63, ved Fredericia Latinskole 1863—71, ved Horsens lærde Skole fra 1884—Marts 1899. Dekoreret med Krigsmedaljen ¹⁶/₁ 1871, Dbm. ²⁵/₇ 1875, Krigsassessor 1897. Død 6. September 1906. — Gift ⁸/₅ 1857 med Juliane Louise Ernestine Lenschuu, D. af Korporal L.

JENSEN, Hans Peter; f. 11. Oktober 1854 i Dalum; S. af Ledvogter J. Tjente i Hæren fra 1877, Sergent 1879. Gymnastiklærerexamen ved Hærens Gymnastikskole August 1883. Gymnastiklærer ved Horsens lærde Skole ²⁹/₆ 1887, fast Ansættelse ¹/₃ 1902. I en Række Aar Fmd. for Forsvarsbrødrene i Horsens. R. af D. ²²/₂ 1922. Afsked ²/₃ 1923 (fra ³¹/₇). Død 14. April 1929. — Gift ²⁶/₁₀ 1883 med Anna Petersen, D. af Kommandersergent C. F. P.

SKOU, Jens Carl Christian; f. 31. December 1831 i Citadellet Frederikshavn; S. af Stabshornblæser A. S. Student (Borgerdydskolen paa Christianshavn) 1849. Cand. theol. ¹⁸/₆ 1855. Kateket i Skanderborg ²¹/₂ 1863, Sognepræst for Skanderborg-Skanderup-Stilling ¹²/₃ 1870, Provst for Hjelmlev og Gjern Herred ¹¹/₅ 1875. Afsked ²⁹/₁ 1878. R. af D. ²⁹/₁ 1878. Sognepræst i Horsens ²⁸/₆ 1884. Religionslærer ved Horsens lærde Skole 1884—Februar 1891. Sognepræst for Svindinge 1891. Provst. Død 1904. — Gift ²¹/₅ 1855 med Laura Birgitte Vilhelmine Dahlenborg, D. af kgl. Vognmester J. Chr. D.

GAD, Peter Christian Stenersen; f. 10. Juni 1850 i Skelby; S. af Stiftsprovst G. Student (Aalborg) 1876. Cand. theol. 1882. Lærer i København 1877. Personel Kapellan for Stouby-Hornum $\frac{1}{3}$ 1885, ord. Medhjælper i Horsens 1889, 2. resid. Kapellan smst. 1892, Religionslærer ved Horsens lærde Skole Februar—Juli 1891. Resid. Kapellan til Trinitatis Kirke i København 1895, Sognepræst for Kundby 1907, kst. Kateket ved Sct. Jacobs Kirke i København 1920. R. af D. 1920. — Gift $\frac{11}{5}$ 1889 med Elisabeth Herskind, D. af Jernbaneassistent H.

BIERING, Torvald; f. 13. December 1870 i Svindinge; S. af Sognepræst B. Student (Sorø) 1880. Cand. theol. 1895. Sekretær ved K. F. U. M. i Horsens 1895. Timelærer ved Horsens lærde Skole 1895—96. Undervisningsfag: Tysk, Dansk, Religion. Ord. Medhjælper ved Sct. Hans Kirke i Odense 1899, tillige Rejsesekretær for K. F. U. M. og K. F. U. K. 1899—1902. Sognepræst for Tyregod-Vester 1902. Resid. Kapellan i Esbjerg 1908, Sognepræst ved Zions Kirke i Esbjerg 1914, Provst for Skads Herred 1915, Sognepræst for Urlev-Stenderup 1918, Sognepræst for Sønderborg danske Menighed 1921, for Dybbøl 1931. Provst for Sønderborg Provsti. — Gift $\frac{21}{11}$ 1902 med Karen Ingeborg Jepsen, D. af Ingeniør J.

MÜLLER, Poul Simeon Valdemar; f. 4. Oktober 1873 i Sundby; S. af Sognepræst G. v. M. Student (Sorø) 1891. Cand. theol. $\frac{26}{1}$ 1899. Gymnastiklærer ved Horsens lærde Skole $\frac{1}{1}$ 1899— $\frac{31}{5}$ 1904 (fast ansat $\frac{19}{4}$ 1903 fra $\frac{1}{1}$); underviste desuden i Religion, Tysk og Sløjd. Sognepræst for Flade-Gjærum $\frac{31}{8}$ 1904, Resid. Kapellan ved Eliaskirken i København $\frac{9}{5}$ 1908, Præst og Forstander ved Diakonissehuset St. Lucasstiftelsen $\frac{15}{1}$ 1916. R. af D. $\frac{31}{3}$ 1923. — Gift $\frac{18}{7}$ 1899 med Cecilie Julie Adeline Jacobsen, D. af Sognepræst G. J.

LUND, Ingeborg, f. Frits; f. 13. Juni 1865 i Horsens; D. af Postmester C. C. H. F. Alm. Forberedelseseksamen (Horsens) 1887. Statens cetaarige Kursus med Eksamen i Tysk og Dansk 1892. Prøve i fransk Litteratur og Sprog ved Alliance française, Caen 1900. Timelærerinde ved Horsens Statsskole $\frac{27}{6}$ 1904 (fra $\frac{18}{8}$). Undervisningsfag: Tysk og Dansk. Afsked fra $\frac{31}{7}$ 1925. — Gift $\frac{10}{2}$ 1907 med Rektor Otto Lund, Horsens.

MORTHORST, Elise; f. 18. Juli 1873 i Horsens; D. af Brygger G. B. Waagepetersen. Alm. Forberedelseseksamen (Horsens) 1891. Gymnastiklærerindeeksamen (Poul Petersens Institut) $\frac{29}{6}$ 1893. Gymnastiklærerinde ved Horsens Kvindeseminarium August 1896—December 1905. Lærerinde ved Forberedesskolen i Horsens August 1902—August 1907. Gymnastiklærerinde ved Horsens Statsskole $\frac{19}{8}$ 1904— $\frac{25}{10}$ 1907. Gymnastiklærerinde ved Roskilde Katedralskole siden Januar 1910. — Gift $\frac{29}{12}$ 1905 med Marcus Reuter Morthorst, Lektor ved Roskilde Katedralskole, S. af Lærer E. P. M.

OLESEN, Oluf Kirstein Peter; f. 30. April 1860 i Aalborg; S. af Lærer V. O. Student (Aalborg). Cand. theol. 1885. Lærer ved Vejle Latin- og Realskole 1885—87. Sognepræst for Harboøre-Engberg $\frac{1}{1}$ 1887, for Gaarlev

1889. Forstander for Børkop Højskole 1892–94. 2. resid. Kapellan i Horsens 1895, kst. Sognepræst smst. 1901–04, Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke smst. 1905. Religionslærer ved Horsens Statsskole $\frac{12}{10}$ 1904– $\frac{1}{3}$ 1914. Sognepræst ved Ribe Domkirke og Stiftsprovst i Ribe Stift 1914. Biskop over Ribe Stift 1923. R. af D. 1917. Dbmd. $\frac{22}{12}$ 1923. K² $\frac{6}{9}$ 1926. Død 12. April 1930. — Gift $\frac{27}{12}$ 1885 med Ane Sofie Larsen, D. af Postpakkemester R. L.

BRUUN, Anna Petrea; f. 16. Januar 1875 i København; D. af Proprietær E. L. B. Lærereksamen (Frk. Zahles Seminarium) 1904. Statens cetaarige Kursus i Gymnastik 1904–05. Lærerhøjskolens cetaarige Kursus i Dansk m. m. 1917–18. Vikar (senere Timelærerinde) ved Frederiksbergs kommunale Skolevæsen 1905–07. Timelærerinde ved Horsens Statsskole $\frac{9}{10}$ 1907. Kst. som Lærerinde smst. $\frac{28}{4}$ 1910, Lærerinde smst. $\frac{3}{5}$ 1911. Undervisningsfag: Gymnastik, Haandgerning, Dansk, Religion. — Ugift.

AASTRUP, Hans Peter; f. 16. September 1874 i Nykøbing M.; S. af Provst Th. A. Student (Viborg) 1922. Cand. theol. 1897. Uord. Medhjælper ved Nazarethkirken i København 1898. Anden Præst smst. 1899. Sognepræst for Ulfborg-Raasted 1902. Præst ved Straffeanstalten i Horsens 1906. Religionslærer ved Horsens Statsskole $\frac{9}{3}$ 1914–Oktober 1915; tillige Lærer i Religion ved Horsens Kvindeseminarium. Sognepræst for Brønshøj 1915. Afsked $\frac{9}{11}$ 1920. — Gift $\frac{11}{11}$ 1898 med Elisabeth Tvede, D. af Borgmester N. T.

ALMEGAARD, Helga Marie; f. 16. Juli 1871 i Staby; D. af Skoleinspektør S. B. Jensen. Præliminæreksamen Juli 1889. Statens cetaarige Kursus for Lærere og Lærerinder i Historie, Tysk og Engelsk 1901–02. Timelærerinde i Neksø 1889–94, Lærerinde ved Frk. Knudsens private Realskole i Holbæk 1894–1913. Lærerinde i Haandgerning ved Horsens Statsskole $\frac{19}{5}$ 1913– $\frac{19}{8}$ 1918, ligeledes ved Horsens Kvindeseminarium Januar 1916– $\frac{31}{7}$ 1918. Assistent ved Haandarbejdsstilsynet 1820–28. — Gift $\frac{11}{5}$ 1894 med Overlærer Almegaard, Horsens; S. af Gaardejer P. A.

PEDERSEN, Carl Christian Kallenbach; f. 6. August 1873 i Horne; S. af Stiftsprovst P. J. P. Student (Aalborg) 1892. Cand. theol. 1900. Lærer i Hejls Oktober 1900–April 1907. Ord. Medhjælper i Frederikshavn 1907 og Lærer i Religion ved Borgerskolen. Sognepræst for Lundum-Hansted December 1912. Religionslærer ved Horsens Statsskole $\frac{26}{10}$ 1915–December 1917. Præst ved Nyborg Straffeanstalt December 1917, for Riis Oktober 1921. — Gift $\frac{3}{7}$ 1904 med Ragnhild Sarauw, D. af Godsforvalter ved Sorø Akademi H. S.

WILLER, Johanne Marie, f. Petersen; f. 20. Februar 1894 i Aarhus; D. af Inspektør ved Teknisk Skole C. F. C. Petersen. Lærereksamen (Aarhus Kvindeseminarium) 1915. Lærerinde ved Frk. Jespersens Skole i København 1915–16. Statens cetaarige Kursus i Gymnastik 1916–17. Vikar ved Horsens Statsskole $\frac{23}{6}$ 1917, kst. som Lærerinde smst. $\frac{21}{6}$ 1918, fast ansat $\frac{21}{7}$ 1919. Undervisningsfag: Gymnastik, Haandgerning, Naturhistorie, Religion. — Gift $\frac{3}{7}$ 1922 med Adjunkt ved Horsens Statsskole A. Willer.

BLICHFELD, Michael Frederik; f. 4. September 1875 i Balling; S. af Sognepræst M. F. H. B. Student (Aalborg) 1893. Cand. theol. Januar 1890. Dansk Præst i Wisconsin, U. S. A. 1900—16. Resid. Kapellan ved Vor Frelser's Kirke i Horsens August 1916. Religionslærer ved Horsens Statsskole $\frac{11}{1}$ 1918 (fra $\frac{6}{1}$)— $\frac{1}{6}$ 1922. Sognepræst til Sct. Marcus Kirke paa Frederiksberg September 1922. — Gift $\frac{30}{6}$ 1900 med Anna Eriksen, D. af Grosserer J. E.

TOMASSON, Thordur Tomas; f. 7. December 1871 i Akureyri; S. af Distriktslæge Th. Th. Student (Vestre Borgerdydskole) 1892. Cand. theol. 1896. Husker og Manuduktør 1896—98. Første resid. Kapellan i Horsens $\frac{9}{1}$ 1898. Sognepræst ved Klosterkirken smst. 1904. Lærer i Religion ved Horsens Statsskole $\frac{5}{9}$ 1922— $\frac{25}{10}$ 1925. Præst ved Vemmetofte 1925. Forfatter. R. af D. $\frac{10}{11}$ 1923. R. af Isl.'s Falk 1930. Død 21. August 1931. — Gift $\frac{25}{12}$ 1898 med Thora Kirstine Payberg, D. af Farver P.

JARNUM, Aage; f. 18. Maj 1892 i Brande; S. af Købmand C. J. Lærereksamen (Jellinge) 1913. 3 Kursus i Sløjd 1913—15, Statens Kursus i Idræt 1913. Aarskursus i Gymnastik 1925—26. Lærer ved Forberedelsesskolen i Horsens $\frac{1}{8}$ 1913, ved Østre Kommuneskole smst. $\frac{1}{8}$ 1918. Kst. som Lærer ved Horsens Statsskole $\frac{26}{6}$ 1923 (fra $\frac{1}{8}$), fast Ansættelse $\frac{22}{1}$ 1924 (fra $\frac{1}{8}$). Undervisningsfag: Gymnastik, Sløjd, Skrivning, Dansk, Religion. — Gift $\frac{12}{3}$ 1920 med Erna Sofie Marie Møller, D. af Drejermester V. M.

RYDDER, Kristen; f. 27. Februar 1893 i Munkdrup; S. af Gaardejer R. Student (Randers) 1915. Cand. theol. 1921. Kaldskapellan ved Vor Frue Kirke i Svendborg 1921. Resid. Kapellan ved Klosterkirken og Hospitalspræst i Horsens 1925. Religionslærer ved Horsens Statsskole $\frac{29}{10}$ 1925— $\frac{31}{7}$ 1929. — Gift $\frac{1}{6}$ 1925 med Margrethe Lassen, D. af Apoteker L.

BERNOW, Jens Hansen; f. 20. Marts 1888 i Viby Søndergaard, S. af Gaardejer S. Jørgensen. Student (Odense) 1908. Cand. theol. 1914. Kaldskapellan for Korsør-Taarnborg 1915. Resid. Kapellan ved Vor Frelser's Kirke i Horsens 1922. Religionslærer ved Horsens Statsskole $\frac{21}{8}$ 1929— $\frac{31}{7}$ 1931. — Gift $\frac{30}{5}$ 1916 med Elisabeth Caroe, D. af Fabrikdirektor J. C.

IBSEN, Jens Albert Sørensen; f. 12. Maj 1900 i Vrinners; S. af Forpagter S. I. Student (Ribe) 1918. Cand. mag. 1925. Lærer ved Rønde Kursus August 1925. Ekstraordinær Timelærer ved Horsens Statsskole i Skoleaaret 1929—30. Undervisningsfag: Dansk, Engelsk, Historie. Adjunkt i Slagelse fra $\frac{1}{8}$ 1930. — Gift $\frac{26}{6}$ 1925 med Sygeplejerske Hertha Emilie Lillienkjold.

SAVERY, Carl Maria; f. 3. November 1897 i Hamborg; S. af Købmand C. E. Schumacher. Uddannet som Kordreng i Hamborg, pianistisk Uddannelse hos kgl. Hofpianistinde Joh. Stockmarr og Professor Victor Bendix og hos Professor Ignas Friedman i Berlin, teoretiske Studier hos Organist Birkedal Barfod (København), Sangstudier hos Mr. Armbruster i Dresden. Realeksamen; studerede derefter tysk Litteratur i Dresden 1914—15. Lærer ved

Berlitz School 1917, Koncertrejse som Pianist over Vestfronten 1918, Koncertrejser i Sydtykland 1919—21, Leder af en privat Musikskole i Horsens og Musiklærer i København fra 1921. Sanglærer ved Horsens Statsskole ⁹/₇ 1931 (fra ¹/₈), Leder af folkemusikalske Kursus i Aarhus og Lærer ved de kommunale Fortsættelseskursus paa Frederiksberg s. A. Leder af Folke-musikskolen i København 1932. — Gift ⁶/₁₀ 1923 med Sigrid Aae, Datter af Kaptajn Sv. A.

ENGSIK-KARUP, Cort Ejner Trap: f. 16. December 1856 i Assens; S. af Redaktør F. E.-K. Student (Soro) 1905. Cand. theol. 1912. Sekretær for K. F. U. M. i Randers ¹/₁₁ 1912. Gymnasielærer ved Haslev Gymnasium ¹/₈ 1917, Adjunkt smst. ¹/₈ 1920, Lektor smst. ¹/₈ 1925. Sognepræst i Marstal ¹¹/₉ 1927, ved Vor Frelsers Kirke i Horsens ²⁵/₂ 1932. Religionslærer ved Horsens Statsskole ²⁰/₇ 1932 (fra ¹/₈). — Gift ¹²/₈ 1917 med Ella Aase Dagmar Lüsberg, D. af kgl. Hof-, Ur-, Instrument- samt Kronometerfabrikant L.

MADSEN, Georg Valdemar: f. 18. Juli 1903 i Flensborg; S. af Direktor H. M. Student (privat dimitteret) 1922. Cand. mag. 1931. Timelærer ved Horsens Statsskole ²⁶/₈ 1932 (fra ¹/₈). Undervisningsfag: Tysk, Engelsk, Skrivning.

Fra Forhallen

med Malerier af den Wormske Samling, i alt 21, skænket Skolen 1837 af cand. juris J. Worm.

NAVNEREGISTER.

- Aabye, P. H.* 277.
Austrup, H. P. 288.
Agersnap, E. B. H. 237, 261, 282.
Alexis, Prins 82.
Almegaard, Helga M. 288.
Andersen, J. 37.
 — *Vilh.* 56, 259.
 — *Pors M.* 265.
Andresen, J. H. 285.
Arnfeldt, M. 20.
Atterup, J. Jensen 174, 255.
- Bagge, Chr. Sorensen* 90.
Balle, C. C. N. 135, 278.
 — *N. E.* 90.
Ballin, Joel 20.
Bang, G. 169.
 — *Nina* 169.
 — *Th.* 48, 50.
 — *V.* 21, 43.
Bech, Mads 64, 275.
 — *Maurids* 66.
Bechmann, N. K. 278.
Beenfeldt, F. L. C. 39, 239.
Bendz, C. F. W. 56, 138, 265, 279.
Bering, J. 78.
 — *Margrethe* 38.
Bernow, J. Hansen 289.
Bertelsen, H. 55.
Bhie, Chr. 63—64, 267.
Biering, T. 287.
- Bildso, P. M.* 71.
Birch, Fr. Chr. C. 44, 150, 151,
 152, 153, 155, 157—166, 108, 170,
 214, 222, 269.
Birch, Etatsraadinde 222.
Bisted, V. J. 157, 280.
Bjerge, J. S. 237, 261, 282.
Bjerre, V. 225, 226, 233, 234, 273.
Bjerring, J. J. 71.
Black, Fr. 195.
Blichfeld, M. F. 289.
Bloch, Konrektor 106.
 — *J. V.* 278.
Boeck 77.
Boegh 77.
Bohr, J. L. 138, 279.
Bondo, Arkitekt 149.
Borgsmed, P. 10.
Bork, G. 166.
Bostrup, P. 275.
Braem, J. 30.
Brammer, G. P. 155, 175.
Branner, Louise V. 282.
Bredal, E. 18, 24, 26, 28, 46, 56
 60, 267.
Bruun, Anna P. 237, 261, 288.
 — *C. F.* 157, 172, 173, 177,
 179, 180, 239, 280.
Brochner, Præst 106.
Brondsted, Ch. 106, 126.
 — *K. G.* 221.
 — *P. O.* 94.

Buchwald, E. 150, 159, 202, 209,
 215—217, 226, 238, 239, 272.
Buchwald, Sörine 238.
Buemann 77.
Buhl, Buntmager 187.
Burgard, M. S. 38, 132.
Busk, Jens 187.
Bøggild, D. H. 162, 168, 177, 271.
Bogh, Gartner 184.
Bonsøe, K. F. 237, 282.

Carstensen, G. 63.
Catharina, Prinsesse 52.
Christensen, Forvalter 114.
 — *Lave* 40, 206.
 — *Hvirring C.* 125, 206.
Christiansdatter, Anna 125.
Christiernus, P. L. 275.
Claudius, M. 215.
Clausen, Gartner 187.
 — *C. P.* 236, 258, 261, 270.
 — *H. G.* 78.
 — *J.* 286.
 — *P.* 222.
Colding, Th. 24, 275.
Cortsen, Claus 20.
Cramer, J. A. 65.

Dahl, N. F. S. 236.
Dalberg, A. 195.
Danjelsen, Ch. D. 179, 238—239.
Daugaard, I. 187.
Davidson, David 39, 64, 239.
Dessau, Benny 238—239.
Didrichsdatter, Dorthea 20.
Dorph, N. V. 122, 123—132, 208.
Drostrup, H. N. 20.
Ducke, Fr. 66.
Due, Chr. 152.
Dybdal, V. 226, 243, 273.

Ehlern-Møller, H. 283.
Ekeroth, E. 157, 174, 179, 271.
Eliassen, M. 88.
Elisabeth, Prinsesse 82.
Engsig-Karup, C. E. T. 290.
Ernstsen v. Baden, L. 206.

Faaborg, Chr. E. 174, 285.
Faber, H. 195.
Fabricius, O. 24.
Ferup, P. 71.
Fibiger, Hedvig 175.
 — *Ilia* 175.
 — *O. D.* 165, 175, 176, 181,
 189, 220, 269.
Fledelius, J. Chr. 233, 238, 246, 281.
Flensborg, A. H. 14, 71, 86, 239.
Flindt, Fr. Chr. 124, 284.
Fog, Gr. L. 42, 266.
Frederik, Arveprins 82.
Freund, Billedhugger 123.
Friis, Chr. 61.
 — *Chr. N.* 266.
 — *H. Chr.* 275.
 — *L.* 38.
 — *N.* 30.
Friis-Hansen, J. O. 236, 261, 283.
Frimodt, Discipel 71.
 — *N. M.* 60.
Frydensberg, M. S. 4.
Fuiren, Marie 37.

Gad, P. Chr. St. 287.
Gersdorff, Kammerherre 27.
Gertz, M. Cl. 232.
Gjellerup, S. M. 52.
Gjoe, Mogens 10.
Gunnerus, J. E. 68.
Grøndal, D. 71.
Gylling 77.
Gødesen, Jens 18.

Haar, H. H. N. 237, 248, 261, 264, 274.
Hafstrom, S. M. K. 286.
Hall, Marie 94.
Hans, Præst 9.
Hansdatter, Birgitte 125.
 — *Bodil* 37.
 — *Dorthe* 38, 78, 125—
 131.
Hansen, Borgmester 127.
 — *Claus* 120.
 — *Constantin* 94.

Hansen, H. P. 234, 244, 245, 258,
261, 273.
Hansen, Jens 37, 64–65, 267.
Harpoth, S. T. 277.
Hasselriis, Ellen 237, 283.
Haunstrup 276.
r. *Haven* 275.
Heegaard, P. 113.
 Anker 236.
Heiberg, P. A. 119.
Helms, Apoteker 71, 180.
 — *Johs.* 196.
 O. 181, 195.
Helt, S. U. 275.
Henrichsen, M. 120.
 — *R. J. F.* 18, 42.
Herskind, P. R. A. 280.
Hildach, S. N. M. 278.
Hillebrandt 77.
Hirsch, Læge 114.
Hjerrild, Kancelliraad 169.
Hjorth, M. 9.
Hoë, Proprietær 198.
 J. 196.
Hoff-Hansen 175.
Holm, Einar 195.
 — *Thorbjorn* 195.
Holst, H. C. 108, 276.
 C. M. 277.
 — *O. L.* 277.
Holt, A. 237, 258, 261, 273.
Horn, M. C. 106.
Hornbeck, J. U. 277.
Hornsyld, D. 77.
 — *J.* 76, 75, 85.
 — *R.* 76.
Houmann, J. P. 79.
Hygum, P. 12, 63.
Hyphoff, J. Z. 21, 276.
Hoegh, J. 84.
Hoegh Guldberg, Em. 41.
 — *Ove* 65, 84, 85,
 90, 97.
Hoegh Nissen, H. F. 135, 141,
 145–147, 148, 209.

Hoffner, Bygimester 98, 99.
Højby, S. R. 261, 284.
Højer, Agent 152.
Hostmark, Murmester 125.

Ibsen, J. A. S. 289.
 — *O.* 37.
Ingerslev, Chr. F. 179.
Iversen, C. 177, 181, 189, 193, 200–
 202, 210, 212–214, 220, 221, 269.
Iversen, I. 194.

Jacobi, Laur. 47.
Jacobæus, E. 180, 212, 220, 227, 272.
Jacobsen, N. H. 261, 283.
Jarnum, Aage 237, 261, 289.
Jensen, C. A. 94.
 — *H. P.* 206, 226, 286.
 — *J. W. B.* 236, 261, 283.
 — *J. P. G.* 278.
 — *L.* 10, 11.
 L. Schiøtz 194, 195.
 — *N. K.* 178, 236, 261, 265, 274.
 Bryde N. 275.
Jersin, J. D. 52, 54.
r. *Jessen, J. Chr.* 185.
Johnsen, Bj. 146, 158, 270.
Juel, Jens 84.
 — *N. Chr.* 78, 79, 85, 87, 275.
Juell, Fr. 112.
Juul, Dorthc 38, 132.
 Else 37.
Jørgensen, A. 236.
 — *Christen* 266.
 — *Christian* 157, 168, 171,
 180, 181, 190, 204, 271.
 — *Chr. Scheel* 38, 132.
 — *S. M.* 92.
 — *Ørsløv, S.* 265.

Kaalund, 77.
Kaas, J. 38.
Kabell, P. 279.
Kall, A. 106.
Kampmann, H. 235.
Katstrup, Discipel 76, 78.
 — *H. P.* 73, 275.

Kierkegaard, Provst 230.
Kjeldsen, Agent 151, 153, 155.
Knudsen, C. 214.
 — J. 205.
 — L. A. C. 137, 139, 279.
Koch, Farver 151, 152, 154, 155.
Koefoed, Ch. G. 204, 271.
Kofod, Tolder 39.
Kolding, L. J. 206.
Korn 70.
Kornerup, Bj. 53.
Krabbe, I. 38, 132.
Kraft, Ole, 68, 89, 268.
Krag, Th. Gr. 207.
Kragballe, L. 137.
Kristensen, S. 237, 274.
Købke, J. P. A. 281.

v. Leunbach S. Th. 281.
Levinsen, N. 279.
Lichtenberg, Br. 20.
de Lichtenberg, G. 14, 39, 64, 75.
de Lichtenhjelm, Enkefru 27.
 — J. 12, 64, 67, 71, 80.
Liime, H. 64.
Lindholm, Amtmand 144.
Lindvig, J. J. 39, 64, 67.
Loft, Johs. 195.
Lohse, O. Ch. 210—211, 216, 226, 271.
Lottrup, H. N. 125.
Lucasdatter, Gedske 38.
Lund, C. U. 104, 108—115, 270.
 — *Ingeborg* 234, 237, 287.
 — *Otto* 221, 222, 231—239,
 240—243, 270.
Luxdorph, B. W. 90.
Lüth, S. A. T. W. N. 177, 180, 189,
 280.
Lüttichau, Etatsraad 79.
Lykke, Gertrud 38, 132.
Løvenørn, P. V. 80.

Madvig, J. N. 133, 143, 162, 169, 176.
Madsen, F. C. 182.
 — G. V. 261, 290.
Madsen, E. 40.

Madsen, J. 40.
Malthesen, N. S. 39.
Mancin, R. 21, 275.
Mandix 75.
Martens, A. 206, 226, 256.
Michelsen, H. 61.
Mikkelsen Rimmerslund, J. 260.
Moldenhawer, D. G. 106, 107.
Monberg, Agent 130, 169.
Morthorst, Elise 287.
Mossing, V. H. 259.
Moth, M. 56.
Muderspack, Kaptajn 81.
Munk, Frk. 76.
Mülertz, A. F. 133—145, 147, 268.
Müller, C. Chr. 203, 204, 286.
 — H. N. H. 158, 171, 173, 190,
 203, 224, 271.
 — P. S. V. 287.
Münster, N. Chr. 284.
Møller, Otto 146, 147.
 — R. 90.
 — Th. 169.
Mørk, F. Chr. E. 285.

Neergaard, A. 220—222, 223, 226,
 228, 269.
Neiendam, V. 25.
Neukirch, Distriktslæge 152.
Niels, Ridder 9.
Nielsen, J. 265.
 — M. 195.
 — P. 174, 186, 284.
 — *Regel*, A. 266.
Nissen, Musiklærer 284.
Nolthe, L. V. 120.
Norn, Otto 255.
Nyerup, R. 23, 26, 40, 90, 93, 95,
 106, 115.
Nyholm, Proprietær 214.
Nysted, H. O. 31, 55—56, 267.

Olesen, O. K. P. 287.
Olufsen, K. 267.
 — N. 265.
Ottesdatter, K. 38.

Ottosen, J. M. 226, 240, 243, 272.
Palladius, P. 22, 23.
Paludan, J. 142, 169.
Paludan-Müller, J. 139.
Pedersen, C. Chr. Kallenbach 288.
 — *Kr.* 21.
 — *O.* 194, 195.
 — *Horsens H.* 265.
Peter, Prins 82.
Petersen, C. S. 56.
 — *Chr.* 113.
 — *Kj.* 195.
 — *L.* 220, 228, 281.
Pihl, H. J. 282.
Plesner, M. 195.
Pontoppidan, E. H. 267.
Podenphant, Malermester 125.

Raarup, A. Fr. 64, 267.
Randrup, J. C. J. 282.
Rasmussen, P. D. Muth 285.
 — *A. F. P.* 285.
Ravn, H. M. 19.
Regenburg, Th. A. 175.
Resen, H. P. 53, 54.
 — *P. H.* 13.
Riber, L. 24.
Rosen, F. C. 107, 115, 116, 270.
Rosendahl, E. P. 91, 113, 118, 122,
 137, 277.
 — *H.* 88, 89, 275.
 — *L.* 137, 139, 140, 278.
Rosenmeier, J. P. 203.
 — *G. K.* 261, 283.
Rothe, V. 31.
Rydder, Kr. 289.
Ræder, N. D. A. 124, 144, 148, 149,
 151, 153, 154, 167.
de Roepstorff, Fr. A. 238, 239.
 — *Hedvig Chr.* 238.
Rørdam, H. F. 47, 53.

Sacho, G. 75.
Salomon, V. 279.
Sunder, Malermester 108.

Savery, C. M. 261, 280.
Saxøe, N. J. 196.
Schandorph, Ch. N. 275.
Scharling, P. J. C. 155, 280.
Schmidt, Major 169.
 — *Alfred* 170, 180.
 — *Axel* 186.
 — *Chr. Fr.* 278.
 — *G.* 39.
 — *J. C.* 197, 277.
 — *L. F.* 171, 207—209, 217,
 226, 227, 272.
 — *M. R.* 146, 157, 168, 174,
 190, 204—205, 207, 280.
 — *M. R. Fru* 186.
 — *V.* 197.
Schou, Kai 240.
Schoubye, P. S. 158, 284.
Schousbølle, S. 63.
Schrøder, K. 85.
Schütte, Jægermester 214.
 — *G.* 203.
Schytte, Provst 71.
Selmer, Fru 182.
Seydlitz, C. G. 77.
Siboni, H. 195.
Skou, J. C. Chr. 286.
Smith, Birket 47.
 — *O. L. E.* 103.
Sonnenburg, Sadelmager 98.
Steenberg, Discipel 77.
 — *A. S. Schack* 206, 217,
 218, 226, 233, 272.
Stephansdatter, A. C. 80.
Storm, B. 102, 138, 140, 141, 142—
 145, 270.
Suhm, P. F. 90.
Svane, H. H. 37, 80, 239.
Svendsen, J. M. 205, 285.
Søltøft 77.
Sørensen, D. 79.
 — *H. S.* 270.
 — *L.* 246, 261, 274.
 — *N.* 85.
 — *Ørsted, J.* 266.

Tander, R. 120.
Tauber, J. H. 14, 19, 31, 43, 60.
 68—89, 124, 267.
Tetens, P. 151, 153, 154.
 — *P. J.* 19, 27, 65—68, 71, 267.
de Teilmann, Ch. 87, 239.
Thielemann, Bygningssinspektør
 152, 155.
Thomsen Lyngaa, O. 266.
Thonboe, A. 38, 125.
Thornam, E. 150.
 — *L.* 156.
 — *Ludvig* 177, 180.
Thorsen, A. 39, 132.
Thorup, A. C. A. 247, 261, 274.
Tofte 154.
Toldorph, Clemmen, 275.
 — *M. C.* 63, 73, 275.
Tomasson, T. 237, 289.
Tuxen, S. L. 233.
Tyrresen, J. 40.

Urlevius, J. J. 18.

Vestergaard, E. 195.

Vogelius, J. M. 108, 276.
 — *L. S.* 108, 276.

Weilbach, F. J. 281.
Weismann, O. 195, 196.
Wergeland, H. 118.
Wien, Organist 24.
Willemsen, S. F. 246, 273.
Willer, A. J. 237, 261, 283.
 — *J. M.* 236, 237, 261, 288.
Winding, A. 38.
 — *Fr.* 60.
Winge, G. 195.
Wittrup, H. 195.
Worm, E. Chr. 276.
 — *J. Rektor* 90, 91.
 — *J. cand. juris* 290.
 — *M. B.* 90.
 — *O.* 16, 17, 19, 21, 87, 89,
 90—123, 132, 268.
Wraae, J. E. 180, 210, 281.
Wulff, H. 43.

Ørsted, A. S. 128.
Østerberg, J. F. 195, 204, 226, 228,
 233, 236, 244, 272.

RETTELSER.

- Side 23 Linie 11 franteden: Koromgungne; læs: Koromgange.
 — 94 under Billedet: f. 1870; læs: f. 1770.
 — 101 Linie 2 franteden: incitamenta; læs: incitamenta.
 — 105 — 3 fraoven: J. C. Holt; læs: H. C. Holt.
 — 109 — 9 franteden: de; læs: De.
 — 149 — 12 fraoven: kunde; læs: kunne.
 — 157 — 9 franteden: Eckeroth; læs: Ekeroth.
 — 210 — 15 fraoven: Wraa; læs: Wrauc.
 — 230 — 12 — : Adjunkter; læs: A-djunkter.
 — 256 — 14 — : ogåa; læs: også.

ANDREAS HANSENS
BOGTRYKKERI HORSENS